

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

На правах рукопису

МЕЛЬНИК МИХАЙЛО ГРИГОРОВИЧ

УДК 796.03(477) "XX"

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
СТУДЕНТСЬКОГО СПОРТУ УКРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ**

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня кандидата наук
з фізичного виховання та спорту

Науковий керівник:

Приступа Євген Никодимович,
доктор педагогічних наук, професор

Львів – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ.....	9
1.1. Місце студентського спорту в галузі фізичної культури та спорту України.....	9
1.2. Стан розвитку студентського спорту в світі та Україні.....	15
1.3. Нормативно-правове регулювання студентського спорту України.....	23
1.4. Проблеми та перспективи розвитку студентського спорту в Україні.....	32
Висновки до 1 розділу.....	38
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	40
2.1. Методи дослідження.....	41
2.2. Організація дослідження.....	47
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ТА ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО СПОРТУ УКРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ.....	49
3.1. Динаміка показників масового студентського спорту України упродовж 2000-2015 років.....	49
3.2. Динаміка показників резервного студентського спорту України упродовж 2000-2015 років (на прикладі Всеукраїнських універсіад)	98
3.3. Динаміка показників студентського спорту України вищих досягнень упродовж 2000-2015 років (на прикладі Всесвітніх універсіад).....	108
Висновки до 3 розділу.....	117

РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ СТУДЕНТСЬКОГО СПОРТУ УКРАЇНИ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	120
4.1. Структура та зміст діяльності в студентському спорті України.	121
4.1.1. Керівні організації студентського спорту України.....	125
4.1.2. Спортивний клуб як базова ланка студентського спорту України.....	133
4.2. Характеристика системи підготовки в студентському спорті України.....	152
4.3. Обґрунтування основних напрямів розвитку студентського спорту України в ХХІ столітті.....	167
Висновки до 4 розділу.....	178
РОЗДІЛ 5. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	181
ВИСНОВКИ.....	190
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	194
ДОДАТКИ.....	229

ВСТУП

Актуальність теми. Реформування системи фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах України зумовило появу нових викликів для фахівців галузі [20, 129, 232, 235]. Основними чинниками удосконалення фізкультурно-спортивної діяльності студентів стають уподобання суб'єктів цієї діяльності, можливості до ефективного поєднання занять спортом і навчальною діяльністю, перспективи особистісного розвитку студентів тощо [5, 42, 249].

Вирішення проблеми активізації і позитивного ставлення студентів до занять з фізичного виховання у вищих навчальних закладах фахівці вбачають у його спортизації. Основними шляхами цього є створення секцій з видів спорту та загалом розвитку студентського спортивного руху [28, 95, 43, 227].

Студентський спорт України представлений на змаганнях різного рівня з середини 90-х років ХХ століття. Однак про повноцінне існування зазначеної соціальної практики в нашій країні свідчать деякі характерні ознаки, що з'явилися лише в останнє десятиліття [31, 78, 79].

Активізація наукових досліджень з проблематики студентського спорту припадає на завершення ХХ – початок ХХІ століття, що викликано зростанням зацікавленості суспільства різними соціальними практиками спорту та окремими його видами [66, 142, 176]. Значну частину наукових досліджень, присвячених студентському спорту, спрямовано на вивчення окремих аспектів його існування в різних країнах світу [16, 110, 115], з'ясування значення студентського спорту у формуванні культури особистості молодої людини [38, 83, 143], обґрунтування загальних проблем міжнародного студентського руху [40; 45; 105], опис історіографії студентського спорту України [10, 32, 55, 208] тощо.

Україна, маючи на сучасному етапі характерні особливості соціально-політичного, культурологічного, економічного та правового розвитку, потребує актуалізованого вивчення та обґрунтування національної системи студентського спорту [47, 77, 190]. Проблеми погіршення здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості населення, відсутності ефективного переходу від

системи дитячо-юнацького спорту до спорту вищих досягнень, зростання суперництва в спорті вищих досягнень підсилюють своєчасність розв'язання нових завдань для студентського спорту України [69, 21, 136, 142].

Таким чином, виявлене протиріччя між наявністю й зростанням суспільного значення студентського спортивного руху та відсутністю науково-методичного обґрунтування його подальшого розвитку в Україні у XXI столітті свідчить про актуальність проблеми нашого дисертаційного дослідження.

Зв'язок робіт із науковими темами та планами. Дослідження виконано згідно з темою «Основи теоретичної підготовки в спорті» (номер державної реєстрації 0113U000659) на 2013–2017 рр. плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури. Роль автора у виконанні зазначеної теми полягає в обґрунтуванні структури і змісту діяльності та особливостей розвитку різних рівнів студентського спорту України, встановленні кількісних показників компонентів забезпечення студентського спорту у вищих навчальних закладах України та їхньої динаміки упродовж 2000–2015 років, визначенні проблемного поля та основних напрямів розвитку студентського спорту України у XXI столітті.

Мета дослідження – науково обґрунтувати перспективи розвитку студентського спорту України у XXI столітті на основі визначення структури, змісту та тенденцій його становлення.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність, історичні передумови формування та особливості розвитку студентського спорту у світі та Україні.
2. Установити динаміку основних показників розвитку студентського спорту України у XXI столітті (на прикладі 2000–2015 років).
3. Визначити структуру та зміст діяльності в студентському спорті України.
4. Обґрунтувати напрями розвитку студентського спорту України у XXI столітті.

Об'єкт дослідження: соціальні практики студентського спорту.

Предмет дослідження: студентський спорт України у XXI столітті.

Методи дослідження:

- теоретичний аналіз та узагальнення (вивчення відомостей 273 джерел наукової та методичної літератури, даних мережі Інтернет для встановлення рівня вивченості проблеми дослідження, з'ясування основних компонентів діяльності в студентському спорті, обґрунтування напрямів розвитку студентського спорту України);

- аналіз документальних матеріалів (для вивчення змісту нормативно-правових документів загальнодержавного рівня, установчих документів спортивних клубів при вищих навчальних закладах України різного рівня акредитації та національних федерацій з видів спорту, звітних документів з фізичної культури і спорту за період 2000–2015 років);

- соціологічне опитування (для уточнення проблемного поля та з'ясування рекомендацій суб'єктів діяльності щодо розвитку студентського спорту України);

- метод експертного оцінювання (для визначення пріоритетності напрямів для короткострокового та довгострокового розвитку студентського спорту України);

- методи математичної статистики (для опрацювання емпіричних даних на різних етапах дослідження).

Наукова новизна:

- *уперше* обґрунтовано сукупності перспективних напрямів короткострокового та довгострокового розвитку студентського спорту України у XXI столітті;

- *уперше* визначено структуру і зміст діяльності в студентському спорті України та обґрунтовано характерні відмінності системи підготовки студентів-спортсменів в умовах вишів України;

- *уперше* визначено тенденції становлення студентського спорту України у XXI столітті (на прикладі 2000–2015 рр.);

- *удосконалено* відомості про стан розвитку масового, резервного та студентського спорту вищих досягнень України;

- *удосконалено* наукові дані про структуру та зміст діяльності спортивних клубів при вищих навчальних закладах України;
- *удосконалено* відомості про підходи до побудови системи підготовки в студентському спорті України;
- *набуло подальшого розвитку* значення студентського спорту в системі вищої освіти України;
- *набули подальшого розвитку* відомості про суть, історичні передумови формування та особливості впливу студентського спорту на особистісний розвиток студентської молоді.

Практичне значення роботи полягає у теоретичному та емпіричному обґрунтуванні системи студентського спорту України із урахуванням чинників соціально-економічного розвитку країни (на прикладі 2000–2015 рр.); розробці та експертній перевірці напрямів розвитку студентського спорту України у XXI столітті; з’ясуванні особливостей діяльності студентського спорту України на різних рівнях цільово-результативної спрямованості занять студентами-спортсменами фізкультурно-спортивною діяльністю у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації. Результати дисертаційного дослідження використано під час підготовки «Положення про Всеукраїнські спортивні ігри серед професійно-технічних закладів «Козацька наснага»» (2016), «Регламенту проведення Всеукраїнських змагань з гирьового спорту серед студентів» (2015), «Положення про проведення Чемпіонату України серед студентів зі спортивного танцю» (2015), «Положення про Всеукраїнський конкурс спортивних телевізійних програм «Світ спорту»» (2015) та впроваджено у діяльність Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України, навчальний процес Львівського державного університету фізичної культури за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» (дисципліна «Теорія і методика юнацького спорту») та освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст» (дисципліна «Спорт вищих досягнень») зі спеціальності «спорт (за видами)», що підтверджено відповідними актами впровадження.

Особистий внесок автора полягає у визначенні напрямку, об'єкта та предмета, мети, виокремленні завдань дослідження, акумулюванні та опрацюванні матеріалів на теоретичному та емпіричному рівнях, аналізі та інтерпретації отриманих даних.

У працях, які виконані у співавторстві, здобувачеві належать результати з визначення структури і змісту діяльності у студентському спорті та з'ясування характерних особливостей системи підготовки студентів-спортсменів України; встановлення показників компонентів забезпечення студентського спорту, зокрема матеріально-технічного та кадрового; виокремлення напрямів подальшого розвитку як відповіді на встановлені основні проблеми студентського спорту України; організація та проведення соціологічного опитування та експертного оцінювання. Планування дослідження, добір методів та розроблення бланків опитування й експертного оцінювання здійснено спільно з науковим керівником.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, емпіричні дані та їх узагальнення оприлюднено на XIX та XX Міжнародних науково-практичних конференціях «Молода спортивна наука України» (Львів, 2014, 2015); VIII Міжнародній науковій конференції пам'яті А. М. Лапутіна «Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту» (Чернігів, 2015); X Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (Дніпропетровськ, 2015); VII Міжнародній конференції пам'яті В.П. Зайцева «Здоров'язберігаючі технології, рекреація и реабілітація в вищих навчальних закладах» (Харків, 2015); I та II Міжнародних науково-практичних конференціях «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (Дрогобич, 2015).

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковано у 8 наукових працях (2 виконано одноосібно), 6 з яких – у наукових фахових виданнях України, 2 – у інших наукових виданнях; 2 праці опубліковано у виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах.

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ

1.1. Місце студентського спорту в галузі фізичної культури та спорту України

Сучасні аксіологічні підходи до проблеми оновлення фізичного виховання спорту у вищій школі спрямовують науковий пошук на переорієнтацію системи цінностей на гармонізацію всієї системи. У цьому контексті інноваційний розвиток фізичного виховання та спорту передбачає формування у молоді установки на фізичне удосконалення, здоровий та активний спосіб життя з урахуванням потреб індивідуалізації навчального процесу [140].

Розуміння та використання базових принципів синергетичного управління фізичним вихованням та спортом дає підстави покращити результативність і ефективність освітніх інновацій.

Фізичне виховання та спорт у вищих навчальних закладах країни повинні шляхом сприяння виходу на новий вектор еволюції, отримати конкурентні переваги [140].

Інноваційна діяльність студентського спорту, на думку науковців та практиків складається з різних компонентів, у тому числі філософського, мотиваційного, рефлексивного та технологічного. Окремо варто визначити креативний компонент, який передбачає формування нового ставлення студентів до себе, переосмислення ними системи цінностей, пошуку інноваційних вирішення побутових ситуацій, вдосконалення функціональних можливостей організму засобами спорту й фітнесу. Інші компоненти, на думку фахівців мають свою детерміновану визначеність. Так, мотиваційний розглядається як механізм запуску інноваційних спонук особистості; рефлексивний – система постійного співставлення результатів якості фізкультурної діяльності з передбачуваними або запланованими; технологічний – використання сучасних технологій у галузі фізичної культури та спорту [6, 67, 140, 196].

Ретроспективний аналіз наукової і методичної літератури вказав, що в середині ХХ століття існували такі генеральні тенденції розвитку вищої освіти [11, 52, 103, 245]: підвищення ідейного та науково-теоретичного рівня професорсько-викладацького складу; виховання студентства в дусі радянського патріотизму та спрямування на здобуття глибоких теоретичних знань і практичних навичок; приділення уваги організації самостійної роботи студентів; налагодженість зв'язку вищих навчальних закладів зі школами; використання наочності й технічних засобів під час проведення занять.

Упродовж наступних десятиліть відбувалися позитивні зміни, що характеризувалися появою нових форм організації самостійної роботи студентів, пріоритетністю теоретичних дисциплін (суспільно-політичних, військово-медичних), зростання кількості інформації у навчальних планах педагогічних спеціальностей, збільшення кількості аудиторних занять [150, 157, 225, 245].

До недоліків цього періоду окремі науковців відносять такі [153, 163, 245]: відсутність змін на вимогу мобільності системи підготовки фахівців у відповідності до науково-технічного прогресу, бюрократичність вищих навчальних закладів щодо можливості змін освітніх програм, обмеженість автономії вузів у об'єктивному оцінюванні результатів навчального процесу студентів та ускладнення механізмів відрахування студентів, що не виконують на якісно високому рівні своїх обов'язків, формальність та відсутність належної уваги до педагогічної практики та самостійної роботи студентів, ускладнений алгоритм викладання дисциплін загальнонаукових, спеціальних і професійних блоку.

Сучасна вища освіта, що розвивалася у період незалежності України здебільшого задовольнила вищезазначені вимоги та дала змогу знівелювати недоліки [191, 210, 219, 250].

Поряд із тим значна частина фахівців висловлюють тривогу стосовно незадовільного стану здоров'я та низького рівня морального, культурного і духовного розвитку молоді [139, 224, 233, 239].

Суттєвою особливістю фізичного виховання студентів сьогодні є те, що фізкультурно-спортивна діяльність особистості може бути реалізована завдяки різноманітному змісті фізкультурної освіти. Це може відбуватися через заняття легкою атлетикою, східними єдиноборствами, спортивними іграми тощо [37, 51, 75, 146, 147].

За цією властивістю навчальна дисципліна «Фізичне виховання і спорт» має принципові відмінності від інших навчальних дисциплін. Диференціація змісту фізкультурної освіти не тільки передбачає можливість, але й є вимогою сьогодення у вищій школі [43, 149, 151, 224].

Стратегічного значення для планомірних інноваційних змін у сфері фізичного виховання та спорту мають фундаментальні особливості розвитку соціальних систем. Еволюція будь-якої системи до якісно нового стану відбувається не узагальнено. Першочергово змін зазнає вузька група елементів, які можна охарактеризувати каталізаторами. Вони здебільшого визначають подальший розвиток решти компонентів системи. Конкретизація цього положення у сфері фізичного виховання та спорту у вищій школі на прикладі Польщі дозволила визначити такими каталізаторами інновацій відповідні європейські стандарти та ефективний освітній маркетинг [56, 58, 140].

На нашу думку більш прискіплива увага до таких чинників дасть змогу інтенсифікувати інноваційні процеси у системі фізичного виховання та зокрема студентського спорту України.

На думку фахівців, якісним доробком та прикладом інноваційних процесів у галузі фізичної культури та спорту може бути використання інформаційних ресурсів (інтернет-систем). Вони дають змогу синергувати організований навчальний процес та самоорганізацію студентів. Доповненням до цього є потреба розширення варіативності спектру засобів акцентування та перенесення сприятливих умов для формування нового середовища функціонування системи фізичного виховання та спорту студентської молоді [50, 54, 97, 140, 197].

У теорії фізичної культури виділяються чотири основні форми функціонування фізичної культури студентів: неспеціальна фізкультурна освіта,

спорт, фізична рекреація і фізична реабілітація. Беззаперечно, що основою сутності усіх цих форм та головним засобом виступають фізичні вправи. Усі ці складові повинні органічно поєднуватися, адже спорт є логічним її завершенням, а неспеціальна фізкультурна освіта створює основу всебічного розвитку фізичних якостей і рухових навичок, формує передумови їх розвитку тощо [34, 60, 82, 234].

Необхідність розвитку студентського спорту визначається актуальними потребами суспільства у створення специфічного засобу виховання та розвитку (біологічного та соціального) людини [48, 62, 63, 113, 133].

Таким чином спорт є однією з найбільш ефективних і привабливих для студентів форм організації занять фізичною культурою, для нього наявні прогресивні тенденції внаслідок який він займає все вагомніше місце в їхньому житті [2, 155, 158, 222, 254]. Зростаюча значимість мотивації студентів до участі у змаганнях та, водночас, об'єктивна відсутність умов для її задоволення у процесі навчальних занять з фізичної культури утворюють протиріччя традиційної практики фізичного виховання у вузі та вказують на потреби розвитку студентського спорту в нових соціоекономічних умовах України.

Мотивація студентів на навчальних заняттях з фізичної культури до занять фізичними вправами має можливість істотно посилитися, якщо виконання цих вправ буде передбачати підготовку до майбутніх змагань, що виступає суттєвою ознакою студентського спорту. Таким чином важливе місце повинна займати організація змагальної діяльності студентів та, відповідно, цілеспрямована підготовка до неї [59, 148, 164, 175, 220].

Узагальнення наукової та методичної літератури вказують на методологічну основу дослідження інноваційних процесів у фізичному вихованні та спорті студентської молоді, обґрунтування якої слід базувати на діяльнісному, системно-структурному, синергетичному, аксіологічному та особистісному підходах [3, 140, 223, 236].

Можливість займатися фізкультурою з урахуванням спортивних інтересів є потужним мотиваційним чинником, тому в багатьох навчальних закладах

використовують ефект спортизації навчального процесу для підвищення ефективності навчальних занять.

При цьому традиційна форма занять фізичним вихованням має низьку зацікавленість серед студентів [1, 4, 8, 114, 161]. Наявна домінуюча організаційна форма фізичного виховання спонукає до зниження відвідування навчальних занять з цього предмету. Існуючий стан рухового режиму студентів не відповідає сучасним вимогам і стандартам якості професійної освіти. Вирішення проблеми активізації і позитивного ставлення студентів до занять з фізичного виховання у вищих навчальних закладах фахівці вбачають у використанні засобів студентського спорту. Основними шляхами цього є створення спортивних секцій з видів спорту та загалом розвитку студентського спортивного руху [22, 23, 112, 209, 221].

Розглядаючи організацію студентського спорту з об'єднанням завдань з фізичної культури, можна виокремити різні напрями фізичної підготовки. Фахівці вказують, що розповсюдженим є приклад, коли в університеті утворюються чотири основні напрями. Вони містять рухову активність, у тому числі із залученням занять спортом стосовно розвитку силових якостей (армспорт, пауерліфтинг, важка атлетика, види боротьби тощо), загальної витривалості та координаційних здібностей (аеробіка, фітнес, чарлідінг тощо), комплексного розвитку на основі ігрових видів спорту (футбол, баскетбол, волейбол тощо) [244, 246, 248, 256].

Також, як основний резерв для функціонування студентського спорту варто вважати секції з видів спорту, які проводяться викладачами. Це дає змогу проводити контролювання значної кількості параметрів фізичного та психологічного стану студентів-спортсменів [64, 240, 241, 242].

Проте незважаючи на теоретичну і експериментальну обґрунтованість студентського спорту в вищих навчальних закладах, практична реалізація новітніх систем підготовки в умовах цих навчальних закладів є досить складною.

На сьогодні жоден навчальний заклад у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України не має у своєму розпорядженні структурні підрозділи,

здатні на якісно новому науковому рівні вирішувати проблеми підготовки студентських команд та окремих провідних спортсменів.

Виняток можуть складати вищі навчальні заклади галузевого призначення, зокрема провідні вищі галузі фізичної культури та спорту України: Національний університет фізичного виховання та спорту України, Львівський державний університет фізичної культури, Харківська державна академія фізичної культури та Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту.

Таким чином для успішного практичного вирішення проблем підвищення ефективності тренувального процесу та результативності змагальної діяльності, загальному позитивному впливові на здоров'я студентів вищого навчального закладу рядом фахівців пропонується створення спеціальних центрів здоров'я (спортивних клубів) зі штатом кваліфікованих фахівців [14, 24, 27, 53, 273].

Зазначимо, що період навчання студентів у виші збігається з етапом поглибленого спортивного вдосконалення, який характеризується максимальною реалізацією індивідуальних можливостей та, відповідно, з періодом досягнення найвищих спортивних результатів в обраному виді спорту. У цей період повинна значно збільшуватися частка спеціальної підготовки в загальному обсязі тренувальної роботи, а також змагальної діяльності для спортсменів відповідного кваліфікаційного рівня та віку. Загалом сумарні екстенсивні та інтенсивності величини тренувальної роботи досягають максимуму, значне місце займають заняття з біляграничними та граничними навантаженнями, та число занять у тижневих мікроциклах може досягати 15–20 і більше. У цей період різко зростає обсяг спеціальної психологічної, тактичної та інтегральної підготовки. Ці чинники є основними щодо впливу на висококваліфікованих спортсменів, які навчаються у вищих навчальних закладах [61, 88, 90, 170, 171]. Для спортсменів дещо нижчого рівня також повинні створюватися об'єктивно задовільні умови для виконання основних завдань фізичного виховання у вищій школі [167, 179, 182, 195].

Складності обґрунтуванню системи підготовки спортсменів високої кваліфікації в умовах вищого навчального закладу додають обставини за яких

більшість студентів мають відносно низькі показники здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості та декларують пасивне ставлення до фізичної культури [98, 104, 190, 193]. За таких умов поєднання студентів із різним рівнем підготовленості у одній групі для занять у секції з більшості видів спорту є ускладненим.

Наявна ситуація свідчить про нові передумови системної кризи фізичного виховання студентської молоді та потребу узгодження цілей і завдань, засобів і методів, змісту й форм організації навчального процесу, а також підвищення до відповідного рівня професіоналізму викладачів (тренерів) та проведення якісного педагогічного контролю [63, 192, 213, 228].

Таким чином соціальна значущість фізичного виховання та спорту підкреслюється у різних наукових дослідженнях [12, 13, 34, 41, 250]. Підтверджено, що разом із ефективною фізичною активністю приходить розуміння основних принципів і концепцій життєдіяльності, зокрема знання про правила гри, чесну гру тощо. Невід'ємним результатом системи фізичного виховання та спорту у вищій освіті є соціальний досвід, пов'язаний з особистою діяльністю і колективними зусиллями в багатьох видах спорту. Такі цілі, як особистісний розвиток і соціальна інтеграція – додають важливості включенню студентського спорту, як напряду реформування фізичного виховання у вищій освіті, а також визначають потребу з'ясування нормативно-правового регулювання студентського спорту.

1.2. Стан розвитку студентського спорту в світі та Україні

Спадщина універсиади включає в себе підвищення іміджу країни та міста, його впізнаваності, зростання інвестиційної та туристичної привабливості, якісний стрибок у розвитку волонтерського руху, залучення до занять спортом різних верств населення, підвищення кваліфікації фахівців сфери фізичної культури і спорту тощо. Окремі закордонні фахівці підкреслюють об'єднувальну ідеологію спорту [29, 35, 258, 266].

Студентський спорт через участь молоді в вишівських змаганнях різного рівня, присутність глядачів, зустрічі з видатними спортсменами спрямовано формує здоровий спосіб життя у молодого покоління [16, 138, 156, 168].

Всесвітні універсиади одні з наймасштабніших та значущих міжнародних спортивних змагань після Олімпійських ігор. Їх організатором є Міжнародна федерація студентського спорту, в яку входить понад 150 країн [36, 76, 211, 216].

Універсиада, що в окремих випадках має назву «Всесвітні студентські ігри» або «Всесвітні університетські ігри» є міжнародними спортивними змаганнями серед студентів, що проводяться Міжнародною федерацією університетського спорту (FISU). Власне назва «універсиада» походить від поєднання слів «університет» і «олімпіада». Як продовження олімпійських традицій, Міжнародною федерацією університетського спорту прийнято рішення проводити комплексні змагання кожні чотири роки для літніх та зимових змагань, тобто кожні два роки. Історію студентського спорту рекомендують розглядати з 1905 року, коли в США проведено перші міжнародні змагання серед студентів. У подальшому, в 1919 році Ж. Птіжаном була створена Конфедерація студентів. Під її координуванням у 1923 році проведено перші Всесвітні ігри студентів в Парижі [214, 243].

В 1948 році утворено Міжнародну федерацію студентського спорту (FISU). Головою цієї організації став доктор Пол Шлеймер. Утворені нові змагання – Тиждень університетського спорту. Вони проводилися кожні два роки в таких містах: Мерано (1949), Люксембург (1951), Дортмунд (1953), Сан-Себастьяні (1955) і Париж (1957) [103, 106, 215].

Аналізування історичного розвитку вказало, що на першій універсиаді (у сучасному трактування цих змагань) 1959 року в Турині було представлено всього 7 видів змагань. Уже в 2013 році у м. Казань встановлено рекорд за кількістю видів спорту на універсиаді. Вперше в історії ігор в спортивну програму універсиади – 2013 увійшли відразу 27 видів спорту, з них 13 обов'язкових (легка атлетика, баскетбол, фехтування, футбол, спортивна гімнастика, художня гімнастика, дзюдо, плавання, стрибки у воду, водне поло, настільний теніс, теніс і

волейбол) і 14 додаткових. Організаційний комітет студентських ігор у м. Казань запропонував для включення у спортивну програму рекордну кількість додаткових видів спорту – чотирнадцять. Ними стали бокс, стрільба, синхронне плавання, академічне веслування, веслування на байдарках і каное, самбо, спортивна боротьба, боротьба на поясах, шахи, важка атлетика, регбі-7, хокей на траві, бадмінтон, пляжний волейбол. Із запропонованих 14 видів – п'ять видів спорту вперше представлені на універсіаді, це такі: боротьба на поясах, регбі-7, самбо, синхронне плавання, бокс [99, 126, 243].

Вивчення міжнародного досвіду вказало, що у багатьох країнах спостерігається демократичний підхід до програмування і нормування фізичного виховання у вищій школі. Зрозуміло, що перевага надається європейській моделі. Вона характеризується самостійним вибором студента бажаного навчального матеріалу в межах запропонованої академічної програми. Заняття спортом у більшості провідних університетів світу здійснюється на основі вільного вибору виду спорту [75, 100, 174].

Державна підтримка студентського спорту закордоном має відмінності. Проте сукупність кроків із забезпечення студентського спорту пов'язується з наступним [8, 15, 25, 114]:

- здійснення цільового бюджетного фінансування програм підготовки кваліфікованих спортсменів із числа студентів вишів;
- фінансування студентського спорту на регіональному рівні відповідно до пріоритетів розвитку спорту та укладених договорів зі спортивними клубами;
- фінансова підтримка на місцевому рівні, через органи місцевого самоврядування (будівництво спортивних споруд, проведення спортивних змагань та організацію дозвільневих заходів);
- пряме фінансування студентського спорту з боку вищого навчального закладу і надання спортсменам у вишах пільг різного виду;
- змішане фінансування (поєднання вищезазначених положень та залучення фінансування різних фондів).

За результатами аналізу наукових досліджень фахівців [250] можна констатувати, що у Білій книзі спорту (2007а) Європейська комісія рекомендує країнам Європейського союзу сприяти зміцненню співробітництва між секторами охорони здоров'я, освіти і спорту з метою визначення та реалізації узгоджених стратегій для зниження надлишкової ваги, ожиріння та інших ризиків для здоров'я дітей і молоді. Зокрема Комісія закликає реалізовувати можливості впровадження концепції активного способу життя в національних системах освіти і системі підготовки фахівців галузі.

Досвід упровадження інновацій в університетах Республіки Польща. Вказує на три варіанти організації обов'язкових занять із фізичного виховання у вищій школі: класичний, економічний та інноваційний. Головна мета останнього передбачає формування позитивного ставлення студентів до власного фізичного самовдосконалення. У цьому випадку інновації у змісті дисципліни пов'язані із такими завданнями: сформуванню систему знань, ознайомити з різновидами вправ, сформуванню вміння з окремих видів спорту (плавання, бігу, спортивних ігор) та сформуванню потребу систематичних фізичних вправ [56, 58, 140].

Здоров'я молоді, їхній фізичний розвиток перебувають у центрі стратегій розвитку фізичного виховання також в провідних країнах Європи, зокрема Австрії, Румунії, Словенії та Великобританії. Як вказують фахівці національні стратегії у цих країнах здебільшого зосереджені на конкретних питаннях: наприклад, модернізації спортивних споруд та обладнання, поліпшення якості та доступності спортивної інфраструктури для студентів та загалом громадськості [230, 237, 250, 251, 255].

Приклад інноваційного розвитку фізичного виховання та спорту можна спостерігати в університетах Польщі. У 2007 році було створено Центр фізичної культури (UMCS). Було запропоновано публічну рекламу занять на базі Центру фізичної культури. Завдяки маркетинговим зусиллям, підвищенню якості послуг, залученню висококваліфікованих фахівців (тренерів та інструкторів) була реалізована можливість отримання прибутку від діяльності таких Центрів, які

своєю чергою стимулювали функціонування секцій студентського спорту університету [140].

Упровадження ринкових відносин в університетах може якісно позначитися на формуванні маркетингових пропозицій у сфері фізичної освіти та спорту, сприяти переходу фінансування студентського спорту від суто бюджетного до змішаного (залучення госпрозрахункового) [56, 58, 140].

Умови функціонування студентського спорту в Польщі вказали на значно вищий рейтинг цієї сфери, порівняно із вишами України. Так, студент реєструючись на заняття з фізичного виховання та спорту повинен обрати відповідний вид спорту. Для окремих видів спорту присутні квоти щодо наповненості груп, за умови вичерпання якої, студент повинен здійснити інший вибір [140, 270, 272]. Це вказує на конкурентність спортивних секцій та підвищену мотивацію студентського молоді до стану свого здоров'я.

Також нашу увагу привернув значний досвід набутий у розвитку студентського спорту в США. Загальновідомо, що рівень університетських змагань конкурує з представниками професійного спорту за критеріями відвідуваності, видовищності та, в окремих випадках, економічної ефективності [103, 115, 271].

Активну позицію за останній період виявлено в організаційно-економічній діяльності за напрямом студентського спорту в Росії. Зокрема, проведено Всесвітню універсіаду в Казані (2013), та плануються змагання зимової універсіади у Красноярську (2019). У межах проведення перших з них (XXVII Всесвітньої літньої універсіади 2013 року в Казані) задекларовано місію [26, 46, 80, 99, 243]:

- зібрати молодих спортсменів з усього світу;
- продовжити спортивні традиції;
- слугувала трампліном для нових поколінь спортсменів;
- зробити вагомий внесок у формування позитивного іміджу країни в світі.

Узагальнення даних наукової та методичної літератури закордонних фахівців дали змогу виявити світові тенденції розвитку студентського спорту [93, 94, 109, 116, 120]. Серед них основні такі:

- організація ефективної системи державного регулювання;
- підвищення соціального статусу національних студентських спортивних організацій;
- створення нормативно-правової бази розвитку фізичного виховання і спорту в вищих навчальних закладах;
- налагодження співробітництва, законодавче узгодження співпраці, розмежування сфер впливу та відповідальності;
- забезпечення сучасної матеріально-технічної бази для занять молоді спортом;
- оптимізація системи студентських змагань в країні та забезпечення участі спортсменів у міжнародних змаганнях;
- створення сучасного інформаційного забезпечення студентського спорту;
- пропаганда національних і міжнародних досягнень студентського спорту.

Спортивне спадщина олімпійського та студентського спортивного руху нерозривно пов'язані з розвитком студентського спорту і масової фізичної культури. На сучасному етапі, зокрема за допомогою розкриття змісту, методів і засобів реалізації студентського та молодіжного фізкультурного руху. Питання, пов'язані з історією Олімпіад і студентських універсіад, етапами розвитку спорту в нашій країні і за кордоном, розвитком фізичної культури, ставленням до спорту і фізичної культури різних верств населення в даний час є актуальними [19, 20, 57, 65].

За відносно короткий час ці змагання перетворилися на потужний соціальний інститут. Поряд з іншими змаганнями, універсіади привертають увагу значної кількості вболівальників. Таким чином студентський спорт як одна з основних форм існування спорту, реалізовується у вищих навчальних закладах та інтегрує масовий спорт та спорт вищих досягнень. Власне вікові особливості студентської молоді, специфіка навчального процесу та побуту студентів,

особливості їх можливостей та умов занять фізичною культурою і спортом визначають специфічність категорії студентського спорту.

Узагальнення наукових досліджень дає змогу виділити такі організаційні особливості студентського спорту [25, 30, 39, 91, 96]:

- доступність занять спортом через обладнання, відповідно до вимог виду спорту спортивних споруд;

- можливість займатися спортом у вільний від навчального процесу час у вишівських спортивних секціях і групах, а також самостійно;

- можливість систематично брати участь у студентських спортивних змаганнях відповідно до кваліфікаційного рівня (навчальні залікові змагання, внутрішньо- і міжвишівські змагання).

Згідно програми реформ фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах України, у всіх із них повинні функціонувати спортивні секції з різних видів спорту. Це запропоновано з метою покращення мотивації студентів до спортивного вдосконалення. Фахівці наводять дані, що за статистикою у національних університетах працюють близько 15–17 спортивних секцій, які можуть підпорядковуватися керівництву кафедри або існувати як самостійна структурна одиниця – спортивний клуб. Найчастіше студенти залучаються до занять легкою атлетикою, спортивними іграми, різними видами спортивних єдиноборств, водними видами спорту, гімнастикою і акробатикою. Окрім цього створюються секції за напрямами фітнесу та рекреаційно-оздоровчих технологій (аеробіка, шейпінг, чарлідінг тощо) [25, 33, 108].

В умовах вищого навчального закладу також можуть займатися студенти-спортсмени, що входять до групи вищої спортивної майстерності місцевого чи обласного рівня, в складі збірних команд областей або збірних команд України серед різних вікових категорій. Однак у таких умовах для спортсменів повинні створюватися всі необхідні додаткові умови для відновлення після тренувальних навантажень, зокрема збалансоване харчування, хороші побутові умови, відновлювальні процедури тощо [7, 25, 169, 247].

Незважаючи на значні витрати часу та внутрішні ресурси на участь в основному навчально-тренувальному процесі такі студенти (спортсмени), маючи більш високу загальну працездатність, можуть засвоювати практично увесь навчальний матеріал та не відставати від своїх однокурсників щодо навчальної програми [8, 44, 81]. Окрім того вони здатні до більш якісного оперативного переключення між видами діяльності та у підсумку переважна більшість студентів-спортсменів здобувають повну вищу освіту паралельно зберігаючи та примножуючи рівень спортивної майстерності.

Фахівці наголошують на можливості студентського спорту диференціювати рівень спортивного результату та, відповідно, домагань студентів відповідно до наявного кваліфікаційного рівня в обраному виді спорту [162, 167, 170, 268]. Студентські спортивні змагання є однією з найбільш ефективних форм організації масової оздоровчої та спортивної роботи. Вся система студентських спортивних змагань побудована на основі ієрархії складності, тобто від внутрішніх залікових змагань у навчальній секції, на курсі до міжвишівських та міжнародних студентських змагань (як найвищий рівень спортивної результативності).

Внутрішні спортивні змагання у вищому навчальному закладі можуть включати в себе залікові змагання всередині навчальних груп, навчальних потоків, змагання між курсами відділень, між відділеннями. У міжвишівських змаганнях зазвичай беруть участь і змагаються кращі представники студентства особисто або у складах збірних команд вишу. Цільові завдання міжвишівських змагань можуть бути пов'язаними з демонстрацією спортивних досягнень вишу, встановленням особистих контактів, формуванням збірних команд області та країни. У програмі студентських змагань на сьогодні налічується понад 20 видів спорту. Вона є динамічною та складається відповідно до програми Всесвітньої універсіади, регіональних уподобань тощо. Здебільшого координацію навчально-тренувальної діяльності та участь спортсменів у студентських змаганнях здійснюють спортивні клуби [25, 84, 128, 137].

Питання про статус студентського спорту має багато суперечок і розбіжностей. У багатьох зарубіжних країнах студентський спорт є основою

національної політики та резервом олімпійського спорту. Дослідники відзначають, що більшу частину членів національних збірних команд складають студенти, окрім цього близько 60% складу національних олімпійських команд складають студенти вищих навчальних закладів [22].

Таким чином невід'ємним для розвитку студентського спорту є [123, 130, 141, 212] потреба встановлення основ державної політики в галузі студентського спорту з визначенням рівнів компетенції центрального органу управління, його представництв на місцях, місцевого самоврядування та безпосередньо самого вищого навчального закладу.

Необхідно відзначити, що заняття студентським спортом в університетах реалізується на тих самих спортивних спорудах, де проходять заняття з фізичної культури. Кадровий професорсько-викладацький склад також не має істотних змін. В окремих випадках зустрічається виділення керівництвом вишу додаткових робочих місць викладачів для роботи зі збірними в рамках спортивних клубів. Така прихильність, а також можливості до формування груп спортивного вдосконалення істотно залежить від фінансових можливостей університетів [4, 168].

Логічним продовженням еволюції студентського спорту в нових умовах, є створення загальнонаціональної ланки, що може забезпечити високі темпи розвитку. Однак при більш детальному розгляді цієї проблематики залишаються нерозв'язаними аспекти пов'язані з обґрунтуванням соціально-економічних, інституційних та правових механізмів розвитку студентського спорту [45].

1.3. Нормативно-правове регулювання студентського спорту України

Освіта є стратегічним напрямом державної політики України. Вона виступає потужним ресурсом соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства [139].

Вивчення особливостей правового регулювання відносин у різних сферах суспільного життя, у тому числі галузі фізичної культури та спорту зумовлена тенденціями викликаними європейською інтеграцією України.

Значущість спорту в житті людини, у тому числі молодого покоління, засвідчується наступним [18, 49, 85, 87]:

- на всіх етапах розвитку суспільства люди займалися руховою активністю;
- спортивна діяльність входила до обов'язкових компонентів суспільного життя, незалежно від державного устрою;
- відносини у галузі спорту регулювалися правовими нормами.

У статті 49 Конституції України опосередковано визначено норму, згідно якої держава повинна дбати про розвиток фізичної культури та спорту, забезпечити санітарно-епідемічне благополуччя. Це конституційне положення, на думку фахівців, підкреслює зв'язок здоров'я та спорту, проте малою мірою визначає важливість забезпечення відповідних прав з боку уповноважених державних органів [92, 102, 122].

При цьому якісне виконання державною своїх конституційних зобов'язань може допомогти розв'язанню таких завдань з визначення [70, 87]:

- сутності спорту і фізичної культури в національному законодавстві;
- сутності спортивного права за різними формами існування спорту;
- місця спортивного права в системі права України;
- перспектив розвитку спортивного права

Державна гуманітарна політика національного виховання має бути забезпечена громадянським, патріотичним, моральним, трудовим вихованням, формуванням здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності [73, 134, 135, 144]. Сенситивний період впливу на особистість, на наш погляд припадає на становлення особистості у віковому періоді, що припадає на навчання у вищій школі.

Таким чином реалізація цих завдань завдяки студентському спорту може передбачати [139, 165, 181, 238, 260]: формування здорового способу життя; збереження і зміцнення здоров'я молоді; забезпечення збалансованого

харчування, контролю стану здоров'я; збільшення рухового режиму студентської молоді за рахунок організованих занять, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час; розширення й удосконалення діяльності спортивних гуртків, секцій і клубів; оновлення методології фізичного виховання та спорту молоді.

Незважаючи на вищезазначене у Міжнародній хартії фізичного виховання та спорту визначено, що заняття фізичним вихованням та спортом є обов'язковим та основним правом кожної людини [127]. Також права громадян у сфері фізичної культури та спорту закріплені Законом України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. [74]. Окрім того вони відображені в проекті закону України «Про фізичне виховання і спорт» [189]. Згідно зі відповідними статтями цих нормативно-правових документів громадяни мають право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак [123].

Законодавчі визначення понять спорту і фізичної культури також подані у вищевказаних документах. Так, згідно першого [74] визначено, що спорт – це діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленості шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт інвалідів тощо. У відповідному проекті [189] визначено, що спорт – це всі форми фізичної активності, направлені на вираження або удосконалення фізичного та розумового стану людини, формування соціальних відносин, шляхом участі у змагальній діяльності будь-якого рівня на організованій регулярній або епізодичній основі. За організаційними ознаками діяльність у сфері фізичного виховання та спорту в Україні визначено такі форми [74, Стаття 20]: спорт вищих досягнень; масовий спорт та різновидом масового спорту визначається спорт в системі освіти. А

також, за ступенем належності до Олімпійського руху, Паралімпійського, Дефлімпійського руху – олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт інвалідів.

Для студентського спорту в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» [74] виділено статтю 14 «Центри студентського спорту вищих навчальних закладів». Згідно неї до центрів студентського спорту вищих навчальних закладів відносяться заклади фізичної культури і спорту, які забезпечують створення умов для поєднання навчання у вищому навчальному закладі та підготовки студентів, зокрема, до участі у чемпіонатах Європи та світу серед студентів з видів спорту, визнаних в Україні, Всесвітніх універсіадах. За цим положенням нормами центри студентського спорту створюються та діють відповідно до положення про центр студентського спорту вищих навчальних закладів, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Важливо, що засновниками таких центрів можуть виступати як центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані вищі навчальні заклади, так і самі вищі навчальні заклади.

Однак фінансування діяльності центрів студентського спорту вищих навчальних закладів здійснюється за рахунок коштів власника (засновника), відповідного бюджету, інших джерел, незаборонених законодавством.

Також можна відзначити зміст статті 21 «Громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів», що стосується студентської молоді. Можна констатувати, що громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості студентів повинні діяти на підставі статутів та серед основних завдань містити такі:

- залучення студентів до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності;
- організація і проведення спортивних змагань серед студентів;
- забезпечення участі студентів у відповідних міжнародних спортивних змаганнях.

Доповненням до вищезазначеного є стаття 26 «Фізична культура у сфері освіти». Згідно неї органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні сприяти розвитку фізичної культури в навчальних закладах. Фізична

культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів та студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя.

З огляду на сутність студентського спорту важливим видається те, що у навчальних закладах заняття з фізкультурно-спортивної реабілітації студентів з інвалідністю є обов'язковими, їх періодичність та інтенсивність визначаються індивідуально, з урахуванням медичних рекомендацій. Також у іншій частині вказано, що керівники навчальних закладів зобов'язані забезпечувати створення сприятливих умов для належної рухової активності студентів.

Разом із тим, у проекті Закону України «Про фізичне виховання і спорт» [189] присутні відмінності стосовно змісту та самої дефініції студентського спорту. У тексті Стаття 6 цього проекту «Основи державної політики в сфері фізичного виховання та спорту» визначено, що державна політика в сфері фізичного виховання та спорту ґрунтується на визнанні принципу автономії спорту, забезпеченні гарантій діяльності суб'єктів сфери фізичного виховання та спорту, що здійснюється у спосіб, визначений суб'єктами сфери фізичного виховання та спорту, з дотриманням законодавства України.

Узагальнення змісту Статті 10 дає підстави стверджувати, що участь людини у сфері фізичного виховання та спорту ґрунтується на таких положеннях:

- кожна людина володіє правом на доступ до фізичного виховання та спорту, що обумовлює розвиток її особистості;
- право людини розвивати фізичні, інтелектуальні та розумові здібності через фізичне виховання та спорт гарантується у всіх сферах життя;
- кожна людина та громадянин мають право на рівний доступ до фізичного виховання, спорту та рухової реабілітації в сфері фізичного виховання та спорту.

При цьому вагомого значення набуває визначення дефініції «спортсмен» – фізична особа, яка на постійній або епізодичній основі бере участь у змагальній діяльності будь-якого рівня. Це відкриває перспективи для реалізації основних завдань студентського спорту на сучасному етапі його розвитку в Україні та нормативно-правову сторону його забезпечення.

Варто звернути увагу на визначення основ правового статусу Спортивного клубу, як основної структурної одиниці діяльності у студентському спорті [189, Стаття 13]. За змістом цього проекту Закону спортивним клубом визнається будь-яка юридична особа, статутними документами (положенням тощо) якої прямо не заборонено здійснення діяльності у сфері фізичного виховання та спорту, та внесена у встановленому порядку до реєстру спортивних клубів. Відповідно до цього метою внесення до реєстру спортивних клубів юридична особа, зареєстрована відповідно до чинного законодавства, повинна надати центральному органу виконавчої влади в сфері фізичного виховання та спорту такі оригінали або належним чином засвідчені копії таких документів: статут; витяг з реєстру юридичних осіб; документ, що засвідчує членство у відповідній спортивній федерації, внесений до реєстру визнаних в Україні спортивних федерацій, міжнародних спортивних федерацій та видів спорту.

Найбільш детального розгляду, на нашу думку, потребує стаття 23, яка є відмінною від аналога у чинному Законі України «Про фізичну культуру і спорт», а саме «Спорт у системі освіти». Нею визначається, що спорт у системі освіти є різновидом масового спорту. Окрім цього спорт у системі освіти включає всі форми: фізичної активності, направленої на вираження або удосконалення фізичного та розумового стану людини, формування соціальних відносин, шляхом участі у змагальній діяльності будь-якого рівня на регулярній організованій або епізодичній основі; фізичного виховання; рухової реабілітації, що здійснюються поза межами безпосередньої участі у сфері діяльності збірних команд країни на базі спортивних клубів, що діють у системі освіти на базі закладів освіти [189].

Однак, на думку значної частини фахівців [154, 170, 171, 247], до якої ми приєднуємося, період становлення вищої спортивної майстерності та виступів спортсменів у складі збірних команд України в значній кількості видів спорту припадає на період перебування спортсменів у вищому навчальному закладі. Таким чином, можна стверджувати про наявність потреби внесення регулятивних змін стосовно тих осіб, які потребують паралельного перебування як в соціальній групі студентства, що визначається особистісною потребою, так і в складі збірної команди України з того чи іншого виду спорту, що визначаються суспільно-національною потребою.

Досвід різних країн вказує на інтеграцію сфери фізичної культури і спорту у ринкове середовище та залежність її від соціально-економічного статусу країни. Первинний пошук наукової інформації з розвитку студентського спорту свідчить про наявність окремих теоретичних даних з цього процесу, пов'язаних з особливостями формування та реалізації відповідної державної політики, нормативно-правових, соціально-економічних аспектів [217, 261, 262, 263, 264].

Можливість якісних змін у розвитку фізичної культури та спорту студентської молоді значною мірою обумовлюється рівнем реалізації ряду нормативно-правових документів, серед яких окрім Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (проекту Закону України «Про фізичне виховання і спорт») наявні Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту, а також Закони України «Про вищу освіту» та укази Президента «Про забезпечення подальшого розвитку вищої освіти в Україні» та «Про Національну доктрину розвитку освіти» [72, 74, 185, 189].

Вивчення наукових досліджень ряду фахівців дають змогу доповнити перелік нормативно-правових документів ще кількома, серед них ті які спрямовані на здоров'язбережувальне виховання молоді. Зокрема до них відносимо державні програми і проекти: «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 р.); «Основні напрямки розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян України» (1999 р.); Програму профілактики СНІДу та наркоманії на 1999–2000 роки (1999 р.); «Здоров'я нації» на 2002–2011

роки (2002 р.); Національну програму забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2004–2008 роки (2004 р.); «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року (2006 р.); «Молодь України» на 2009–2015 роки (2009 р.); Державну цільову соціальну програму зменшення шкідливого впливу тютюну на здоров'я населення на період до 2012 року (2009 р.) тощо. Особливо відзначимо стратегії розв'язання проблем поведінки і профілактики захворювань молоді різних вікових категорій, висвітлених в стратегії ВООЗ «Здоров'я-2020» (2013 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.) [135].

Детальне аналізування Указу Президента України від 23.06.2009 р «Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах і розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні» вказало на резерви для діяльності студентського спорту, зокрема серед іншого постановлено [182]:

- з'ясувати можливість введення у вищих навчальних закладах іменних стипендій для студентів, які є талановитими спортсменами і досягли значних успіхів на міжнародних студентських змаганнях;
- узагальнити досвід країн-членів ЄС щодо реалізації програм з фізичного виховання учнів і студентів;
- вжити заходів щодо посилення персональної відповідальності керівників навчальних закладів за належну організацію та забезпечення необхідного обсягу рухової активності студентської молоді;
- забезпечити щорічне проведення спартакіади студентів-інвалідів.

Попри це фахівці вказують на парадигму розуміння проблеми, що відображає нездатність спортивних клубів в структурі кафедр фізичного виховання до ефективного вирішення завдань з розвитку студентського спорту [46].

Найбільш важливими міжнародно-правовими актами у сфері фізичного виховання і спорту варто вважати Міжнародну хартію фізичного виховання і спорту, проголошену Генеральною конференцією ООН. Вона прийнята з метою

розвитку фізичного виховання і спорту для прогресу людства, сприяння розвитку і спонукання урядів, компетентних неурядових організацій, працівників освіти, сімей та окремих осіб керуватися нею, поширювати і застосовувати її [127, 153].

Сучасна практика фізичного виховання свідчить, що вирішити в повному обсязі комплекс завдань визначених законом України «Про фізичну культуру і спорт» за чотири години, що відводяться навчальним планом на предмет «Фізична культура», є неможливо [63, 235].

Загострення цієї ситуації відбулося внаслідок змін впроваджених Міністерством освіти і науки України стосовно фізичного виховання (2014-2015 рр.) та виключенням цієї дисципліни з переліку обов'язкових.

У цьому полягає одне з основних протиріч фізичного виховання студентів, пов'язане масштабом і складністю завдань і недостатньою кількістю навчального (практично відсутністю) часу, виділеного на їх вирішення.

Вихід із ситуації значна частина фахівців вбачає в розширенні обсягу фізкультурно-спортивної діяльності студентів у позанавчальний час як в організованих формах (спортивних секціях, фізкультурно-спортивних клубах), так і у формі самостійних занять [62, 63]. Узагальнюючи наукові дослідження останніх років можна спостерігати певну тенденцію у взаємозв'язку діяльності кафедри фізичного виховання та спортивного клубу. Хоча вона немає нормативно-правового регулювання. Згідно внутрішніх розпоряджень та внутрішніх наказів вищих навчальних закладів відбувається певне делегування спортивним клубам окремих повноважень. Складний характер цих процесів детермінований взаємодією незалежних складових студентського спорту. Серед них В. І. Григорьев та А. Ф. Пшеничников [46] визначають: розробку конкурсних критеріїв на отримання державного замовлення на фізкультурно-спортивні послуги, стимулювання діяльність із започаткування на базі спортивних клубів підрозділів з акумулювання коштів, поєднання кредитних і маркетингових методів щодо послуг, рекламна та видавнича діяльність тощо.

1.4. Проблеми та перспективи розвитку студентського спорту в Україні

Розбудова національної системи освіти в соціально-економічних умовах України, характерних для XXI століття вказує на потребу критичного осмислення досягнутого рівня і зосередження зусиль та ресурсів на вирішенні найбільш актуальних проблем, які гальмують розвиток освітньої галузі, зокрема фізкультурно-спортивної складової [89, 111, 116. 131].

Активізація досліджень з проблематики студентського спорту припадає на завершення XX – початок XXI століття. Значною мірою це спровоковано зростанням зацікавленості суспільства різними соціальними практиками спорту та окремими видами спорту. Серед основних наукових та методичних праць варто виокремити доробок Степанюк С. І. [211, 213, 218], яка провела дисертаційне дослідження з актуальних питань історико-соціальних аспектів розвитку студентського спортивного руху в Україні. Однак ці дані не враховують масиву інформації, набутої упродовж XXI століття. Активізації досліджень зі студентського спорту виявлена також у 2012–2014 роках. Це пов'язано із проведенням Всесвітньої зимової універсиади у м. Казань (2013 р.) та проектом проведення універсиади у м. Красноярськ (2019 р). За таких умов значна частина наукових досліджень присвячена студентському спорту у різних країнах світу, його значення у формуванні культури особистості молоді людини, загальним проблемам міжнародного студентського руху тощо [16, 36, 71, 114].

Загальновідомо, що перед галуззю фізичної культури і спорту ставляться основні завдання пов'язані із зміцненням здоров'я населення та підвищення авторитету держави на міжнародній арені. Перше з них має можливість бути реалізованим через залучення населення до занять фізичною культурою і масовим спортом, друге – здебільшого, через результативність виступів представників країни у спорті вищих досягнень. У зв'язку із цим студентський спорт, який є складовою фізичного виховання молоді, окреслює значні резерви для реалізації вищезазначених завдань.

Студентський спорт як позаурочна форма фізичного виховання, орієнтований на залучення студентів до систематичних занять фізичними вправами і спортом, організацію активного відпочинку, самореалізацію студентської молоді. Він є зв'язковою ланкою між масовим спортом та спортом вищих досягнень. Таким чином, студентський спорт доповнює і збагачує професійну підготовку висококваліфікованих фахівців в умовах вузу для різних галузей суспільної діяльності [15, 25, 30, 140, 269].

Передумовами формування комплексу послідовних та спрямованих кроків щодо розвитку студентського спорту варто розглядати те, що за останній період відбулося значне погіршення здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості населення, знизився рівень залучення підлітків та молоді до систематичних занять фізичною культурою і спортом. Поряд із тим, фахівцями неодноразово вказується на відсутність ефективного переходу від системи дитячо-юнацького спорту до спорту вищих досягнень та водночас посилення суперництва на змаганнях найвищого міжнародного рівня [104, 116, 223, 224].

Для об'єктивного вивчення проблем, що потребують розв'язання для покращення ефективності функціонування та розвитку студентського спорту в сучасних умовах України ми виокремили їх у групи пов'язані із створенням умов для розвитку та оптимального функціонування студентського спорту – соціополітичні; нормативним регулюванням і виконанням права як засобу управління галуззю студентського спорту – нормативно-правові, взаємозв'язками різного рівня і тимчасовими взаєминами між елементами та визначенням порядку й умов функціонування студентського спорту – організаційні, забезпеченням студентського спорту матеріальними засобами різного характеру – матеріально-технічні, сукупністю обґрунтованих прийомів для перетворення сутності соціального явища студентського спорту – методологічні.

Аналізування та узагальнення ряду наукових досліджень фахівців дали нам підстави визначити такі основні соціополітичні проблеми [8, 17, 22, 40, 120]:

- відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального і духовного розвитку і соціалізації молоді як наслідок падіння суспільної моралі, низької культури поведінки частини студентської молоді;

- посилення суперництва в спорті вищих досягнень (Олімпійські ігри, Чемпіонати світу та Європи тощо) за якого провідні світові держави прагнуть до перемоги. Це сприяє створенню позитивного іміджу країни на міжнародній арені, при цьому нераціонально використовується соціально-економічний резерв. Концентрація уваги на завоюванні вищих спортивних нагород призводить до нехтуванням обґрунтованістю системи підготовки спортсменів в умовах вищої освіти;

- значне відставання від провідних спортивних держав у розвитку та впровадженні інноваційних спортивних технологій, що істотно ускладнює розвиток фізичної культури і масового спорту, підготовку спортивного резерву та спортсменів високого класу в умовах вищої школи;

- наявність у системі освіти фактів корупції, неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів, нераціонального використання приміщень фізкультурно-оздоровчого призначення навчальних закладів;

До групи нормативно-правових проблем розвитку студентського спорту України варто віднести:

- недостатній рівень соціально-правового захисту учасників навчально-виховного процесу, відсутність цілісної системи соціально-економічних стимулів у педагогічних і науково-педагогічних працівників до реалізації програм пов'язаних із студентським спортом;

- недосконалість нормативно-правової, законодавчої бази розвитку студентського спорту, включаючи питання його планомірного бюджетного фінансування, статусу та діяльності спортивних клубів;

- невизначеність статусу організацій студентського спорту різного рівня в системі відносин з державними органами виконавчої влади в галузях освіти і науки, спорту та загалом відсутність чіткого регламентування вищеназваних відносин;

- відсутність прописаних повноважень Спортивної студентської спілки України та інших організацій в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» [74], незважаючи на те, що вони є суб'єктами фізичної культури і спорту;

- невідповідність нормативно-правового та фінансового механізмів вдосконалення процесу фізичного виховання і спорту в системі освіти та науки України та стандартам якості міжнародного рівня;

- відсутність правового статусу студентських збірних команд, що створює значні труднощі вишам при відрядження студентів для участі в національних та міжнародних студентських спортивних змаганнях.

- недосконалість змісту фізкультурної освіти, що пов'язано із недосконалими державними стандартами освіти, навчальними планами, програмами та підручниками або навіть їхньою відсутністю.

Серед організаційних проблем студентського спорту України, на нашу думку, першочергового обговорення потребують такі:

- слабка мотивація адміністрації вишів щодо розвитку студентського спорту, діяльності спортивних клубів та участі студентів у змаганнях різного рівня;

- обмеженість доступу до якісного процесу забезпечення фізкультурної та спортивної діяльності окремих категорій населення (сільські діти, особи з особливими потребами тощо);

- відсутність ефективної системи дитячо-юнацького спорту, відбору та підготовки спортивного резерву для спортивних збірних команд вищих навчальних закладів та у подальшому збірних команд країни;

- незадовільна ефективність управління системою та закладами освіти, недостатні розвиток самоврядування навчальних закладів, залучення до управління громадських інституцій та інших користувачів фізкультурно-спортивних послуг;

- низька зацікавленість і відповідальність більшості всеукраїнських спортивних федерацій щодо розвитку відповідних видів спорту в умовах вищих навчальних закладів.

Невід'ємною стороною будь-якої діяльності, зокрема студентського спорту є матеріально-технічне забезпечення. У цьому напрямі потребують вирішення такі положення:

- невідповідність освітніх послуг, у тому числі в частині фізкультурно-спортивної роботи, сучасним вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку та якісної фізкультурно-оздоровчої діяльності;
- відсутність механізмів фінансового та ресурсного забезпечення процесу вдосконалення фізичного виховання та спорту в системі освіти і науки України;
- низький рівень забезпеченості інвентарем та обладнанням занять з фізичного виховання та спорту в більшості вищих навчальних закладів. У значній більшості вузів матеріально-технічна база не відповідає сучасним вимогам і нормам акредитації. Це також обмежує можливості проведення на базі цих вузів офіційних змагань різного рівня;
- відсутність системи мотивації, стимулювання інноваційної діяльності в системі студентського спорту в освіті та нівелювання ризиків негативних наслідків зазначеної діяльності.

Серед групи методологічних проблем розвитку студентського спорту України в XXI століття найбільш актуальними варто вважати такі:

- відсутність обґрунтованого ефективного переходу від системи дитячо-юнацького спорту, відбору та підготовки спортивного резерву до спортивних збірних команд країни з видів спорту. Недостатнє обґрунтування складових системи підготовки спортсменів у вищій школі гальмує розвиток студентського спорту, не дає змоги ефективного (не знижуючи рівень фахової підготовленості) створення резерву для спортивних збірних команд країни за умовах їхнього навчання у вищих навчальних закладах;
- недосконалість системи національного моніторингу та оцінювання якості фізкультурної освіти та фізкультурно-спортивної діяльності у вищій школі;
- сповільнений, у порівнянні із провідними спортивними країнами, розвиток та впровадження інноваційних спортивних технологій, що істотно ускладнює розвиток фізичної культури та масового спорту, підготовку спортивного резерву

та спортсменів високого класу, негативно позначається на конкурентоспроможності студентського спорту.

Таким чином, прагнення розробити обґрунтовану та ефективну систему оздоровлення студентської молоді повинно максимально враховувати особливості розвитку фізичного виховання та студентського спорту в сучасних умовах України. Наявна позитивна мотивація студентів до занять руховою активністю паралельно відкриває проблемне поле відносно навчально-тренувального та виховного процесів молоді реалізованих засобами студентського спорту.

Узагальнення результатів ряду наукових досліджень [211, 212, 222, 241, 249] вказали на наявність широкого кола напрямів для подальших досліджень у студентському спорті. Так, Степанюк С. І. за результатами свого дисертаційного дослідження визначила подальші напрями наукових досліджень. Вони в основному пов'язані із місцем та значенням студентського спорту в системі освіти і вихованні молоді; вдосконаленням організаційної структури студентського спортивного руху та співпраці із державними, громадськими та іншими організаціями з питань фізичного виховання студентської молоді; удосконаленням матеріально-технічного, науково-методичного забезпечення підготовки збірних команд України для участі у міжнародних змаганнях.

Виявлене проблемне поле студентського спорту України у XXI столітті зумовлює пошук ефективних шляхів вирішення ситуації, що склалася. Узагальнення значної кількості наукових досліджень присвячених студентському спорту в Україні та закордонного досвіду дало нам підстави визначити такі перспективи [2, 64, 70, 76, 265]:

- розроблення законодавчої бази, з дотриманням ієрархічності та різноманіття організаційних структур, що реалізують програми у студентському спорті;
- обґрунтування та створення умов збільшення джерел фінансування студентського спорту (на національному та місцевому рівнях);
- розроблення форм матеріальної підтримки для студентів-спортсменів;
- звернення уваги роботодавців великого та середнього бізнесу на студентів-спортсменів для забезпечення спонсорської підтримки;

- урахування розкладу фінальних студентських змагань при затвердженні національного календаря спортивних заходів;
- офіційна реєстрація спортивних результатів університетів і наявністю спортивного рейтингу університетів;
- інтеграція діяльності між студентськими лігами, спортивними клубами університетів і професійними клубами з видів спорту;
- збільшення фізкультурної освіченості студентської молоді;
- індивідуалізація підходу до оцінювання здобутків студентів з фізкультурно-спортивної діяльності та розроблення алгоритмів заохочення до самоудосконалення та досягнення в умовах вишу вищих спортивних результатів.
- створення і функціонування розгалуженої мережі спортивних клубів із якісною взаємодією за різними напрямками діяльності
- розроблення спортивного інформаційного ресурсу для організації взаємодії студентських спортивних організацій із середньотехнічними та вищими навчальними закладами, з метою надання консультаційної, методичної підтримки та обміну досвідом тощо;
- створення безбар'єрності у системі освіти в Україні сприяє розвитку нового напрямку спортивного студентського руху – спорт серед студентів з особливими потребами.

Визначене проблемне поле та виявлені фахівцями перспективні напрями для організаційно-економічної та науково-методологічної діяльності у студентському спорті формують актуальне науково-практичне завдання, пов'язане із становленням та розвитком студентського спорту України в умовах характерних для новітнього періоду розвитку країни, зокрема у XXI столітті.

Висновки до розділу 1:

1. Україна маючи характерні особливості соціально-політичного, культурологічного, економічного та правового розвитку потребує вивчення та обґрунтування студентського спорту на сучасному етапі. Проблеми погіршення здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості населення, відсутності

ефективного переходу від системи дитячо-юнацького спорту до спорту вищих досягнень, посилення суперництва в спорті вищих досягнень створюють актуальність розв'язання завдань студентського спорту, що мають місце в ХХІ ст.

2. На шляху розвитку студентського спорту України в сучасних умовах існує потреба у розв'язанні ряду проблем, що за характером об'єктивно можуть бути об'єднані у групи соціополітичні, нормативно-правові, організаційні, матеріально-технічні, методологічні.

3. Основними нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність студентського спорту є Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту, Указ Президента України «Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах і розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні».

4. У фізичному вихованні та спорті студентів сформувалося основне протиріччя, пов'язане з зростаючими масштабами та складністю пошуку ефективного розв'язання завдань студентського спорту. Утворене протиріччя поглиблене впровадженням Міністерством освіти и науки України змін стосовно навчальної дисципліни «Фізичне виховання та спорт», тобто її виключенням з переліку обов'язкових. Ця соціально важлива сфера спортивної діяльності ускладнюється відсутністю ефективного методологічного обґрунтування, недостатньою кількістю часу виділеного на її вирішення.

5. Основні напрями наукових досліджень, що сприятимуть розв'язанню актуального науково-практичного завдання пов'язаного із з'ясуванням особливостей становлення та розвитку студентського спорту України в ХХІ столітті стосуються вивчення сукупності даних організаційного та методичного характеру, удосконаленням структури та змісту студентського спорту, вивченням стану матеріально-технічного, науково-методичного забезпечення, покращенням правової захищеності діяльності, мотивуванням студентів до систематичних занять спортом та загалом обґрунтування концепції розвитку цього соціального феномену у подальшому.

Результати за розділом 1 опубліковано в наукових працях [116, 120, 123].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вирішення актуального науково-практичного завдання із наукового обґрунтування становлення та розвитку студентського спорту України у XXI столітті значною мірою залежить від використання адекватного науково-методологічного апарату. Первинними чинниками якісної організації та проведення дослідження і обґрунтування основних наукових результатів є методологія науково-практичного дослідження.

Забезпечення реалізації різних етапів дослідження та розв'язання основних завдань дисертаційної роботи проведено за рахунок фундаментальних положень, які пов'язані з гуманістичною цінністю спорту [2, 7, 19, 175]; загальними закономірностями та принципами системи спортивного тренування [88, 154, 171, 247]; теоретико-методологічним підґрунтям підготовки спортсменів із різних видів спорту в умовах вищого навчального закладу [43, 51, 75, 79, 95]; управлінням і контролем підготовки кваліфікованих спортсменів [48, 64, 84, 109]; закономірностями розвитку особистості та формування індивідуальності студента в умовах здобуття фахової освіти [38, 44, 45, 111]; теорією управління багаторічною підготовкою спортсменів [61, 133, 167, 170]; історичними аспектами становлення та розвитку студентського спорту в різних країнах світу [103, 110, 140, 157, 208]; основами методології наукового дослідження [9, 101, 145].

Студентський спорт є складною поліструктурною системою, що має, в окремих випадках, варіативне трактування серед науковців галузі фізичного виховання та спорту. Теоретична частина дослідження передбачала характеристику зовнішніх та внутрішніх взаємозв'язків студентського спорту із урахуванням організаційного, економічного, методичного компонентів.

Для розробки, впровадження та обґрунтування основних результатів дослідження використано ряд наукових та методичних результатів фундаментальних досліджень з галузі фізичної культури та спорту.

2.1. Методи дослідження

Для вирішення завдань дослідження використано такі методи: теоретичний аналіз і узагальнення даних наукової та методичної літератури й інформаційної мережі Інтернет, соціологічні методи (опитування, аналіз документальних матеріалів), експертне оцінювання, методи математичної статистики.

Теоретичний аналіз і узагальнення наукової та методичної літератури і даних інформаційної мережі Інтернет дозволив конкретизувати проблему дослідження, визначити об'єкт і предмет дослідження, сформулювати його мету та основні завдання. Застосування цього методу дало змогу отримати наукові результати щодо соціального значення студентського спорту, його місця в системі фізичної культури та спорту у вищій освіті. Основою розгляду проблематики дисертації була соціальна практика спорту в умовах соціально-економічного, нормативно-правового та матеріально-технічного забезпечення галузі фізичної культури і спорту України в XXI столітті.

Основними методами одержання первинних інформаційних матеріалів були аналіз науково-методичної літератури, відомостей офіційних сайтів організаційних структур студентського спорту на міжнародному та національному рівнях, міжнародної інформаційної мережі «Інтернет». Проведений аналіз дозволив виявити та охарактеризувати історичне підґрунтя створення та функціонування студентського спорту як соціального явища та однієї із організаційних форм представлення спорту в суспільстві.

У межах теоретичного аналізу та узагальнення було опрацьовано 273 джерел інформації. Серед них 24 нормативно-правових документи; 28 авторефератів дисертаційних робіт, монографій; 12 навчальних підручників та посібників; 183 наукових та науково-методичних статей; 26 інформаційних джерел Інтернет.

За результатами використання цього методу у фізичній культурі та спорті у вищих навчальних закладах виявлене основне протиріччя, пов'язане з масштабами та складністю завдань студентського спорту, існуванням його як

соціальної потреби та водночас відсутності ефективного методологічного обґрунтування, недостатнього наукового обговорення становлення та розвитку студентського спорту України в ХХІ столітті.

Використано групу методів теоретичної рівня: аналогії дав підстави перенести існуючі знання та інформацію про розвиток таких окремих соціальних практик як олімпійський спорт [20, 52, 169], адаптивний спорт [19, 179], спорт для всіх [65, 66], неолімпійський спорт [221, 226, 264]. На підставі цього методу відбулося застосування цільово-результативних аспектів та філософських засад існуючих практик спорту при вивченні та описі студентського спорту. Цей метод також застосовано при визначенні структурних та змістовних особливостей системи підготовки та її компонентів у студентському спорті України ХХІ століття. Екстраполяція – на основі з'ясування існуючих тенденцій, закономірностей, зв'язків спрогнозовано майбутній розвиток об'єкта дослідження, що дало підстави для формування основних напрямів розвитку студентського спорту України в ХХІ столітті; абстрагування застосовувалося для виокремлення актуальних подальших напрямів розвитку студентського спорту України, характеристики організаційної моделі функціонування спортивних клубів при ВНЗ України різного рівня акредитації як основної низинної ланки студентського спорту; індукція та дедукція – дозволили на підставі аналізу національних показників з'ясувати особливості становлення студентського спорту України за період 2000–2014 рр., виявити основні показники кадрового, матеріально-технічного, науково-методичного, медико-біологічного забезпечення системи підготовки в студентському спорті України. Порівняльно-історичний аналіз дав змогу вивчити педагогічні явища з урахуванням минулого досвіду, виявити спільне та відмінне за допомогою співставлення різних історичних періодів розвитку студентського спорту як соціальної практики, становлення і розвиток процесів у межах хронологічної послідовності, виявити суб'єктивні та об'єктивні чинники, що зумовлювали еволюцію студентського спорту, виокремити етапи та основні тенденції розвитку студентського спорту.

Соціологічні методи. Опитування шляхом анкетування проводилися серед студентів-спортсменів ВНЗ України. У анкетуванні взяли участь 46 респондентів, які представляли різні рівні навчально-тренувальної діяльності за цільово-результативною спрямованістю. Це дало змогу об'єктивно збільшити межі розглянутої проблематики студентського спорту України.

Анкетування проводилося серед студентів на змаганнях різного рівня за нашої безпосередньої участі, зокрема на Всесвітній універсіаді 2015 р. (Гванджоу, Південна Корея), фінальних змаганнях Всеукраїнської універсіади (м. Київ, 2015) та серед учасників внутрішньо вишівських змагань ВНЗ України, Запропонована анкета передбачала анонімні відповіді на ряд питань. Це дало змогу студентам-спортсменам максимально висловити свої думки. Бланк анкети містив 15 основних запитань та можливість респондентові висловити пропозиції, рекомендації та узагальнення щодо розвитку студентського спорту України. Запитання були розподілені за типами на чотири відкритих, шість закритих, два напіввідкритих та три полярних. При цьому узагальнена кількість підрозділів та підпунктів питань у анкеті дозволила отримати думки респондентів за різними аспектами проблем та актуальних напрямів розвитку студентського спорту України.

За допомогою цього методу впродовж березня – листопада 2015 року з'ясовано думки респондентів стосовно задоволеності організацією системи фізичного виховання та спорту в ВНЗ, наявності протиріч та побажань в організації навчально-тренувальної та змагальної діяльності, ранговості проблем студентського спорту, суб'єктивної думки стосовно розкриття індивідуальних можливостей в обраному виді спорту за час навчання в ВНЗ тощо.

За способом розповсюдження анкет опитування було роздаткове та поштове, за типом дослідницьких завдань – глибинне; за рівнем компетентності – симптоматичне опитування.

Аналіз документальних матеріалів дав змогу обґрунтовано визначити законодавчий та нормативний рівень забезпечення студентського спорту в галузі фізичної культури та спорту та загалом вищій освіті України, з'ясувати

нормативні та організаційні вимоги до функціонування основної низинної ланки студентського спорту, а саме спортивного клубу ВНЗ. Серед проаналізованих документів були такі:

- нормативно-правові документи загальнодержавного рівня: Закони України «Про фізичну культуру і спорт» [74], «Про освіту» [73], «Про вищу освіту» [72], Укази Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» [185], «Про забезпечення подальшого розвитку вищої освіти в Україні» [183], «Про Національну доктрину розвитку освіти»; «Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні» [186]. «Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах і розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні» [182]; наказ Міністерства освіти і науки України «Про утворення фізкультурно-спортивних клубів та їх осередків у вищих, середніх і професійно-технічних навчальних закладах» [187], «Модельный закон о студенческом спорте» [132]. Співставлення документів цього виду із даними науко-методологічної літератури дало підстави характеризувати їх за типологічною ознакою як такі: друкований документ (за способом фіксування інформації), суспільний (за типом авторства), офіційний (за статусом), природний (за способом отримання), первинний (за ступенем близькості до емпіричного матеріалу) [9].

- Інші нормативно-правові документи: статuti та положення спортивних клубів при ВНЗ України різного рівня акредитації. Проаналізовано статут Громадської організації спортивний клуб Львівського державного університету фізичної культури «СКІФ» [201]; статут Громадської організації «Водно-моторний спортивно-фізкультурний клуб «Видубицький»» [200]; статут Спортивного клубу «Буревісник» Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка [204]; положення про спортивний клуб Харківської державної академії фізичної культури [173]; положення про спортивний клуб Національної гвардії України [172].

- Установчі документи (статути) Федерації легкої атлетики України [207], Всеукраїнської громадської організації «Федерація баскетболу України» [199], Федерації гандболу України [206], Федерації волейболу України [205].

Зазначені документи за своїми ознаками мають приналежність до таких видів: друкований документ (за способом фіксування інформації), суспільний (за типом авторства), офіційний (за статусом), природний (за способом отримання), первинний (за ступенем близькості до емпіричного матеріалу) [9];

- Підсумкові річні звіти з фізичної культури і спорту за період 2000–2014 роки, що як документ класифікувалися: друкований (за способом фіксування інформації), суспільний (за типом авторства), офіційний (за статусом), природний (за способом отримання), первинний (за ступенем близькості до емпіричного матеріалу). Із значної кількості показників, які вивчалися, до змісту дисертаційної роботи належали: кількісні показники керівників та працівників структурних підрозділів фізичної культури та спорту ВНЗ (за окремими групами акредитації); співвідношення працівників структурних підрозділів із фаховою освітою; наявність та комплектація спортивних споруд різного функціонального призначення (спортивні майданчики, тенісні корти, футбольні поля, лижні бази, стрілецькі тири, плавальні басейни, спортивні зали, майданчики з тренажерами, інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи тощо); кількісні показники студентів, залучених до фізкультурно-спортивної роботи на різних рівнях цільово-результативної спрямованості за різними категоріями ВНЗ та загалом; кількісні показники спортивних клубів при ВНЗ різного рівня акредитації; структура видів спорту, що культивуються у ВНЗ України та її динаміка тощо.

Експертне оцінювання. Цей метод використовувався при оцінюванні ймовірної ефективності в короткостроковому та довгостроковому розвитку студентського спорту України визначених нами напрямів у ХХІ столітті. Експертні опитування — це опитування компетентних, висококваліфікованих фахівців (експертів) у галузі фізичної культури та спорту, зокрема осіб, які мають безпосередній та тривалий стосунок до студентського спорту України. Під експертними оцінками ми розуміли результати експертного опитування, а під

експертизою – дослідження об'єкта, ситуації, питання, що потребує спеціальних знань, з наданням мотивованого висновку. У нашому випадку цим об'єктом, проблемною ситуацією та актуальними питаннями були аспекти становлення та розвитку студентського спорту України в XXI столітті. Основним критерієм відбору експертів була їхня компетентність. З метою їхнього обґрунтування проведено експертне оцінювання до якого залучено сім фахівців, які мають безпосереднє відношення до діяльності в студентському спорті. Серед них два доктори та три кандидати наук, три заслужені тренери України, два заслужені працівники (освіти та фізичної культури) України. Середній стаж професійної діяльності становив $23,85 \pm 4,39$ роки. При підборі експертів використано об'єктивний спосіб оцінки компетентності експерта, зокрема документальний метод, який передбачає підбір експертів, виходячи з їх професійних характеристик. Опитування проведене за допомогою індивідуального методу, який полягав у тому, що кожний експерт надав свою оцінку незалежно від інших, а потім ці оцінки за допомогою статистичних методів були об'єднані у загальну. Основним способом було інтерв'ювання (опитування за різними типами запитань). Експертам пропонувалося письмово оцінити у межах від одного до семи балів ймовірну ефективність кожного із запропонованих нами напрямів в перспективі короткострокового та довгострокового розвитку студентського спорту України в XXI столітті. Експертне оцінювання складалося з чотирьох етапів: 1) обґрунтування та складання бланків експертної оцінки; 2) підбір експертів за такими критеріями: компетентність, кваліфікація, стаж роботи; 3) розповсюдження, заповнення та збір бланків експертної оцінки; 4) аналіз результатів експертизи.

Для підтвердження достовірності проведеної письмової експертизи визначили ступінь узгодженості думок експертів, для чого використано коефіцієнт конкордації, який для більшості даних був в межах слабкої та середньої узгодженості ($W = 0,31-0,63$) із перевіркою даних за допомогою χ^2 -критерію. Визначення ступеня узгодженості думок експертів за величиною коефіцієнта конкордації проводили за загальноприйнятим алгоритмом.

Опрацювання результатів дослідження відбувалося на засадах методів **математико-статистичного оброблення результатів**. За допомогою використання програмного забезпечення визначали абсолютні та відносні кількісні показники розвитку студентського спорту України: середнє арифметичне, середнє квадратичне відхилення, критерії оцінювання статистичних гіпотез за t-критерієм Стюдента, непараметричну міру статистичної залежності між двома змінними за коефіцієнтом кореляції за Спірменом (усі за допомогою Microsoft Excel для Windows 7); коефіцієнт конкордації (W) та для його перевірки χ^2 -критерій (<http://math.semestr.ru/corel/concordance.php>), нормальність розподілу даних (Шاپіро–Уїлка), критерій Манна–Уїтні (за відсутності нормального розподілу даних) (<http://math.semestr.ru/corel/mann-whitney.php>).

2.2. Організація дослідження

Дисертаційне дослідження передбачало послідовне вирішення основних завдань та було реалізоване упродовж трьох етапів:

На першому етапі (серпень 2013 – грудень 2014 року) проаналізовано наукову та методичну літературу для визначення проблем становлення та розвитку студентського спорту в світі та Україні. Встановлено особливості існування спорту в суспільстві, нормативно-правове забезпечення, роль та організаційно-методичні особливості студентського спорту в системі вищої освіти України

На другому етапі (січень–жовтень 2015 року) доповнено інформацію науково-методичного характеру з проблем становлення та розвитку студентського спорту України; конкретизовано тему, об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження і підготовлено обґрунтування дисертаційної роботи. Розроблено алгоритм соціологічного дослідження з проблем системи підготовки та загалом студентського спорту України; проаналізовано нормативно-правові та регламентні документи системи підготовки студентів-спортсменів; обґрунтовано організаційно-методичні основи діяльності спортивних клубів як базової ланки

студентського спорту України. Обґрунтовано та проведено опитування 46 студентів-спортсменів та експертне опитування фахівців фізичного виховання та спорту вищої школи України з проблем студентського спорту. Залучені до опитування студенти-спортсмени представляли різні рівні навчально-тренувальної діяльності за цільово-результативною спрямованістю, зокрема були учасниками Всесвітньої універсиади 2015 р. (Гванджоу, Південна Корея), фінальних змагань Всеукраїнської універсиади (м. Київ, 2015) та внутрішньо вишівських змагань ВНЗ України. Експертне опитування фахівців фізичного виховання та спорту вищої школи України передбачало залучення осіб, які мають стаж роботи в сферах пов'язаних із студентським спортом України (середній показник $23,85 \pm 4,39$ роки). Серед них два доктори та три кандидати наук, три заслужені тренери України, два заслужені працівники (освіти та фізичної культури) України, три входять до керівних структур, що мають відношення до студентського спорту.

На третьому етапі (листопад 2015 – лютий 2016 року) узагальнено отримані на різних етапах дослідження емпіричні дані, доповнено та уточнено зміст системи підготовки студентів-спортсменів, визначено тенденції розвитку студентського спорту в XXI столітті із урахуванням соціально-економічного рівня України, охарактеризовано спільні та відмінні компоненти системи підготовки в спорті вищих досягнень та студентському спорті. Проведено узагальнення результатів дослідження. Завершено написання тексту дисертації, удосконалено ілюстративні матеріали, сформульовано висновки, оформлено робочий текст дисертації, проведено впровадження у навчальний процес студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» факультету спорту ЛДУФК, проведено підготовку до проходження апробації на кафедрі олімпійського, професійного та адаптивного спорту Львівського державного університету фізичної культури.

Представлення основних результатів дослідження на конференціях різного рівня та опублікування їх у фахових виданнях України, виданнях включених до міжнародних наукометричних баз та інших виданнях відбувалося на другому та третьому етапах виконання дисертаційної роботи.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ТА ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО СПОРТУ УКРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ

3.1. Динаміка показників масового студентського спорту України упродовж 2000-2015 років

Феномен студентського спорту України пов'язаний із історичним становленням незалежності нашої країни. Упродовж періоду 1991–2015 років на підставі ряду об'єктивних показників можна стверджувати, що наша держава пройшла кілька етапів свого становлення. Вони позначаються об'єктивними змінами у різних галузях діяльності. Однією із перших галузей, у якій представники України змогли показати найвищі результати є спортивна діяльність, зокрема на XVII Зимових олімпійських іграх у Лілліхамері (1994 р.).

Студентський спорт як специфічна форма представлення спорту в суспільстві дає змогу підтримувати та укріплювати отриманий авторитет. Однак науковий пошук у цьому напрямі є обмеженим. Це дає нам підстави стверджувати про неоднорідність цього часового відрізка та потребу у цілісному розгляді етапу з 2000 до 2015 років, що характеризується приналежністю до ХХІ століття.

Складність вивчення цього періоду розвитку студентського спорту полягає у варіативності показників, які розглядалися фахівцями як критерії для оцінювання цієї діяльності. Нами визначено максимально уніфіковані підходи для визначення показників розвитку студентського спорту України. Серед них першочергово заслуговують на увагу стандартизовані аналітичні показники. Основним джерелом інформації виступали документальні матеріали, а саме звіти з фізичної культури і спорту за окремими роками відповідного періоду.

Вивчення показників фізкультурно-спортивної роботи у ВНЗ України дає змогу оцінити обсяг залучення молоді до цієї діяльності. Фізкультурно-спортивну діяльність значна кількість фахівців розглядає як резерв для досягнення

студентами-спортсменами вищих досягнень та можливість підтримання, набутої на попередніх етапах підготовки, спортивної майстерності.

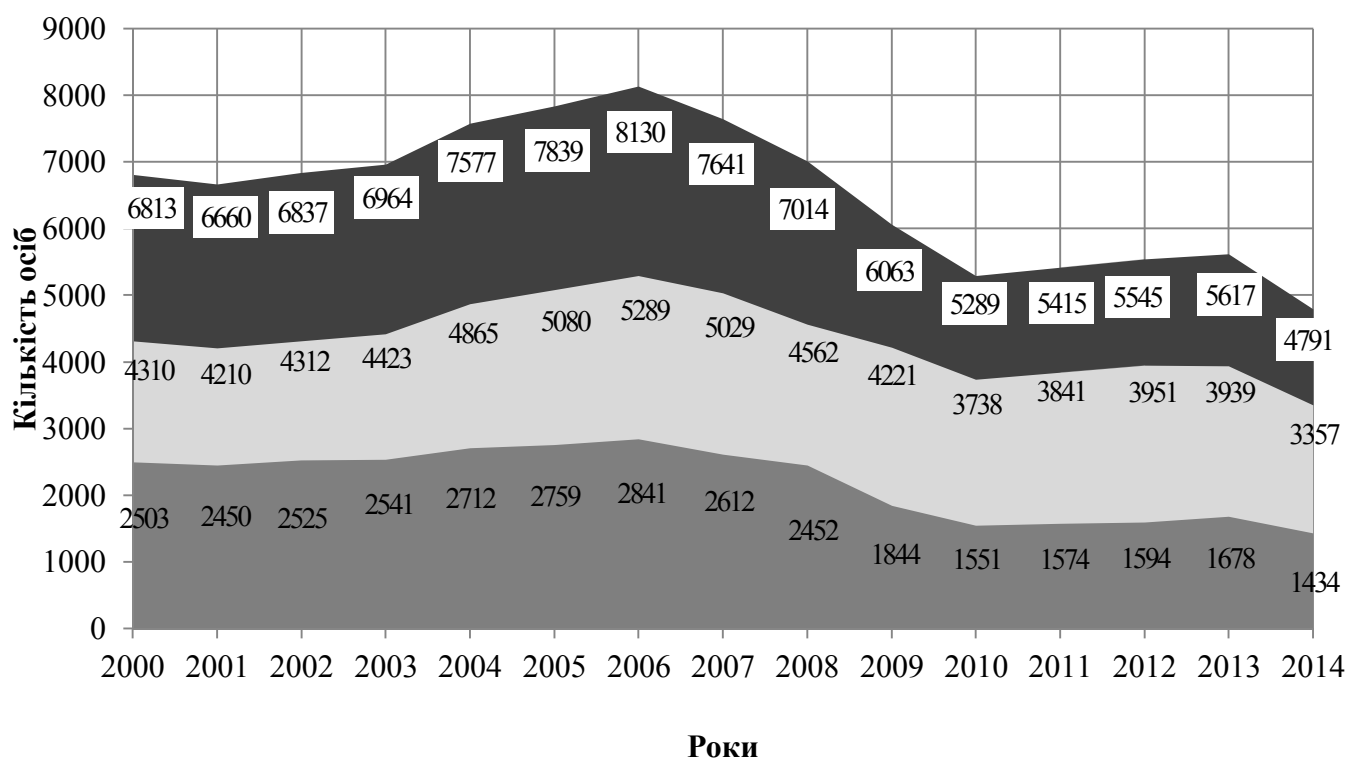
При аналізуванні змісту цих офіційних документів ми зіткнулися з проблемою уніфікованості статистичної інформації. Таким чином аналізування проводилося за допомогою виокремлення тих показників які були характерними для усіх років періоду 2000–2014 рр. Інші показники були залученні з метою епізодичної демонстрації ситуації за окремими складовими студентського спорту України.

На підставі вивчення запропонованої форми документу (структури та змісту) прийняте рішення залучити для аналізування показники кадрового забезпечення. До них віднесено працівників та керівників структурних підрозділів вищих навчальних закладів, відповідальних за проведення фізкультурно-оздоровчого процесу з молоддю.

Внесення цього показника як критерію для оцінювання стану студентського спорту України пов'язане із потребою в якісному управлінні. Запропонована В. С. Келлером та В. М. Платоновим (1992) модель системи підготовки спортсменів містить персоніфіковану та процесну підсистеми. Згідно цього двома визначальними елементами персоніфікованої частини виступають тренер та спортсмен [88]. У випадку студентського спорту, який є невід'ємною частиною спортивної діяльності ці закономірності зберігаються. Проте характерні відмінності соціальної практики студентського спорту вказують на потребу урахування особливостей навчально-тренувального процесу в умовах вищого навчального закладу. Тобто є об'єктивні труднощі із представленням тренера як окремої структурної одиниці фізкультурно-спортивної діяльності у вищому навчальному закладі. А власне вона й виступає реалізаційною основою для студентського спорту. Більш правильним, на наш погляд, є розгляд у процесній підсистемі системи підготовки в студентському спорті викладача (рис. 3.1).

Можна спостерігати, що кількісні показники фахівців фізичного виховання та спорту, які проводили свою діяльність у відповідних структурних підрозділах вищих навчальних закладів України є нерівномірними.

Вихідний показник (станом на 2000 рік) склав 6813 осіб. При цьому 36,74% представляли вищі навчальні заклади I-II рівня акредитації та 63,26% – ВНЗ III-IV рівня акредитації.

Рис. 3.1. Динаміка кількості фахівців структурних підрозділів фізичної культури і спорту вищих навчальних закладів України (2000-2014 рр):

■ загалом фахівців ВНЗ   ■ III-IV рівень акредитації   ■ I-II рівень акредитації

До 2006 року спостерігається поступове зростання кількості фахівців ВНЗ, які забезпечують фізкультурно-спортивну діяльність з 6660 (2001 р.) до 8130 осіб (2006 р.), тобто близько 19,4% приросту. Те саме спостерігається для представників ВНЗ III-IV рівня акредитації, де кількість фахівців фізичного виховання та спорту зростає з 4310 (2000 р.) до 5289 (2006 р.), що становить 25,6% від початкового показника. Для фахівців структурних підрозділів фізичного виховання та спорту ВНЗ I-II рівня акредитації зміна показників у цьому періоді була менш виражена. Їхня кількість збільшилася з 2450 осіб (2001 р.) до 2841 особа (2006 р.), тобто на 15,9%.

Узагальнення кількісних даних вказує, що найвищих значень цей показник за усіма трьома параметрами (загальна кількість, представники III-IV та I-II рівня

акредитації) набув саме у 2006 році. У подальшому, до 2010 року відбувається різке зниження загальної кількості фахівців фізичного виховання та спорту у ВНЗ України, що за абсолютним значенням є меншим за вихідний показник – 5289 осіб (34,9%). Те саме стосується представників ВНЗ III-IV рівня акредитації де з 2006 по 2010 роки відбулося зменшення кількості фахівців фізичного виховання та спорту з 5289 до 3738 осіб, тобто 40,6%. Для групи ВНЗ I-II рівня акредитації також спостерігається значне зниження кількості фахівців фізичного виховання та спорту з 2841 до 1551 особи (45,4%).

Починаючи з 2010 року за усіма параметрами кількісних показників фахівців фізичного виховання та спорту відповідних структурних підрозділів ВНЗ спостерігається стабілізація із незначно вираженими тенденціями до підвищення, включно до 2013 р. Так, загальна кількість фахівців зросла з 5289 (2010 р) до 5617 (2013 р.), що становить 6,2%; кількість фахівців ВНЗ III-IV рівня акредитації за цей період коливалася у межах 3738–3939 осіб (5,4%) та для ВНЗ I-II рівня акредитації – 1551–1678 осіб (8,2% у порівнянні з 2010 р.).

У 2014 році, в зв'язку із соціально-економічними та політичними проблемами в Україні, можна відзначити чергове падіння кількісних показників щодо фахівців фізичного виховання та спорту у відповідних структурних підрозділах ВНЗ різного рівня акредитації. Згідно отриманих даних у 2014 році в ВНЗ України загалом працював 4791 фахівець фізичного виховання та спорту, що на 826 осіб (14,7%) менше за аналогічний показник 2013 року, на 2022 особи (29,7%) стосовно 2000 року та на 3339 осіб (41,1%) менше за найвищий показник з усього аналізованого періоду.

У ВНЗ III-IV рівня акредитації ситуація зафіксована у 2014 році має загальні тенденції. Так, у 2014 році було підтверджено наявність 3357 фахівців з фізичного виховання. Це найнижчий показник за 2000–2014 рр., що на 582 осіб (14,8%) менше за аналогічний показник 2013 року, на 953 особи (22,1 %) стосовно 2000 року та на 1932 осіб (36,5%) менше за найвищий показник з усього аналізованого періоду.

Для ВНЗ I-II рівня акредитації спостерігалися дещо менші абсолютні показники. У 2014 році у структурних підрозділах фізичного виховання та спорту ВНЗ цього рівня працювало 1434 фахівці. Це на 244 особи (14,5%) менше ніж у 2013 році, на 1069 осіб (42,7%) – 2000 році та на 1407 осіб (49,5%) менше за найвищий показник з усього аналізованого періоду.

Таким чином у XXI столітті для фізкультурно-спортивної роботи в ВНЗ різного рівня акредитації є характерні наступні відрізки з 2000 до 2006, з 2006 до 2010, з 2010 до 2013 року. Можна констатувати, що з 2014 року розпочинається черговий відрізок, що за об'єктивними показниками кадрового забезпечення фізкультурно-спортивної роботи характеризується значним спадом кількості осіб у відповідних структурних підрозділах ВНЗ України.

Зазначене вище варто доповнити даними про відсоткову структуру кадрового компоненту студентського спорту України у період 2000-2014 років. Упродовж 2000–2008 року співвідношення фахівців ВНЗ III-IV та I-II рівнів акредитації було пропорційним. Від 63,07 до 65,82% загальної кількості фахівців представляли ВНЗ III-IV рівня акредитації та 34,18–36,93% фахівці ВНЗ I-II рівня акредитації. Починаючи з 2008 року співвідношення представників ВНЗ різного рівня акредитації змінилося на користь III-IV рівнів. Зафіксоване зростання до 69,62–71,25% представників ВНЗ III-IV рівня акредитації у загальній кількості фахівців фізичного виховання та спорту відповідних структурних підрозділів. Відповідно відсотковий показник фахівців фізичного виховання та спорту структурних підрозділів ВНЗ I-II акредитації становив від 28,75 до 30,41% загальної кількості.

Важливим якісним показником підготовленості викладачів щодо реалізації основних завдань студентського спорту є освітньо-кваліфікаційний рівень здобутий ними. Це дало змогу нам залучити для аналізування дані пов'язані із кількісними показниками викладачів із фаховою освітою, здобутою у навчальних закладах різного рівня (I-II та III-IV рівнів акредитації).

Встановлено, що упродовж усього аналізованого періоду кадрове забезпечення, залучене до реалізації фізкультурно-спортивної діяльності, та

відповідно завдань студентського спорту з попередньо отриманою фаховою освітою є домінуючою. Від 93,35 до 97,88% фахівців мали спеціальну освіту при роботі на відповідних посадах в структурних підрозділах фізичного виховання та спорту ВНЗ України різного рівня акредитації. Виняток становить 2008 рік, де зафіксовано наявність 12,65% фахівців без спеціальної освіти. Це варто розглядати як кризисний момент. Проте, у подальшому, починаючи з 2009 року показники повертаються до попереднього рівня, що засвідчує потребу контингенту в самовдосконаленні через отримання якісної фахової освіти.

Серед тих фахівців структурних підрозділів фізичного виховання та спорту ВНЗ України, також більшість мають вищу освіту. Відсотковий показник осіб, які завершили навчання у ВНЗ III-IV становить упродовж усього періоду 94,5–98,7% загальної кількості фахівців з фаховою освітою.

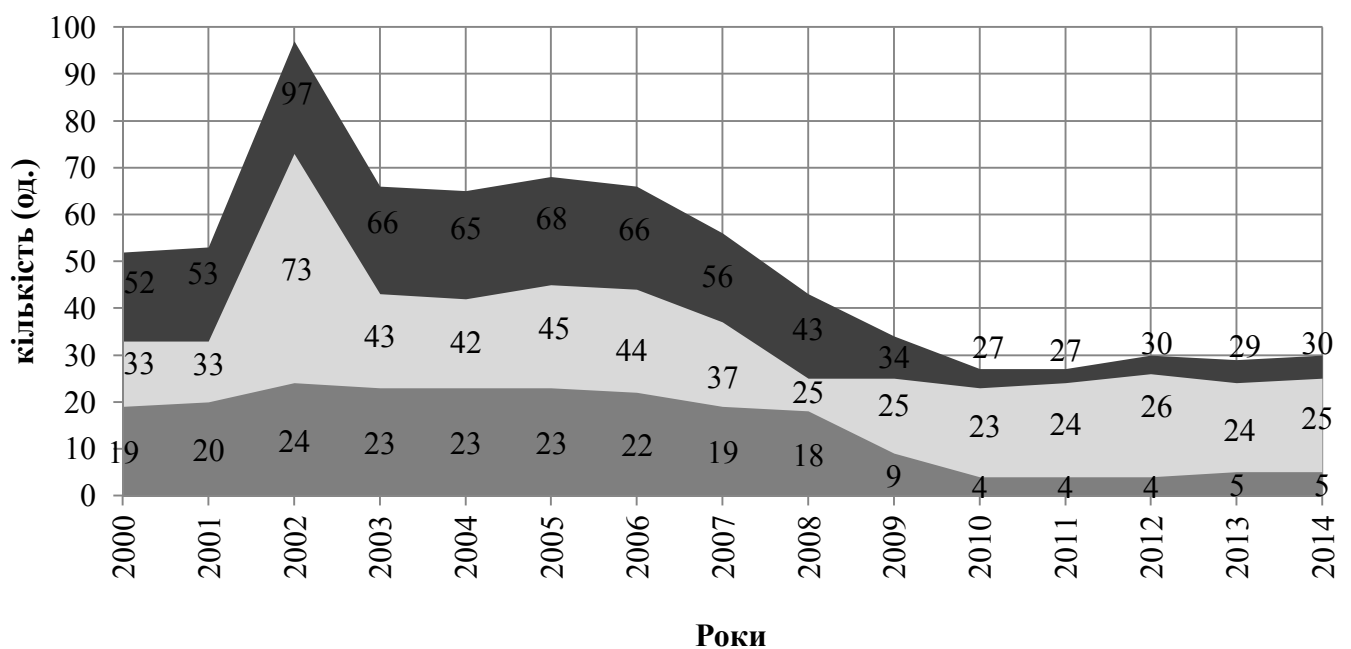
За даними В. С. Келлера та В. М. Платонова [88, 170, 171] для системи підготовки спортсменів є характерна наявність науково-методичного, матеріально-технічного та медико-біологічного забезпечення. Аналіз даних значної кількості джерел наукової та методичної літератури дав нам підстави стверджувати, що урегульованого процесу із медико-біологічного забезпечення у студентському спорті не проводиться [22, 40, 41, 116]. Використання цієї сторони забезпечення системи підготовки спортсменів в умовах вищих навчальних закладів не відбувається. Студенти-спортсмени лише в окремих випадках отримують медико-біологічну підтримку своєї підготовки та, здебільшого, це пов'язано із представниками спорту вищих досягнень. На загал, для студентського спорту медико-біологічне забезпечення можливе при підготовці національних команд до участі в міжнародних змаганнях рівня Всесвітніх універсіад.

Вивчення стану науково-методичного забезпечення вказало на значно більший спектр наукових досліджень фахівців. У низці наукових робіт запропоновано обґрунтування підготовки студентських команд із волейболу, баскетболу, настільного тенісу тощо [28, 75, 244]. Є роботи присвячені підготовці студентів-спортсменів в особистих змаганнях з різних видів спорту [98, 112, 151].

За цих умов окремі фахівці вказують на достатність обґрунтування цього наукового напрямку [31, 218].

Однак, для якісної реалізації основних завдань студентського спорту визначального значення набуває матеріально-технічне забезпечення та його динаміка упродовж досліджуваного періоду. Окрім цього ці дані, порівняно із попередніми групами забезпечення, мають об'єктивізоване підґрунтя, що визначається наявністю стандартизованого підходу до обліку цих показників.

Для аналізування показників матеріально-технічного забезпечення студентського спорту нами запропоновано враховувати такі з них: стадіони (місткістю понад 1500 місць), загальна кількість спортивних майданчиків, з них за класифікаційною ознакою пропонуємо виокремлювати тенісні корти, футбольні поля, лижні бази, стрілецькі тири, плавальні басейни, майданчики із тренажерним обладнанням та інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Динаміка кількості стадіонів при вищих навчальних закладах України (2000-2014 рр):

■ загалом   ■ III-IV рівень акредитації   ■ I-II рівень акредитації

Об'єктивним чинником вищої освіти є наявність навчальних закладів двох груп рівнів акредитації (I-II та III-IV), що згідно із новим законом України «Про вищу освіту» (2015) нівелюється. Таким чином, враховуючи нормативні документи, що мали чинність до 2015 року та відповідний зміст, ми пропонуємо

розглядати дані для аналізу матеріально-технічного забезпечення студентського спорту за ними.

Аналізування кількості спортивних споруд, що класифікуються як стадіон, для проведення навчально-тренувального та навчально-вихованого процесу та перебувають на балансі ВНЗ України впродовж 2000–2014 рр. вказало на загальну регресію.

На початку 2000-х років кількість таких спортивних об'єктів складала загалом 52–53 стадіони, з них у ВНЗ III-IV рівнів акредитації було розташовано 33 та 19–20 об'єктів I-II рівнів акредитації. Найбільші показники зафіксовані в 2002 році. Згідно даних поданих в вищих навчальних закладах України усього на балансі перебувало 97 стадіонів місткістю понад 1500 місць. На наш погляд такі високі показники пов'язані із зміною підходів до вимог до спортивних споруд такого рівня. Така ситуація спостерігається впродовж 2002 та 2003 років. Починаючи з 2003 року можна стверджувати про сталість вимог до включення того чи іншого спортивного об'єкту ВНЗ України до звітності стосовно матеріально-технічного забезпечення. У подальшому ми можемо спостерігати три періоди пов'язані із кількісними показниками та наявністю стадіонів із місткістю понад 1500 місць. Перший із них охоплює 2003–2006 роки. У цьому часовому відрізку загальна кількість таких спортивних споруд становила 65–68 об'єктів. Співвідношення між ВНЗ III-IV та I-II рівнів акредитації було також відносно сталим. У межах 34,8–33,3% та 65,2–66,7% припадали відповідно на ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації.

Наступний відрізок (з 2006 до 2010 рр.) варто вважали регресійним. За цей час загальна кількість спортивних стадіонів (місткістю понад 1500 осіб) скоротилася із 66 до 27 об'єктів, тобто на 59,1%. Такі суттєві зміни відбулися за рахунок зменшення кількості стадіонів ВНЗ як III-IV так й I-II рівнів акредитації. Для ВНЗ III-IV рівнів акредитації відносний показник зменшення становив 47,7% та ВНЗ I-II рівнів акредитації – 81,8% від вихідного показника 2006 року. Це вказує на вкрай незадовільний стан матеріально-технічного забезпечення, що може бути наслідком незадовільної фінансової підтримки та ведення

господарської діяльності із утримання за використання основних ресурсів у вигляді стадіонів підвищеної місткості.

На наш погляд, ситуація, що утворилася в цьому часовому відрізку пов'язана також з неможливістю самостійного обслуговування цих споруд ВНЗ України та відповідно потребою скорочення витрат за рахунок передачі їх на баланс інших організацій або їхнього закриття.

Останній виокремлений нами часовий відрізок міститься в межах 2010–2014 років. У ньому, як і у першому (2003–2006 рр.) спостерігається стабілізація кількості стадіонів місткістю 1500 осіб. Однак тут ці показники є найнижчими за увесь період XXI століття, що вивчався. Загальна кількість стадіонів ВНЗ різного рівня акредитації коливається в незначних межах 27–30 споруд. З них 13,3–16,6% (4–5 об'єкти) припадають на долю ВНЗ I-II рівнів акредитації та відповідно 83,3–86,6% (23–26 об'єкти) – ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Ураховуючи, що Україна представлена 27 адміністративно-територіальними одиницями, можна стверджувати про незадовільне забезпечення ВНЗ України різного рівня акредитації спортивними спорудами по типу стадіонів місткістю 1500 осіб. Це своєю чергою суттєво обмежує проведення масштабних спортивних заходів комплексного чи вибіркового характеру, популяризації значної частини видів спорту через проведення показових змагань тощо. Першою чергою це обумовлено потребою в оренді великих споруд та, другою чергою – ефективною маркетинговою діяльністю із завантаження існуючих об'єктів.

Окрім визначення кількісних показників наявності великих спортивних споруд на прикладі стадіонів місткістю, нами також проведене вивчення наявності у розпорядження та на балансі ВНЗ України різного рівня акредитації інших спортивних споруд. Їх наявність дає підстави стверджувати про можливості до розвитку тих чи інших видів рухової активності та залучення студентської молоді до занять спортом.

Аналізування змісту документальних матеріалів дало нам змогу визначити, що поряд із масштабними спортивними спорудами (стадіони місткістю 1500

місць) при ВНЗ різного рівня акредитації існують та обслуговуються й інші спортивні об'єкти. За типологічною ознакою їх можна розподілити на кілька видів. Серед них основні такі: спортивні майданчики, спортивні зали (площею понад 162 м²), інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи (усі табл. 3.1), а також тенісні корти, футбольні поля, лижні бази, стрілецькі тири, майданчики з тренажерами (усі табл. 3.2).

Потреба вивчення спортивних споруд різної функціональної призначення пов'язана із можливостями реалізації різноманітності фізкультурно-спортивних послуг відповідно до зацікавленості студентської молоді. Добровільний вибір виду рухової активності студентами під час навчання у ВНЗ України розглядається нами як резерв залучення їх до систематичних занять спортом на відповідному рівні домагання особистості.

Таблиця 3.1

**Динаміка кількості спортивних об'єктів вищих навчальних закладів
України різного рівня акредитації (2000–2014 рр., частина 1).**

Роки	Спортивні об'єкти					
	Спортивні майданчики		Спортивні зали (понад 162 м ²)		Інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи	
	*	**	*	**	*	**
2000	743	500	592	486	583	512
2001	764	502	591	491	601	532
2002	800	632	600	512	680	558
2003	812	640	602	517	675	611
2004	837	643	604	545	677	704
2005	851	679	618	560	987	724
2006	867	716	623	574	708	754
2007	865	686	566	489	620	761
2008	811	645	542	477	551	734
2009	716	644	533	461	497	652
2010	521	620	351	386	402	580
2011	528	623	352	395	405	587
2012	546	643	357	415	411	611
2013	556	674	377	429	437	617
2014	482	631	280	353	376	535

Примітки: * – I-II рівень акредитації; ** – III-IV рівень акредитації

Уся сукупність спортивних споруд, для зручності опрацювання та представлення даних нами розділена на дві частини. У першій частині нами проаналізовані кількісні показники спортивних майданчиків, спортивних залів із загальною площею понад 162м² та інших приміщень для фізкультурно-спортивної роботи.

Узагальнення отриманих даних дає нам підстави стверджувати, що упродовж усього проаналізованого періоду (2000-2014 роки) кількість спортивних майданчиків різного функціонального призначення в ВНЗ України I-II та III-IV рівнів акредитації мали різну пропорцію. Загальні показники в період 2000–2006 років поступово зростали від 1243 до 1583 спортивних об'єкти (приріст на 27,35%), за 2006–2010 рр. вони знизилися до 1141 спортивних об'єкти (зменшення на 27,92%) та в подальшому до 2014 року були відносно стабільними на рівні 1113–1230 спортивних об'єкти.

Окрім цього, зауважимо, що найвищі показники окремо за ВНЗ України I-II та III-IV рівня акредитації зафіксовані у одному й тому ж році – 2006. Протилежні (найнижчі) кількісні показники для ВНЗ України I-II рівня акредитації зафіксовано у 2014 році – 482 спортивних об'єкти та для ВНЗ України III-IV рівнів акредитації у 2000 році – 500 спортивних об'єктів цього типу.

Упродовж усього аналізованого періоду спостерігаються чіткі тенденції до зменшення кількості спортивних майданчиків при ВНЗ України I-II рівня акредитації. У порівнянні із вихідними даними (2000 рік) в 2014 зниження кількості становило 35,12% та порівняно із найвищим показником (2006 рік) – 44,40%.

Для кількості спортивних майданчиків ВНЗ України III-IV рівнів акредитації спостерігається протилежна узагальнена тенденція. Так, порівнюючи показники кількості спортивних об'єктів цього типу у 2000 та 2014 роках можна спостерігати зростання з 500 до 631 об'єкта (20,76%). Однак співставляючи дані 2014 року із найвищими (2006 рік) ми отримали зниження кількості спортивних майданчиків на 11,87% (з 716 до 631 об'єкта).

При визначенні відсоткового співвідношення у матеріально-технічному забезпеченні в частині спортивних споруд, а саме спортивних майданчиків між ВНЗ України I-II та III-IV рівнів акредитації спостерігалися такі особливості. Частка спортивних об'єктів, які перебували у розпорядженні ВНЗ України I-II рівня акредитації поступово зменшувалася з 2000 до 2014 року. Вихідний показник (2000 р.) становив 59,77 % від усієї сукупності спортивних об'єктів цього типу. Наближена до лінійної тенденція до зниження спостерігалася включно до 2014 року, де відсоток спортивних майданчиків ВНЗ України I-II рівня акредитації становив 43,31%. Разом із тим, можна констатувати про найбільш виражені показники зниження відсоткового співвідношення у 2002 році (на 4,67%), 2010 році (на 6,99%) у порівнянні із попередніми роками (відповідно 2001 та 2009 роки).

Ситуація із спортивними майданчиками при ВНЗ України III-IV рівнів акредитації є протилежною. Починаючи з 2000 року до 2014 року вони поступово наростили відсотковий обсяг таких спортивних об'єктів. При цьому найбільші прирости спостерігаються у аналогічних роках (2002 та 2010).

Можна констатувати, що за показниками кількості спортивних майданчиків різного призначення у ВНЗ України у XXI столітті відбулося значне зменшення. Це засвідчує важливість відновлення та підтримання фінансування таких споруд навчальними закладами відповідного рівня. Ситуація, що склалася із спортивними майданчиками у ВНЗ III-IV рівнів акредитації вказує, що зацікавленість студентської молоді та окремі аспекти реформування фізичного виховання та спорту вищої школи стимулювали адміністрації навчальних закладів до забезпечення зростання таких споруд. Однак об'єктивні кризові соціально-економічні умови, що виникли у період 2007–08 років гальмували перспективи подальшого розвитку цієї частини матеріально-технічної бази.

Ще одним параметром стабільності та об'єктивності матеріально-технічного забезпечення студентського спорту за більшістю популярних видів спорту (футзал, баскетбол, волейбол, гандбол тощо) є наявність спортивних залів загальною площею понад 162 м². Варто відзначити, що у порівнянні із

спортивними майданчиками за цим показником спостерігаються негативні тенденції як для ВНЗ України I-II, так і III-IV рівня акредитації.

Загалом для усіх ВНЗ України різного рівня акредитації характерне незначне коливання та підвищення кількості таких спортивних споруд упродовж 2000–2008 років у межах 1019–1197 спортивних об'єктів. Починаючи з 2008 року можна спостерігати різкий спад кількості спортивних залів цієї площі, який відбувався у два кроки. Перший пов'язаний із зменшенням до 2010 року кількості спортивних залів до 747 об'єкта (на 27,64% порівняно із 2008 р). Другий стрімкий спад цього показника відбувся у 2014 році, де порівняно із 2013 роком кількість споруд такого типу становила 633 об'єкти (на 173 об'єкти, 21,46% менше порівняно із 2013 р). Також, аналізування даних впродовж усього періоду вказало, що в 2014 році порівняно з вихідними даними кількість спортивних залів площею 162 м та більше зменшилася на 445 об'єкти (41,28%), а в порівнянні із найбільшим показником цього періоду на 564 об'єкти (47,12%).

Для відсоткового співвідношення спортивних залів, що перебувають у підпорядкуванні ВНЗ України різних груп акредитації спостерігається ситуація за якою частка спортивних залів навчальних закладів I-II рівня акредитації планомірно зменшувалася з 54,92% від загальної кількості у 2000 р. до 44,23% у 2014 р. Найбільш виражені зміни спостерігалися в 2010 р., коли частка спортивних залів ВНЗ України I-II рівня акредитації зменшилася на 5,99%. Відповідно показники спортивних залів ВНЗ України III-IV рівня акредитації поступово збільшувалася та за підсумками усього періоду (2000–2014 рр.) набула переваги у понад 10%.

Узагальнення абсолютних показників ВНЗ України різних груп акредитації дало змогу встановити, що для навчальних закладів I-II рівня акредитації характерні два часових відрізки (2000–2009 та 2009–2013 рр.). Кожен з них має ознаки варіативності в стандартизованих межах. Перший – 533–623 спортивних об'єкти та другий – 351–377 спортивних об'єкти. Проте між цими часовими відрізками спостерігається суттєва диспропорція, що становить близько 29,27–43,66%. Також окремо варто розглядати показник 2014 року, який ще на 97

спортивних об'єкти (25,73%) виявився нижчим порівняно із 2013 роком. Це, можливо, визначає початок третього часового відрізка із найнижчими від початку XXI століття показниками спортивних об'єктів по типу спортивних залів (понад 162м²) у підпорядкуванні ВНЗ України I-II рівня акредитації.

Для ВНЗ України III-IV рівня акредитації динаміка кількості спортивних залів (понад 162м²) є менш регресійною. Кількість таких споруд від 2000 року поступово зростала з 486 спортивних об'єктів та починаючи з 2006 року (574 спортивні об'єкти) почала знижуватися аж до 2014 р (353 спортивні об'єкти). При цьому нами відзначено три різкі спади показника у 2007 (85; 14,81%), 2010 (75; 16,27%) та 2014 роках (76 спортивних об'єкти; 17,71% порівняно із попереднім роком).

Отримані результати, на нашу думку, можуть бути пов'язані із тим, що зменшення абсолютних показників кількості спортивних залів у кризовий (2010) рік було спричинене власне виведенням таких спортивних об'єктів із власності ВНЗ України I-II рівня акредитації. Причинами цього може бути менша конкурентна спроможність та менші фінансові резерви навчальних закладів цього рівня. Наслідки економічної кризи та соціокультурні тенденції призвели до підвищеної мотивації випускників загальноосвітніх шкіл до вступу одразу у ВНЗ України III-IV рівня акредитації, тим самим зменшуючи потенціал для підтримання функціонування відносно масштабних спортивних об'єктів.

Узагальнення отриманих результатів дає підстави стверджувати, що стосовно групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» спостерігаються менш виражені, порівняно із іншими типами спортивних об'єктів ВНЗ України різного рівня акредитації зміни. Сумарна кількість групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» відносно незначно знизилася при порівнянні вихідних (1095 спортивних об'єкти, 2000 р) та кінцевих (911 спортивні об'єкти, 2014 р) даних цього періоду. На перший погляд відмінність у 184 спортивні об'єкти (16,80%) допустима з урахуванням сукупності соціально-економічних змін та еволюції пріоритетів вищої школи. Поряд із тим, зауважимо, що упродовж усього періоду показники кількості групи «інші приміщення для

фізкультурно-спортивної роботи» мали також висхідну тенденцію. Упродовж 2000–2005 років ВНЗ України наростили матеріально-технічні ресурси, що дозволило їм підвищити кількість таких спортивних об'єктів до 1711, тобто на 56,25% від вихідного рівня. Однак після стрімкого зростання цього показника відбулося не менш стрімкий спад, що зумовив у 2010 р. абсолютне значення групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» у ВНЗ України різного рівня акредитації на межі 982 спортивні об'єкти, тобто на 42,61% менше порівняно із 2005 р. У подальшому (2010–2014 р) нами не спостерігалось значних змін абсолютних показників. Вони коливалися у межах 911–1054 спортивних об'єкти групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи».

Вивчення показників групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» за окремими рівнями акредитації вказав наступне. Для ВНЗ I-II рівня акредитації, як і у попередніх випадках спостерігається регресивна динаміка, яка виражена зниженням кількості таких спортивних об'єктів з 583 у 2000 р. до 376 у 2014 р. На перший погляд відмінність у 207 спортивних об'єктів допустима, проте варто відзначити, що загальне підвищення кількості спортивних об'єктів цього типу у 2005 році у значній мірі було забезпечене зростанням кількості за групою «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» власне при ВНЗ України I-II рівня акредитації. Так, у 2005 році при ВНЗ України I-II рівня акредитації налічувалося 987 об'єкти з групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи». Саме у цьому році зафіксоване пікове зростання кількості споруд такого типу та в подальшому, аж до 2014 року відбувалося падіння абсолютних значень за цими показниками, до 376 об'єктів. Таким чином, порівняно із вихідним рівнем об'єктів групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» поменшало на 35,51%, а порівняно із піковим (2005 р) на 611 об'єкти, 61,90%.

Вивчення аналогічних даних серед ВНЗ України III–IV рівня акредитації дало змогу виявити деякі відмінності. Так, за підсумками усього періоду (2000–2014 рр.) спостерігається незначне підвищення кількості об'єктів групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» з 512 до 535 (на 4,49%). Однак, як в більшості попередніх показниках цей період вирізнявся

варіативністю. Упродовж 2000–2007 рр. спостерігалася висхідна динаміка із збільшенням кількості об'єктів до 761 (на 48,63%). Надалі спостерігається хвилеподібний спад цього показника до 535 об'єктів станом на 2014 рік, що на 29,70% менше порівняно із 2007 р. Найвищі показники приросту та зниження кількості об'єктів групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» спостерігаються відповідно 93 у 2004 р. та 82 у 2009 та 2014 рр.

За відсотковим співвідношенням об'єктів групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» між ВНЗ України I-II та III-IV рівня акредитації спостерігається зміна пропорційності. Впродовж 2000-2014 рр. відбувається паралельне зниження частки об'єктів, що перебувають у розпорядженні ВНЗ України I-II рівня акредитації та зростання частки таких об'єктів у розпорядженні ВНЗ України III-IV рівня акредитації. Це проявляється у динаміці співвідношення від 53,24/46,76% (2000 р) на користь ВНЗ України I-II рівня акредитації до 41,27/58,73% на користь ВНЗ України III-IV рівня акредитації. Найбільша перевага ВНЗ України I-II рівня акредитації спостерігалася у 2005 році (57,69%) та ВНЗ України III-IV рівня акредитації у 2012 році (59,78% загальної кількості об'єктів цього типу). Зафіксовано, що перевага за часткою об'єктів групи «інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи» ВНЗ України набула вперше в 2004 році (50,98%) та в подальшому стабільно утримувалася з 2006 року із періодом її посилення в 2007–2010 рр.

За результатами дослідження показників спортивних споруд цієї групи можна констатувати, що найвищі показники кількості спортивних майданчиків, спортивних залів (понад 162 м²) спостерігаються переважно у 2006 році, як загалом, так і за окремими групами рівнів акредитації.

Для інших приміщень для фізкультурно-спортивної роботи найвищий загальний показник зафіксований у 2005 р (1711 спортивних об'єктів). При цьому для ВНЗ України I-II рівня акредитації найбільше таких споруд зафіксовано також у 2005 році (987 об'єкти), а для ВНЗ України III-IV рівня акредитації – 2007 р. (761 об'єкт).

Водночас найнижчі показники для цієї групи спортивних споруд у більшості випадків (спортивні майданчики, спортивні зали, інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи ВНЗ України I-II рівня акредитації; спортивні зали ВНЗ України III-IV рівня акредитації) спостерігаються у 2014 році та для спортивних майданчиків, інших приміщень для фізкультурно-спортивної роботи ВНЗ України III-IV рівня акредитації – в 2000 році.

Окрім узагальнених даних щодо спортивних майданчиків, спортивних залів (площею понад 162 м²), інших приміщень для фізкультурно-спортивної роботи нами вивчено показники спортивних об'єктів за функціональною приналежністю. Зокрема основні з них це тенісні корти, футбольні поля, лижні бази, стрілецькі тири, майданчики з тренажерами відображають більшість зацікавлень сучасної молоді щодо реалізації потреби у фізкультурно-спортивній та оздоровчій роботі при навчанні у ВНЗ України різного рівня акредитації (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Динаміка кількості спортивних об'єктів вищих навчальних закладів України різного рівня акредитації (2000–2014 рр., частина 2).

Роки	Спортивні об'єкти									
	Тенісні корти		Футбольні поля		Лижні бази		Стрілецькі тири		Майданчики з тренажерами	
	*	**	*	**	*	**	*	**	*	**
2000	20	66	118	76	26	29	285	90	264	151
2001	22	68	119	78	25	29	288	90	264	153
2002	28	84	117	85	22	29	285	90	263	165
2003	28	85	118	91	20	24	267	91	261	167
2004	30	93	120	117	20	24	265	96	260	185
2005	28	99	123	116	20	20	255	96	267	197
2006	27	103	124	116	16	26	255	100	286	216
2007	23	96	94	99	9	24	199	56	241	212
2008	21	86	63	84	8	20	156	44	193	184
2009	15	88	66	68	4	15	120	38	144	163
2010	12	67	59	53	2	6	103	32	110	111
2011	12	68	61	57	2	7	103	32	110	110
2012	13	76	68	58	2	8	105	35	111	113
2013	12	64	61	68	2	9	102	36	97	112
2014	10	56	54	64	2	7	86	30	94	124

Примітки: * – I-II рівень акредитації; ** – III-IV рівень акредитації

Аналіз отриманих даних дав змогу констатувати узагальнені регресійні тенденції стосовно матеріально-технічного забезпечення, зокрема спортивними об'єктами різного функціонального призначення у ВНЗ України різного рівня акредитації.

При порівнянні сумарної кількості тенісних кортів при ВНЗ України різного рівня акредитації ми отримали дані за якими у 2000 р. таких налічувалося 86 та у 2014 р. – 66 об'єкти, що вказує на абсолютне зменшення на 20 об'єктів та відносно на 23,25%. Найвищі сумарні показники кількості тенісних кортів для усіх ВНЗ виявлені у 2006 році (130 об'єктів). Це на 44 (33,84%) більше у порівнянні із вихідним рівнем та на 64 об'єкти (49,23%) – кінцевими даними 2014 р.

На прикладі тенісних кортів у розпорядженні ВНЗ України I-II рівня акредитації можна спостерігати, що упродовж 2000-2014 рр. кількість таких спортивних об'єктів зменшилася на 50,00% порівнюючи кінцеві та вихідні дані. Разом із тим, відзначимо, що упродовж цього періоду були й прирости цього показника. Це зафіксовано у 2002–2005, коли кількість тенісних кортів сягала 28-30 об'єкти.

Для порівняння при ВНЗ України III–IV рівнів акредитації зниження кількості тенісних кортові відбулося у меншій мірі. Так, на початок періоду (2000 р.) за об'єктивними даними функціонувало 66 таких спортивних об'єкти, а станом на 2014 р. – 56 об'єкти, що лише на 15,15% менше. У цій групі вищих навчальних закладів кількісні показники тенісних кортів до 2006-2007 рр. не вказували на регресійність. Їхня кількість сходинко подібно збільшувалася до 96–103 об'єкта.

Таким чином за показниками спортивних об'єктів типу тенісні корти для ВНЗ України I-II рівня акредитації спостерігається більш виражене відносно зниження їх кількості порівняно із закладами III–IV рівня акредитації (50,00 проти 15,15% стосовно вихідних даних 2000 р.). Також можна стверджувати, що у порівнянні із найвищими показниками цього періоду, які для ВНЗ України I-II та III–IV рівня акредитації становили відповідно 30 (2004 р.) та 103 об'єкти

(2006 р.), зниження кількості тенісних кортів склало 20 (66,66%) та 47 об'єкти (45,63%) відповідно.

Для обох груп навчальних закладів (I-II та III-IV рівня акредитації) найнижчими показниками кількості тенісних кортів виявилися ті, що зафіксовані у 2014 році.

Аналізування часток груп ВНЗ України різного рівня акредитації вказало на домінування та нарощування упродовж усього XXI століття закладів III-IV рівня акредитації. Це проявилось у максимальному співвідношенні (25,00/75,00%), зафіксованому 2002 р. та мінімальному –14,56/85,44% – 2009 р. на користь ВНЗ III-IV рівня акредитації.

Отримані дані вказують, що заняття тенісом та, відповідно, побудова інфраструктури, що включає в себе відповідні спортивні об'єкти для ВНЗ I-II рівня акредитації є ускладненою та економічно невиправданою. Тобто студентська молодь у ВНЗ цього типу не зможе у повному об'ємі отримати можливість долучитись до занять спортом, зокрема тенісом. Водночас, спостерігається підтримка цього виду спорту, через забезпечення належних умов для занять спортом зі сторони ВНЗ III-IV рівня акредитації, що підтверджено відносно мінімальним скороченням кількості тенісних кортів упродовж 2000–2014 рр.

Аналізування спортивних об'єктів типу футбольні поля дало нам змогу не тільки отримати аналітичну інформацію щодо рівня забезпечення цього виду спорту, але й з'ясувати можливості для популяризації найбільш розповсюдженого на теренах нашої країни виду рухової активності для молоді.

Зафіксовано, що при ВНЗ України різного рівня акредитації впродовж 2000-2014 рр. кількісні показники футбольних полів не були однорідними. Загальна тенденція, як й у більшості попередніх випадків вказує на зменшення кількості спортивних об'єктів цього типу з 194 (2000 р.) до 118 об'єктів (2014 р.), тобто на 39,17%. Однак до 2006 р. відбувалося нарощування загальної кількості футбольних полів при ВНЗ України. Можна констатувати, що об'єктивно цей показник до 2006 року зріс на 23,71% (46 об'єкти). У подальшому навчальним

зкладам не тільки не вдалося зберегти позитивні тенденції, але й достатньо різко (2007 р. – 193 об'єкти; 2008 р. – 147 об'єктів) вони втратили їх. Також при аналізуванні максимальних (240 об'єкти, 2006) та мінімальних (112 об'єкти, 2010 р.) значень наголосимо на утвореній різниці більш ніж на 53,33%.

Виокремлення кількості футбольних полів при ВНЗ України різного рівня акредитації вказало, що для I–II рівнів акредитації відбулося зменшення кількості таких спортивних споруд на 64 (54,24%) упродовж усього аналізованого періоду. Виявлене незначне зростання упродовж 2001–2006 рр., порівняно із 2000 р. на 6 об'єктів (5,08%), яке було знівельовано уже в 2007 р. зниженням кількості футбольних полів до 94 об'єктів (на 24,19%). Наступного, 2008 року також спостерігалось суттєве зниження кількості футбольних полів при ВНЗ I–II рівня акредитації до 63 об'єктів (на 32,99% порівняно із 2007 р.). У подальшому усі зміни мали незначну варіативність та коливалися у межах від 68 до 54 спортивних об'єктів.

При ВНЗ III–IV рівня акредитації ситуація була дещо відмінною. Початковий рівень показника кількості футбольних полів був нижчим на 42 об'єкти порівняно із ВНЗ I–II рівня акредитації та становив 76 футбольних поля. За 2000–2014 рік загалом ця кількість стала меншою на 12 об'єктів (15,79%). Хоча найвищі та найнижчі значення кількості футбольних полів для ВНЗ III–IV рівня акредитації були зафіксовані у 2004 р. та 2010 р. відповідно 117 та 53 спортивних об'єкти. Різниця становила 54,70%.

У відсотковому співвідношенні частки футбольних полів ВНЗ I–II та III–IV рівня акредитації мали різноспрямовану динаміку. У першій частині аналізованого періоду (2000–2003 рр.) спостерігалось домінування приналежності футбольних полів до ВНЗ I–II рівнів акредитації із частками 60,82–56,46% проти 39,18–43,54% (ВНЗ III–IV рівнів акредитації). Друга частина (2004–2007 рр.) дала змогу зафіксувати відносний паритет – в межах 48,70–51,67% (ВНЗ I–II рівнів акредитації) проти 48,33–51,30% (ВНЗ III–IV рівнів акредитації). Починаючи з 2008 р. перевага тієї чи іншої групи ВНЗ різного рівня акредитації не є сталою та коливається. У 2008, 2014 вона на користь ВНЗ III–IV рівнів акредитації (57,14 та

54,24% відповідно), у 2012 – ВНЗ I-II рівнів акредитації (53,97%) та в інші роки чітко вираженої переваги ми не зафіксували.

Таким чином можна констатувати, що незважаючи на зростаючу популярність футболу, як виду спорту для різних груп населення, у тому числі й студентської молоді за увесь період віднесений до XXI ст. забезпечення відповідними спортивними об'єктами при ВНЗ України різного рівня акредитації не відповідає соціальному запиту. Наголосимо, що навіть у час найбільш акцентованого розвитку футболу, що, на нашу думку, припадає на 2007–2012 рр. (обрання України як країни-господарки проведення Чемпіонату Європи 2012 р.) відповідне матеріально-технічне забезпечення футболу не проводилося на належному рівні. Окрім цього за цей час кількість таких спортивних об'єктів при ВНЗ України різного рівня акредитації суттєво зменшилася. На нашу думку, основним чинником цього виступала переорієнтація державної політики, яка була акцентована в основному на підтримку та побудову основних спортивних споруд, які повинні були прийняти Євро 2012. Це своєю чергою зменшило фінансові можливості та негативно змінило структуру підтримки спортивних споруд типу футбольні поля при ВНЗ України різного рівня акредитації. Окремі з них, наприклад стадіон Львівського державного університет фізичної культури, були виведені із власності ВНЗ та передані до комітету з організації Євро 2012, й станом навіть на 2014 р. не передані на баланс ВНЗ.

Важливими для розвитку зимових видів спорту та залучення до них студентської молоді є спортивні споруди. Для зимових видів спорту найбільш характерними та відносно простими для розвитку виступають лижні перегони. Це дало нам підстави аналізувати у визначеному періоді власне наявність на балансі ВНЗ України різного рівня акредитації лижних баз.

Аналізування документальних матеріалів виявило суттєві негативні зміни кількості таких спортивних об'єктів. Це, на нашу думку, безсумнівно позначається на результативності виступів студентів-спортсменів та популяризації зимових видів спорту.

Узагальнення отриманих даних вказало на суттєве зменшення сумарної кількості лижних баз. Станом на 2000 рік задекларована експлуатація 55 спортивних об'єктів та в кінці аналізованого періоду – 9 об'єктів, що на 83,64% менше. Також зафіксовано, що саме у 2000 ці показники є найвищими для сукупності ВНЗ України, а також окремо для ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації (26 та 29 об'єкти відповідно). Починаючи з 2001 року спостерігається здебільшого поступове зниження кількості лижних баз при ВНЗ різного рівня акредитації. Пришвидшені темпи зменшення спостерігаються в 2006–2010 рр. де кількість лижних баз знизилася з 42 до 8 об'єктів. У подальшому виявлена відносна стабілізація кількості таких спортивних об'єктів (за 2011–2014 рр.) – 8–11 спортивних об'єктів.

Вивчення даних окремо за групами ВНЗ різного рівня акредитації вказало, що для ВНЗ I-II рівнів акредитації характерні більш виражені регресійні процеси. Вони охоплюють практично увесь аналізований період. Це спричинило до зменшення кількості лижних баз при ВНЗ I-II рівня акредитації до 2 уже в 2010 р., що на 24 спортивних об'єкти (92,31%) менше за вихідні показники 2000 р. На нашу думку із усіх типів спортивних об'єктів, що залучені до аналізування, саме лижні бази є найбільш витратними щодо утримання та забезпечення нормального функціонування. Окрім того є яскраво виражена специфіка їхньої діяльності та сезонність у наданні фізкультурно-спортивних послуг для ВНЗ. Таким чином ВНЗ I-II рівня акредитації, що мають значно менші матеріальні ресурси для проведення обслуговування таких спортивних об'єктів, на жаль, відмовилися від їхнього утримання та відповідно переорієнтували свою фізкультурно-спортивну політику.

Схожі показники виявлені і для ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Поряд із тим, для цієї групи ВНЗ зниження абсолютних показників є дещо меншим. Починаючи з 2000 р. до 2014 збереглося з 29 – 7 спортивних об'єктів типу лижні бази. Можна спрогнозувати, що зменшення на 75,86% спричинене схожими чинниками що й для ВНЗ I-II рівня акредитації. А ті 7 лижних баз, що функціонують перебувають на балансі відносно самостійних в економічному плані ВНЗ та у регіонах, де

традиційно підтримується розвиток зимових видів спорту (Львівська, Тернопільська, Сумська, Чернігівська області). Найбільш різкий спад кількості лижних баз при ВНЗ III–IV рівня акредитації зафіксований у 2010 р. (з 15 до 6 спортивних об'єктів).

За відсотковим співвідношенням часток, що припадають на групи ВНЗ різного рівня акредитації на початку XXI століття (2000–2005 рр.) можна стверджувати про наявність відносного паритету між показниками ВНЗ I–II та III–IV рівнів акредитації. Проте, починаючи з 2006 року присутнє значне та тривале, аж до 2014 рр. домінування кількості лижних баз, що перебували у підпорядкуванні ВНЗ III–IV рівнів акредитації. У цьому часовому відрізку співвідношення лижних баз ВНЗ I–II та III–IV рівнів акредитації коливалося у межах 18,18–38,10 проти 61,90–81,82% відповідно.

Отримані дані за цим типом спортивних споруд вказують на потребу корекції національної політики розвитку студентського спорту у частині зимових видів спорту та зокрема корекції сучасного стану стосовно спортивних об'єктів типу лижні бази.

Перебування України у складі СРСР позначилося на пріоритетах та спрямованості основних засобів фізичного виховання та спорту. На підставі вивчення наукової та методичної літератури можна стверджувати про переваги у напрямі військово-патріотичного виховання і, як наслідок, акценти на розвитку групи тих видів спорту, що забезпечують високий рівень обороноздатності країни [10, 32, 52, 242].

Отримання Україною незалежності не зменшило важливості цього стратегічного напрямку національної діяльності. Поряд із тим, об'єктивні обставини соціально-економічного устрою не дали змоги утримати рівень, що дістався у спадок від СРСР.

У визначеному для дослідження періоді (2000–2014 рр.) нами також проведене вивчення показника кількості спортивних об'єктів, що мали на меті забезпечити певний рівень військово-прикладної підготовленості студентської молоді, зокрема наявність при ВНЗ різного рівня акредитації стрілецьких тирів.

З'ясовано, що упродовж початку XXI ст. загальна кількість стрілецьких тирів у підпорядкування ВНЗ України зазнала зменшення з 375 (2000 р.) до 116 (2014 р.), тобто 69,07% від вихідного рівня. На відміну від спортивних об'єктів іншого типу для стрілецьких тирів практично відсутні періоди стабілізації кількості чи її зростання. Встановлено, що з року в рік кількість таких спортивних об'єктів для загального числа ВНЗ України знижується, при цьому найбільші спади цього показника зафіксовані у 2007 р. (на 100 об'єктів, 28,17% від показника попереднього року), 2008 р. (на 55 об'єктів, 21,57% від показника попереднього року) та 2009 р. (на 42 об'єкти, 21,00% від показника попереднього року). Загалом за період 2007–2009 рр. ВНЗ України втратили 197 (55,49%) спортивних об'єкти типу стрілецькі тири.

Виявлена ситуація вказує на яскраво виражені тенденції до нівелювання зацікавленості студентської молоді до занять студентським спортом у групі стрілецькі види спорту. Незважаючи на різноплановість структур змагальної діяльності (стрільба кульова, стендова, по рухомій мішені, з лука) адміністративні одиниці ВНЗ скорочують та/або переорієнтують приміщення, що використовувалися як стрілецькі тири. Парадоксально, проте навіть за умов виникнення військового конфлікту на сході України кількість таких спортивних об'єктів продовжує знижуватися.

Аналізування показників кількості стрілецьких тирів окремо у ВНЗ України I-II та III-IV рівнів акредитації показало на наявність відмінностей. Загалом упродовж усього періоду спостерігається домінування кількості стрілецьких тирів у підпорядкуванні ВНЗ I-II рівнів акредитації. Для цих ВНЗ вихідний рівень включав 285 спортивних об'єкти такого типу. За аналізований період ВНЗ I-II рівня акредитації втратили 199 об'єкти, а в порівнянні із найвищим показником 2001 р. – 202 об'єкти, тобто 69,82 та 70,14% відповідно. Найбільші показники зниження кількості спортивних тирів при ВНЗ I-II рівня акредитації зафіксовані у 2007, 2008 та 2009 рр. – 56, 43 та 36 спортивних об'єктів відповідно.

Для ВНЗ III-IV рівнів акредитації ситуація загалом є схожою. Однак як вихідні, так й кінцеві дані мають суттєві відмінності порівняно із ВНЗ I-II рівня

акредитації на користь другої групи. За проаналізований період кількість таких спортивних об'єктів зменшилася з 90 до 30 (66,67%). Хоча на противагу ВНЗ I-II рівня акредитації у цій групі ВНЗ спостерігалось збільшення кількості стрілецьких тирів до 2006 р. (до 100 об'єктів). Проте уже наступного 2007 р. зафіксоване різке падіння кількості цих спортивних споруд до 56 (на 44%).

Можна констатувати, що паралельний спад кількості стрілецьких тирів упродовж 2007–2009 р. утворили основний чинник зменшення кількості спортивних споруд цього типу при ВНЗ України різного рівня акредитації.

Вивчення часток навчальних закладів різних груп акредитації вказало на домінування упродовж усього періоду ВНЗ I-II рівнів акредитації. Зі незначними коливаннями упродовж 2000–2014 рр. у підпорядкуванні ВНЗ I-II рівня акредитації перебувало від 71,83 до 78,04% усіх стрілецьких тирів, відповідно 21,96–28,17 – ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Таким чином можна стверджувати про наявність у ВНЗ I-II рівнів акредитації більш вираженої спрямованості на забезпечення військово-прикладної підготовленості студентської молоді. Поряд із тим, на змаганнях рівня Всесвітніх універсіад частка видів спорту є значною, що ставить вимогу популяризації стрілецьких видів спорту і в групі ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

На думку значної кількості фахівців традиційна форма фізичного виховання потребує значних та, деякою мірою, кардинальних змін [5, 15, 37, 231]. Більшість фахівців вбачають суттєві перспективи для удосконалення фізичного розвитку та підготовленості студентської молоді у заняттях спортом [8, 14, 29, 34]. Ще ряд фахівців визначають перспективними самостійні заняття спортом як резерв для удосконалення системи фізичного виховання у вищій освіті [111, 136].

При аналізі документальних матеріалів ми виявили, що у відповідності до думок таких фахівців має важливе значення з'ясування стану забезпечення студентської молоді відповідними спортивними об'єктами.

Порівняно із іншими типами спортивних об'єктів (спортивні зали, стрілецькі тири, лижні бази тощо) перевагу стосовно самостійного виконання тренувальних завдань з виду спорту мають майданчики із тренажерним

обладнанням. Тренувальні заняття із їхнім використанням, на відміну від інших, не потребують обов'язкового контролю зі сторони тренера-викладача з виду спорту, також є менш травмонебезпечними. Дотримання правил безпеки може бути забезпечене наявністю інструктора та відповідним ставленням самого студента-спортсмена. Також варто відмітити розвиток активних видів рухової діяльності, які поступово нарощують свій потенціал як окремі види спорту (паркур, фріран тощо) та значною мірою пов'язані із використанням тренажерного обладнання. Традиційні види спорту теж залишають значний потенціал для різностороннього використання тренажерів.

Таким чином в межах з'ясування матеріально-технічного забезпечення цієї сукупності видів спорту нами проаналізовано кількісні показники спортивних об'єктів ВНЗ України, які за функціональною спрямованістю можна розглядати як майданчики з тренажерами.

Установлено, що впродовж 2000–2014 рр. кількість таких спортивних об'єктів зазнала зменшення з 415 до 218 (на 47,47%). При цьому впродовж 2000–2006 рр. їхня кількість мала тенденції до зростання. Зокрема ВНЗ різного рівня акредитації збільшили кількість таких спортивних об'єктів до 502, що на 20,96 більше за вихідний рівень. Однак після цього відбулося значне зниження кількісного показника майданчиків із тренажерами у 2007–2010 р. на 49, 76 та 86 об'єкти відповідно.

Аналізування показників за окремими групами ВНЗ вказало на відмінності у динаміці цих показників між I-II та III-IV рівнями акредитації. Так, для ВНЗ I-II рівня акредитації була характерна значно вища кількість майданчиків із тренажерами впродовж 2000–2006 рр. Також у цьому часовому відрізку зафіксоване поступове нарощення спортивних об'єктів такого типу з 264 до 286. Проте для ВНЗ I-II рівнів акредитації після 2006 року зафіксоване різке зменшення кількості майданчиків із тренажерами, що, як й у випадках із рядом інших показників, зазначених вище, спостерігалось у 2007, 2008 та 2009 роках (на 45, 48 та 49 об'єкти). Починаючи із 2010 р. можна стверджувати про зменшення регресійних тенденцій, адже до 2014 року їх стало менше всього на 16 об'єктів.

Розрахункові показники дають підстави говорити про суттєву диспропорцію кількості майданчиків із тренажерами у підпорядкуванні ВНЗ I-II рівнів акредитації. Підсумкові дані відрізняються від вихідних на 64,39%, а якщо брати до уваги найвищі показники у аналізованому періоді (2006 р.), то на 67,13%.

Для ВНЗ III-IV рівнів акредитації ситуація є дещо відмінною. Одразу варто відмітити значно менше падіння числа майданчиків із тренажерами впродовж 2000-2014 років. Загалом воно становило 17,88% (на 27 об'єкти). Проте, як і для ВНЗ I-II рівнів акредитації визначено період сприятливого розвитку, що також спостерігався до 2006-2007 років. Порівняння мінімальних та максимальних показників кількості спортивних об'єктів типу майданчиків із тренажерами, відповідно 2006 та 2011 рр. вказало на різницю на 106 об'єктів (49,07%).

Разом із тим, на відміну від ВНЗ I-II рівня акредитації, у закладах III-IV рівнів акредитації можна говорити про спроби відновлення та повернення популярності занять спортом за рахунок самостійної діяльності студентів. Після кризового 2011 року, незважаючи на різні об'єктивні та суб'єктивні обставини розвитку галузі фізичної культури та спорту зафіксоване зростання числа майданчиків із тренажерами при ВНЗ III-IV рівнів акредитації на 14 об'єктів (12,73%).

Це з однієї сторони пов'язане із невеликими, враховуючи бюджет ВНЗ III-IV рівнів акредитації, фінансовими затратами на обладнання та відновлення таких спортивних об'єктів, а з іншої зростаючою популярністю нових видів спорту та форм рухової активності серед студентської молоді.

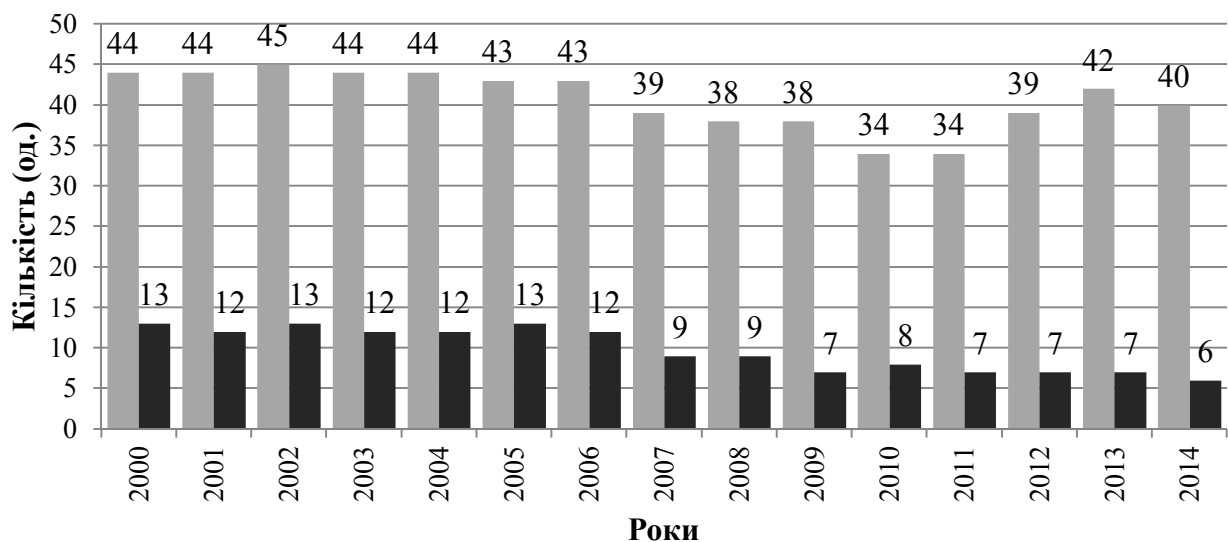
Встановлення окремих часток ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації у загальній кількості майданчиків із тренажерами дало підстави стверджувати про перевагу ВНЗ I-II рівнів акредитації упродовж 2000-2008 рр., що проявлялося у більших значеннях. Проте вони в динаміці мали негативну тенденцію, зокрема зменшення з 63,61 (2000 р.) до 51,19% (2008 р.). Уже починаючи з 2009 р. перевага перейшла на сторону ВНЗ III-IV рівнів акредитації та поступово зростала із досягненням максимальної частки у загальній кількості 2014 р. (56,88%).

Таким чином аналіз показників кількості майданчиків із тренажерами вказує на потребу стимулювання в більшості ВНЗ I-II рівнів акредитації до зміни усталених регресійних тенденцій та водночас пошуку можливостей для подальшого відновлення та/або створення нових спортивних об'єктів типу майданчиків із тренажерами при ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Починаючи із давньогрецького світу суспільство ставило перед окремими людьми вимоги до особистісного розвитку. До сукупності обов'язкових умінь людини включалося вміння читати, писати та плавати.

З плином часу були приклади різного ставлення до фізичного удосконалення людини та прагнення її показати найвищі результати. Однак упродовж еволюції світового суспільства цінним залишається вміння людини плавати. За часів СРСР обов'язковим було навчання плаванню дітей, для чого навіть у дошкільних закладах будували відповідні спортивні об'єкти, тобто плавальні басейни.

Аналіз сучасних документальних матеріалів вказав, що такі споруди перебувають на обліку організаційних інституцій галузі фізичної культури та спорту різного рівня. Серед них відповідні структурні підрозділи фізичного виховання та спорту ВНЗ України різного рівня акредитації (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Динаміка кількості плавальних басейнів вищих навчальних закладів України (2000-2014 рр):

■ III-IV рівень акредитації   ■ I-II рівень акредитації

Зафіксовано, що загальна кількість спортивних об'єктів типу плавальні басейни зменшилася на 11 об'єктів для сукупності усіх ВНЗ України, що становило 19,30%. Основним чинником такого зниження була ліквідація або припинення діяльності 7 із 13 плавальних басейнів, що перебували у підпорядкуванні ВНЗ I-II рівнів акредитації. Варто наголосити, що для спортивних об'єктів типу плавальний басейн ВНЗ I-II рівня акредитації упродовж усього періоду 2000–2014 рр. спостерігалася лише регресійна тенденція основне зниження показників відбулося у 2007–2009 рр., коли ВНЗ I-II рівня акредитації втратили 5 таких спортивних об'єкти. Таким чином можна констатувати, що реалізація ідей ступеневої освіти із можливістю переходу студентів на навчання із одного до іншого ВНЗ можлива лише у контексті освітнього та соціокультурного компонента. У випадку студентського спорту та зокрема, заняття плаванням ці процеси є суттєво обмеженими. За умов практично відсутності (6 спортивних об'єктів для 27 адміністративно-територіальних одиниць) зникає можливість підтримання, не говорячи уже про підвищення спортивної майстерності студентів та відповідно, на загал, підтримання об'єктивних показників здоров'я студентської молоді засобами плавання. Також, кричущим є той факт, що із поміж мізерної кількості спортивних об'єктів типу плавальний басейн при ВНЗ I-II рівня акредитації жодного, починаючи із 2000 р., довжиною 50 м не було.

Показники ВНЗ III–IV рівнів акредитації дають підстави стверджувати, що у випадку спортивних об'єктів типу плавальні басейні, порівняно із більшістю інших типів спортивних об'єктів, спостерігається позитив. Він проявляється у тому, що кількість таких спортивних об'єктів незначно знизилася упродовж аналізованого періоду (2000–2014 рр.) з 44 до 40 об'єктів (9,09%). Відомо, що утримання та забезпечення повноцінного функціонування плавальних басейнів потребує відносно високих затрат. Таким чином практично збережена кількість таких спортивних об'єктів дає підстави для припущень, пов'язаних, по-перше, із затребуваністю таких фізкультурно-спортивних послуг серед студентської молоді та/або дорослого населення. По-друге, це може бути пов'язаним із якісною

маркетинговою політикою адміністративних одиниць відповідних ВНЗ, при яких існують плавальні басейни.

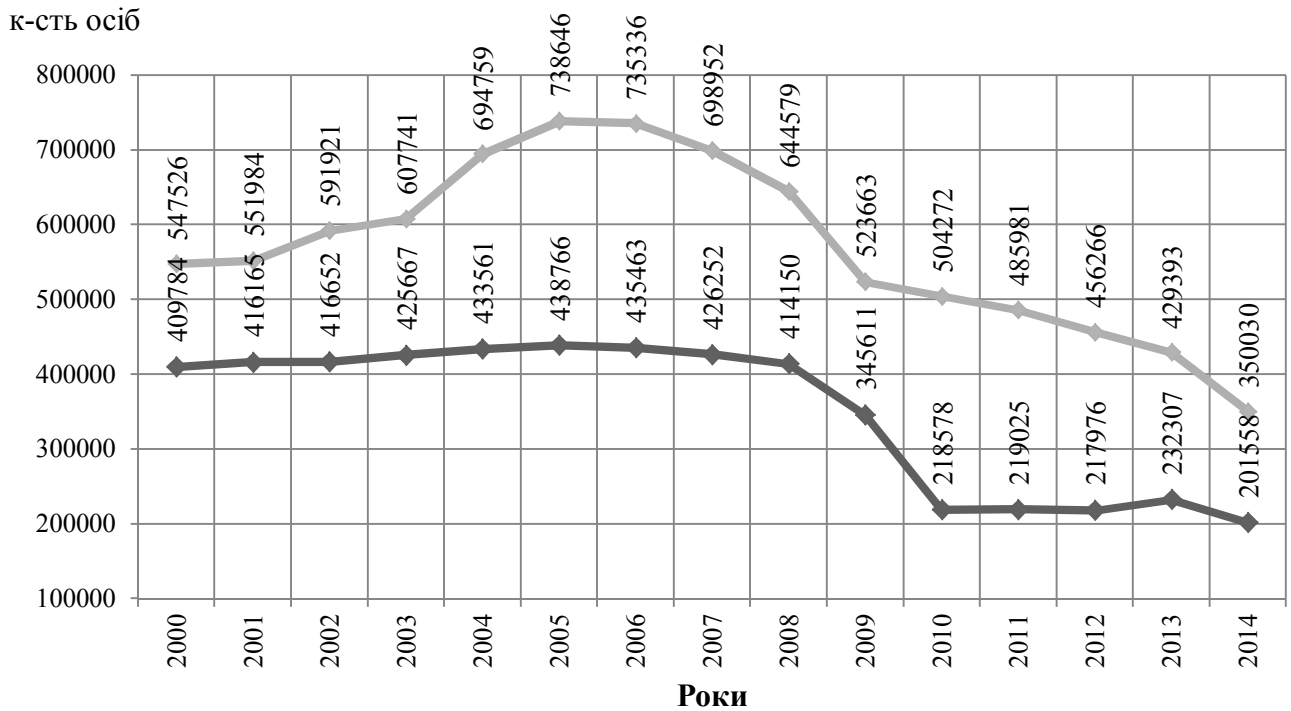
Важливим при прогнозування можливого розвитку студентського спорту, зокрема за плавальними дисциплінами є можливості підготовки студентів-спортсменів в умовах, що відповідають загальноприйнятим стандартам. Так, для якісної підготовки студентів спортсменів потрібно урахувати, що змагання проводяться на «довгій воді» (50 м). Аналізування цього показника вказало на полярні значення. Із однієї сторони, можна говорити про незначне зменшення кількості таких спортивних об'єктів (усього на 2). Проте, враховуючи, що починаючи із 2000 р. таких плавальних об'єктів при ВНЗ III–IV рівнів акредитації було усього 7 – зрозумілим стає суттєвий спад, та в окремих, колись медалеємних областях, занепад спортивного плавання серед студентської молоді. Станом на початок 2015 року в Україні, виключно при ВНЗ III–IV рівнів акредитації, функціонує п'ять плавальних басейнів довжиною 50 м.

Встановлено, що упродовж усього аналізованого періоду відбувається зміщення часток у загальній кількості спортивних об'єктів типу плавальні басейни на користь ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Якщо на початок періоду це співвідношення становило 22,81/77,19% (I-II/ III–IV рівні акредитації) то у 2014 р. – 13.04/86,96% відповідно.

Це підкреслює диспропорцію у фінансових можливостях, соціальній спрямованості діяльності та, відповідно, матеріально-технічному забезпеченні студентського спорту ВНЗ I-II та III–IV рівнів акредитації на користь других. Також, виявлений стан вказує на можливість зникнення фізкультурно-спортивних та оздоровчих послуг, що будуються на основі засобів плавання, зокрема у ВНЗ I-І рівня акредитації.

Незважаючи на виявлену ситуацію із матеріально-технічним забезпеченням студентського спорту України, зокрема спортивними спорудами різного типу та призначення наголосимо, що для соціальної практики студентського спорту в умовах України та можливості реалізації завдання дослідження із визначення стану її розвитку важливого значення набуває з'ясування кількісних показників

залучення студентів до фізкультурно-спортивної роботи (рис. 3.4). Загальні показники студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи виступають основою для можливої їхньої подальшої спеціалізації в обраному виді спорту та забезпеченні основних завдань студентського спорту.

Рис. 3.4. Динаміка кількості осіб залучених до фізкультурно-спортивної діяльності у вищих навчальних закладах України (2000-2014 рр):

◆ I-II рівень акредитації   ◆ III-IV рівень акредитації

Отримані дані дають підстави стверджувати, що упродовж усього періоду кількість студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи у ВНЗ I-II рівнів акредитації була меншою за аналогічний показник ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Зафіксоване поступове зростання студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи у ВНЗ III-IV рівнів акредитації з близько 548 тис. осіб у 2000 р. до 608 тис. осіб у 2003 р. У подальшому виявлені два роки (2004 та 2005) стрибкоподібні збільшення кількості студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи. За перше з них кількість студентів-спортсменів зросла на 14,32% (близько 87 тис. осіб), друге – 6,32% (43 тис. осіб). Уже починаючи із цього року (2005) спостерігається спад кількості студентів, залучених до фізкультурно-спортивної роботи. Цей спад зберігається до 2014 р. в

якому зафіксовано 350030 студентів залучений до фізкультурно-спортивної роботи. Це на 36,07% (197496 осіб) менше порівняно із вихідними даними та на 52,61% (388616 осіб) менше порівняно із максимальними показниками, зафіксованими у 2005 р.

Порівняно із показниками кількості студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації залучених до фізкультурно-спортивної роботи аналогічні дані ВНЗ I–II рівнів акредитації мають свої характерні відмінності. Упродовж аналізованого періоду чітко прослідковується тенденція із утримання показників кількості студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи на сталому рівні. Це спостерігається в 2000–2008 рр. (від 409784 до 438766 осіб). За два наступні роки відбувся, порівняно із попереднім часовим відрізком суттєвий спад кількісних показників. У 2009 р. до 345611 осіб (на 68539 осіб, 16,55%) та 2010 р. до 218578 (на 127033 особи, 36,76% менше порівняно із попереднім роком). Також у наступному часовому відрізку (2011–2014 рр.) можна стверджувати про наявність відносної стабілізації показника у межах 201558–232307 студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи.

На нашу думку заслуговує на увагу з'ясування особливостей відмінностей між ВНЗ різних груп рівнів акредитації. Як зазначалося вище упродовж усього періоду спостерігалася перевага кількості студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи, які перебували на навчанні в ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Проте, навіть у межах цього показника вдалося з'ясувати наявність вражаючих відмінностей. Початок аналізованого періоду вказав на збереження відмінності у кількості студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи на рівні 32,64–33,61%. Наступною сходинкою стали показники 2002 та 2003 рр., що фіксували зростання переваги ВНЗ III–IV рівнів акредитації до 42,07–42,77%. Проте уже в 2004 р. нами встановлене різке зростання переваги ВНЗ III–IV над ВНЗ I–II рівня акредитації, яка сягнула 60,24%. Це в основному забезпечено зростанням кількісних показників власне ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Чергові роки (2005–2009, 68,35–51,52) позначилися незначною корекцією цього показника у сторону зменшення, що також було забезпечено не зростанням

кількості студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації, залучених до фізкультурно-спортивної роботи, а, здебільшого, негативною динамікою абсолютних показників студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи при ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Ще одним яскраво вираженим стрибкоподібним збільшенням диспропорції кількості студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи при ВНЗ різних груп акредитації позначився 2010 р. Зафіксовано, що у цьому році ВНЗ III-IV рівнів акредитації вдалося залучити на 130,71% більше у порівнянні із ВНЗ I-II рівня акредитації. Причиною цього, на наш погляд, є з одного боку суттєве зменшення кількості студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи при ВНЗ I-II рівня акредитації, а з другого – утримання на достатньо високому рівні цього показника при ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Однак, отриману перевагу ВНЗ III-IV рівнів акредитації не вдалося втримати, як наслідок зменшення загального фінансування вищої освіти, що зумовлено наслідками світової глобальної економічної кризи та переорієнтацією державної політики України у сфері освіти. За різким зменшення кількості студентів у ВНЗ I-II рівнів акредитації, що відбулося у 2008-2010 рр. виникла аналогічна ситуація у ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Установлено, що через зменшення загальної кількості студентів, тобто й тих, які залучені до фізкультурно-спортивної роботи в ВНЗ III-IV рівнів акредитації в 2011–2014 рр. диспропорція отримала числове вираження переваги на 73,66% (148472 особи) станом на 2014 р.

Вивчення узагальнених показників вказало на те, що в кінці аналізованого періоду (2014 р.) кількість студентів, залучених до фізкультурно-спортивної роботи становила 551588 осіб для ВНЗ усіх рівнів акредитації, що лише на 4062 осіб більше за окремий вихідний показник 2000 р. ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Поряд із вищезазначеними узагальненнями даних за цими показниками, вони дають розуміння виключно національних тенденцій. Ми пропонуємо конкретизувати цю інформацію за допомогою вивчення показників кількості студентів, що займалися фізкультурно-спортивною роботою в окремих областях.

Паралельно нами застосовано підхід із поділу структурно-адміністративних одиниць території України на групи за загальною кількістю населення (табл. 3.3). Виокремлено три основні групи. До першої включено Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Київську, Луганську, Львівську, Одеську, Харківську області та м. Київ і Автономну республіку Крим. Друга група структурно-адміністративних одиниць за кількістю населення включала Вінницьку, Житомирську, Івано-Франківську, Миколаївську, Полтавську, Херсонську, Черкаську, Чернігівську області. Третя група – Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області та м. Севастополь.

Таблиця 3.3

Динаміка співвідношення кількості студентської молоді залученої до фізкультурно-спортивної діяльності за різними групами структурно-адміністративних одиниць території України (2000–2014 рр., %)

Роки	Групи структурно-адміністративних одиниць території України		
	1 група	2 група	3 група
2000	58,17	23,60	18,24
2001	65,52	18,43	15,59
2002	63,87	19,54	16,59
2003	62,60	19,85	17,55
2004	59,88	22,21	17,91
2005	64,49	20,95	14,56
2006	64,02	20,38	15,61
2007	60,58	18,89	20,52
2008	65,39	19,82	14,79
2009	65,34	18,20	16,46
2010	65,30	17,62	17,08
2011	65,98	17,85	16,17
2012	66,10	18,09	15,81
2013	67,11	17,23	15,66
2014	61,23	20,75	18,02
2000-2014 (середнє значення)	63,70±2,14 ^{2,3}	19,56±1,42 ^{1,3}	16,70±1,21 ^{1,2}

Примітка: ^{1, 2, 3} – наявність достовірних відмінностей ($p \leq 0,05$) між показниками відповідних груп структурно-адміністративних одиниць території України.

Узагальнення отриманих даних вказує, що упродовж усього аналізованого періоду спостерігається суттєва перевага першої групи структурно-адміністративних одиниць території України щодо чисельності студентської молоді залученої до фізкультурно-спортивної діяльності. Ці показники були досить очікуваними. Ця група представлена найбільшими структурно-адміністративними одиницями території України. Відповідно на їхніх територіях історично розташовувалися та розвивалися провідні ВНЗ України, із, зрозуміло, найбільшими можливостями з залучення молоді до навчання.

Виявлена перевага в середньому становило 63,70% від загальної кількості студентів України. Варто відзначити, що кількісні показники упродовж всього періоду не були ідентичними. Зафіксовано, що стійка тенденція до зростання кількості студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи спостерігалася до 2013 р. Починаючи із 2004 частка студентів цієї групи зросла із 59,88 до 67,11% та, на нашу думку мала усі передумови для подальшого зростання. Проте соціально-політичні зміни, які відбулися в Україні з кінця 2013 року загальмували ці процеси.

Для другої групи структурно-адміністративних одиниць території України можна спостерігати кілька років відносного зростання частки студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи, це 2000, 2004, із відповідними показниками 23,60 та 22,21% та середнє значення усього періоду становило 19,56% загальної кількості студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи. Для сукупного значення ВНЗ різного рівня акредитації третьої групи структурно-адміністративних одиниць території України зафіксоване лише одне суттєве збільшення частки у 2007 р. (20,52%) із середнім показником за 2000–2014 рр. – 16,70%.

Компенсація зростання частки студентів першої групи структурно-адміністративних одиниць території України відбувалася за рахунок двох інших груп. Виявлено, що більш динамічними були показники другої групи структурно-адміністративних одиниць території України. У цьому ж часовому відрізку (2004–2013 рр.) для ВНЗ цієї групи структурно-адміністративних одиниць території України присутнє зменшення частки з 22,21 до 17,23%. Схожа ситуація спостерігається для ВНЗ, що розташовані на території структурно-адміністративних одиниць території України третьої групи, де до 2013 р. відбувалося варіативне зменшення частки до 15,66% загальної кількості студентів.

Однак уже в 2014 р. компенсація зниження частки студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи першої групи відбувалося власне за рахунок другої (збільшення частки на 3,52%) та третьої (на 2,36% відповідно).

Як зазначалося вище, найбільша частка першої групи структурно-адміністративних одиниць території України зафіксована у до кризовому 2013 р – 67,11% та найменша у 2000 р – 58,17%. Для ВНЗ другої та третьої груп структурно-адміністративних одиниць території України відповідно максимальні частки зафіксовані 2000 р. – 23,60% та 2007 р. – 20,52% відповідно; найменші частки в 2013 р. – 17,23% та 2001 р. – 15,59%.

Таким чином, можна стверджувати, що для студентського спорту, що в Україні реалізується виключно в мережі ВНЗ характерні ознаки урбанізації. Це проявляється у нарощуванні потенціалу, вираженому у абсолютних та відносних показниках студентів залучених до фізкультурно-спортивної роботи закладів першої групи структурно-адміністративних одиниць території України. Можна припустити, що виявлена ситуація пов'язана також із більшими фінансовими та ресурсними можливостями ВНЗ різного рівня акредитації структурно-адміністративних одиниць території України першої групи та більших можливостей створення відповідних навчальних закладів.

Для з'ясування стану розвитку студентського спорту України нами також поставлене проміжне завдання дослідження, яке передбачало вивчення кількісних

та відносних показників залучення студентів до занять різними видами спорту (табл. 3.4). Однак, об'єктивні дані за цими показниками наявні лише з 2009 року. Це дозволяє розглядати появу цього показника як організаційного чинника обґрунтування розвитку студентського спорту України в ХХІ столітті.

Таблиця 3.4

Динаміка кількості видів спорту з яких проводиться навчально-тренувальний процес у вищих навчальних закладах України (2009-2014 рр.)

Групи видів спорту	Календарний рік					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	$\frac{*}{**}$	$\frac{*}{**}$	$\frac{*}{**}$	$\frac{*}{**}$	$\frac{*}{**}$	$\frac{*}{**}$
Літні олімпійські види спорту	$\frac{41}{21}$	$\frac{41}{37}$	$\frac{41}{35}$	$\frac{41}{36}$	$\frac{41}{38}$	$\frac{39}{37}$
Зимові олімпійські види спорту	$\frac{13}{1}$	$\frac{13}{6}$	$\frac{13}{6}$	$\frac{13}{10}$	$\frac{13}{9}$	$\frac{14}{11}$
Види спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор	$\frac{42}{13}$	$\frac{59}{31}$	$\frac{59}{33}$	$\frac{59}{43}$	$\frac{59}{48}$	$\frac{110}{74}$
Спортивно-технічні і прикладні види спорту	$\frac{15}{2}$	$\frac{24}{6}$	$\frac{24}{4}$	$\frac{24}{7}$	$\frac{24}{3}$	$\frac{-}{-}$
Види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку	$\frac{35}{1}$	$\frac{46}{7}$	$\frac{46}{8}$	$\frac{46}{11}$	$\frac{46}{8}$	$\frac{50}{11}$
Усього:	$\frac{146}{38}$	$\frac{183}{87}$	$\frac{183}{86}$	$\frac{183}{107}$	$\frac{183}{106}$	$\frac{213}{133}$

Примітки: * – загальна кількість видів спорту; ** – кількість видів спорту, з яких проводилися навчально-тренувальні заняття.

Відповідно до принципів побудови Єдиної спортивної класифікації [68] та загальноприйнятих наукових підходів [86, 88, 170] в Україні прийнято поділяти види спорту на такі основні групи: літні та зимові олімпійські види спорту; види спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор; спортивно-технічні і

прикладні види спорту (з 2013 р. включені до групи видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор) та види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку.

Упродовж 2009–2010 рр. представництво видів спорту, які культивувалися при ВНЗ різного рівня акредитації. Аналізування документальних матеріалів вказало на те, що впродовж зазначених років у переліку літніх видів спорту, які можуть розвиватися при ВНЗ нараховувалося 41–39 видів спорту, для зимових – 13–14. Ці сукупності видів спорту мали сталі ознаки.

Більші зміни кількісного та якісного складу видів спорту відбувалися і інших групах. Кількість видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор зростає з 42 (2009 р.) до 110 (2014 р.), із урахуванням спортивно-технічних та прикладних видів спорту) та кількість видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку зростає з 35 (2009 р.) до 50 (2014 р.).

Загальна кількість видів спорту із яких визначалася можливість для занять студентської молоді в ВНЗ різного рівня акредитації також збільшилася. Якщо у 2009 р. вона становила 146 видів спорту, то у 2010 їхню кількість було збільшено до 183. Така пропозиція зберігалася до 2013 р., проте, на наш погляд, у зв'язку із зростаючою популярністю різних видів рухової активності, виокремленням та визнанням на території України нових видів спорту в 2014 запропоновано уже 213 видів спорту, тобто на 45,89% більше вихідного рівня.

Окрім можливих видів спорту, якими потенційно могли б займатися студенти за час свого навчання у ВНЗ різного рівня акредитації нами встановлені реальні види спорту з яких проводилися систематичні заняття у групах спортивного удосконалення.

Упродовж 2009–2014 рр. можна стверджувати про значне збільшення видів спорту з яких проводилися систематичні навчально-тренувальні заняття та змагання різного рівня, що й визначає основу студентського спорту. Загальна кількість видів спорту, якими за об'єктивними даними займалися студенти ВНЗ різного рівня акредитації збільшилася у понад 3 рази (з 38 до 133, тобто 363%).

Зміни відбувалися стрибкоподібно: у 2010 р. зафіксоване зростання до 87 видів спорту із цілеспрямованою підготовкою студентів до участі у змаганнях (приріст на 200%), у 2012 р. – до 107 видів спорту (приріст 21,48%) та у 2014 р. – до 133 видів спорту (приріст 31,68% порівняно із попереднім роком відповідно). Це забезпечено збільшенням кількості видів спорту за усіма групами, серед яких основне навантаження мала група видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор.

Оцінюючи реалізований потенціал студентського спорту в його змістовій частині, під яким ми розуміємо співвідношення загальної кількості видів спорту з яких можливе систематичне проведення навчально-тренувального процесу і змагань та видів спорту з яких проводиться реальна підготовка студентів-спортсменів, ми дійшли до наступного. У 2009 р. можливості студентів залучатися до занять обраним видом спорту були достатньо обмежені, так як перелік цих видів спорту був незначним та реалізаційний потенціал студентського спорту в його змістовій частині становив 26,03%. Проте варто з певною долею скептицизму оцінити наступні позитивні зміни цього показника. Упродовж 2010–2013 рр. він поступово зростав на тлі стабілізації загальної кількості видів спорту з яких потенційно могли б займатися студенти та, водночас, незначному приросту «реалізованих» видів спорту. Отримані значення становили від 46,99% (2011 р.) до 57,92% (2013 р.). Найбільшу реалізацію змістового потенціалу студентського спорту виявлено у 2014 р. (62,44% загальної кількості видів спорту). Це виявлено у підвищенні як загальної кількості видів спорту, так й тих з яких організований навчально-тренувальний процес та змагання. Проте більші темпи зафіксовані у «реалізованих» видах спорту.

У 2009 році студенти-спортсмени займалися 21 видом спорту, що входили до групи літніх олімпійських видів спорту. Вже у 2010 році кількість таких видів спорту зазнала збільшення до 37 (на 76,14% порівняно із 2009 р.) та в подальшому залишалася на відносно стабільному рівні із коливаннями в межах 35–38 видів спорту. Загалом упродовж аналізованого періоду можна говорити про зміну відсоткових значень загальної кількості видів спорту та тих, з яких проводилися

систематичні навчально-тренувальні заняття та змагання з 51,22% (2009 р.) до 94,87% (2014 р.).

Вивчення змін, виявлених у кількісному співвідношенні дає підстави для конкретизації тих видів спорту, з яких проводився організованих навчально-тренувальний процес у ВНЗ різного рівня акредитації.

Встановлено, що у 2009 р. систематичні заняття у групах спортивного удосконалення проводилися з таких видів спорту, що включені до програми літніх олімпійських видів: бадмінтон, баскетбол, бокс, боротьба вільна та греко-римська, важка атлетика, веслування академічне та на байдарках, вітрильний спорт, волейбол, пляжний волейбол, гандбол, гімнастика спортивна, дзюдо, легка атлетика, плавання, стрільба кульова, теніс, теніс настільний, тхеквондо (ВТФ), футбол.

Як зазначалося в 2010 р. до них долучено ще 16 видів спорту: бейсбол, велосипедний спорт (трек, шосе, маунтенбайк), водне поло, гімнастика художня, кінний спорт, софтбол, стрибки у воду, стрибки на батуті, стрільба з лука, стрільба стендова, триатлон, фехтування, хокей на траві.

До вищезазначених видів спорту з яких проводилася цілеспрямована підготовка студентів до змагань у 2013 р. додалося синхронне плавання.

Для групи зимових олімпійських видів спорту спостерігалися більш виражені відсоткові зміни. Ураховуючи незначну зміну кількості видів спорту для студентів ВНЗ різного рівня акредитації (13–14) для залучення до занять ними є виражені позитивні зміни. Якщо в 2009 році навчально-тренувальний процес та змагання проводилися лише з одного виду спорту (лижні перегони), то у 2014 році таких видів спорту було на порядок більше, виокремлено 11 позицій. Серед них ті, з яких поступово налагоджено систематичну підготовку студентів: біатлон, гірськолижний спорт, лижне двоборство, стрибки на лижах з трампліна, сноуборд (усі в 2010 р.); санний спорт, фігурне катання, хокей з шайбою, шорт-трек (усі в 2012 р.) та фрістайл (2014 р.). Таким чином, у 2009 р. було залучено до обслуговування студентів лише 7,69%, а за кінцевими даними 2014 р. – 78,57% загальної кількості групи зимових олімпійських видів спорту.

Група видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор та культивуються у ВНЗ України різного рівня акредитації за період 2009-2014 рр. зазнали найбільших кількісних та якісних змін. Виявлено, що за досить незначний період їхня кількість, яка розглядалася організаційними структурами фізичної культури та спорту зросла з 42 до 110 видів спорту, тобто на 161,90%. Зрозуміло, що ці зміни відбулися не одномоментно. Зафіксовані стрибкоподібні прирости у 2010 р. на 17 видів спорту (40,48% порівняно із попереднім роком) та в 2014 р. – 51 вид спорту (86,44% відповідно). Поряд із тим, заслуговує на увагу не тільки з'ясування потенційно можливих для занять студентів види спорту, але й динаміка кількості тих видів спорту з яких об'єктивно організований навчально-тренувальний процес та змагальна діяльність.

Можна констатувати суттєве підвищення перспективності та здійсненності занять для студентів у ВНЗ України видами спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор. Станом на 2009 р. таких видів спорту було лише 6, що становило 30,95% від можливих. У подальшому в кілька кроків кількість видів спорту із організованою підготовкою збільшувалася до 31–33 видів спорту (2010–2011 рр.), до 43–48 видів спорту (2012–2013 рр.) та 110 видів спорту (2014 р.). Однак із метою об'єктивного оцінювання цих показників, зазначимо, що у 2014 р. прийнято рішення про доручення до цієї групи тих видів спорту, що раніше розглядалися відокремлено, а саме спортивно-технічні і прикладні види спорту. Окремо група спортивно-технічні і прикладні види спорту налічувала за підсумками 2009 р. 15 окремих видів спорту, з яких могли б проводитися навчально-тренувальні заняття та змагання. Проте в 2009 р. тільки в 13,33% це було реалізовано (2 види спорту). До 2013 р. кількість видів спорту групи спортивно-технічні і прикладні види спорту збільшено до 24 та з них упродовж усього аналізованого періоду систематичні заняття проводилися не більше ніж у семи видах спорту.

Конкретизація видів спорту, що не належать до програми Олімпійських ігор вказала на залучення студентів станом на 2009 р. занять із армспорту, веслування на човнах "Дракон", гирьового спорту, естетичної гімнастики, карате (його версії),

пауерліфтингу, рукопашного бою, спортивної аеробіки, спортивного орієнтування, спортивних танців, спортивного туризму, тайського боксу, фітнесу, футзалу, шахів.

У 2010 р. до них долучено підготовку студентів та їх участь у змаганнях з акробатичного рок-н-ролу, айкідо, альпінізму, більярдного спорту, богатирського багатоборства, бодібілдингу, бойового самбо, боулінгу, джиу-джитсу, кікбоксингу, козацького двобою, перетягування канату, поліатлону, регбі, спортивної акробатики, спортивного бріджу, стрітболу та сумо.

У 2012 р. до вищезазначених видів спорту додалися городковий спорт, панкратіон, український рукопаш «Спас».

У 2013 році зафіксовані дані, які свідчать про появу систематичних занять та участі студентів у змаганнях при ВНЗ різного рівня акредитації такими видами спорту: американський футбол, пляжний футбол, спелеологія, спортинг, стрибки на акробатичній доріжці, фрі-файт, пляжний гандбол.

Ураховуючи об'єднання у 2014 р. груп видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор та спортивно-технічних і прикладних видів спорту, аналізування складу видів спорту проведено комплексно та розкрито нижче.

Вивчення окремих показників групи спортивно-технічні і прикладні види спорту вказало, що у 2009 р. студенти залучалися до систематичних занять та участі в змаганнях з військово-спортивного багатоборства та підводного спорту. Наступного року додалися мотоциклетний, парашутний та планерний спорт та радіоспорт. Загалом у структурі спортивно-технічні і прикладні види спорту виявлені зміни та заміщення занять одними видами спорту – іншими. Проте в 2012 р. студенти реалізовували свої потенційні можливості ще й в авіамоделному спорті.

На підставі узагальнення та співставлення отриманих даним нами з'ясовано, що у 2014 р. разом із об'єднанням в офіційних документах для опрацювання груп види спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор та спортивно-технічні і прикладні види спорту наявна систематична підготовка та участь у змаганнях при ВНЗ з таких, нових для студентського спорту видів рухової активності:

багатоборство тілоохоронців, види боротьби (Кураш, на поясах, на поясах Алиш), вейкбординг, годзю-рю, дартс, морські багатоборства, пейнтбол, петанк, ракетомодельний спорт, риболовний спорт, роликовий спорт, стрільба з блочного лука, ушу, шашки, шотокан карате.

Таким чином, у групі видів спорту, що не входять до програми олімпійських ігор за 2009–2014 рр. можна спостерігати суттєву популяризацію та розширення спрямованості змагальної діяльності видів спорту та відповідно впливів на організм студентської молоді. Це також засвідчує, що ВНЗ України різних рівнів проводиться цілеспрямована політика із задоволення потреб студентів у фізкультурно-спортивних послугах шляхом пошуку цікавих для цього контингенту видів рухової активності.

Окремою групою в документальних матеріалах та нашому дослідженні відповідно представлені ті види спорту, які призначення для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку.

Світові тенденції вказують, що ця категорія людей все більшою мірою долучається до суспільного життя. Це проявляється також у збільшенні можливостей навчання у ВНЗ. Поряд із тим, постають актуальні проблеми пов'язані із безбар'єрністю архітектурних споруд, доступністю різних видів змагальної діяльності та їх диференціації відповідно до індивідуальних потреб студентів з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку [2, 3, 67].

Для цієї групи видів спорту також зафіксовані значні абсолютні та відносні прирости. Станом на 2009 р. в усіх ВНЗ України проводився цілеспрямований процес підготовки людей з тими чи іншими вадами лише в одному виді спорту – тенісі настільному. Хоча задекларовано можливість занять близько 35 видами спорту. Це означає, що потенціал фізкультурно-спортивної роботи серед неповносправних студентів був реалізований лише на 2,86%. Починаючи із 2010 р. відбулося збільшення як пропозиції, так й реалізованих видів спорту. У переліку можливих видів спорту запропоновано 46 на рік упродовж 2010–2013 рр.

та станом на 2014 р. студенти з особливими можливостями могли займатися 50 видами спорту, що містяться у переліку відповідних організаційних структур.

Разом із збільшенням кількості можливих видів спорту відбулося зростання і реалізованих видів спорту, під якими ми трактуємо ті з яких об'єктивно та систематично проводяться навчально-тренувальні заняття та змагання серед студентів ВНЗ різного рівня акредитації. Кількість таких видів спорту суттєво збільшилася у 2010 р. до 7 позицій, проте це склало лише 16,67% від загальної кількості видів спорту для студентів-спортсменів із вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку. Зокрема у цьому році відзначено наявність систематичної підготовки з бадмінтону, легкої атлетики, пауерліфтингу, плавання, шахів та шашок. До вищезазначених 2012 р. додалися футбол, стрільба з лука, стрільба стендова, велосипедний спорт. Схожа кількість видів спорту, але із відмінностями у їхній структурі виявлено в 2014 р. Серед видів спорту, якими займалися студенти із особливими потребами з'явилися спортивне орієнтування, боротьба греко-римська, більярдний спорт. Проте частка видів спорту з групи для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку з яких на кінець аналізованого періоду проводилися навчально-тренувальні заняття становила 22,00% загальної кількості можливих для занять осіб з особливими потребами видів спорту.

Таким чином можна стверджувати про потребу звернення уваги на один із актуальних напрямів розвитку студентського спорту, що бурхливо розвивається за кордоном та має суттєві переваги соціалізувального та оздоровчого впливу для осіб з особливими потребами загалом та із урахуванням окремих нозологічних груп (слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку).

Серед усіх видів спорту, що розвиваються в умовах ВНЗ України різного рівня акредитації (літні; зимові; види спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор та види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку) мають різну частку у загальній сукупності.

Розглядаючи часовий відрізок на якому ми отримали змогу диференціювати дані студентського спорту за змістовою складовою, а саме реалізації з окремих

видів спорту цілеспрямованої системи підготовки та проведення змагань можна констатувати, що група літніх олімпійських видів спорту займала домінуючу позицію лише у 2009 р. У цьому році частка літніх олімпійських видів спорту становила 55,26% загальної кількості видів спорту з яких систематично проводилися навчально-тренувальний процес та змагання. На другому місці із значним відставанням від групи літніх Олімпійських видів спорту, але також значно перевищуючи кількість інших груп перебували види спорту, що не входять до програм олімпійських ігор – 39,47%. Групи видів спорту, які містять зимові олімпійські види спорту та види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку у цьому році займали однокову частку у загальній кількості «реалізованих» видів спорту.

На наш погляд це має об'єктивні причини. Вони пов'язані у випадку зимових видів спорту із незначною зацікавленістю адміністрацій ВНЗ у реалізації основних завдань студентського спорту та відсутності врахування мотивації студентів до занять ними на тлі потреби підвищеного фінансового та матеріально-технічного забезпечення навчально-тренувального процесу та змагань у цій групі видів спорту. У ситуації з видами спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку можна визначити також низку чинників. Вони пов'язані із відсутністю, станом на 2009 р., спортивних об'єктів, які повною мірою враховували потреби даного контингенту студентів-спортсменів. Окрім цього можна говорити про відсутність розуміння соціальної значущості занять спортом для студентів з особливими потребами зі сторони домінуючої більшості ректорів та адміністрації ВНЗ України. Незначна частина тих ВНЗ де присутнє це розуміння стикаються із іншими, фінансовими труднощами у реалізації концепції студентського спорту для осіб з особливими потребами [19, 176].

Наступного року отримані показники засвідчили паритет між групами літніх олімпійських видів спорту та видами спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор (разом із спортивно-технічними і прикладними). Частка цих груп становила 42,53% загальної кількості «реалізованих» видів спорту. Незважаючи на однакові частки видів спорту з яких проводилися систематичні

навчально-тренувальні заняття та змагання, для групи видів спорту характерна більша кількість потенційних видів спорту з яких упродовж наступних років можуть розпочатися такі заняття та змагання. Поряд із тим, на наш погляд, резерв літніх олімпійських видів спорту є дещо обмеженим, що пов'язано із загальновідомою сукупністю цих видів спорту та їхньою пріоритетністю у використанні як засобу фізичного виховання в системі освіти. Тобто з тих видів спорту, з яких можливе було забезпечення систематичної підготовки та проведення змагань, це вже є реалізованим. Тому подальше підвищення може відбуватися лише у межах урізноманітнення та корекції сукупності цих видів спорту для занять студентами ВНЗ різного рівня акредитації.

Для зимових олімпійських видів спорту та видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку в 2010 р. виявлене незначне зростання часток до 6,90 та 9,30% загальної кількості видів спорту відповідно.

З 2011 р. зафіксовано реалізацію потенціалу групи видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор. Це виражається у незначній перевазі цієї групи над літніми олімпійськими видами спорту та вже традиційною, суттєвою перевагою над іншими групами (зимові олімпійські види спорту та види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку). Частка групи видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор становила 43,02%; літніх олімпійських – 40,70%; зимових олімпійських – 6,98% та видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку – 9,30% від загальної кількості видів спорту з яких систематично проводиться підготовка та змагання для студентів ВНЗ.

За 2012–2014 рр. отримані в 2010–11 рр. частки різних груп видів спорту в ВНЗ України різного рівня акредитації зберегли свої тенденції. Вони, першою чергою, були пов'язані із вираженим зростанням часток видів спорту, що не входять до програм олімпійських ігор з 46,73 до 55,64%. Менш виражені, проте позитивні зміни відбулися в групах зимових олімпійських видів спорту та видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового

розвитку. А саме збільшення часток до 8,27% в обох випадках. Зрозумілим є те, що резерв цієї групи видів спорту є обмеженим низькою зацікавленістю та складністю забезпечення нормальних адекватних вимогам та специфіці виду спорту умовам тренувальної та змагальної діяльності. Однак для осіб з особливими потребами можна прогнозувати подальше зростання різноманітності видів спорту, з яких проводиться навчально-тренувальний процес та змагання через реалізацію конституційних прав студентів із обмеженими можливостями та загалом збільшення числа студентів цієї соціальної групи в ВНЗ України різного рівня акредитації. Другою чергою, це суттєве зменшення частки літніх олімпійських видів спорту (з 40,70% до 27,82% загальної кількості видів спорту з яких проводиться систематична підготовка та змагання), що спричинене стабільністю показників цієї групи та зростанням кількості «реалізованих» видів спорту в інших групах видів спорту при ВНЗ України різного рівня акредитації.

Отримані узагальнені показники, не відображають повною мірою структурних і функціональних особливостей реалізованого потенціалу змістової компоненти студентського спорту в 2009–2014 рр. Середні показники часток груп видів спорту становили для літніх олімпійських видів спорту – 39,30%; зимових олімпійських видів спорту – 7,10%; видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор – 45,92% та видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку – 7,68% загальної кількості видів спорту з яких проводиться систематична підготовка студентів та участь у змаганнях.

Таким чином, можна стверджувати що для змістової компоненти студентського спорту характерна переорієнтація зацікавленості студентської молоді на групу видів спорту, що не входять до програм олімпійських ігор та мають більшу варіативність спрямованості змагальної діяльності. На нашу думку, ще одним чинником зміни співвідношення часток в межах груп (літні та зимові олімпійські, не олімпійські, види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку) є менші вихідні передумови для розвитку неолімпійських видів спорту та, водночас, наростаюча їх популярність серед молодого населення. Є підстави для припущення про можливість появи впродовж

найближчого часу потреби у створенні якісної системи підготовки та змагань з екстремальних видів спорту. Ця категорія станом на 2014 р. узагалі не представлена у студентському спорті України, але популяризація таких видів спорту (рухової активності) має загальносвітові тенденції [115, 252, 253, 259].

Окрім з'ясування змістової компоненти студентського спорту України в XXI столітті як передумови для ефективного подальшого розвитку цієї форми існування спорту в суспільстві нами проведено вивчення насиченості груп видів спорту студентами ВНЗ різного рівня акредитації.

Вищезазначені дані вказують, що серед студентської молоді різко зростає мотивація до занять різними видами спорту олімпійської, неолімпійської програми та видів спорту для осіб з особливими потребами. Постає об'єктивна потреба з'ясувати наскільки пріоритетним є розширення тієї чи іншої групи видів спорту для ВНЗ України, що можливе за допомогою вивчення кількості студентів, залучених до занять у відповідних групах видів спорту (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Динаміка кількості студентів залучених до груп спортивного удосконалення з видів спорту у вищих навчальних закладах України (2010-2014 рр., к-сть осіб)

Групи видів спорту	Календарний рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Літні олімпійські види спорту	53546	52368	50220	58777	53235
Зимові олімпійські види спорту	492	529	747	626	664
Види спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор	25889	24436	24371	27577	23623
Спортивно-технічні і прикладні види спорту	81	84	103	98	–
Види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку	88	104	113	92	117

Згідно отриманих даних домінуюча більшість студентів займаються в групах спортивного удосконалення при ВНЗ з літніх олімпійських видів спорту. Упродовж аналізованого періоду (2010–2014 рр.) перевага цієї групи за кількістю залучених студентів над групою видів спорту, що не входять до програми олімпійських ігор становила у межах 51,27–55,63%. При цьому перевага над іншими двома групами (зимові олімпійські види спорту та види спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку) була вищою на кілька порядків. У порівнянні із кількістю студентів залучених до занять літніми олімпійськими видами спорту, до занять зимовими олімпійськими видами спорту та видами спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку долучено лише близько 1% студентів. За абсолютними числовими показниками це виражається в зайнятості понад 50220–58777 осіб до занять літніми олімпійськими видами спорту; 24371–27577 осіб – видами спорту, що не входять до програм олімпійських ігор; 492–664 особи – зимовими олімпійськими іграми та 88–117 осіб – видами спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку. Окрім цього для кількості залучених до занять зимовими олімпійськими видами спорту та видами спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку притаманна хвилеподібність із узагальненою прогресуючою тенденцією. Для двох інших груп (літні олімпійські види спорту та види спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор) наявна виражена варіативність із найвищими показниками залучення студентів у 2013 р.

З'ясування відносних показників кількості студентів, залучених до занять видами спорту різних груп дало підстави стверджувати про константу популярності традиційних (літніх олімпійських видів спорту) серед студентської молоді. Із загальної сукупності студентів ВНЗ різного рівня акредитації до них залучалося впродовж 2010–2014 рр. в межах 66,47–68,57% (середнє значення часового відрізка $67,37 \pm 0,57\%$). Значно поступалася частка видів спорту, що не входять до програми олімпійських ігор, проте вона становить 30,43–32,39% (середнє значення – $31,72 \pm 0,55\%$).

Поряд із зазначеним, частини двох інших груп є мізерними та становлять менше одного відсотка. Для зимових олімпійських видів спорту виявлені частини від 0,68 до 0,99% (середнє значення $0,77 \pm 0,12\%$) загальної кількості, що займаються студентським спортом та для видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку – 0,11–0,15% (середнє значення $0,13 \pm 0,02\%$).

Таким чином різноманітність змістовної компоненти студентського спорту на даному етапі його розвитку, на жаль, не має належного відображення у кількісному залучення студентів до занять видами спорту різних груп.

Можна стверджувати, що для студентського спорту, значною мірою, притаманні тенденції спорту вищих досягнень, зокрема олімпійського спорту. Згідно них ВНЗ України роблять акценти на розвитку видів спорту, що входять у програму літніх олімпійських ігор та здебільшого дублюються в програмі Всесвітніх універсіад. Це дає змогу ВНЗ вирішувати комплексно проблему представлення свого закладу на міжнародних змаганнях у двох напрямках: абсолютні (Ігри Олімпіад) та студентські (Всесвітня універсіада). Проте повною це не забезпечує основних завдань студентського спорту як важливої соціальної практики та створює передумови для корекції розуміння його ролі, та її інтерпретації в соціально-економічних умовах України в ХХІ ст.

3.2. Динаміка показників резервного студентського спорту України упродовж 2000-2015 років (на прикладі Всеукраїнських універсіад)

Об'єктивне існування кількох рівнів занять молоддю студентським спортом вказало на потребу вивчення окрім основних показників забезпечення цієї форми існування спорту в вищій освіті та, зокрема показників резервного студентського спорту. Масовий студентський спорт, що реалізується на низинному рівні окремими структурними одиницями ВНЗ України, у тому числі спортивними клубами, повинен передбачати перехід студентів-спортсменів на вищий рівень цільово-результативної спрямованості їхньої діяльності. У цьому сенсі важливим,

як для забезпечення мотивації, так і достатнього рівня змагальності, є проведення змагань на національному рівні.

Яскравим прикладом цього є реалізація ідеї, організація і проведення змагань Всеукраїнської універсиади. Проведення змагань такого рівня поєднує у собі розв'язання завдань вищої школи, а також спорту як такого. Незважаючи на існування потужного чинника змагальності зберігаються основні принципи навчально-виховного та навчально-тренувального процесів з фізичного виховання та спорту у сфері вищої освіти. Серед них основні: пріоритетність освітньої спрямованості процесу занять фізичним вихованням і спортом та функціонального чинника в оцінюванні фізичного розвитку студентів; полівиборність, що передбачає створення у вищих навчальних закладах умов для широкого вибору студентами засобів фізичного виховання і спорту для навчання та участі в спортивних заходах, які відповідали б їх запитам, інтересам, стану здоров'я, фізичній і технічній підготовленості, спортивній кваліфікації; індивідуалізація та диференціація навчального процесу з дисциплін пов'язаних із фізичним вихованням і спортом; поєднання державного управління і студентського самоврядування.

Окрім вищезазначеного варто наголосити на тому, що власне за програмою Всеукраїнської універсиади проводиться визначення переможців серед ВНЗ України різного рівня акредитації за загальним заліком. Це унікальний приклад консолідованих змагань, який також є якісним та кількісним показником діяльності в межах резервного студентського спорту України. Це також узгоджується із Законом України «Про фізичну культуру та спорт», де визначено, що резервний спорт – напрям спорту, який забезпечує у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту, здійснення відбору обдарованих дітей та молоді для занять певним видом спорту, створення умов для максимального розвитку їхніх індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів, забезпечення умов для переходу до спорту вищих досягнень та поповнення основного складу національних збірних команд. Проте у нашому випадку реалізація цього

положення передбачається в умовах ВНЗ. Це дає підстави стверджувати про відповідальність за забезпечення розвитку резервного спорту суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, зокрема спортивних клубів, спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю (класичних ВНЗ), шкіл вищої спортивної майстерності, штатних спортивних команди резервного спорту Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, всеукраїнських фізкультурно-спортивних товариств, спортивних федерацій та інших суб'єктів сфери фізичної культури і спорту [74].

Ураховуючи основне спрямування нашого дослідження, ми зупинилися на показниках цих змагань, починаючи із 1999 року (табл. 3.6). Це викликано тим, що змагання Всеукраїнські універсиади проводяться раз на два роки. Проте вони визначаються головними для системи підготовки студентів-спортсменів та водночас є відбірковими для подальшої участі в змаганнях Всесвітніх універсиад, що також проводяться раз на два роки.

Таблиця 3.6

**Основні показники резервного студентського спорту України
(на прикладі Всеукраїнських універсиад)**

Роки	Кількісні показники		
	видів спорту в змаганнях Всеукраїнських універсиад	учасників фінальних частин Всеукраїнських універсиад	ВНЗ-учасників Всеукраїнських універсиад
1999	19	понад 2500	143
2001	30	6250	198
2003	38	6090	206
2005	40	7313	209
2007	40	7248	212
2009	12	понад 1200	116
2011	29	понад 3000	192
2013	28	понад 3000	163
2015	22	понад 4000	128

За аналізований період всього відбулося дев'ять Всеукраїнських універсіад. Показники 1999 року нами залучені для демонстрації вихідного рівня, що властивий для змагань резервного студентського спорту початку ХХІ століття. Основними показниками, які були піддані аналізуванню виступали кількість видів спорту у програмі змагань Всеукраїнської універсіади, загальна кількість безпосередніх учасників фінальних частин змагань із окремих видів спорту та кількість ВНЗ України, що брали участь у змаганнях Всеукраїнської універсіади поточного року.

Відзначимо, що при порівнянні вихідних та кінцевих показників аналізованого періоду, за кількістю видів спорту, що включені до програми основних змагань Всеукраїнської універсіади не відбулося значних змін. Якщо в 1999 році було запропоновано 19 видів спорту, то станом на 2015 р. їх кількість становила 22 види спорту. Проте сам період не був однорідним та мав значні коливання за кількістю видів спорту, з яких утворювався консолідований залік для ВНЗ України. Починаючи з 2001 року, зафіксоване збільшення кількості видів спорту, з яких проводилися змагання за програмами Всеукраїнської універсіади. Вже у 2001 році було запропоновано 30 видів спорту, в 2003–2007 рр. їхня кількість збільшена до 38–40 видів спорту. Однак, на наш погляд, розвиток подальших подій, в значній мірі пов'язаний із загальносвітовими тенденціями, кризовими для глобальної економіки. Так, в 2009 році зафіксоване різке зменшення кількості видів спорту в програмі Всеукраїнської універсіади до 12 позицій. Проте, позитивні зміни, порівняно із 2009 р., запроваджені в 2011 та 2013 р., де кількість видів спорту, з яких проводилися змагання збільшено до 28–29 позицій. Разом із тим, нові соціально-економічні та політичні виклики України, що виникли в 2013 р. призвели до об'єктивного зменшення кількості видів спорту до 22 позицій.

Окрім кількісних показників нами з'ясовано структуру видів спорту з яких проводилися змагання. Пошук інформації в документальних матеріалах різного рівня вказав на наявність об'єктивних узгоджених даних починаючи з 2003 р. Станом на 2003 р. змагання проводилися із 38 видів спорту, серед них: аеробіка

спортивна, акробатика, бадмінтон, баскетбол, бокс, боротьба (вільна, греко-римська), важка атлетика, велоспорт шосе, веслування академічне, веслування на б/к, вітрильний спорт, водне поло (лише чоловіки), волейбол, волейбол пляжний, гандбол, гімнастика спортивна, гімнастика художня, дзюдо, карате, легка атлетика, плавання, самбо, спортивне орієнтування, стрільба кульова, стрибки у воду, теніс, теніс настільний, тхеквондо (WTF), фехтування, футбол, регбі-7, шахи. За приналежністю до програми олімпійських ігор можна стверджувати про наявність як олімпійських, так і неолімпійських видів спорту. Співвідношення цих двох груп видів спорту в 2003 р. становило 82,86/17,14% на користь групи олімпійських видів спорту.

У 2005 та 2007 рр. програми змагань Всеукраїнських універсіад були ідентичними та містили окремі турніри з 40 видів спорту. При цьому до групи неолімпійських видів спорту долучено футзал, а загальне співвідношення видів спорту становило 77,78/22,22%. У «післякризовому», 2009 році значне зменшення кількості видів спорту до 12, спричинило до виключення з програми Всеукраїнської універсіади видів спорту з групи неолімпійських видів спорту. Змагання були проведені з таких олімпійських видів спорту: баскетбол, водне поло, гімнастика спортивна, гімнастика художня, дзюдо, стрибки у воду, теніс, теніс настільний, тхеквондо (WTF), фехтування, футбол.

Програми змагань Всеукраїнських універсіад 2011 та 2013 рр. також були схожими. Відмінністю програми 2011 року була наявність змагань зі стрільби з лука. Встановлене співвідношення груп олімпійських та неолімпійських видів спорту на рівні 92,31/7,69% та 92,0/8,0% відповідно. У програмі змагань Всеукраїнської універсіади цих років неолімпійські види спорту були представлені аеробікою спортивною та регбі-7. Щодо першого можна стверджувати, що він відноситься до найбільш популярного виду рухової активності серед дівчат [4, 38, 60, 98]. Своєю чергою регбі-7 станом на 2011 та 2013 хоча не входив до програми Ігор Олімпіад, проте рішення про його включення в програму Ігор XXXI Олімпіади (Ріо-де-Жанейро, 2016) було відоме.

У програмі заключної для аналізованого періоду Всеукраїнської універсиади (2015 р.) було представлено лише 22 види спорту. З цього переліку жодного неолімпійського виду спорту не було.

Таким чином за показником видів спорту в змаганнях Всеукраїнських універсіад за період 2000–2015 рр. можна зробити кілька узагальнень:

- динаміка кількості видів спорту та їх структура значною мірою залежить від соціально-економічної та політичної ситуації в країні;
- варіативність структури видів спорту у програмі Всеукраїнських універсіад міститься у включенні неолімпійських видів спорту (2003–2007, 2011, 2013 рр.) та їх відсутності (2009, 2015 рр.);
- програма змагань Всеукраїнської універсиади упродовж усього періоду при консолідованому підрахунку очок та визначенні ВНЗ-переможців не враховувала результатів змагань із зимових видів спорту;
- при формуванні програми, визначенні рейтингу ВНЗ тощо відсутнє врахування наявності у ВНЗ України студентів-інвалідів, які мають активну життєву позицію та займаються фізкультурно-спортивною діяльністю;
- подальша популяризація студентського спорту можлива за рахунок перегляду принципів та стратегії побудови програми змагань рівня Всеукраїнської універсиади із визначенням часток для зимових олімпійських видів спорту, неолімпійських видів спорту та видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку.

Аналізування учасників Всеукраїнських універсіад нами проводилося у двох площинах. Перша була пов'язана із визначенням сумарної кількості ВНЗ, які брали участь у змаганнях Всеукраїнської універсиади та друга – безпосередньо учасників фінальних частин змагань із видів спорту, що були включені до програми Всеукраїнської універсиади.

Стосовно першої категорії даних можна стверджувати, що упродовж усього періоду відбувалося значне коливання кількості ВНЗ України різного рівня акредитації, залучених до змагань Всеукраїнської універсиади. Станом на 1999 р. зафіксовано 143 ВНЗ. Проте ця кількість зазнала суттєвого зростання в 2001 р. (до

198 ВНЗ), що на 55 ВНЗ (38,46%) більше порівняно з попереднім показником. Тенденція до зростання кількості ВНЗ-учасників Всеукраїнських універсіад спостерігалася до 2007 р. Саме у цьому змагальному сезоні було зафіксовано найбільшу кількість ВНЗ України в змаганнях Всеукраїнської універсіади. Вже після «кризових» в соціально-економічному плані 2007-2008 рр., кількість ВНЗ, які вважали за доцільне та мали можливість делегувати своїх представників на змагання у межах Всеукраїнської універсіади скоротилася до 116, тобто на 45,28%. Уже в 2011 р. зафіксований ще один сплеск кількості ВНЗ, що залучилися до змагань цього рівня, а саме таких було 192 ВНЗ. Однак це не мало постійної основи, та впродовж 2013–2015 років кількість ВНЗ знову скоротилася до 128.

Встановлено, що ці коливання кількості ВНЗ, залучених до участі в Всеукраїнській універсіаді відбувалися на тлі відносної стабільності загальної кількості ВНЗ України різного рівня акредитації. За загальнонаціональними статистичними даними в Україні упродовж 2000–2014 рр. налічувалося близько 900–800 ВНЗ різного рівня акредитації. Тобто частка ВНЗ, представники яких були залучені до Всеукраїнської універсіади становили на більше 25%, що однозначно є негативним та потребує пошуку шляхів активізації фізкультурно-спортивної роботи зі студентами. З'ясування структури цих ВНЗ вказало на наступне (рис. 3.5).

Відповідно до існуючих підходів у вищій школі України, ВНЗ доцільно розподіляти не лише за рівнем акредитації, але й за кількістю студентів, що навчаються у них. Це використано при підрахунку очок та місця ВНЗ у загальнонаціональному заліку студентських змагань типу Всеукраїнської універсіади. Об'єктивною є наявність 4 категорії ВНЗ України за кількістю студентів (3 категорія – ВНЗ, у яких навчається більше 10000 студентів; 4 категорія – від 5000 до 10000 студентів; 5 категорія – від 2000 до 5000 студентів; 6 категорія – до 2000 студентів). Окремими категоріями виділено університети, академії та інститути фізичної культури та спорту (1 категорія); педагогічні ВНЗ, які мають інститут (факультет) фізичного виховання і спорту (2 категорія).

Упродовж усього періоду кількість ВНЗ першої категорії залишалася стабільною (5 ВНЗ). На наш погляд це пов'язано із цільовою спрямованістю цих навчальних закладів. Своєю філософією вони передбачають підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, що неможливо проводити без якісного процесу спортивного удосконалення студентів. До переліку цих ВНЗ належать відомі на теренах України та далеко за її межами ВНЗ галузі фізичної культури та спорту, зокрема: Національний університет фізичного виховання та спорту України, Львівський державний університет фізичної культури, Харківська державна академія фізичної культури, Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту, Донецький державний інститут здоров'я, фізичного виховання і спорту.

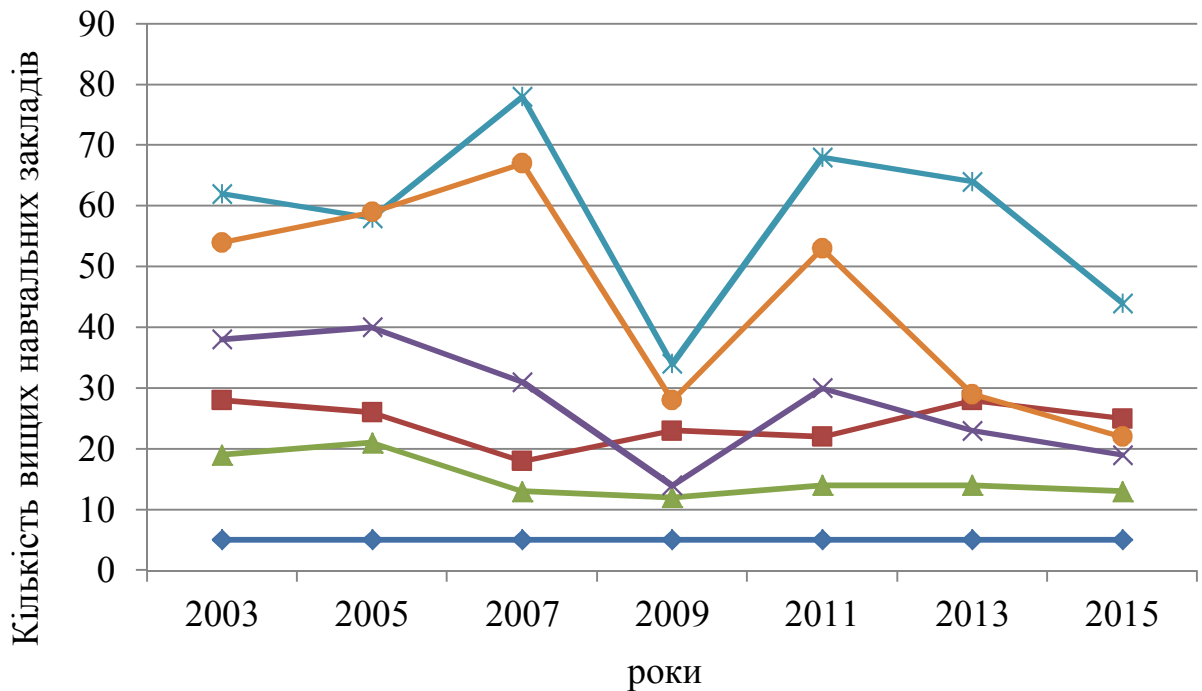

Рис. 3.5. Динаміка кількості вищих навчальних закладів - учасників Всеукраїнських універсіад:

◆ I категорія   ■ II категорія   ▲ III категорія
 ✕ IV категорія   ✕ V категорія   ● VI категорія

Стосовно другої категорії також можна спостерігати певну стабільність показника, із незначним зменшенням в 2007 р. (до 18 ВНЗ). Для цієї групи, як і для першої проведення фізкультурно-спортивної роботи серед студентів є пріоритетним та входить в сукупність установчих завдань цих підрозділів ВНЗ

України. Отже з 2003 до 2015 р. кількість ВНЗ цієї групи становила в межах 22–28, окрім 2007 р.

Також стабільними, порівняно з іншими є показники ВНЗ України, що включені до III категорії (понад 10000 студентів). Їхня кількість була дещо вищою на початку аналізованого періоду (2003–2005 рр., 19–21 ВНЗ відповідно). Проте загальна демографічна криза, що мала місце в 1991-1994 рр. на Україні та політика Міністерства освіти і науки України (2003–2006 рр.) спричинили до зменшення кількості мега ВНЗ України. Починаючи із 2007 року їхнє представництво у змаганнях Всеукраїнської універсиади мало ознаки стабільності (12–14 ВНЗ). До ВНЗ цього рівня належать такі як Київський політехнічний університет, Національний університет «Львівська політехніка», Київський національний університет ім. Тараса Шевченка тощо. Ці ВНЗ є потужними соціальними та економічними інститутами, що за будь яких обставин можуть підтримати участь своїх представників у студентських змаганнях різного рівня. Варіативність їхнього представництва у студентських змаганнях, на наш погляд здебільшого, було наслідком не світової та національної соціально-економічної кризи, а наслідком стратегії розвитку ВНЗ та політики адміністрації стосовно фізкультурно-спортивної діяльності та участі в змаганнях Всеукраїнських універсиад.

Більш варіативними та непередбачуваними були кількісні показники ВНЗ України починаючи із четвертої категорії. Так для ВНЗ, представників 4 категорії можна спостерігати значно вищі показники участі в змаганнях Всеукраїнських універсиад на початку періоду (2003, 2005 рр. – 38 та 40 ВНЗ відповідно). У 2007 та ще більше, 2009 р. відбулося зменшення кількості представників цієї групи ВНЗ у змаганнях Всеукраїнської універсиади. Незважаючи на подальше покращення показників (2011 р, 30 ВНЗ), все одно не вдалося утримати представництво цієї групи у загальній структурі ВНЗ учасників Всеукраїнських універсиад.

Схожа ситуація спостерігається для ВНЗ п'ятої групи. Однак вона має свої характерні відмінності. Так, як і в попередньому випадку відбулося збільшення

представництва ВНЗ цієї категорії в змаганнях Всеукраїнської універсиади. З 62 (2003 р.) до 78 ВНЗ (2007 р.). Виявлений різкий, піковий спад кількості ВНЗ, що залучилися до участі в Всеукраїнській універсиаді в 2009 р. (до 34 ВНЗ, що на 56,41% менше за попередній рік). Ще один такий піковий спад спостерігається в 2015 р. (до 44 ВНЗ, що на 31,25% менше за попередній рік). Відзначимо, що частка ВНЗ 5 категорії в змаганнях Всеукраїнських універсиад була домінуючою у всіх змаганнях у ХХІ столітті (за винятком 2005, де ВНЗ 5 та 6 категорій було практично однаково).

Для шостої категорії ВНЗ України зафіксовано найбільший кількісний спад. Згідно аналізу документальних матеріалів, в 2003 році представництво таких ВНЗ на змаганнях Всеукраїнської універсиади в 2003 р. становило 54 ВНЗ, проте в 2015 р. їх налічувалося лише 22 ВНЗ (на 59,26% менше за вихідний показник).

На нашу думку для 5 та 6 категорій поясненням такої варіативності кількісного показника залучення ВНЗ до участі в змаганнях Всеукраїнської універсиади пов'язане із значно меншою фінансовою незалежністю, нижчими показниками матеріально-технічного, кадрового та ресурсного забезпечення.

Останнім із основних показників було проаналізовано кількість безпосередніх учасників фінальних часин змагань Всеукраїнських універсиад. За цим показником за окремими роками спостерігалися розбіжності у числових показниках. Це не дало змогу нам встановити точні об'єктивні дані. Однак, встановлення загальних тенденцій дає підстави стверджувати, що більші абсолютні показники учасників фінальних частин Всеукраїнських універсиад спостерігалися в першій частині аналізованого періоду. З 2001 до 2007 р. зафіксоване плато на рівні 6250–7313 осіб. Показники інших років були значно нижчі, в окремих випадках (2009 р.) у шість разів. Кілька останніх змагань Всеукраїнських універсиад залучали близько 3000-4000 осіб, що можна вважати оптимальним для даного відрізка часу.

У ході дослідження нами було розв'язане проміжне завдання щодо з'ясування спільних та відмінних рис у варіативності вищезазначених показників (кількості видів спорту, кількості учасників фінальних частин та кількості ВНЗ-

учасників Всеукраїнських універсіад). Встановлено достовірні взаємозв'язки між усіма вищезазначеними показниками на рівні $r = 0,89-0,94$ ($p \leq 0,05$ при $r_{кр} > 0,67$; $p \leq 0,01$ при $r_{кр} \leq 0,80$, $n=9$, $k=7$). Це вказує на об'єктивні потреби та перспективи урізноманітнення структури видів спорту з яких проводяться змагання резервного спорту, що у нашому випадку з'ясовано на прикладі Всеукраїнських універсіад.

Разом із тим, з'ясовані нами особливості функціонування резервного спорту на прикладі Всеукраїнських універсіад та масового спорту із визначенням обов'язкових компонентів забезпечення ставлять вимогу, при комплексному вивченні стану студентського спорту, з'ясувати особливості студентського спорту вищих досягнень.

3.3. Динаміка показників студентського спорту України вищих досягнень упродовж 2000-2015 років (на прикладі Всесвітніх універсіад)

Об'єктивна наявність в студентському спорті України трьох рівнів тренувальної та змагальної діяльності за цільово-результативною спрямованістю зумовила потребу в вивченні основних показників студентського спорту вищих досягнень.

У процесі вивчення та узагальнення даних наукової та методичної літератури нами з'ясовано, що питанням виступів студентів-спортсменів України на змаганнях найвищого міжнародного рівня, тобто Всесвітніх універсіадах, приділялося багато уваги дослідниками. Встановлено наявність деталізованих досліджень із зазначеннями імен та прізвищ учасників, призерів та переможців змагань, представників України [31, 33, 208, 218].

Тому, у цій частині дослідження ми звернули увагу не на конкретизацію учасників змагань та їх здобутки, а на узагальнені показники виступів збірних команд України на Всесвітніх універсіадах у контексті становлення та розвитку студентського спорту України як важливого соціального явища.

Однозначним здобутком керівних організацій студентського спорту країни є забезпечення участі спортсменів та збірних команд нашої країни на усіх без

виключення змаганнях літніх та зимових Всесвітніх універсіад, починаючи з 1993 року. Враховуючи період, який залучений для розв'язання основних завдань дослідження ми зупинимось більш детально на даних, які належать до 1999–2015 рр. та представлені проведеними змаганнями починаючи з XIX зимової Всесвітньої універсіади (1999, Попрад, Словаччина) та XX Всесвітньої універсіади (1999, Пальма, Італія) і до XXVII зимової Всесвітньої універсіади (2015, Гранада, Іспанія) до XXVIII Всесвітньої універсіади (2015, Гванджоу, Південна Корея).

Для аналізування використані основні показники, зокрема кількість нагород різного ґатунку, загальна кількість нагород, загальнокомандне місце збірної України. Окрім цього доповненням до цих показників є окремі дані, виявлені у джерелах інформації (наукова та методична література, мережа Інтернет) щодо кількості учасників від України, кількості видів спорту у змаганнях з яких брали участь спортсмени України, кількість ВНЗ, що представляли спортсменів до складу збірної команди України (табл. 3.7).

Аналізування отриманих даних вказує на значні коливання як щодо кількості нагород різного ґатунку, так і їхньої загальної кількості. Перші спроби участі збірної команди України припадають на кінець XX століття та пов'язані із змаганнями Всесвітніх універсіад, що відбувалися 1993–1999 рр. На цих змаганнях можна відзначити загальний здобуток студентів-спортсменів України на рівні 15–27 нагород. Найвище місце у загальнокомандному заліку (2 позиція) нашим представникам вдалося здобути в 1997 р. на XIX Всесвітній універсіаді (Сицилія, Італія) із загальним здобутком у 27 нагород, з яких 17 були золотими. Найменш успішними в кінці XX століття виявилися змагання в 1995 та 1999 рр., відповідно у м. Фукуока (Японія) та м. Пальма (Іспанія). Однак визначити ці змагання як неуспішні не варто, адже Україна у загальнокомандному заліку спромоглася потрапити до чільної десятки команд. Паралельно встановлено, що із кожними наступними змаганнями упродовж 1993–1999 рр. відбувалося нарощування складу учасників змагань від нашої країни. На перших стартах вона була представлена усього 68 учасниками, а вже в 1999 – 143 учасниками. Це

вказує на нарощування соціального значення даних змагань на національному рівні та, на нашу думку, дає підстави стверджувати про появу пріоритетності серед ВНЗ й боротьби серед їхніх представників.

Таблиця 3.7

Результати участі представників вищих навчальних закладів України на змаганнях літніх Всесвітніх універсіад

Ігри універсіад	Рік проведення	Місце проведення	Нагороди				Місце
			З	С	Б	Σ	
XVII	1993	Баффало, США	11	6	9	26	4
XVIII	1995	Фукуока, Японія	4	5	6	15	9
XIX	1997	Сицилія, Італія	17	6	4	27	2
XX	1999	Пальма, Іспанія	7	7	8	22	8
XXI	2001	Пекін, КНР	13	14	7	34	5
XXII	2003	Тегу, Південна Корея	23	15	17	55	4
XXIII	2005	Ізмір, Туреччина	18	16	18	52	4
XXIV	2007	Бангкок, Таїланд	28	20	18	66	3
XXV	2009	Белград, Сербія	7	11	13	31	6
XXVI	2011	Шеньчжень, Китай	11	19	14	44	7
XXVII	2013	Казань, Росія	12	29	36	77	6
XXVIII	2015	Гванджоу Південна Корея	8	17	6	31	8
Всього:			159	165	156	480	2–9

Примітки: З – золото; С – срібло; Б – бронза; Σ – загальна кількість нагород.

Основне спрямування нашого дослідження вказує на пріоритетність вивчення періоду після 2000 р., що містить участь студентів-спортсменів України у восьми Всесвітніх універсіадах. Представництво студентського спорту України є досить вагомим як за кількісними показниками учасників, так й за їхніми здобутками. За цей відрізок часу в загальнокомандному заліку наша збірна не опускалася нижче 9 місця, та з 2001 до 2007 рр. була в п'ятірці кращих у світі. Це було забезпечено значними здобутками на майданчиках з різних видів спорту. Вже у 2001 р. нашим спортсменам вдалося перевищити показник здобутих нагород встановлений в XX столітті, а саме здобути 34 нагороди різного ґатунку та з кожними наступними змаганнями тільки нарощувати свій потенціал. Вже в

2003 р. здобуток склав 55 нагород, серед яких отримано рекордну, на той час, кількість золотих нагород – 23. До 2007 р. можна стверджувати про наявність сенситивного періоду для розвитку та представлення студентського спорту України вищих досягнень. Це проявляється у здобутті в 2005 р. (Ізмір, Туреччина) – 52 та 2007 р. (Бангкок, Таїланд) – 66 нагород. Зокрема на XXIV Всесвітній універсіаді було здобуто рекордну за увесь час виступів на змаганнях такого рівня, кількість золотих нагород (28 медалей). Загальновідомо, що в 2007–2008 р. світ сколихнула глобальна економічна криза. Таким чином, представники різних гілок влади, відповідальні особи за безпосереднє забезпечення підготовки студентів-спортсменів діяли виключно у межах виділених на це мінімальних коштів. Це, на нашу думку, одразу позначилося на виступах збірної команди України на XXV Всесвітній універсіаді (Белград, Сербія) в 2009 р. Незважаючи на відносну наближеність місця проведення, порівняно із іншими, що були до цього, наша країна спромоглася делегувати усього 163 студенти-спортсмени. Для прикладу, на змагання 2001–2007 рр. представництво України забезпечували понад 210 студентів-спортсменів. Така тенденція збереглася й у подальшому. На завершальних змаганнях Всесвітніх універсіад аналізованого періоду (Гванджоу, Південна Корея, 2015) було всього 137 представників України.

Найбільш вдалими за загальною кількістю завойованих нагород варто вважати 2013 р. XXVII Всесвітня універсіада (Казань, РФ) – 77 нагород. Однак після її проведення резерви до подальшого розвитку студентського спорту України вищих досягнень були обмежені виникненням та загостренням військово-політичного конфлікту на сході України, що призвів до переорієнтації стратегії розвитку держави та зміни фінансового забезпечення низки секторів господарювання нашої держави, серед яких і студентський спорт.

Загалом за аналізований період спортсменами України на головних змаганнях студентського спорту (Всесвітніх універсіадах) було завойовано 480 нагород різного ґатунку, серед яких майже пропорційно розподілені золоті (159), срібні (165) та бронзові (156). Збірна України у командному заліку посідала в межах 2–9 місця. При цьому початок XXI століття відзначається виражено вищим

якісним представленням студентського спорту України вищих досягнень на міжнародній арені, порівняно з кінцем ХХ століття. За кількістю учасників спостерігається крива із піковою кількістю представництва студентів-спортсменів у 2003–2007 рр., які виступали переважно в 12–15 видах спорту програми Всесвітніх універсіад.

Аналізування відповідних показників стосовно зимових Всесвітніх універсіад дало змогу виявити свої особливості (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Результати участі представників вищих навчальних закладів України на змаганнях зимових Всесвітніх універсіад

Ігри універсіад	Рік проведення	Місце проведення	Нагороди				Місце
			З	С	Б	Σ	
XVI	1993	Закопане, Польща	1	0	0	1	10
XVII	1995	Хака, Іспанія	0	0	4	4	18
XVIII	1997	Муджу, Корея	0	2	2	4	15
XIX	1999	Попрад, Словаччина	4	1	2	7	6
XX	2001	Закопане, Польща	1	1	2	4	11
XXI	2003	Тарвізіо, Італія	7	4	3	14	2
XXII	2005	Інсбрук, Австрія	4	10	2	16	6
XXIII	2007	Турин, Італія	2	8	6	16	11
XXIV	2009	Харбін, Китай	1	2	4	7	13
XXV	2011	Ерзурум, Турція	6	5	4	15	3
XXVI	2013	Тренто Італія	3	3	3	9	8
XXVII	2015	Гранада Іспанія	2	1	2	5	13
Всього:			31	37	34	102	2–13

Примітки: З – золото; С – срібло; Б – бронза; Σ – загальна кількість нагород.

Загалом для видів спорту, що представлені в програмах літніх та зимових змагань (не лише студентського спорту) притаманне значне розходження показників. Щодо студентського спорту України можна спостерігати, що в ХХ столітті та, навіть, перших змаганнях ХХІ століття спостерігається зростання

представництва наших спортсменів. Якщо на перших змаганнях за участі спортсменів незалежної України, а саме XVI зимовій Всесвітній універсіаді було всього 10 наших спортсменів, які виборювали нагороди в двох видах спорту, то упродовж 1995–2001 їхня кількість зросла до 115 та 8 видів спорту. В подальшому кількісні показники коливалися із узагальненими регресивними тенденціями. Так, в 2015 р. (Гранада, Іспанія) на змаганнях зимової Всесвітньої універсіади було лише 56 спортсменів України. На відміну від першої участі в 1993 р. кількість видів спорту, в яких боролися за нагороди наші спортсмени зросла та набула більш сталих ознак (в межах 8–10 видів спорту).

Аналіз результативності виступів студентів-спортсменів України в змаганнях зимових Всесвітніх універсіад дає підстави стверджувати, що за абсолютними та відносними показниками вони поступаються участі в змаганнях літньої програми. За увесь час виступів студентів-спортсменів України на цих змаганнях завойовано 102 нагороди різного ґатунку. Вони відносно пропорційно розподілені між золотими (31), срібними (37) та бронзовими нагородами (34). Це дало змогу збірній команді нашої країни займати 2–13 місця у загальнокомандному заліку. Найбільш успішними за числом золотих нагород варто вважати змагання 2003 р. (Тарвізіо, Італія) – 7, а за загальною кількістю нагород – 2007 р. (Турин, Італія). Для змагань зимових Всесвітніх універсіад як демонстрації досягнень студентського спорту України вищих досягнень характерне зниження результативності виступів починаючи з 2011 р. Зокрема в 2015 р. (Гранада, Іспанія) представники України за кількістю нагород (5) наблизилися до найнижчих показників, які були зафіксовані ще в ХХ столітті. Це вказує на значні прогалини у забезпечення цієї сукупності видів спорту. Однак виявлена ситуація, на наш погляд, лише відображає загальний депресивний стан у розвитку зимових видів спорту, що проявляється як в олімпійському, так і в студентському спорті.

Нами також виявлені цікаві факти участі наших студентів-спортсменів в зимових Всесвітніх універсіадах. Так, здебільшого учасниками змагань такого рівня були студенти 14–20 ВНЗ України, а в 2007 р. до змагань зимової

Всесвітньої універсиади (Турин, Італія) були залучені студенти-спортсмени-інваліди.

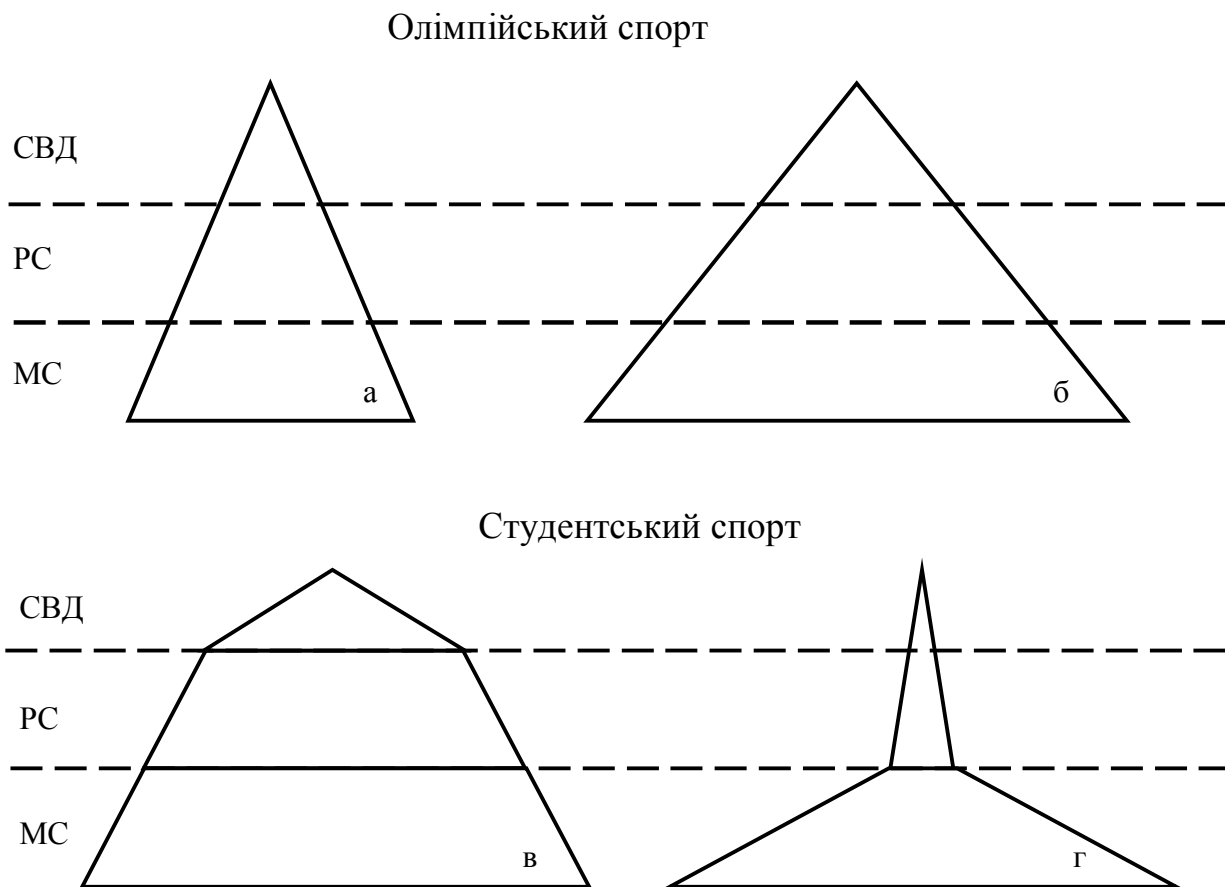
Таким чином, отримані дані за аналізом студентського спорту України вищих досягнень, проведеного на прикладі змагань рівня Всесвітніх універсіад вказують на значну залежність результативності виступів студентів-спортсменів нашої країни від соціально-економічних та політичних умов. На нашу думку, студентський спорт України вищих досягнень є найбільш підпорядкованим, порівняно із масовим та резервним студентським спортом, діяльності окремих адміністративних одиниць, державним відомствам тощо. Виявлена ситуація та відсутність стабільності в державній політиці, фінансовому та ресурсному забезпеченні суттєво гальмує власне розвиток студентського спорту вищих досягнень та змушує провідних студентів-спортсменів нарощувати свою діяльність поза межами студентського спорту, інколи навіть на шкоду здобуттю фахової освіти.

Отримані дані на трьох рівнях, за цільово-результативною спрямованістю, занять студентським спортом дали нам підстави схематично представити варіант підходу до системи підготовки студентів-спортсменів в Україні та провести його порівняння із іншими аналогами (рис. 3.6).

Загальновідомими прикладами щодо побудови системи підготовки спортсменів є екстенсивний та інтенсивний підходи (рис. 3.6; б, а) [61, 88, 154, 170]. При першому відбувається залучення до масового спорту якнайбільшої кількості осіб, з яких на кожному наступному етапі (резервний, спорт вищих досягнень) залишаються ті, які себе найкраще проявили та мають можливості до подальшого спортивного удосконалення. При інтенсивному підході, основним виступає не максимальне залучення учасників та їх «природній відбір», а пошук найбільш ефективних методик підготовки спортсменів із орієнтуванням на задатки та здібності осіб залучених до масового спорту, та в подальшому їх перехід до резервного та спорту вищих досягнень.

За допомогою проведення нашого дослідження встановлено, що підхід до системи підготовки в студентському спорті України не може бути аналогізованим

до жодного із вищезазначених. Ситуація із студентським спортом України та реалізацією в його межах ефективної системи підготовки має своє, специфічне схематичне представлення (рис. 3.6; г).

Рис. 3.6. Схематичні варіанти підходів до системи підготовки спортсменів, спрямованої на досягнення найвищих результатів в олімпійському та студентському спорті:

СВД – спорт вищих досягнень, РС – резервний спорт, МС – масовий спорт; а – інтенсивний, б – екстенсивний, в – студентський спорт США, г – студентський спорт України.

Так, серед основних завдань студентського спорту виступає максимальне залучення до занять спортом на різних рівнях цільово-результативної спрямованості діяльності студентів-спортсменів. Однак, виявлені нами об'єктивні показники вказують на наявність кількісної диспропорції між студентами-спортсменами на рівні масового студентського спорту та двох вищих рівнях – резервного та спорту вищих досягнень. Це пов'язане із відносно малою кількістю

залучених студентів до участі в вишівських, міжвишівських, а тим паче міжнародних змаганнях. Тому отримане схематичне представлення має достатню базу (основу) на рівні масового спорту, проте свій потенціал реалізують та переходять до резервного спорту менше 10% студентів-спортсменів, з яких до студентського спорту вищих досягнень потрапляють близько 1–2%. При цій схемі об'єктивно наявні величезні втрати потенційних представників студентів-спортсменів від ВНЗ на змаганнях рівня резервного спорту та спорту вищих досягнень.

На протигагу підходу існуючого в студентському спорті України нами узагальнено підхід, що наявний в студентському спорті США (рис. 3.6; в). Відзначимо, що саме модель студентського спорту США вважається однією із найбільш раціональних з огляду на підтримання усієї системи підготовки спортсменів до досягнення найвищих спортивних результатів. Так, представники університетів США неодноразово ставали переможцями та призерами змагань найвищого рівня в олімпійському, професійному та студентському спорті. Наприклад до 1988 року до участі в змаганнях з баскетболу не допускалися спортсмени-професіонали, тому команди формувалися із представників університетів США. Водночас саме команда США має найбільшу кількість перемог у змаганнях з баскетболу в межах програми Ігор Олімпіад.

Схематичне зображення підходу до системи підготовки в студентському спорті США має свої яскраво виражені особливості, що якісно відрізняють її від студентського спорту України. Вони проявляються, першою чергою на рівні резервного спорту та спорту вищих досягнень. На рівні масового спорту ці відмінності є менш виражені, адже для двох варіантів (США та України) основним завданням на цьому рівні є максимальне залучення студентів до занять спортом. Однак для США можна спостерігати перехід більшості представників масового студентського спорту на рівень резервного спорту, що забезпечено великою кількістю видів спорту, з яких проводиться навчально-тренувальний процес та надзвичайно розгалуженою сіткою змагань із такої ж великої кількості видів спорту. В окремих випадках наявні ієрархічно підпорядковані студентські

ліги в одному виді спорту. Це, своєю чергою, дає значне підґрунтя для реалізації та розкриття індивідуальних можливостей студентів-спортсменів на рівні резервного спорту та разом із значною конкуренцією забезпечує вище кількісне та якісне представлення на рівні студентського спорту США вищих досягнень.

Висновки до 3 розділу:

1. Для більшості показників студентського спорту України в XXI столітті (на прикладі 2000–2015 рр.) спостерігається хвилеподібна низхідна тенденція. Для кількості фахівців структурних підрозділів фізичної культури і спорту вищих навчальних закладів України (загальна кількість, представники III-IV та I-II рівня акредитації) вона проявляється в зменшенні на 22,1–42,7% кінцевих показників порівняно із вихідними; стадіонів – 42,3–73,7%, спортивних майданчиків (ВНЗ I-II рівня акредитації) – 35,2%, спортивних залів – 27,4–52,7%, тенісних кортів 15,1–50,0%, футбольних полів – 15,8–54,2%, лижних баз – 75,7–92,3%, стрілецьких тирів – 66,7–69,8%, спортивних залів – 27,4–52,7%, майданчиків з тренажерами – 17,9–64,4%, плавальних басейнів (ВНЗ I-II рівень акредитації) – 53,8%, інших приміщень для фізкультурно-спортивної роботи (ВНЗ I-II рівня акредитації – 35,5%) відповідно. За деякими (інші приміщення для фізкультурно-спортивної роботи та плавальні басейни ВНЗ III-IV рівня акредитації) відсутнє суттєве зниження показника та за кількістю спортивних майданчиків (ВНЗ III-IV рівня акредитації) зафіксоване зростання на 26,2 %. За усією сукупністю показників більш виражене падіння кількісних та відносних показників наявне для ВНЗ України I-II рівнів акредитації.

2. Наявні достовірні відмінності ($p \leq 0,05$) між показниками різних груп (за загальною кількістю населення) структурно-адміністративних одиниць території України за динамікою співвідношення кількості студентської молоді залученої до фізкультурно-спортивної діяльності за період 2000–2014 рр. (%) при яких частка першої групи становить 63,70%; другої – 19,56% та третьої – 16,70% загальної кількості студентів.

3. З'ясування динаміки кількості видів спорту з яких проводиться навчально-тренувальний процес у вищих навчальних закладах України (2009–2014 рр.) дало змогу стверджувати про сталість переліку літніх та зимових видів спорту (39–41 та 13–14 видів спорту відповідно) та суттєве збільшення різноманітності видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор (з 57 до 110) та видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку (з 35 до 50). Станом на 2014 рік навчально-тренувальний процес та змагання проводиться з 37 (94,9%) літніх, 11 (78,6%) зимових олімпійських видів спорту, 74 (67,3%) видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор та 11 (22,0%) видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку. Більшість студентів займаються в спортивних секціях при ВНЗ з літніх олімпійських видів спорту (66,47–68,57%), значно менша частка з видів спорту, що не входять до програми олімпійських ігор (30,43–32,39%) до занять зимовими олімпійськими видами спорту та видами спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку долучено близько 1% студентів.

4. Діяльність та розвиток резервного студентського спорту забезпечується проведенням змагань на національному рівні, зокрема Всеукраїнських універсіад. За період 1999–2015 рр. спостерігається схожість вихідного та кінцевого показника кількості видів спорту у цих змаганнях (19 та 22 види спорту відповідно) із піковою кількістю у 2005–2007 рр. (40 видів спорту), збільшення кількості учасників фінальних частин з близько 2500 до 4000 осіб (із максимальними значеннями в 2005 р. – 7313 осіб), загалом зменшення ВНЗ-учасників національних змагань з 143 до 128 при максимальному значенні 212 у 2007 р. Характерними особливостями змагань цього періоду є варіативність структури видів спорту пов'язана із неолімпійськими видами спорту, відсутність врахування при консолідованому підрахунку очок результатів змагань із зимових видів спорту та змагань серед студентів-інвалідів.

5. Динаміка результативності студентського спорту вищих досягнень України засвідчила високий рівень підготовленості студентів-спортсменів,

забезпечений активною діяльністю 14–20 ВНЗ України і підтверджений здобутими упродовж 1993–2015 рр. 480 та 102 нагородами різного гатунку на змаганнях літніх та зимових Всесвітніх універсіад та перебуванням нашої країни на 2–9 та 2–13 позиціях загальнокомандного заліку відповідно.

6. Національний варіант підходу до системи підготовки в студентському спорті України за об'єктивними показниками вказує на наявність диспропорції між кількістю студентів-спортсменів на рівнях масового студентського спорту та двох вищих рівнях – резервного та спорту вищих досягнень. Характерними відмінностями є відносно мала кількість залучених студентів до участі в вишівських, міжвишівських та міжнародних змаганнях; обмеженість реалізації потенціалу студентів-спортсменів для переходу від масового до резервного студентського спорту та в подальшому до студентського спорту вищих досягнень; величезні втрати потенційних та обдарованих студентів-спортсменів за час навчання у ВНЗ.

Результати за розділом 3 опубліковано в наукових працях [117, 121, 159].

РОЗДІЛ 4

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ СТУДЕНТСЬКОГО СПОРТУ УКРАЇНИ У ХХІ СТОЛІТТІ

Незважаючи на сучасні соціально-економічні умови України, політика щодо студентського спорту визначається в порядку, передбаченому національним законодавством, і покликана забезпечувати потреби студентів у фізичному розвитку особистості, створенні умов для повної реалізації можливостей зміцнення здоров'я, організації дозвілля, підвищення спортивної майстерності [74].

На міжнародному рівні ефективність та раціональність існування студентського спорту як окремої соціальної практики достатньо обґрунтована [132, 157, 180, 188]. Діяльність міжнародних структур студентського спорту дає підстави на узагальненому рівні стверджувати про визначені правові, організаційні, економічні та соціальні основи розвитку студентського спорту.

Основоположні цілі студентського спорту визначені значною кількістю фахівців України та закордону передбачають забезпечення охорони здоров'я, здійснення профілактики захворювань, підтримку високої працездатності студентів вищих, розробку стратегії розвитку фізичної культури і спорту, організацію пропаганди здорового способу життя, ефективність системи безперервної освіти та розвитку особистості.

«Студентський спорт – спортивні заняття у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах різних форм власності за державними програмами, а також заняття в спортивних секціях та командах з ігрових видів спорту громадських об'єднань спортивної спрямованості (спортивні клуби, колективи фізичної культури), участь у спортивних змаганнях» [132].

Узагальнення низки нормативно-правових документів вказує, що в нашій країні вжито необхідних організаційних та законодавчих заходів для забезпечення основних прав та свобод студентів в межах галузі фізичної культури та спорту. Зокрема є задекларованими доступ всіх студентів до безкоштовних академічних

занять спортом в освітніх установах, установах додаткової освіти всіх форм власності, створення при освітніх установах спортивних шкіл, шкіл вищої спортивної майстерності; координація наукових досліджень з найбільш актуальних проблем залучення студентів до систематичних спортивних занять, підготовки в навчальний час і після занять спортсменів високого класу, медико-біологічного і допінгового контролю; можливість використання спортивної бази, освітніх установ, наукових досягнень з метою підготовки спортсменів високого класу, спортивного резерву, тренерських кадрів та участі студентів у Всесвітніх студентських змаганнях [41, 46, 104, 132].

При цьому основними принципами управління фізичним вихованням і спортом у сфері вищої освіти є визнання всіма органами державної влади автономії освітніх установ, сприяння студентським спортивним громадським об'єднанням (спортивним клубам, колективам фізичної культури) у виконанні статутних цілей та завдань. Це дає нам підстави системно розглядати проблеми формування та розвитку студентського спорту України, зокрема на прикладі початку ХХІ століття.

4.1. Структура та зміст діяльності в студентському спорті України

Студентський спорт будучи соціальною практикою не реалізується самостійно. Він перебуває у тісній взаємодії із зовнішнім світом, що визначається обміном інформацією, проведенням відповідного узагальненого напрямку діяльності, взаємозв'язку внутрішніх структур студентського спорту із іншими, що перебувають за межами системи студентського спорту тощо [77, 133, 158, 198].

У процесі розв'язання основних завдань дослідження нами було проведено системний аналіз діяльності в студентському спорті із визначенням взаємодії структур різного рівня (рис. 4.1).

Ураховуючи основну спрямованість дослідження та орієнтацію на соціально-економічні та організаційні умови України нами з'ясовано наявність

двох рівнів. Перший характеризується наявністю керівних структур студентського спорту. Основними керівними організаціями студентського спорту України на сьогодні можна визначити комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України та студентську спортивну спілку України. У першому випадку ця організаційна структура має державне підпорядкування із достатньо широким діапазоном автономії у своїй діяльності, у другому – це громадська організація, яка в основу своєї діяльності покладає розвиток студентського спорту.

Рис. 4.1 Схема взаємодії структур студентського спорту України

Окрім цих організацій до діяльності в межах студентського спорту можуть долучатися й інші громадські інституції. Серед них варто визначити провідну роль Національного олімпійського комітету, громадських організацій, які

стратегічно спрямовані на реалізацію завдань у межах галузі фізичної культури та спорту, а саме фізкультурно-спортивні товариства «Динамо», «Колос» АПК України, «Україна», «Спартак» тощо. Також, у цю групу керівних структур студентського спорту нами включені ті студентські організації, які мають в установчих документах та пріоритетах своєї діяльності виконання завдань пов'язаних із студентським спортом та/або фізкультурно-спортивною роботою зі студентською молоддю [202, 203].

Кожен із зазначених елементів рівня керівних структур студентського спорту має свій вплив на систему. У діяльності комітету з фізичного виховання та спорту присутні, окрім завдань пов'язаних із студентським спортом, завдання щодо розвитку фізичної культури на інших рівнях освіти. Для діяльності спортивної студентської спілки України, ця діяльність є системоутворювальним чинником та вичерпує усю сукупність завдань виключно на рівні студентства. Для Національного олімпійського комітету України, залучення та представлення учасників на змаганнях серед студентів як таким завданням діяльності не може вважатися, адже має більш виражені стратегічні цілі, серед яких основна представлення збірної команди України на міжнародних змаганнях, що входять до Міжнародної олімпійської системи. Поряд із тим, у більшості видів спорту час досягнення оптимального рівня підготовленості та максимальних індивідуальних результатів у змагальній діяльності припадає на період навчання у ВНЗ, у який спортсмени поступають для підвищення свого соціального статусу поза межами спорту. Таким чином НОК України опосередковано задіює механізми залучення студентів-спортсменів до своєї діяльності. Стосунок інших громадських організацій до студентського спорту може визначатися у широких межах. Більш детально аналізування змісту діяльності вищезазначених керівних структур студентського спорту висвітлено у підрозділі 4.1.1.

Серед базових структур студентського спорту нами визначено ВНЗ та змагання (змагальну діяльність). Вони, на наш погляд є системоутворювальними чинниками студентського спорту. Класичним для розуміння ролі спорту в суспільстві виступає твердження, що системоутворювальним чинником спорту є

змагання. Однак, урахування специфіки діяльності студентського спорту, залучення до неї чітко окресленого контингенту учасників (спортсменів) можна стверджувати, що ВНЗ на рівні із змаганнями є таким чинником, що дає підстави для виділення окремої соціальної практики, тобто студентського спорту. ВНЗ загалом та окремо взяті дають можливість навчатися значній кількості осіб, які після вступу долучаються до особливої соціальної групи – студентство. Власне, у межах цієї групи якісно організована участь в змагальній діяльності та цілеспрямована підготовка до неї визначає наявність студентського спорту. Підтвердженням цього є низка нормативно-правових актів України [74, 123] та значна кількість наукових та методичних робіт фахівців з України та закордону [257, 260].

Наголосимо, що специфічними ознаками студентського спорту в порівнянні із іншими соціальними практиками спорту є те, що до нього можливо залучитися особі виключно у випадку вступу до ВНЗ одного із рівнів акредитації. Також перебуває у статусі суб'єкта студентського спорту виключно до моменту завершення навчання. Відповідно до об'єктивних чинників та офіційних документів [55, 74, 123] можливе коригування часу виходу суб'єкта студентського спорту за межі цієї діяльності. Ці варіанти відслідковуються в тому, що студент-спортсмен має право брати участь у змаганнях, представляючи свій ВНЗ ще один рік після завершення навчання; студент-спортсмен має право продовжувати ступеневе навчання у ВНЗ (ОКР «бакалавр» – ОКР «магістр» – аспірантура – докторантура); студент-спортсмен має право зробити перерву у навчанні в межах та на термін окреслений законодавством України; студент-спортсмен має право на отримання другої вищої освіти. З метою уникнення зловживання як зі сторони ВНЗ, так і самих спортсменів, у системі студентського спорту вироблені захисні механізми. Перший стосується потреби об'єктивного підтвердження статусу студента (випускника поточного року), що також можливо перевірити за допомогою загальнонаціональної бази ЄДЕБО та другий – встановлення вікового цензу для участі у змаганнях студентського спорту. Традиційно прийнято, що вік студента-спортсмена станом на момент проведення

змагань не повинен перевищувати 28 років, проте в окремих випадках (баскетбол) існують тенденції, що такий ценз повинен становити не більше 25 років.

Базові структури студентського спорту, будучи системоутворювальними чинниками для цієї соціальної практики спорту в суспільстві також провокують утворення процесових структур студентського спорту. Так, змагання передбачають систематичну та цілеспрямовану підготовку студентів-спортсменів до них, що, відповідно, реалізується у наявності навчально-тренувального процесу, як частини системи підготовки в студентському спорті. Врахування значної кількості наукової інформації та змісту низки нормативно-правових документів вказують на об'єктивне виокремлення в структурі студентського спорту та зокрема її процесних елементах кількох рівнів за цільово-результативною спрямованістю діяльності студентів-спортсменів. Це рівні спорту вищих досягнень, резервного спорту та масового спорту, характеристику яких буде проведено нижче. ВНЗ як базова структура студентського спорту, своєю чергою долучається до забезпечення підготовки студентів-спортсменів до змагань. Це відбувається за допомогою надання повноважень та створення умов для реалізації завдань системи підготовки окремими структурними підрозділами ВНЗ, хоча за останнє десятиліття є яскраво виражена тенденція із утворення спортивних клубів при ВНЗ, які займаються усім спектром послуг стосовно фізкультурно-спортивної роботи для студентів [17, 24, 34].

4.1.1. Керівні організації студентського спорту України. Аналізування діяльності цих структур вказує на наявність між ними тісної співпраці та координації зусиль із розвитку специфічної для вищої освіти практики спорту. Також, до діяльності в студентському спорті може долучатися значна кількість громадських організацій різного підпорядкування та спрямованості, які в межах своєї статутної роботи визначають пріоритети щодо студентського спорту.

Зупинимось більш детально на тих організаціях, які представлені на рівні керівних структур студентського спорту. Можна стверджувати, що на цьому рівні вирішального значення для розроблення стратегії набуває діяльність комітету з

фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України. Основними перевагами цієї організації виступає її приналежність та діяльність у межах Міністерства освіти і науки України. Це дає змогу ефективно реагувати та узгоджувати діяльність комітету із новітніми тенденціями, запропонованими основним виконавчим органом країни. Окрім цього наявність державного фінансування дає змогу керівному складу у своїй діяльності проявляти незалежність від зовнішніх впливів. Ці впливи для громадських організацій пов'язані із забезпеченням як фінансової так й організаційної сторін діяльності.

Узагальнюючи документальні матеріали з діяльності комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України можна констатувати, що він утворений відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 травня 2001 року з метою належної організації фізичного виховання і спорту в навчальних закладах усіх типів і рівнів акредитації [184]. Як уже зазначалося він є державною бюджетною установою, що перебуває в управлінні МОН України.

Важливо наголосити на суттєвій відмінності комітету з фізичного виховання та спорту МОН від значної кількості громадських організацій, а саме наявністю в його структурі та діяльністю філій (як відокремлених підрозділів) у всіх структурно-адміністративних одиницях України.

Зрозуміло, що настільки потужний підрозділ органу виконавчої влади має широкий спектр функціональних напрямів. Варто наголосити, що основні цілі діяльності комітету з фізичного виховання та спорту МОНУ забезпечують функціонування відповідної галузевої спрямованості у навчальних закладах різного рівня (дошкільні, загальноосвітні, професійно-технічні навчальні та ВНЗ). Найбільшу цікавість для нас мають ті, які відображають можливості до реалізації основних з завдань студентського спорту [184]. Серед них наступні:

- координація та участь у науково-методичному забезпеченні фізичної культури, фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи в навчальних закладах усіх типів і рівнів акредитації;

- забезпечення пріоритетного значення фізичної культури і спорту в процесі навчання та виховання молоді для сприяння зміцнення їх здоров'я, гармонійного розвитку, підвищення рівня працездатності та фізичної підготовленості;
- організація навчально-тренувального процесу і проведення спортивних заходів, пов'язаних із підготовкою спортивних резервів національних команд зі видів спорту;
- організація і проведення всеукраїнських універсіад, змагань серед студентської молоді в ВНЗ усіх типів і рівнів акредитації незалежно від їх відомчого підпорядкування;
- забезпечення спільно з Національним олімпійським комітетом, спортивними спілками студентської молоді України та іншими зацікавленими організаціями комплектування збірних національних команд студентів та їх участь у всесвітніх універсіадах, європейських молодіжних фестивалях, чемпіонатах світу серед студентів;
- сприяння зміцненню і розвитку матеріально-спортивної бази навчально-виховних, спортивних установ, закладів та організацій галузі.

Відповідно до основоположних цілей за цільово-результативною спрямованістю, ми розподілили завдання комітету фізичного виховання та спорту МОНУ на групи [74, 184, 139, 189]. Основні з них: організація процесу фізичного виховання та спорту в ВНЗ, управління тренувальною та змагальною діяльністю у студентському спорті, розробка програмно нормативних та нормативно-правових основ студентського спорту, забезпечення діяльності в студентському спорті, комплексні завдання, інші завдання.

До групи завдань, що першочергово мають забезпечити організацію процесу фізичного виховання та спорту в ВНЗ включено такі: організація в установленому порядку фізкультурно-оздоровчої роботи в навчальних закладах та оздоровлення студентської молоді; вивчення, аналізування і узагальнення стану розвитку фізичного виховання і спорту в навчальних закладах та здійснення заходів щодо його вдосконалення; забезпечення координації роботи з фізичного виховання і спорту в навчальних закладах; співпраця з громадськими

організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості; порушення клопотання та вживання заходів щодо матеріального і морального стимулювання, поліпшення матеріально-побутових умов студентів, працівників у сфері освіти.

Серед групи завдань пов'язаної з управлінням тренувальною та змагальною діяльністю у студентському спорті варто наголосити на таких: вивчення, узагальнення та розповсюдження вітчизняного і закордонного досвіду з фізичного виховання і спорту в навчальних закладах; сприяння організації в навчальних закладах навчально-виховного процесу, пов'язаного із підготовкою спортивного резерву для національних збірних команд України; розроблення та подання в установленому порядку календарного плану спортивно-масових заходів; організація і проведення всеукраїнських та участь у міжнародних спортивних заходах серед студентської молоді; утворення, відповідно до законодавства штатної спортивної команди резервного спорту та забезпечення її функціонування.

Наступним важливим компонентом діяльності виступає розв'язання групи завдань спрямованих на розробку програмно-нормативних та нормативно-правових основ студентського спорту, зокрема таких: розроблення проектів нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію державної політики з фізичного виховання і спорту в навчальних закладах; опрацювання проектів нормативно-правових актів з питань фізичного виховання і спорту в навчальних закладах для погодження; участь у розробці та удосконаленні державних стандартів освіти з фізичного виховання і спорту в навчальних закладах; затвердження в установленому порядку положень, кошторисів та штатних розписів філій; організація згідно зі зведеною номенклатурою справ ведення діловодства та передача відповідних справ до архіву.

Серед сукупності усіх завдань основної керівної організації студентського спорту нами також виокремлено ті, що спрямовані на забезпечення діяльності цієї форми існування спорту в Україні, зокрема: участь у методичному забезпеченні роботи з фізичного виховання і спорту та забезпечення ВНЗ навчальною і навчально-методичною літературою; розроблення проектів

положень про змагання та забезпечення їх проведення; організація проведення нарад, семінарів, «круглих столів» та науково-практичних, методичних конференцій з питань фізичного виховання і спорту, здорового способу життя студентської молоді; вживання заходів із забезпечення, зміцнення і розвитку матеріально-технічної бази з фізичного виховання і спорту в навчальних закладах; здійснення моніторингу використання спортивних споруд навчальних закладів; вживання в межах своєї компетенції заходів щодо морального і матеріального стимулювання працівників сфери освіти та фізичної культури і спорту; організація планово-фінансової роботи, ведення бухгалтерського обліку, здійснення контролю за цільовим використанням фінансових і матеріальних ресурсів.

Визначено ряд завдань, спрямованість розв'язання яких складно розмежувати. Ми їх об'єднали у групу комплексних завдань, таких як: взаємодія зі студентськими спортивними спілками з питань розвитку спорту в навчальних закладах, залучення їх до участі в міжнародних змаганнях та здійснення їх фінансової підтримки відповідно до законодавства; забезпечення комплектації національних збірних команд студентів з видів спорту для забезпечення їх участі у всесвітніх універсіадах, чемпіонатах світу і Європи та інших міжнародних змаганнях серед студентів спільно з Національним олімпійським комітетом, спортивними спілками студентської молоді та іншими зацікавленими організаціями.

Також нами виявлено ряд завдань, що не підпадають під структуризацію із врахуванням вищезазначених груп завдань. Це потребувало виокремлення групи інших завдань, серед них: атестація, в установленому порядку, педагогічних кадрів з фізичного виховання та тренерсько-викладацького складу; участь у роботі відповідних фахових рад та науково-методичних комісій з фізичного виховання і спорту; участь у роботі Міжнародної федерації студентського спорту, установлення зв'язків з іншими міжнародними організаціями з питань фізичного виховання і спорту в навчальних закладах; пропагування та популяризація за допомогою засобів масової інформації фізичного виховання і спорту, здорового

способу життя серед студентської молоді та працівників освіти; внесення пропозиції про нагородження державними нагородами та відомчими заохочувальними відзнаками працівників у сфері освіти, а також спортсменів і тренерів; забезпечення ведення статистичної звітності з фізичного виховання і спорту в навчальних закладах; утворення, реорганізація та ліквідація філій в установленому законодавством порядку.

Як зазначалося вище переваги комітету з фізичного виховання та спорту МОНУ розкриваються в основних правах, які можуть бути реалізовані у напрямі студентського спорту та містяться у наступному [184]: можливість одержувати в установленому законодавством порядку від органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування інформацію та документи, необхідні для виконання покладених на нього завдань; залучати фахівців органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками) до розгляду питань, що належать до його компетенції та скликати в установленому порядку наради з певних питань.

Контент аналіз даних офіційних сайтів та інформації інших Інтернет-джерел дали нам підстави стверджувати про тісну співпрацю комітету з фізичного виховання та спорту МОНУ (державна структура) та студентської спортивної спілки України (громадська організація). Тому, нами прийнято рішення проаналізувати основи діяльності цієї організації, яка включена до рівня керівних структур студентського спорту України [202].

Діяльність Спортивного студентського союзу в значній мірі за основними завданнями та правами співпадає із діяльністю Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України. Єдиною характерною відмінністю є підпорядкованість другої державним структурам та відносна незалежність першої за рахунок приналежності до громадських організацій. Також, аналізування діяльності цих двох керівних структур студентського спорту першого рівня вказала на їх доповнення та взаємну контролювальну функцію. Основні нормативні, програмні та інші документи, регламент та положення змагань загальнонаціонального рівня перед їх безпосереднім запровадженням проходять

перевірку, погодження та затвердження виключно у спільній та доповнюючій роботі цих структур.

У групі інших громадських організацій розвитку студентського спорту, на нашу думку, одне із чільних місць посідають Національний Олімпійський комітет України та федерації з видів спорту. Нами проаналізовано зміст основних завдань цих організацій із розрахунку на потенційні можливості бути розв'язаними в межах студентського спорту України.

Для Національного Олімпійського комітету України такими завданнями є такі [203]:

- пропаганда ідей та принципів олімпізму;
- сприяння діяльності суб'єктів олімпійського руху в Україні;
- сприяння вивченню і збереженню олімпійської історії і традицій України шляхом поширення олімпійської освіти і культури;
- сприяння підготовці олімпійських резервів та розвитку спорту вищих досягнень і спорту для всіх в Україні
- пропагування основних принципів олімпізму на національному рівні та сприяння впровадженню олімпізму у програми фізичного виховання і спорту в закладах освіти.

Схожа ситуація спостерігається із федераціями із видів спорту. В установчих документах кожної із них присутні положення, що за певних умов можуть бути реалізовані в студентському спорті. Звернемо увагу на окремі з них:

- формування здорового способу життя, розвитку фізичних і морально-вольових якостей громадян засобами легкої атлетики [207];
- підвищення спортивної та професійної майстерності атлетів, тренерів, суддів, інших фахівців; виконання програм і планів підготовки до виступу збірних команд і окремих спортсменів у спортивних змаганнях в Україні та за її межами [207];
- видання методичних, довідкових, інформаційних та інших матеріалів з питань розвитку виду спорту [199, 207, 205];

- розгляд, представлення матеріалів щодо присвоєння спортсменам, тренерам, суддям, іншим фахівцям спортивних почесних звань та нагород [205, 206, 207];
- аналізування і підведення підсумків розвитку виду спорту, організація роботи з підвищення кваліфікації тренерів, суддів та інших фахівців із виду спорту [199, 205, 206, 207];
- сприяння державним і іншим зацікавленим організаціям у роботі по зростанню масовості, використанні засобів виду спорту в підвищенні ролі фізичної культури та спорту у всебічному і гармонійному розвитку особи, зміцненні здоров'я, формуванні здорового способу життя [199];
- участь у роботі по удосконаленню системи підготовки висококваліфікованих спортсменів, тренерів, суддів та їх резерву [199];
- здійснення організаційної і методичної допомоги своїм членам, фізкультурно-спортивним організаціям в роботі по залученню населення до занять видом спорту [199];
- участь у розробці і реалізації програми розвитку виду спорту в Україні [199];
- підготовка і затвердження в установленому порядку регламентувальних документів, щодо проведення всіх змагань на території України, а також здійснення контролю за їх дотриманням [199];
- участь у розробці проектів нормативно-правових актів щодо регулювання спортивної галузі [206];
- розроблення та забезпечення реалізації довгострокових програм розвитку виду спорту [206];
- організаційно-методична допомога місцевим федераціям, фізкультурно-спортивним організаціям, дитячо-юнацьким спортивним закладам [205];
- сприяння розвитку пляжного, ветеранського, аматорського, студентського та дитячого напрямів в Україні [205] тощо.

Загалом громадські організації та їхню діяльність ми відносимо до керівних структур умовно. У цій групі можна виокремити ті організації, які безпосередньо

пов'язані із фізкультурно-оздоровчою роботою, ті, які мають широкий спектр завдань, серед яких є за напрямом студентського спорту тощо.

Для прикладу наведено окремі громадські організації, що мають широкий спектр завдань із наявністю серед них тих, які стосуються фізкультурно-спортивної роботи. Ужгородська молодіжна громадська організація «Єдине студентство» серед своїх установчих завдань декларує ті, які стосуються галузі фізичної культури та спорту, а саме пропагування здорового способу життя, фізичного виховання та спорту; організація та проведення дозвілля студентської молоді; організація та проведення серед молоді конкурсів, дискотек, спортивних змагань та інших культурно-масових заходів. Громадська організація «Адреналін» своєю головною метою визначила розвиток та популяризацію екстремальних видів спорту, пропаганду здорового способу життя на теренах України, а також організацію культурно-масових заходів. Зрозуміло, що наповнення змісту діяльності екстремальними видами спорту передбачає залучення молоді, у тому числі студентської. Львівська міська громадська організація «Спортивний Львів» у напрямках своєї діяльності та реалізованих проектах передбачала створення Інтернет-сайту про львівський спорт, із повним описом послуг та контактів відповідних суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності. Це проявлялося у розробці, підтримці роботи та забезпеченні адміністрування веб-сторінки про спорт у м. Львові, поширення інформації про спортивні події, заходи, що відбуваються у м. Львові. Це лише окремі приклади залучення громадських організацій різного спрямування до адміністрування та розв'язання завдань студентського спорту.

4.1.2. Спортивний клуб як базова ланка студентського спорту України.

Студентський спорт України представлений на змаганнях різного рівня з середини 90-х років ХХ століття. Однак про повноцінне існування зазначеної соціальної практики в нашій країні можна говорити лише в останнє десятиліття. Основним чинником цього виступає те, що за останнє десятиліття зріс інтерес до створення самостійних структурних одиниць при ВНЗ України різного рівня

акредитації. До цього забезпечення навально-тренувальної діяльності та безпосередньої участі у змаганнях національного рівня проводилося окремими викладачами кафедр відділень фізичного виховання та спорту ВНЗ різного рівня акредитації. Це не давало змоги повністю узгодити усі компоненти системи підготовки студентів-спортсменів.

У процесі виконання дослідження нами було вперше визначено складові діяльності спортивних клубів при ВНЗ. Виокремлено обов'язкові компоненти, що повинні бути присутні у роботі спортивних клубів при ВНЗ з ефективного розвитку студентського спорту, серед них організаційна, правова, фінансова, інформаційна.

З'ясування особливостей функціонування та забезпечення діяльності спортивних клубів при ВНЗ України різного рівня акредитації та інтерпретація цих даних дала підстави для виокремлення організаційних можливостей створення та функціонування спортивних клубів у таких напрямках [17, 201, 204]:

- громадські об'єднання, які функціонують відокремлено від ВНЗ, проте до своєї діяльності залучають контингент студентів із підкріпленням відповідного соціального статусу. Фахівці, які забезпечують навчально-тренувальну та спортивно-оздоровчу діяльність є найманими працівниками;
- громадські об'єднання студентів, що займаються організацією та проведенням внутрішньо вишівської спортивно-масової роботи серед студентів за наявності тісної співпраці методичного змісту та допомоги кафедр фізичного виховання і спорту відповідних ВНЗ;
- громадські об'єднання професорсько-викладацького складу та ініціативної групи студентів, що займаються наданням спектру послуг із навчально-тренувальної та спортивно-оздоровчої діяльністю.
- окремі структурні підрозділи зі штатом тренерів, які займаються виключно навчально-тренувальною діяльністю, спортивною роботою із кваліфікованими та висококваліфікованими спортсменами;
- окремі структурні підрозділи зі штатом працівників, які займаються навчально-тренувальною та спортивно-оздоровчою діяльністю. При цьому

спортивна робота із кваліфікованими та висококваліфікованими спортсменами проводиться на додатковій договірній основі із розмежуванням функціональних обов'язків працівників.

Детальніше розглянемо спільні та відмінні риси, переваги та недоліки кожного з варіантів функціонування спортивного клубу як низинної ланки студентського спорт.

Для сукупності перших трьох варіантів існування спортивних клубів у студентському спорті притаманна особливість відмежування їх від чіткої організаційної структури ВНЗ. Статус громадської організації надає їй відносно вищого рівня незалежності. Це дає змогу керівному органу цієї організації приймати самостійні рішення із стратегічного розвитку студентського спорту. Зазначена самостійність не забезпечує можливості проводити діяльність у всіх без винятку напрямках розвитку організації. Окрім того при організації діяльності варто врахувати потребу правової та економічної підтримки для діяльності таких організації. Можна також стверджувати, що зазначені організації не зможуть обмежити свою діяльність виключно організацією фізкультурно-спортивною та оздоровчою роботою. Для більшості таких організацій характерне комплексне вирішення проблем студентської молоді, серед яких заняття спортом перебувають у списку завдань, проте не є пріоритетними.

Перший із зазначених способів організації студентського спорту завдяки створенню відповідних спортивних клубів має суттєві переваги у визначенні стратегії розвитку та основних напрямів, зокрема пріоритетних видів спорту. Специфіка спортивних клубів цього типу може полягати у проведенні навчально-тренувального процесу та змагань із тих видів спорту, які мають найбільший попит серед студентської молоді. При цьому виникає ряд організаційних питань, які ускладнюють функціонування спортивних клубів такої підпорядкованості. Забезпечення якісного навчально-тренувального процесу потребує праці фахівців галузі, які своєю чергою повинні бути забезпечені відповідним рівнем матеріального та соціального захисту. Однак при такій організації спортивного клубу відсутнє пріоритетне джерело фінансування, правової та економічної

підтримки [17, 55, 160]. На наш погляд, тут передбачене фінансове забезпечення за допомогою діяльності самого спортивного клубу, тобто надання послуг за оплату. Це одразу відкидає значну кількість студентів, у тому числі здібних до занять тим чи іншим видом спорту та орієнтує діяльність спортивного клубу на відносно малу, але забезпечену групу студентської молоді.

Щодо другої групи студентських клубів, пов'язаних із громадськими об'єднаннями студентів, що займаються організацією та проведенням внутрішньо вишівської спортивно-масової роботи серед студентів за наявності тісної співпраці методичного змісту та допомоги кафедр фізичного виховання і спорту відповідних ВНЗ виникають інші характерні особливості. З однієї сторони, така організація спортивного клубу ВНЗ дає змогу суттєво розвантажити викладачів відповідних структурних підрозділів та збільшити їх творчий потенціал у побудові навчально-тренувальних занять, пошуку ефективних засобів підготовки та підвищення працездатності організму студентів спортсменів. З іншої сторони, діяльність викладачів (із фаховою фізкультурно-спортивною освітою) обмежується виключно консультативною функцією. Основний навчально-тренувальний процес та, в окремих випадках, участь у змаганнях може проводитися без залучення фахівців, за допомогою самоорганізації студентів [111, 152, 161]. Цей варіант реалізації, на наш погляд, має перспективи для організації масовості процесу залучення студентів до занять фізкультурно-спортивної роботи, проте без значних переваг для досягнення високих спортивних результатів. Фактично при такому підході до організації спортивного клубу при ВНЗ можна отримати якісну основу для екстенсивного або й інтенсивного формування студентського спорту. Домінуюча роль студентства дає змогу оперативно реагувати на зміни у мотивації студентів до занять спортом та їх уподобань стосовно пріоритетних видів рухової активності. Поряд із тим, стратегічні цілі, пов'язані із представленням країни на міжнародних професійно-орієнтованих змаганнях не будуть забезпечені.

Більш перспективною, з огляду на комплексне вирішення завдань, що ставляться перед студентським спортом, є організація діяльності спортивних

клубів як громадських об'єднань професорсько-викладацького складу та ініціативної групи студентів, що займаються наданням спектру послуг з навчально-тренувальної та спортивно-оздоровчої діяльністю. При такому підході та правильному розподілі функціональних зобов'язано можливо досягнути якісно вищого рівня фізкультурно-спортивних послуг порівняно із двома попередніми прикладами. Проте, наявність у спортивного клубу статусу громадської організації обмежує можливості проведення навчально-тренувального процесу та змагань із залученням спортивних споруд та широкої інфраструктури ВНЗ при якому він створений. Згідно чинного законодавства, ВНЗ не може на повністю безоплатній або відверто пільговій умові надавати свої об'єкти у користування. Це положення частково нівелюється прийнятими у 2015 р. доповненнями, серед яких є можливість ВНЗ державного підпорядкування бути серед засновників громадської організації. Але механізм такого симбіозу поки неналагоджений, а отже можливість правильної та ефективної організації такого спортивного клубу є обмеженою.

Ще одним варіантом створення та проведення діяльності спортивних клубів при ВНЗ є варіант окремих структурних підрозділів зі штатом тренерів, які займаються виключно навчально-тренувальною діяльністю, спортивною роботою із кваліфікованими та висококваліфікованими спортсменами. Цей варіант організації спортивного клубу, на наш погляд, значною мірою спрямований на організацію та забезпечення підготовки в умовах ВНЗ висококваліфікованих студентів-спортсменів. Тут очевидним є залучення висококваліфікованих фахівців, які мають досвід проведення власне навчально-тренувальних занять спрямованих на набуття рівня підготовленості та демонстрування найвищих результатів на змаганнях різного рівня, зокрема Всесвітніх Універсіад. Однак, також є видимою прогалина, пов'язана із масовим та резервним студентським спортом. При зазначеній організації діяльності спортивного клубу ставка зроблена на потрапляння до ВНЗ різного рівня акредитації уже підготовлених спортсменів, що входять до числа провідних у своєму виді спорту за різними віковими групами, здебільшого підліткового віку та молоді. Разом із тим, значна

кількість фахівців вказує, що для більшості видів спорту властива гетерохронність досягнення найвищих індивідуальних результатів. Це вказує на потребу звернення уваги на спортсменів, які станом на потрапляння до ВНЗ різного рівня акредитації, не володіють достатнім рівнем майстерності, щоб бути занесеним до еліти (основний склад, резерв збірних команд із виду спорту), тобто в дещо інших умовах організації діяльності спортивного клубу.

Останній із запропонованих варіантів, який міститься у наявності окремих структурних підрозділів зі штатом працівників, які займаються навчально-тренувальною та спортивно-оздоровчою діяльністю де спортивна робота із висококваліфікованими спортсменами проводиться на додатковій договірній основі із розмежуванням функціональних обов'язків працівників є найбільш прийнятним. Урахування тенденцій спричинених реформуванням Міністерством освіти і науки України фізичного виховання та спорту ВНЗ вказує, що за відсутності цієї дисципліни у переліку обов'язкових потрібно, згідно мотиваційної складової, розмежувати студентів на групи за цільово-результативною спрямованістю їхньої діяльності. Таким чином при такій організації роботи спортивного клубу ми отримуємо достатньо сприятливі умови для якісної реалізації завдань студентського спорту. Узагальнення наукових даних вказує, що для дотримання піраміди підготовки спортсменів у більшості видів спорту повинні бути наявними основні рівні підготовки спортсменів за цілого-результативною спрямованістю. Так, можна стверджувати, що граничні результати забезпечуються рівнем вищої спортивної майстерності, який реалізується завдяки цілеспрямованій підготовці у групах спортивного удосконалення або вищої спортивної майстерності при ВНЗ різного рівня акредитації. Ця підготовка студентів-спортсменів при спортивних клубах повинна беззаперечно забезпечуватися найбільш кваліфікованими фахівцями структурних підрозділів фізичного виховання та спорту ВНЗ. Однак забезпечення прогресування результативності таких студентів-спортсменів є наявність «здорової» конкуренції. Це вже можливе за допомогою створення умов для спільної навчально-тренувальної діяльності та участі у змаганнях більшого числа

студентів, які займаються в обраному виді спорту на наближено однаковому рівні домагань. Також, погоджуючись із домінуючою більшістю фахівців [41, 42, 84, 89], треба визнати необхідність у масовому залученні студентів до занять тим чи іншим видом спорту. Це з однієї сторони дасть змогу розв'язувати завдання оздоровлення студентської молоді, а з іншої, створить передумови для можливого якісного скачка підготовленості обдарованих студентів, які до цього не мали можливості проявити себе.

Правовий компонент діяльності спортивного клубу при ВНЗ України, що забезпечує розвиток студентського спорту проявляється у регулюванні основних відносин у правовому полі нашої країни. Аналізування значної кількості наукових, методичних даних та правових документів вказує, що у своїй діяльності спортивні клуби при ВНЗ України різного рівня акредитації повинні орієнтуватися на «Типовий статут спортивного клубу вищого навчального закладу або установи» [187, 188]. Цим документом визначаються основні положення діяльності у цьому напрямі, зокрема загальні положення, мета і завдання діяльності, організаційна структура спортивного клубу, права та основні напрями діяльності спортивного клубу; члени спортивного клубу, їх права і обов'язки; майно та фінансова діяльність спортивного клубу; ліквідація спортивного клубу.

Вивчення типового статуту нами проводилося паралельно із співставленням основних положень із провідними спортивними клубами ВНЗ України різного рівня та підпорядкування. Це проведено з метою з'ясування першочергових положень, які потребують включення до правового компоненту діяльності спортивних клубів та сприятимуть перспективам активізації створення таких організацій при відповідних ВНЗ України.

Таким чином зі змісту загальних положень встановлено, що спортивний клуб ВНЗ, установи є самостійною фізкультурно-спортивною громадською організацією. Він повинен здійснювати всебічну роботу з розвитку фізичної культури і спорту студентської молоді, а також аспірантів, професорсько-викладацького складу, співробітників ВНЗ, установи та членів їх сімей. Діяльність

спортивного клубу будується на засадах самоврядування, добровільності членства та участі в його справах [199, 200, 201, 202].

Спортивний клуб виступає юридичною особою та повинен бути забезпечений відповідними атрибутами (печатка, розрахунковий рахунок, прапор, емблема тощо). Встановлено, що спортивний клуб реалізує свою мету та завдання в тісній взаємодії з керівництвом вищого навчального закладу на підставі об'єднання фінансових, матеріальних, трудових ресурсів закладу, установи, профспілкової організації та інших зацікавлених організацій.

Важливо, що створення спортивного клубу при ВНЗ різного рівня не обмежує права вступу в різні громадські організації, діяльність яких відповідає меті і завданням спортивного клубу. Аналізування змісту загальних положень основних спортивних клубів залучених до дослідження виявило однотипність структури та змісту. Незначні відмінності спостерігаються в загальних положення спортивного клубу «СКІФ» (Львівського державного університету фізичної культури, ЛДУФК) та Водно-моторного спортивно-фізкультурного клубу «Видубицький» (СФК «Видубицький») і спортивний клуб «Буревісник» Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка (КДПУ ім. В. Винниченка). У цих випадках, цілком раціональним є зазначення юридичної адреси спортивного клубу та назви клубу, які представлені на англійській мові. Це дає підстави стверджувати, що у випадку підготовки нормативно-правової основи діяльності цих клубів укладачі статуту орієнтувалися на можливі напрями діяльності, зокрема міжнародну співпрацю.

Узагальнення документів цього типу дає підстави стверджувати, основною метою діяльності спортивного клубу при ВНЗ є створення і забезпечення відповідних умов для задоволення інтересів працівників та студентів Університету, та інших осіб у сфері фізичної культури й спорту [204]. Разом із тим визначається, що спортивний клуб не має за мету одержання прибутків від своєї діяльності. Більш розширено сформульована мета спортивного клубу ЛДУФК, а саме задоволення потреб та захист законних прав і інтересів своїх членів у галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини [201] та інший

варіант спрямований на задоволення та захист інтересів членів спортивного клубу шляхом сприяння розвитку активного відпочинку, обміну знаннями та досвідом зі спорту, туризму та відпочинку, сприяння та створення умов для розвитку необхідної інфраструктури [200]. Більш сконцентрованим на діяльності ВНЗ є формулювання щодо створення і забезпечення відповідних умов та можливостей для здійснення різнобічних інтересів членів колективу навчального закладу, в сфері фізичної культури і спорту [173].

При аналізуванні та узагальненні завдань, що поставлені в діяльності спортивних клубів ВНЗ України ми зіткнулися з їх достатньо широким діапазоном. Однак, зупинимось на найбільш суттєвих, спільних із них [199, 200, 201, 202]:

- сприяння всебічному фізичному та духовному розвитку членів спортивного клубу засобами фізичної культури і спорту;
- участь у реалізації державної політики з питань розвитку фізичної культури і спорту серед шляхом, зокрема, надання фізкультурно-спортивних послуг;
- сприяння виконанню державних програм у галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини, а також освітянських програм;
- пропаганда здорового способу життя, запровадження фізичної культури і спорту під час навчання, роботи, побуту і відпочинку;
- використання засобів фізичної культури для професійно прикладної підготовки;
- організація і проведення масових фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів, надання послуг у сфері фізичної культури і спорту;
- створення фізкультурно-спортивних аматорських об'єднань, секцій, команд з видів спорту;
- проведення роботи щодо спортивного вдосконалення, підготовки та відрядження збірних команд навчального закладу на змагання;
- створення виробничих та інших підприємств, кооперативів, творчих об'єднань, діяльність яких відповідає виконанню завдань спортивного клубу

(при укладанні статуту конкретного спортивного клубу треба показати всі конкретні види послуг, а також виробничої, комерційної та іншої діяльності).

Деякі відмінності у змістовій частині та формулюванні завдань виявлені у наступному:

- розвиток міжнародних зв'язків і співробітництва із спортивними організаціями навчальних закладів, іншими громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості [187, 201];
- організація та проведення внутрішніх спортивно-масових заходів [173];
- облік рекордів та спортивних досягнень академії [173];
- спільно з ФПК проведення курсів з підготовки спеціалістів у галузі фізичної культури та спорту [173];
- надання звітів в обласні управління з фізичного виховання та спорту, Департамент у справах сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрацій, Комітету з фізичного виховання та спорту МОН України та тощо [173, 188];
- надання шефської допомоги спортивним організаціям міста та області [204];
- інформаційне забезпечення спортивної діяльності ВНЗ [173];
- розвиток спорту вищих досягнень [172];
- сприяння у підготовці спортсменів та створення команд для участі в національних та міжнародних змаганнях із видів спорту різних рівнів [200];
- забезпечення умов для базування та експлуатації спортивного інвентарю, які належать спортивному клубу та його членам [200].

Узагальнення даних стосовно організаційної структури спортивного клубу визначається, що вищим керівним органом спортивного клубу є Загальні збори, які вирішують усі основні питання діяльності (визначення організаційної структури, обрання Правління, голови, прийняття Статуту, внесення змін і доповнень, обрання та відкликання Голови правління, реалізація права власності на майно та кошти тощо) [201].

Більшістю проаналізованих нормативно-правових документів рекомендується проводити зібрання загальних зборів членів спортивного клубу не

рідше ніж один раз на рік. У період між загальними зборами керівну функцію виконує правління на чолі із головою [187, 188, 201, 204].

Відмінності виявлені в організаційній структурі спортивного клубу ХДАФК та спортивного клубу Національної гвардії України [172, 173]. Вони полягають у тому, що структура спортивного клубу визначається згідно штатного розкладу. Складається з начальника спортивного клубу та старшого інспектора спортивного клубу (діяльність яких регулюється функціональними обов'язками), які безпосередньо підпорядковуються проректору зі спортивної роботи та ректору академії [173].

Проте незалежно від керівної структури спортивного клубу в усіх формах організації обов'язково наявна контрольно-ревізійна комісія. В її обов'язки входить здійснення контролю за фінансовою та майновою діяльністю Спортивного клубу і дотриманням вимог Статуту.

З огляду на роль спортивного клубу як низинної ланки студентського спорту, заслуговує на увагу сукупність прав та основних напрямів діяльності спортивного клубу [187, 188, 200, 204]. На нашу думку, їх потрібно розмежувати за цільово-результативною спрямованістю на ті, які стосуються масового студентського спорту, резервного, студентського спорту вищих досягнень та ті, які мають комплексний вплив на студентський спорт різного рівня.

До прав і напрямів діяльності спортивного клубу спрямованих на розвиток масового студентського спорту варто включити такі:

- проведення спортивно-масових змагань, спартакіад, універсіад, навчально-тренувальних та оздоровчих зборів;
- безпосередня участь в організації роботи літніх і зимових оздоровчо-спортивних таборів та розподілі путівок до них;
- організація і проведення оглядів-конкурсів на кращу організацію фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в підрозділах ВНЗ;
- організація роботи баз та пунктів прокату спортивного інвентарю;
- здійснення придбання та видачі для користування членами клубу спортивного майна, оренда спортивних споруд;

- вивчення, узагальнення та поширення в ВНЗ передового вітчизняного та зарубіжного досвіду роботи з питань розвитку фізичної культури, спорту, фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності;
- контроль за дотриманням вимог нормативно-правових актів стосовно розвитку спортивної роботи ВНЗ;
- співпраця з фізкультурно-спортивними організаціями на договірних засадах;
- проведення фізкультурно-спортивних заходів, із використанням при цьому власних коштів, що утворюються від членських чи спонсорських внесків;
- використання фінансових асигнувань, що передбаченні бюджетом ВНЗ для здійснення спортивно-масової роботи.

Серед прав та напрямів діяльності для резервного студентського спорту характерні наступні:

- організація, проведення та забезпечення контролю за навчально-тренувальним процесом в спортивних секціях, групах, збірних командах, клубах за спортивними інтересами, створення необхідних умов для росту майстерності студентів-спортсменів;
- заохочення фізкультурно-спортивного активу, окремих тренерів і спортсменів за високі показники розвитку масової фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи, нагородження їх грамотами, пам'ятними подарунками та грошовими преміями;
- організація навчально-тренувального процесу та забезпечення участі спортсменів спортивного клубу у всеукраїнських та міжнародних змаганнях, що включені до Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, який затверджується центральним органом виконавчої влади;
- розроблення інструкцій, організаційно-методичних вказівок із підготовки навчальних програм, нормативних вимог і вправ з фізичної підготовки і спорту, навчально-методичних посібників, проектів наказів ВНЗ та проектів інших нормативно-правових актів, а також участь в організації і проведенні чемпіонатів ВНЗ, оглядів-конкурсів стану фізичної підготовки та спортивної роботи;

- взаємодія з органами державної влади, громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості тощо;
- розроблення, затвердження положення і виконання планів фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, не передбачених програмними та директивними документами;
- організація, проведення та забезпечення контролю за навчально-тренувальним процесом в групах спортивного удосконалення і вищої спортивної майстерності, збірних командах, створення необхідних умови для росту майстерності студентів-спортсменів.

Перспективи розвитку студентського спорту вищих досягнень мають такі права та напрями:

- формування збірних команд із видів спорту навчального закладу, установи та забезпечує їх участь в спортивних змаганнях;
- представлення фізкультурників, спортсменів, тренерів-викладачів, громадський актив та інших працівників для присвоєння спортивних та почесних звань у встановленому законодавством порядку;
- сприяння у підготовці спортсменів, які здатні досягти високих спортивних результатів на чемпіонатах України, Європи, світу, Олімпійських іграх та інших міжнародних змаганнях;
- комплектування спортивного клубу спортсменами, які мають найвищі спортивні результати на всеукраїнських та міжнародних змаганнях;
- участь або надання пропозицій у розробленні документів із планування спортивної та фізкультурно-оздоровчої роботи і документів перспективного планування підготовки спортсменів збірних команд спортивного клубу та окремих студентів-спортсменів;
- відбір кандидатів до складу спортивного клубу та в подальшому організація їх підготовки до всеукраїнських та міжнародних змагань, а також оформлення документів для виїзду за кордон у встановленому порядку;
- підготовка матеріалів на присвоєння спортсменам, тренерам, фахівцям фізичної культури і спорту.

- проведення роботи, щодо спортивного вдосконалення, підготовки, формування та відрядження збірних команд на НТЗ та змагання, у тому числі міжнародні.

Комплексний вплив на розвиток студентського спорту на різних рівнях (масовий, резервний, вищих досягнень) мають такі права та напрями діяльності спортивних клубів ВНЗ:

- присвоєння спортивних розрядів: перший, другий, третій та юнацькі, суддівські категорії по першу включно, фізкультурному активу, що прослухав семінари присвоєння звання громадського інструктора (тренера), видача відповідних знаків та посвідчень;

- використання фінансових асигнувань, що передбачені бюджетом навчального закладу, установи та їх профспілковими комітетами для здійснення позанавчальної спортивної та фізкультурно-оздоровчої роботи;

- безкоштовне користування спортивними спорудами, як тими, що належать навчальному закладу, установі, так і орендованими, у вільний від навчального процесу час;

- участь в рекламних акціях спонсорів;

- забезпечення раціонального та ефективного використання матеріально-технічної бази спортивних споруд в наданий час, інвентарю та обладнання;

- налагодження договірних відносин з державними, комерційними, кооперативними, приватними, громадськими організаціями, а також закордонними партнерами, здійснення зовнішньоекономічної діяльності;

- здійснення підбору фізкультурних кадрів;

- планування фінансових витрат щодо проведення спортивних заходів та придбання екіпіровки і спортивного інвентарю для збірних команд спортивного клубу, утримання навчально-матеріальної бази;

- представлення та захист прав і законних інтересів членів спортивного клубу в судах, перед державними органами, підприємствами, установами, організаціями та перед фізичними чи юридичними особами.

Таким чином нами проведено узагальнення нормативно-правових основ діяльності спортивного клубу та удосконалено дані стосовно пріоритетних напрямів діяльності таких організаційних структур при ВНЗ. Можна стверджувати, що широкий діапазон можливостей спортивного клубу по залученню студентської молоді до занять спортом на різному рівні особистісно-результативного домагання є нереалізованим. Первинними спробами здійснення цього власне і є створення спортивних клубів із чітко розмежованими цільовими пріоритетами занять студентів фізкультурно-спортивною діяльністю у ВНЗ різного рівня акредитації.

Складність фінансової компоненти діяльності спортивних клубів при ВНЗ різного рівня акредитації полягає у потребі нормування та розробки маркетингової стратегії сфери фізкультурно-спортивних послуг, що для студентського спорту повинна забезпечуватися гнучкістю управління та адресністю. Досягнути цього, на нашу думку, що також підкріплена твердженнями ряду фахівців [17, 21, 160] можливо за допомогою делегування спортивного клубу певних повноважень у розробці конкурсних критеріїв для отримання фінансування на основі державного замовлення на фізкультурно-спортивні послуги; контролі бюджетних коштів; стандартизації послуг; стимулювання діяльності, пов'язаної із пошуком, обґрунтуванням потреб, систематичною роботою з потенційними фінансовими інвесторами (донорами) тощо.

Аналізування низки установчих документів спортивних клубів ВНЗ України вказало, що кошти таких організацій утворюються з різних джерел, зокрема [172, 173, 188, 201, 204]:

- коштів, що передбачені бюджетом ВНЗ, установи та профспілкових комітетів ВНЗ, установи, на організацію позанавчальної спортивної та фізкультурно-оздоровчої роботи із студентами, аспірантами та співробітниками, а також коштів, що надаються ВНЗ, установою для цієї мети;

- індивідуальних членських внесків, розмір яких визначено конференцією спортивного клубу;

- прибутків від проведення платних заходів та інших видів власної діяльності;
- благодійних та спонсорських перерахунків організацій та окремих осіб;
- коштів, що поступають від експлуатації спортивних споруд навчального закладу, установи в позанавчальний час;
- прибутків, що надходять від госпрозрахункових спортивних секцій та груп;
- дотацій від фізкультурно-спортивних організацій;
- прибутків від діяльності об'єднань, кооперативів, творчих та виробничих колективів, що створені при спортивному клубі.

У практиці студентського спорту для вирішення цих актуальних потреб, як ефективний шлях розглядається започаткування на базі спортивного клубу ВНЗ благодійного фонду, який акумулюватиме кошти партнерів, що надходять за прямими договорами на реконструкцію спортивних споруд та оновлення спортивного обладнання, а також поступають як фінансове та матеріально-технічне забезпечення фізкультурно-спортивних послуг студентам відповідного ВНЗ.

Окремими актуальним напрямом залучення фінансування може виступати підготовка та подання на конкурси різного рівня проектів у формі грантів. Однак щодо цього джерела часткової компенсації витрат є низка застережень. По-перше, залучені особи повинні володіти відповідним досвідом у сфері складання, опису та реалізації проектів у формі грантів, по-друге, це джерело у жодному разі не може вважатися постійним, а при уніфікованому способі планування бюджету відповідних організаційних структур це може скласти труднощі із розрахунку відповідних статей надходжень та витрат. По-третє, наявні джерела фінансування для забезпечення відповідних проектів у формі грантів, мають варіативний характер, що унеможлиблює збереження цього джерела надходження для спортивного клубу упродовж тривалого періоду часу та із значним запасом стабільності фінансових надходжень.

Таким чином узагальнення первинної інформації щодо фінансового забезпечення вказує, що воно повинно бути змішаного типу. При цьому пріоритетність того чи іншого джерела як основного визначається відповідно до

обраної організаційної структури спортивного клубу. Беззаперечно, що для стабільної діяльності цих організацій повинні переважати стійкі джерела фінансування. До них ми включаємо державне фінансування та пряме фінансування ВНЗ. Проте в сучасних соціально-економічних умовах України виникає значна кількість об'єктивних та суб'єктивних чинників щодо цих джерел. Вони, зокрема пов'язані із політикою економії державного бюджету, що реалізується Кабінетом міністрів України за підтримки інших гілок влади, скороченням фінансування самих ВНЗ за рахунок державних коштів та змінами пріоритетів державної освітянської політики стосовно фізичного виховання та спорту в вищій школі. Це вказує, що найближчим часом студентський спорт та спортивні клуби повинні більш активно вести пошук інших актуальних джерел фінансового забезпечення своєї діяльності. З огляду на це, найбільш перспективним, на наш погляд, є підготовка та подання до конкурсу грантів національного та міжнародного рівнів. При цьому такі джерела надходжень як членські внески та оплата студентською молоддю послуг спортивного клубу є малоефективні внаслідок зростаючого фінансового тиску в сучасних соціально-економічних умовах України.

Окрім цього актуальним напрямом подальших досліджень можна вважати пошук оптимального співвідношення надходження фінансування з основного, на наш погляд, джерела – ВНЗ та інших джерел внески та оплата послуг власне студентами, державне фінансування на різному рівні, надходження від проектів у формі грантів.

Для прикладу основними джерелами фінансування командних видів студентського спорту в США є [115]: кошти, що виділяються університетами за рахунок власних або бюджетних коштів на розвиток конкретних видів спорту за цільовими програмами; кошти від продажу квитків на змагання і прав на телевізійні трансляції, що розподіляються асоціацією між командами; кошти спонсорів і рекламодавців.

Зрозумілим є те, що для соціально-економічних умов України приклад США не може повною мірою бути імплементованим. Це вказує на потребу трансформації поглядів на фінансову діяльність спортивних клубів ВНЗ в Україні.

Інформаційний компонент діяльності спортивного клубу ВНЗ як низинної ланки студентського спорту є невід'ємною складовою його діяльності. Інформаційне забезпечення як сукупність форм документів, нормативної бази, розміщення і форм організації інформації, яка циркулює в системах автоматизованого оброблення інформації чи в окремій інформаційній системі дає можливість активним користувачам, до яких ми включаємо студентську молодь, отримувати найбільш повні дані про діяльність студентського клубу ВНЗ.

Правильно організоване і своєчасне інформаційне забезпечення студентської молоді дає змогу більш повної реалізації їхньої потреби у фізкультурно-спортивних послугах та, як наслідок, досягнення високих індивідуальних спортивних результатів.

Значна кількість спеціально-проведених досліджень вказують, що через сукупність джерел інформації можна здійснити передачу теоретичного та практико-методичного розділів системи підготовки, в окремих випадках їх активно та цілеспрямовано освоїти у межах фізкультурно-спортивної діяльності.

В умовах інформаційного суспільства особливого значення набувають системи, процеси, способи взаємодії та спілкування людей, що дає змогу створювати, передавати й отримувати різноманітну інформацію. Одним із перспективних засобів залучення, керування та контролю (за потреби) в діяльності спортивних клубів ВНЗ можуть бути комп'ютерні технології з різними формами візуалізації та інформаційно-комунікаційні технології, які передбачають накопичення, оброблення, подання й використання інформації за допомогою електронних засобів.

Кілька останніх десятиліть відзначаються бурхливим розвитком технологій, що вплинуло на інтенсивний розвиток різних галузей, та впровадженням в усі сфери життя суспільства засобів інформатики. На думку фахівців [11, 54, 56, 165], це проявляється в інтенсивному вдосконаленні техніки зв'язку, у появі нових та

вдосконаленні існуючих інформаційних технологій, у реалізації прикладних інформаційних систем та обслуговувальних технологій.

Одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на обмін актуальною інформацією суспільство [56, 165, 167]. Системоутворювальними чинниками діяльності спортивних клубів ВНЗ з освітньої інформаційної культури студентів повинні бути такі: ступінь насиченості й сформованості потреби в освітній інформації; тип відносин до освітньої інформації і її функцій; рівень використання літератури, періодики, Інтернету; поінформованість в галузі сучасних інформаційних технологій; володіння комп'ютером, мережею Інтернет тощо [11, 165]. У кінці ХХ та на початку ХХІ століття сформувався найбільш потужний на сьогодні засіб комунікації – Інтернет. Як явище всесвітнього масштабу Інтернет має сьогодні різні форми представлення, доступні широким верствам населення на різних соціальних рівнях. Така універсальність дала нам змогу запропонувати його для представлення різних аспектів діяльності спортивних клубів ВНЗ в інформаційній мережі Інтернет. Цього можна досягти через спеціальні сайти, соціальні мережі, та форум-спілкування. Це вказує на доповнення існуючих наукових даних висвітлених у роботах [11, 56, 167, 197].

Беззаперечно, що використання цих засобів комунікації пов'язане із низкою організаційних, матеріально-технічних, наукових та методичних труднощів. Однак ефект від розроблення й впровадження сучасних інформаційних технологій в систему студентського спорту через діяльність студентських клубів ВНЗ буде мати надзвичайну стимулювальну перевагу. Сучасний студент об'єктивно змушений бути більш мобільним, інформованим, критично і творчо мислячим та більш вмотивованим до самонавчання і саморозвитку.

При організації цієї компоненти (інформаційної) діяльності спортивного клубу ВНЗ варто зважати на можливості щодо висвітлення ресурсів різного типу, зокрема форми заявок, електронні копії протоколів, статистичні дані змагань, загалом діяльності спортивного клубу, фотографії, відеозвіти, фрагменти чи цілісні відео зі змагальною діяльністю, щоденні замітки і висловлювання гравців,

глядачів та гостей інформаційного ресурсу, дотичні за тематикою статті і спортивні огляди змагань тощо.

Основними принципами створення інформаційного забезпечення діяльності спортивного клубу та забезпечення відповідної компоненти є такі: цілісність; достовірність; контроль; захист від несанкціонованого доступу; стандартизація і уніфікація; адаптивність; мінімізація помилок введення-виведення інформації.

Узагальнення спеціалізованої наукової та методичної літератури вказало на основні складові розроблення інформаційних систем. Її функціонування, незалежно від призначення повинне забезпечити: єдність і зберігання інформації, необхідної для розв'язання задач студентського спорту; єдність інформаційних масивів та основної тематики; можливість багатоцільового використання інформації; різні методи доступу до даних; економічність зберігання та використання даних та внесення змін.

Співставлення отриманих даних із існуючими у науковій та методичній літературі вказують на доповнення даних стосовно значення та місця діяльності спортивних клубів ВНЗ як низинної ланки в розвитку студентського спорту. Водночас вперше встановлено обов'язкові організаційний, правовий, фінансовий, інформаційний компоненти діяльності спортивного клубу ВНЗ, якісна реалізація яких підвищує ефективність реалізації завдань студентського спорту України.

4.2. Характеристика системи підготовки в студентському спорті України

Класичним прикладом системи підготовки є запропонована професорами В. С. Келером та В. М. Патоновим модель [88, 170]. Тому систему підготовки у студентському спорті ми розглядали на основі її критичного співставлення із фундаментальними даними (рис.4.2).

Можна стверджувати, що основою для утворення персоніфікованої підсистеми виступає, як й в класичному варіанті – спортсмен. Однак на відміну від загальноприйнятих даних щодо системи підготовки, спортсмен має окремий визначений соціальний статус, який певною має більш виражене позиціонування.

Тобто без об'єктивної можливості навчання у ВНЗ України будь-якого рівня акредитації, він не може потрапити до відповідної соціальної системи. Щодо іншої складової персоніфікованої підсистеми системи підготовки спортсменів, тобто тренера, наявні також певні особливості та протиріччя. З однієї сторони, тренер як обов'язкова ланка системи підготовки спортсменів повинен забезпечити якісний процес підготовки та передумови для досягнення найвищих результатів у головних змаганнях. З іншої сторони, у випадку студентського спорту наявність тренера, як особи із усталеними функціональними обов'язками має додаткові завдання. Так, для більшості варіантів організації роботи спортивного клубу чи іншого підрозділу з організації студентського спорту ВНЗ обов'язково повинне виконуватися навчальне навантаження. Це створює певні протиріччя у діяльності особи, що буде забезпечувати підготовку студентів-спортсменів. Для загального процесу організації фізкультурно-спортивної роботи та підготовки студентів-спортсменів до досягнення найвищого спортивного результату притаманне різне змістове та цільове спрямування.

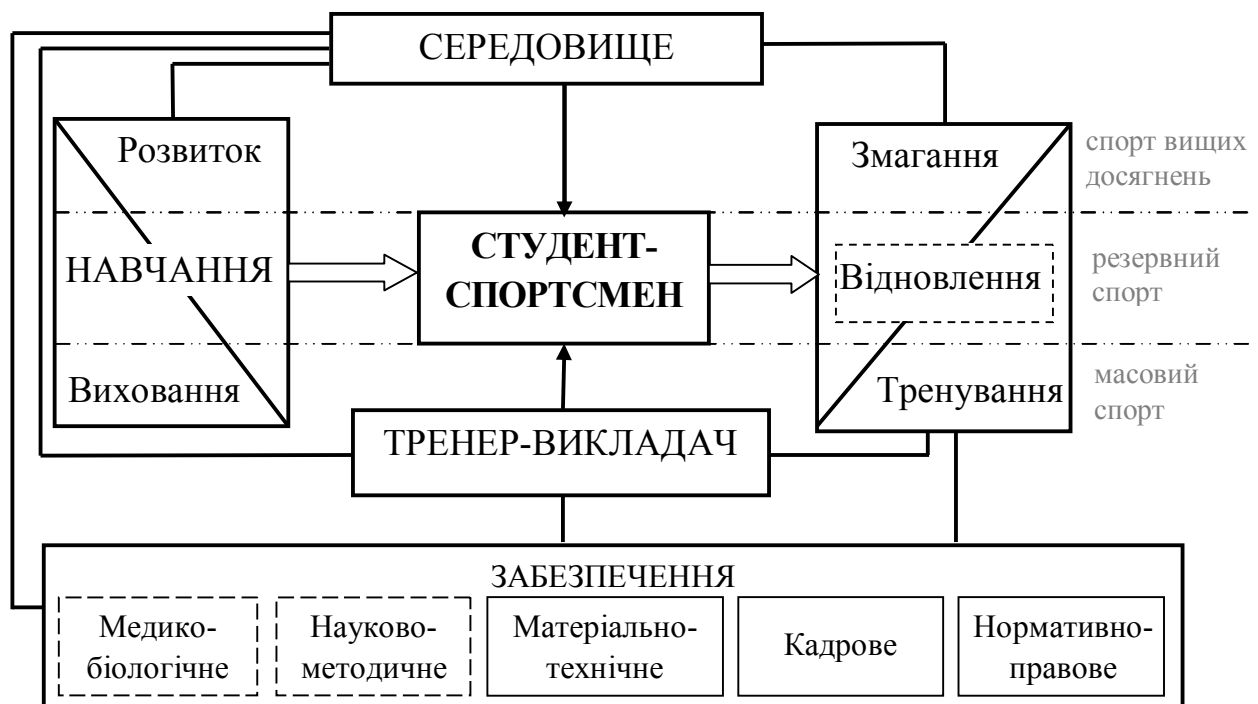

Рис. 4.2. Система підготовки в студентському спорті [124]

Як будь яка система, система підготовки в студентському спорті повинна взаємодіяти із середовищем у якому вона утворена. Суттєвими відмінностями у

цьому випадку виступає те, що студентський спорт на відміну від олімпійського, професійного чи адаптивного спорту взаємодіє не з мегасередовищем, а з макросередовищем, яке за певних обставин можливо охарактеризувати як мезосередовище. Це пояснюється тим, що студентський спорт спрямований на цільову аудиторію студентської молоді, що значно зменшує зацікавлення цією практикою спорту інших соціальних груп. Тому до діяльності у межах студентського спорту залучається безпосереднє та опосередковане оточення, а в випадку олімпійського, професійного та адаптивного – світове товариство.

Обґрунтування системи підготовки спортсменів у студентському спорті дало нам підстави стверджувати, що середовище має вплив на низку компонентів та окремих елементів цієї системи. Середовище має безпосередній вплив на організацію фізкультурно-спортивної роботи та діяльність ВНЗ у цьому напрямі. Ґрунтовний вплив середовище також чинить на усі елементи групи забезпечення, адже вони перебувають у прямій залежності від соціально-економічних умов, що утворилися в країні. Безперечно, що можливість якісного залучення системи підготовки фахівцями зі спорту також обумовлена основними тенденціями галузевого національного розвитку. Проте основний функціональний вплив середовище має на особистість студента-спортсмена, що проявляється у формуванні та забезпеченні стійкого соціального запиту на результат, який ним демонструється в умовах змагань із певного виду спорту. Паралельно середовище виступає споживачем продукту діяльності системи підготовки, а саме видовища, що виникає внаслідок проведення змагань різного рівня.

Для об'єктивного представлення системи підготовки в студентському спорті варто охарактеризувати основні (суттєві) відмінності структури та змісту порівняно із класичним варіантом, фундаментальними даними В. С. Келлера та В. М. Платонова [88, 169, 170]. У структурі системи підготовки в студентському спорті наявні особливості пов'язані із залученням до процесної підсистеми (групи забезпечення) двох елементів, а саме нормативно-правового та кадрового забезпечення. Перше є процесом створення і підтримки в необхідних межах конструктивних організацій системи підготовки в студентському спорті за

функціональними характеристиками за допомогою упорядкованого впливу нормативно-правових засобів. На відміну від значної кількості законодавчих підстав для розвитку системи підготовки в олімпійському спорті, для студентського спорту наявні прогалини, що не дають змоги у повному обсязі забезпечити діяльність процесових структур студентського спорту, зокрема спортивного клубу як низинної ланки розвитку студентського спорту. Друге – пов'язане із потребою комплексу дій щодо пошуку, оцінки і встановлення якісних стосунків із суб'єктами діяльності студентського спорту, забезпечення їх розвитку та самовдосконалення, унормування найму на тимчасових чи постійних умовах.

Окрім нових елементів у цій групі, наголосимо, що аналізування масиву наукової та методичної літератури вказало на умовність реалізації таких складових групи забезпечення як медико-біологічне та науково-методичне забезпечення. Медико-біологічне забезпечення в цій соціальній практиці спорту практично не проводиться. Реалізація напряму медико-біологічного забезпечення спортсменів є наслідком не цілеспрямованої діяльності в студентському спорті, а результатом паралельного спортивного становлення спортсменів у межах студентського спорту та інших практик (олімпійського, професійного, адаптивного спорту), за рахунок яких й проводиться відповідне забезпечення. Стосовно науково-методичного забезпечення виявлена значна кількість робіт фахівців галузі фізичної культури та спорту, проте вони мають локалізований характер та містять практичне значення виключно для підготовки спортсменів та команд в межах ВНЗ [23, 28, 43, 51, 75]. Вищі рівні тренувального процесу та змагальної діяльності при цьому залишаються неохопленими. Вищезазначене дає нам підстави включити відповідні підрозділи у сукупність актуальних напрямів подальшого розвитку студентського спорту України.

Останній елемент групи забезпечення має найбільш виражений об'єктивний зміст, адже матеріально-технічне забезпечення має критерії для з'ясування стану в соціально-економічних умовах різних країн. У нашому дослідженні це також стало підставами для розв'язання одного із проміжних завдань (див. розд.3).

Для сукупності елементів, що містить навчання, виховання та розвиток виявлені такі особливості в умовах системи підготовки в студентському спорті. Об'єктивні чинники пов'язані із цільово-результативною фізкультурно-спортивною діяльністю студентів під час навчання у ВНЗ різного рівня акредитації дали підстави виділити три рівні їхнього залучення до тренувального процесу та змагальної діяльності (студентський спорт вищих досягнень, резервний та масовий студентський спорт). Відповідно до цього встановлено, що співвідношення навчання, виховання та розвитку є різними, незважаючи на умовну цілісність завдань студентського спорту. Для масового студентського спорту переважають завдання із акцентуацією на навчально-вихований процес. Із підвищенням рівня особистісних домагань та потреб студентів спортсменів ця частка зменшується, та водночас зростає частка спрямована на розвиток спортивної майстерності студента-спортсмена. У результаті, на найвищому рівні (студентський спорт вищих досягнень), що передбачає участь у міжнародних змаганнях, включно із Всесвітніми універсіадами, завдання виховання спортсменів є мінімізованими, до певної міри формалізованими.

Окремо варто розглянути елемент навчання. Порівняно із класичними уявленнями про систему підготовки спортсменів [88, 170], у студентському спорті навчання має значно більшу увагу до своєї реалізації. На нашу думку, цей елемент один з небагатьох що виходить за межі свого блоку та, навіть, системи загалом. Це пов'язано із тим, що основними мотивами потрапляння студентів-спортсменів до цієї соціальної практики є здобуття освіти відповідного рівня та спрямування. Сама по собі тренувальна та змагальна діяльність, яка забезпечує в основному розвиток особистості, не забезпечить отримання освіти, тобто компенсаторні механізми девальвації навчання є малоефективними.

Такий самий підхід використаний нами при розгляді іншої сукупності елементів (тренування, змагання та відновлення). Із змінами мотивації студентів до занять фізкультурно-спортивною роботою, та підвищення орієнтації на досягнення високих спортивних результатів, у сукупності цих елементів відбуваються зміни співвідношень. Так, для масового спорту, об'єктивно в умовах

ВНЗ домінують обсяги навчально-тренувальної діяльності, та в окремих випадках це передбачає участь у змаганнях на рівні внутрішньовишівської універсиади. На рівні резервного спорту можна стверджувати, що тренувальна діяльність набуває ознак сталості та повинна передбачати адекватні потребам студентів-спортсменів адаптаційні зміни. Рівень змагань підвищується, а отже й зростають вимоги до підготовленості спортсменів. Однозначно, що граничними є вимоги до підготовленості на рівні студентського спорту вищих досягнень, що передбачає участь у найбільш престижних міжнародних змаганнях, у тому числі й Всесвітніх універсиадах. Цей рівень навчально-тренувальних занять студентів-спортсменів за цільово-результативною спрямованістю забезпечити в умовах ВНЗ є складно, адже він передбачає усю сукупність елементів групи забезпечення, найвищий рівень фахової підготовленості тренера-викладача тощо. Тобто на цьому рівні студенти-спортсмени навіть за тренувальними обсягами не в змозі вкластися у нормований навчальний процес ВНЗ та потребують створення сприятливих, інколи пільгових умов. Студентський спорт вищих досягнень повинен реалізовувати значний запит його суб'єктів в змагальній практиці, що суттєво змінює пропорції власне в сторону елемента змагань. Для ще одного елемента цієї групи (відновлення) в системі підготовки студентського спорту визначено суперечливе місце. З однієї сторони, відновлення є обов'язковим елементом системи підготовки спортсменів [61, 88, 154, 170, 247], проте аналіз значного масиву даних вказує, що цим питанням фахівцями приділялося надзвичайно мало уваги. Виходячи із практики, відновлення студентів-спортсменів після виснажливого навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності на рівні масового та резервного студентського спорту проводиться на інтуїтивно-емпіричному рівні самого суб'єкта студентського спорту чи тренера-викладача. Вже на рівні студентського спорту вищих досягнень увага до елемента відновлення значно зростає, що зумовлене пошуком резервів для зростання результативності змагальної діяльності.

Таким чином, система підготовки спортсменів в студентському спорті має значну кількість спільних ознак із класичним представленням розкритим в

фундаментальних роботах [88, 170]. Характерними відмінностями, що були вперше обґрунтовані у нашому дослідженні є доповнення структури елементами групи забезпечення, переорієнтацією поодиноких елементів (навчання, відновлення тощо), виокремленням окремих рівнів занять студентами-спортсменами фізкультурно-спортивною діяльністю за цільово-результативною спрямованістю.

Визначена нами структура діяльності в студентському спорті (див. 4.1) системоутворювальним чинником, як і будь-яка форма існування спорту, передбачає наявність змагань. Змагання є обов'язковим компонентом студентського спорту, поряд із тим, для організаційних (керівних та базових структур) вони представлені у вигляді спеціально організованої діяльності до якої долучаються представники різних ВНЗ України у відповідності до регламентних вимог змагань. Проте для спортсменів змагання змістовно містяться не тільки організаційний, але й діяльнісний аспект. Це представлене змагальною діяльністю та участю у ній студентів-спортсменів.

Об'єктивним для студентського спорту є існування трьох рівнів залучення спортсменів до навчально-тренувального процесу та відповідно трьох рівнів за цільово-результативною спрямованістю організації змагань. Перший, низинний, представлений змаганнями на внутрішньовишівському рівні, який ми охарактеризували як масовий студентський спорт; другий – змагання національного рівня, де основними є універсиади України – резервний студентський спорт; третій – змагання серед студентів найвищого міжнародного рівня, де головними стартами є Всесвітня універсиада – студентський спорт вищих досягнень.

Проведення змагань на рівні масового спорту покладається на ВНЗ (їх структурні підрозділи), це суттєво варіює умови та вимоги до проведення, що не дозволяє об'єктивно їх проаналізувати. Водночас змагання рівня Всесвітніх універсіад отримали широке представлення у науковій та методичній літературі галузі фізичної культури та спорту. Таким чином для отримання об'єктивної інформації про змагання в студентському спорті України та встановлення нових

наукових даних нами прийнято рішення зупинити розгляд змагань у студентському спорті України на прикладі національних універсіад.

Упродовж аналізованого періоду організація змагань та залучення до них спортсменів мали достатньо різне представлення. Це пов'язано із об'єктивними чинниками забезпечення, пріоритетності, якості організації цього процесу. Еволюція передбачає наявність тих чи інших змін, тому нами прийнято рішення провести узагальнений аналіз змагань, як системоутворювального чинника студентського спорту на прикладі XII літньої універсіади України (2015 р.) [194].

Основним документом, що підготовлений для забезпечення змагань XII літньої універсіади України (2015 р.) є регламент. У відповідності до обґрунтованої нами схеми взаємодії структур студентського спорту запропонований регламент проведення XII літньої універсіади України 2015 року опрацьовувався керівними структурами, зокрема погоджений президентом Спортивної студентської спілки та затверджений головою Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України [184, 194].

Основною метою проведення ряду змагань згідно регламенту є стимулювання розвитку фізичної культури та спорту у ВНЗ та підготовка до XXVIII Всесвітньої літньої універсіади та інших міжнародних змагань.

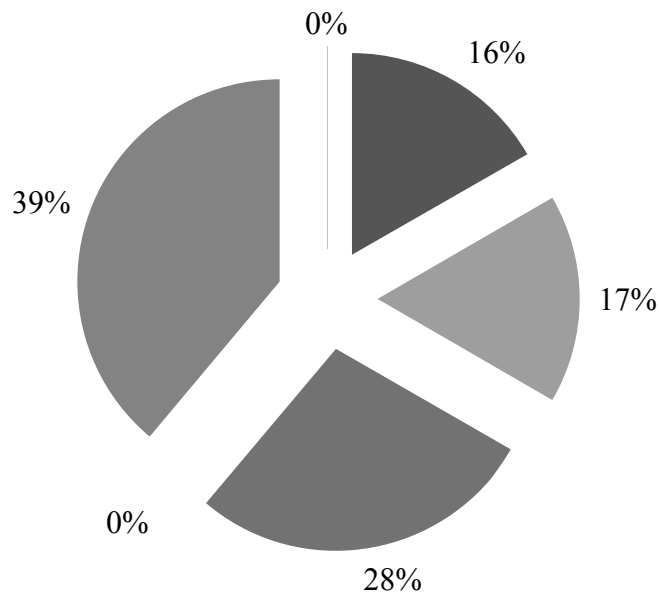
Із цією метою запропоновано проводити фінальні змагання універсіади України в двох групах видів спорту. Перша група представлена чотирнадцятьма видами спорту. Серед них: бадмінтон, веслування академічне, гімнастика спортивна, гімнастика художня, дзюдо, легка атлетика, плавання, стрільба з лука, стрільба кульова, стрибки у воду, теніс, теніс настільний, тхеквондо WTF, фехтування. Друга група представлена виключно командними ігровими видами спорту та змагання із них пропонується розмежовувати, тобто серед чоловіків та серед жінок. У зв'язку із популярністю командних ігрових видів спорту, змагання з них (баскетбол, волейбол, футбол) пропонується проводити у два етапи. Перший – зональні змагання із спільною тривалістю лютий–червень, та другий – фінальні змагання – згідно календаря травень-червень поточного року відповідно.

Аналізування усієї сукупності фінальних змагань (I та II групи видів спорту) вказує, що загальна тривалість становить з 24 березня до 21 червня поточного року (4 місяці). Однак для одного виду спорту тривалість фінальної частини становить усього 4–7 днів. Це створює актуальне питання для подальшого розвитку студентського спорту, пов'язане із малою кількістю змагальної діяльності та невідповідністю умов підготовки студентів-спортсменів до цих змагань фундаментальним принципам як системи підготовки у спорті [88, 169], так й фізичного виховання [136, 233, 242], зокрема систематичності, послідовності, спрямованості до вищих досягнень тощо. Також варто відзначити, що для більшості видів спорту запропонованих для залучення до універсиади України 2015 р. традиційний календар змагань має суттєві відмінності. Більшість із зазначених змагань за термінами потрапляють або на початок тренувального (змагального) сезону, або вже на його завершення, що не дає змоги спортсменам продемонструвати найвищий рівень своєї підготовленості та спричиняє конфлікт інтересів участі студентів-спортсменів у студентських чи інших змаганнях.

До структури загальної сукупності видів спорту також можна висловити кілька застережень (рис. 4.3). У відповідності до специфіки змагальної діяльності види спорту, які виражено відносять до груп швидко-силових та комбінованих видів спорту не має. Присутнє домінування спортивних ігор (39%), дещо поступаються за кількістю складно координаційні види спорту (28%) та однаковою кількість є циклічних видів спорту та єдиноборств.

Встановлено, що пропорції за специфікою змагальної діяльності суттєво змінюється згідно отриманих даних щодо дисциплін, які наповнюють ці види спорту. Позитивами таких змін можна відзначити появу дисциплін, що передбачають за структурою та змістом своєї діяльності прояв швидко-силових якостей, таких 8 позицій, які в основному забезпечені дисциплінами легкої атлетики (метання, стрибки) та комбінованих видів спорту (легкоатлетичні багатоборства) – 2 позиції. Вони від загальної сукупності дисциплін видів спорту становлять 6% та 2% відповідно. У порівнянні із абсолютними та відносними показниками видів спорту суттєво втратили свої позиції група спортивних ігор.

Рис. 4.3. Структура видів спорту за специфікою змагальної діяльності

XII Літньої Універсиади України 2015 року:

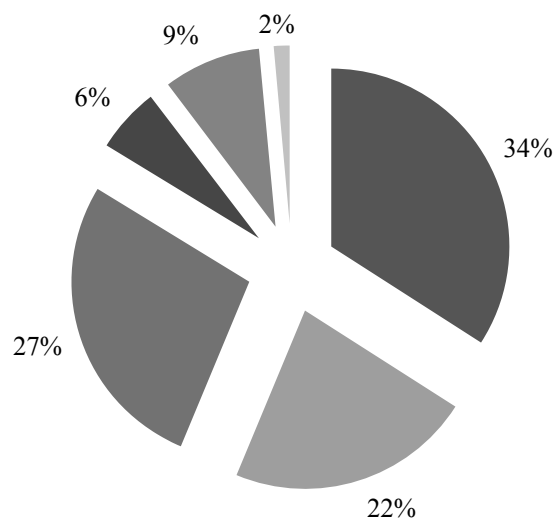
■ циклічні	■ єдиноборства	■ складнокоординаційні
■ швидкісно-силові	■ спортивні ігри	■ комбіновані

Передбачуване, що мала варіативність дисциплін спортивних ігор пов'язана із специфікою змагальної діяльності та відсутністю таких згідно офіційних правил. Так, якщо серед видів спорту спортивні ігри мали перевагу та обіймали найбільшу частку (7 видів спорту, 39% загальної кількості), із урахуванням наявності дисциплін ця група втратила лідируючі позиції (12 дисциплін, 9% загальної кількості).

Незважаючи на виявлену різноманітність видів спорту потребує аналізування також структура дисциплін, що наповнюють їх (рис. 4.4)

Об'єктивно більша варіативність структур та змісту змагальної діяльності, та відповідно і дисциплін у циклічних видах спорту, забезпечила їм лідируючі позиції – 46 дисциплін, 34% загальної кількості. Це в основному такі види спорту як легка атлетика, плавання, веслування. Також порівняно із попереднім показником наростили абсолютні та відносні показники такі групи видів спорту як єдиноборства та складнокоординаційні види спорту (30 та 37 дисциплін, 22 та 27% від загальної кількості відповідно).

У процесі дослідження нами виявлено, що з метою стимулювання ВНЗ до участі у змаганнях універсиади України запропоновано оцінювати результативність виступів команд ВНЗ за окремими видами спорту та вести узагальнюючий залік. Для видів спорту першої групи (індивідуальні види програми) запропоновано нараховувати залікові очки з 1 до 24 місця із оберненим нарахуванням очок від 1 до 36. Для командних видів програми, відповідно, з 1 до 16 місця та з 18 до 72 очок.

Рис. 4.4. Структура дисциплін видів спорту за специфікою змагальної діяльності

XII Літньої Універсиади України 2015 року:

■ циклічні	■ єдиноборства	■ складнокоординаційні
■ швидкісно-силові	■ спортивні ігри	■ комбіновані

Змагання універсиади на прикладі XII ігор (2015 р.) пропонується проводити поетапно. Визначено, що I етап передбачає масові змагання у ВНЗ. Масові змагання з окремих видів спорту куди можуть входити фізкультурно-спортивні конкурси, турніри, фестивалі здоров'я та спорту тощо ВНЗ серед навчальних груп, факультетів, курсів, інститутів, а також проводитися в студентських гуртожитках, оздоровчо-спортивних таборах, спортивних секціях, інших об'єднаннях ВНЗ – тривають впродовж 2015 року [194]. У цих змаганнях передбачено участь: студентів, аспірантів, викладачів, співробітників ВНЗ і їх родин, які мають допуск лікаря до змагань, без врахування вікової категорії, із залученням максимальної кількості учасників. Цікаво, що регламент, програму,

терміни, склад учасників, порядок та інші умови проведення змагань етапу затверджують ВНЗ або структурні підрозділи, що їх проводять.

З вищезазначеного можна стверджувати про наявність певного протиріччя в організаційній складовій універсіад України. Так, задекларовано, що перший етап змагань універсіади України повинен тривати упродовж усього року. Разом із тим, фінальна частина з більшості видів спорту призначена на перший-другий квартал поточного року. В зв'язку із цим постає актуальне питання співвідношення часу на підготовку студентів для участі до змагань відповідного рівня та їхньої мотивації залучення до занять різними видами спорту та участі у першому етапі універсіади без об'єктивних можливостей залучитися до участі в фінальній частині змагань. Окрім того, наголосимо, що студенти, які поступили на навчання у поточному році, фактично позбавлені можливості брати участь у змаганнях (змагальній діяльності) через завершення, згідно регламенту, самих змагань.

Однак, вважаємо, що позитивними моментами є те, що на відміну від другого етапу, перший етап передбачає змагання з видів спорту, що входять до програми Універсіади у містах та областях за місцем розташування визначеного ВНЗ, тобто студентів-спортсменів та самому навчальному закладу не потрібно витратити значних коштів на забезпечення участі у змаганнях. Також важливо, що наявна вимога завершення першого етапу змагань стосується лише тих видів спорту, з яких проводяться фінальні змагання (18 видів спорту згідно регламенту [194]). Змагання з інших видів спорту можуть проводитися впродовж усього 2015 року.

Важливим моментом при організації фінальних змагань універсіади є те, що вони проводяться за умови, якщо від територій або ВНЗ заявили бажання змагатися не менше 6 команд із виду спорту. Згідно фундаментальних даних основними регламентувальними документами для їх проведення є діючі міжнародні (Всеукраїнські) правила змагань з видів спорту та конкретизоване положення про змагання.

Для організації змагань та підведенні підсумків для універсиади застосований підхід, що підтриманий нами при вивченні показників матеріально-технічного забезпечення (на прикладі спортивних споруд), який передбачає комплексний залік для відділень (філій), які розподіляються за трьома групами згідно чисельності населення: I група – Дніпропетровське, Донецьке, Запорізьке, Луганське, Львівське, Одеське, Харківське обласні та Київське міське; II група – Кримське Республіканське, Вінницьке, Івано-Франківське, Миколаївське, Полтавське, Рівненське, Тернопільське, Хмельницьке, Черкаське обласні; III група – Волинське, Житомирське, Закарпатське, Київське, Кіровоградське, Сумське, Херсонське, Чернівецьке, Чернігівське обласні та Севастопольське міське.

До участі у фінальних змаганнях зі спортивних ігор (баскетбол, волейбол, гандбол, футбол) допускаються команди ВНЗ – призери територіальних змагань (але не більше двох команд), які представляють відділення (філію) і можуть складатись повністю із спортсменів свого ВНЗ та (або) доповнюватися спортсменами інших ВНЗ даної території: у баскетболі, волейболі по 3 гравці, у гандболі – по 4 гравці, у футболі – по 5 гравців.

З метою дотримання принципів рівності підготовленості студентів-спортсменів запроваджені також заліки за кількома категоріями ВНЗ [246]:

1 категорія – університетів, академій та інститутів фізичної культури і спорту;

2 категорія – педагогічних ВНЗ, які мають інститут (факультет) фізичного виховання і спорту;

3 категорія – ВНЗ, у яких навчається більше 10000 студентів;

4 категорія – ВНЗ, у яких навчається від 5000 до 10000 студентів;

5 категорія – ВНЗ, у яких навчається від 2000 до 5000 студентів;

6 категорія – ВНЗ, у яких навчається до 2000 студентів.

Таким чином, аналіз організаційного компоненту змагань серед ВНЗ на прикладі XII універсиади України вказує на намагання керівних структур студентського спорту забезпечити високий рівень змагальності серед студентів-

спортсменів за допомогою проведення систематичних турнірів із різних видів спорту. Їхня чисельність та структура маючи низку характерних відмінностей, загалом повинна забезпечити основні пріоритети у підготовці студентів-спортсменів до участі в міжнародних змаганнях, підвищити рівень конкурентоспроможності за популяризувати заняття фізкультурно-спортивною діяльністю студентської молоді.

Проте в процесі проведення дослідження (вивчення документальних матеріалів, проведення педагогічного спостереження за змаганнями рівня універсиади України) нами виявлено низку протиріч в організації змагань (змагальної діяльності) серед ВНЗ України різного рівня та основними завданнями студентського спорту, зокрема:

- суттєво різняться кількісні показники залучення спортсменів до змагань на різних рівнях змагань за цільово-результативною спрямованістю (студентський спорт вищих досягнень (див. розд. 3), резервний та масовий студентський спорт);

- наявні значні відмінності у структурі сукупностей видів спорту, з яких проводяться змагання різного рівня. Окремі групи видів спорту за специфікою змагальної діяльності мало або практично не представлені у змаганнях на одному із рівнів студентського спорту, переважно це резервний або студентський спорт вищих досягнень;

- тривалість та кількість змагальної діяльності для спортсменів має практично фрагментарний характер на усіх рівнях, що не відповідає основним принципам системи підготовки спортсменів. Наявність систематичної та конкурентної змагальної практики повинна бути невід'ємною складовою студентського спорту України;

- кількість видів спорту має суттєві відмінності на різних рівнях студентського спорту. Так, для масового студентського спорту це понад 200 видів спорту, резервного 20-30, та студентського спорту вищих досягнень – кількість видів спорту коливається відповідно до рішення щодо участі в Всесвітніх універсиадах та інших міжнародних змаганнях. Це знижує мотиваційний компонент занять студентів-спортсменів з тих видів спорту, що не перебувають у

числі традиційних для програм всеукраїнських та міжнародних змагань серед студентів;

- аналізування матеріально-технічного, кадрового та ресурсного забезпечення ВНЗ України різного рівня акредитації (див. розд. 3) у поєднанні із визначеними особливостями змагань рівня універсиади України створюють передумови для формування оптимальних та високих спортивних результатів для студентів-спортсменів, які потрапляють на навчання до «великих» ВНЗ;

- при формуванні та відборі учасників студентських змагань та переході від нижчих до вищих рівнів змагань (змагальної діяльності) повною мірою відсутнє дотримання основних правил представлення переможців змагань попереднього рівня. На рівні ВНЗ це проявляється у проведенні внутрішніх змагань, встановлення переможців, проте для представлення команди ВНЗ на всеукраїнському рівні ведеться пошук студентів-спортсменів якісно вищого рівня, які могли, навіть, не брати участь у відбіркових (попередніх) змаганнях. Схожі аналогії можна провести й для всеукраїнського та міжнародного рівнів. Це, своєю чергою, має негативний вплив на мотивацію студентів-спортсменів на рівні резервного студентського спорту та загалом знижує змагальну практику.

- визначені організаційні особливості та характер змагань рівня універсиади України вказують на незначні перспективи збільшення видовищності (зацікавленості глядачів), як рушійної сили розвитку студентського спорту та популяризації цієї соціальної практики. Це пов'язано із малим висвітленням інформації про проведення змагань різного рівні з видів спорту та стислими термінами проведення I етапу, які є дещо ширшими за терміни фінальної частини змагань, проте не дають змоги говорити про відповідність основоположних принципам побудови змагальної діяльності. Окрім того з деяких видів спорту фінальна частина повинна проводитися практично на початку року (календарного), що унеможлиблює якісне проведення I етапу змагань.

4.3. Обґрунтування основних напрямів розвитку студентського спорту України в XXI столітті

На підставі розв'язання попередніх завдань дисертаційного дослідження нами виділено значну частину актуальних проблем у розвитку студентського спорту України. З'ясування їхнього змісту здійснене за рахунок вивчення стану розвитку та динаміки основних показників студентського спорту України впродовж 2000–2015 рр., серед них матеріально-технічне, кадрове, науково-методичне, інформаційне, медико-біологічне, нормативно-правове забезпечення; з'ясування особливостей діяльності та системи підготовки студентів-спортсменів в Україні; визначення на кожному із рівнів, за цільово-результативною спрямованістю (масовий, резервний студентський спорт та студентський спорт вищих досягнень) специфіки діяльності в соціально-економічних умовах України [118, 119, 125, 160].

Окрім цього з метою доповнення спектру проблем, які могли б залишитися поза нашою увагою, проведено опитування студентів-спортсменів, щодо проблем та актуальних напрямів розвитку студентського спорту України. Опитування проводилося серед студентів-спортсменів, які представляли різні рівні студентського спорту за цільово-результативною спрямованістю (масовий, резервний, вищих досягнень). Це пов'язано з потребою отримання найбільшого обсягу інформації з проблематики дослідження. При цьому, вивчення особливостей розвитку студентського спорту України на кожному (конкретному) рівні може бути перспективами для подальших досліджень у цьому напрямі.

Опитування було проведено серед студентів-спортсменів, які навчаються в ВНЗ України III–IV рівнів акредитації. Загалом отримано дані 46 респондентів. Анкетування проводилося серед студентів на змаганнях різного рівня за нашої безпосередньої участі, окрема на Всесвітній універсіаді 2015 р. (Гванджоу, Південна Корея), фінальних змаганнях Всеукраїнської універсіади (м. Київ, 2015) та серед учасників внутрішньовишівських змагань ВНЗ України. Запропонована

анкета передбачала анонімні відповіді на питання. Це дало змогу студентам-спортсменам максимально висловити свої думки.

На підставі проведеного опитування з'ясовано, що 77,78% респондентів загалом задоволені організацією системи занять фізичним вихованням та спортом у їхньому ВНЗ, 17,78% висловили негативне ставлення до організації цієї діяльності та 4,44% респондентів не змогли однозначно висловитися стосовно цього запитання.

Більшість опитаних студентів-спортсменів (52,17%) вказали, що у них деколи виникають протиріччя між навчальною діяльністю та заняттями спортом у ВНЗ. У варіантів відповідей «часто» та «ніколи» спостерігався рівномірний розподіл відповідей, по 19,57% на кожен. Лише у 8,70% респондентів завжди виникають протиріччя між навчальною діяльністю та заняттями спортом у ВНЗ.

У доповнення цього деколи компенсують час для тренувальних занять за рахунок навчальної діяльності у ВНЗ 60,00% опитаних студентів-спортсменів, часто використовують ці резерви для збільшення тренувальних обсягів 22,22% та ніколи цього не роблять 17,78% респондентів. Вважаємо позитивним, що студенти-спортсмени на різних рівнях навчально-тренувальної та змагальної діяльності за цього-результативною діяльністю мають виражені пріоритети для здобуття майбутньої професії. Це проявляється у тому, що варіанти «завжди» компенсують час для тренувальних занять за рахунок навчальної діяльності відсутні.

Важливим з огляду на об'єктно-суб'єктні відносини в студентському спорті України є блок питань пов'язаний із з'ясуванням проблеми з якими стикаються студенти-спортсмени під час навчально-тренувальної діяльності та участі в змаганнях. Узагальнення, проведені на основі вивчення анкет вказали, що основними з них для студентів-спортсменів є відсутність достатньої кількості часу на проведення навчально-тренувальної діяльності, одноманітність структури та змісту тренувального процесу в умовах ВНЗ, складність із добираннями до спортивних об'єктів на яких здійснюються тренування, відсутність достатньої кількості змагань на рівні ВНЗ; ускладнене планування та розподіл часу на різні

види основної діяльності відповідно до специфіки організації навчального процесу ВНЗ. Частими є зазначення студентами-спортсменами проблем пов'язаними із відсутністю поваги зі сторони адміністрації та професорсько-викладацького складу ВНЗ та наявність фактів корупції. Традиційними є нарікання на фінансове забезпечення занять обраним видом спорту у ВНЗ.

Відповідно до зазначених проблем студентами-спортсменами внесено пропозиції щодо зменшення кількості загального навчального навантаження, підвищення рівня навчально-тренувальної діяльності, введення додаткового матеріального заохочення, зміни ставлення викладачів до паралельної діяльності студентів у галузі спорту, оптимізації співвідношення часу на навчальну, навчально-тренувальну діяльність та відпочинок, збільшення кількості внутрішніх змагань, зміни критеріїв та процесу відбору учасників студентських змагань із різних видів спорту на рівні резервного спорту та спорту вищих досягнень.

У межах з'ясування можливостей до участі в навчально-тренувальній діяльності встановлено, що більшість респондентів (67,39%) мають достатню кількість часу для проведення тренувань у ВНЗ. Також більшість (57,78%) вказала на забезпеченість можливістю участі в змаганнях різного рівня з обраного виду спорту. На нашу думку це переважно студенти-спортсмени, які перебувають на рівні масового та частково резервного студентського спорту.

У порівнянні із попередніми запитаннями майже одноголосно (95,65%) респонденти висловилися про бажання займатися обраним видом спорту впродовж усього періоду навчання в ВНЗ.

Цікавими з огляду на існуючий стан забезпечення та функціонування студентського спорту України є відповіді пов'язані із поєднанням заняттями обраним видом спорту в умовах ВНЗ із іншими (поза вишівськими) заняттями. Більшість респондентів, до яких ми зачисляємо тих, які часто та завжди поєднують навчально-тренувальну діяльність з обраного виду спорту в ВНЗ та поза ним наголошують на цьому (15,56 та 51,11% відповідно). Частина респондентів (26,67%) часто поєднують заняття в межах ВНЗ та поза ним та лише

6,67% студентів спортсменів ніколи не проводять додаткових тренувальних впливів за межами своїх навчальних закладів.

Це вказало нам на потребу корегування ставлення адміністрації та відповідних структурних підрозділів до організації діяльності в студентському спорті, збільшення обсягу та якості забезпечення основного тренувального навантаження з обраного виду спорту для студентів спортсменів під час їхньої навчальної діяльності в ВНЗ.

Ранжування студентами-спортсменами основних проблемних напрямів у забезпечення студентського спорту та їх математико-статистична обробка дали підстави стверджувати, що існують чотири відмінні рівні ($p \leq 0,05$). Першочерговими респонденти зазначили проблеми матеріально-технічного забезпечення (2,07 бала). На другому місці зазначені проблеми медико-біологічного забезпечення, що за оцінками мають вірогідні відмінності від інших груп (2,71 бала). На третій позиції із незначними відмінностями між собою ($p > 0,05$) на думку респондентів опинилися проблеми кадрового та науково-методичного забезпечення (3,72 та 3,46 бала). Останню позицію, також із незначними відмінностями між собою отримали проблеми інформаційного та нормативно-правового характеру (4,11 та 4,15 бала відповідно). Це дає підстави стверджувати, що найбільш відчутними для суб'єктів студентського спорту, представленими студентами-спортсменами, є ті сторони забезпечення, які залучаються до безпосередньої підготовки. Чинниками вирішення та покращення проблем матеріально-технічного та медико-біологічного характеру можуть бути ефективне правове забезпечення та надання об'єктивної інформації учасникам студентського спорту України. Урахування цього вказує на потребу розроблення широкого спектру заходів та можливих напрямів розвитку студентського спорту України в XXI столітті.

Основна навчальна діяльність студентів спортсменів у ВНЗ України вказала на потребу з'ясування суб'єктивного враження респондентів щодо розумінням їхньої діяльності, тобто занять спортом, зі сторони професорсько-викладацького складу та адміністрації ВНЗ. Нажаль, на відміну від провідних університетів

США чи країн Європи, у ВНЗ України на сьогодні не існує вираженої та законодавчо закріпленої системи сприяння навчанню студентам, що мають перспективи чи показують результати в спортивній діяльності. Таким чином, встановлено, що майже половина респондентів (45,65%) лише деколи стикаються із відсутністю розуміння своєї діяльності зі сторони професорсько-викладацького складу та адміністрації. Однак, стурбованість викликає зафіксовані показники відповідей респондентів, які вказали, що у 26,09% респондентів завжди виникають проблеми із представниками ВНЗ та ще 23,91% часто стикаються з ними. Лише у 4,35% респондентів ніколи не виникає непорозуміння із професорсько-викладацьким складом та адміністрацією ВНЗ через заняття спортом.

На попередніх етапах дослідження нами встановлено наявність в ВНЗ різного рівня акредитації можливості занять фізкультурно-спортивною роботою з різних видів спорту. Це підкріплено також і відповідями респондентів, які одногласно зазначили про задоволеність тією кількістю та різноманітністю видів спорту, яка пропонується їхніми ВНЗ.

На завершення нами було поставлене достатньо складне із огляду на об'єктивні чинники запитання стосовно реалізованості спортивного потенціалу за час навчання у ВНЗ. Це питання сформоване з огляду на складність прогнозування та визначення нами перспективності студентів-спортсменів у кожному окремому випадку. Також, відповіді на це питання дали нам змогу з'ясувати особистий рівень домагань студентів-спортсменів за час їхнього заняття фізкультурно-спортивною діяльністю у ВНЗ. Отримані відомості були дещо непередбачуваними. Тільки трохи більше третини (36,96%) респондентів висловили думку, що повною мірою реалізували (реалізують) свій спортивний потенціал. Така сама частина респондентів не змогли однозначно висловитися з приводу цього запитання та дещо менше третини респондентів (26,09%) зазначили, що не реалізували свої можливості та відповідно не досягли рівня результатів адекватного до суб'єктивної оцінки свого потенціалу. Це вказує на

потребу значної корекції окремих компонентів системи підготовки та загалом діяльності в студентському спорті України.

При зверненні до респондентів із запитанням щодо пропозицій, рекомендацій, узагальнень із розвитку студентського спорту України виявлено низьку активність. Основні пропозиції та зауваження були сконцентровані на проблематиці фінансування, матеріально-технічної бази, що об'єктивно складно врахувати при подальшій діяльності. Однак є такі, що тривожать, зокрема пов'язані із створенням адекватних умов і проведення змагань, пошуком фахівців для підготовки спортсменів високого класу. Більш доречними, в утворених в Україні соціально-політичних та економічних умовах, вважаємо пропозиції респондентів стосовно проведення реформування студентського спорту України та залучення досвіду і безпосередньої діяльності іноземних фахівців, які працюють у відповідній сфері за кордоном. Основними напрямками реформування зазначено збільшення спортивних заходів, популяризацію студентських змагань серед глядачів тощо.

Таким чином, на підставі вивчення даних студентського спорту України впродовж 2000–2015 рр., аналізування опитування безпосередніх учасників (суб'єктів) цієї діяльності нами сформовано коло проблем та виокремлено варіанти їхнього подолання і загалом оптимізації діяльності в соціальній практиці студентського спорту України. Нами виділено 57 можливих змістових напрямів подальшого розвитку окремих сторін діяльності та студентського спорту України загалом в XXI столітті. Вони розглядалися в перспективі реалізації на короткостроковий (до 5 років) та довгостроковий (понад 5 років) періоди. З метою їхнього обґрунтування проведено експертне оцінювання до якого залучено сім фахівців, які мають безпосереднє відношення до діяльності в студентському спорті.

Усі виокремлені змістові напрями можливого подальшого розвитку окремих сторін діяльності та студентського спорту України загалом в XXI столітті умовно розподілено на кілька блоків. Перший блок під назвою «Змагання» пов'язаний із такими напрямками: організація внутрішньо вишівських

змагань на систематичній основі та упродовж усього навчального року; інтеграція студентських змагань із іншими змаганнями; розвиток у ВНЗ та включення до програм змагань Всеукраїнської універсиади національних видів спорту; проведення фінальних змагань в обласних містах України та на «традиційних» спортивних спорудах; стандартизація термінів проведення та загально календаря змагань у видах студентського спорту; формування програми змагань серед студентів на вишівському та національному рівнях з урахуванням рейтингу популярності видів спорту.

Другий блок напрямів умовно об'єднано під назвою «Організація». Серед його напрямів: розробка та обґрунтування об'єктивної системи відбору спортсменів у студентському спорті; обґрунтування пропорційного розподілу між групами видів спорту в програмі змагань Всеукраїнської універсиади; обґрунтування варіативності видів спорту та дисциплін в межах програми змагань Всеукраїнської універсиади; організація вишівських та національних змагань серед студентів із урахуванням принципів провідних країн в студентському спорті; зміна критеріїв підрахунку очок в загальнонаціональному заліку ВНЗ у змаганнях Всеукраїнської універсиади; систематичне (2-4 рази на рік) проведення фестивалів студентського спорту; диференціація участі студентів-спортсменів в студентських та інших змаганнях; запровадження можливості викладачам ВНЗ проходити підвищення кваліфікації за програмою підготовки спортсменів із її подальшим зарахуванням; зміна критеріїв оцінювання фізкультурно-спортивної діяльності ВНЗ із введенням інтегрального критерію (масовість, результативність тощо).

Третій блок мав чітко виражене спрямування на нормативно-правове регулювання діяльності, зокрема це: співпраця між ВНЗ місцевого та обласного рівня із метою залучення студентів-спортсменів до навчально-тренувальної та змагальної діяльності в адекватних умовах; закріплення нормативно-правового статусу студентів-спортсменів на національному та місцевому рівнях; розширення положень щодо місця та ролі студентського спорту в нормативно-правових документах; обґрунтування та закріплення в нормативно-правових

документах особливих умов для оренди спортивних споруд для студентів-спортсменів та структур ВНЗ студентського спорту.

Четвертий блок був спрямований на забезпечення різних аспектів діяльності студентського спорту України. Серед цих напрямів такі: створення пільг для забезпечення харчуванням та проживанням студентів-спортсменів у ВНЗ; створення та підтримання функціонування єдиної бази студентів-спортсменів; створення та підтримання функціонування єдиної бази спортивних споруд ВНЗ різного підпорядкування; організація та проведення семінарів (у тому числі із залученням закордонних фахівців) за тематикою студентського спорту; утворення на основі діяльності стаціонарних організацій обласних осередків медико-біологічного забезпечення підготовки студентів-спортсменів; розробка типових програм із видів спорту в умовах ВНЗ; розробка методичних рекомендацій із відбору до груп на вищих рівнях (резервний та спорт вищих досягнень) ВНЗ студентів загальних курсів.

П'ятий блок напрямів був пов'язаний із економічними аспектами, серед них такі: введення дотацій на фінансування студентського спорту України; розробка системи пільгового оподаткування суб'єктів діяльності в студентському спорті України; пропорційне розподілення фінансування на забезпечення розвитку різних видів спорту в умовах ВНЗ; виокремлення частки фінансування (державного та місцевого) студентського спорту окремих ВНЗ із урахуванням їхнього рейтингу; налагодження та координація співпраці структур студентського спорту із спонсорами та меценатами; розробка програми концесій спортивних споруд, що належать ВНЗ; створення умов державного фінансування логістики студентського спорту; обґрунтування рангової системи часткового забезпечення спортивним інвентарем ВНЗ; запровадження логістичних заходів із узгодження попиту та пропозиції спортивного обладнання для забезпечення діяльності в видах студентського спорту; забезпечення індивідуальної співпраці виробників спортивних товарів (іншої продукції) із провідними студентами-спортсменами; створення пільгових умов для діяльності спонсорів студентського спорту України.

Шостий блок передбачав елементи популяризації студентського спорту та зокрема такі напрями: грантове підтримання проведення змагань серед студентів із різних видів спорту; розробка системи заохочення (через стипендії) студентів-спортсменів; розробка та запровадження піар-компаній змагань студентського спорту України на національному та міжнародному рівнях; соціологічне обґрунтування популярності видів спорту та рухової активності серед студентської молоді; диференційований регіональний розвиток видів спорту, популярних серед студентів; розробка розширеної системи реєстрації «рекордів» за різними аспектами діяльності у студентському спорті України.

Сьомий блок передбачав введення інновацій у студентському спорті України. Запропоновані напрями: забезпечення випуску науково-популярної, публіцистичної та довідкової літератури з проблематики спорту для студентської молоді; утворення та підтримання діяльності консультативного центру з підготовки студентів-спортсменів та забезпечення проведення студентських змагань; запровадження пілґ для ВНЗ за умови побудови та запуску нових спортивних споруд; розробка програми залучення провідних тренерів із видів спорту до діяльності на постійній чи фрагментарній основі в ВНЗ; організація міжнародного стажування для викладачів ВНЗ за проблематикою студентського спорту; організація міжнародного обміну студентами-спортсменами; проведення науково-практичних конференцій з проблематики студентського спорту; посилення ролі національних федерацій з видів спорту в розвитку видів спорту в ВНЗ; створення інноваційних програм розвитку студентського спорту при ВНЗ та їхня перевірка в умовах України.

Останній блок за змістовою компонентою мав відмінності від попередніх та містив такі напрями: розробка індивідуальних підходів до навчання провідних студентів-спортсменів з елементами екстернату та дистанційної форми навчання; запровадження індивідуальної програми навчання для провідних студентів-спортсменів, які вибороли право представляти та ведуть підготовку до змагань Всесвітніх універсіад; створення інформаційних ресурсів у засобах масової комунікації за проблематикою студентського спорту України; розробка та

обґрунтування критеріїв моніторингу стану розвитку студентського спорту в ВНЗ; забезпечення безбар'єрності та доступності спортивних споруд при ВНЗ України.

За результатами оцінювання усі напрями в межах короткострокового та довгострокового розвитку студентського спорту України були розподілені на три основні групи (1,00–2,99 бали – низька; 3,00–4,99 бали – середня та 5,00–7,00 бала – висока ймовірна ефективність відповідно). У тексті дисертаційної роботи нами представлені лише ті напрями, які на узгоджену думку експертів ($W=0,35-0,53$) мають високу ймовірну ефективність (межі оцінок становили 5,00–5,57 бали, $W=0,35-0,53$ для короткострокового та 5,00–6,57 бали, $W=0,49-0,63$ для довгострокового розвитку).

Таким чином, до напрямів, які сприятимуть оперативній корекції стану розвитку студентського спорту України експерти включили: проведення фінальних змагань в обласних містах України та на «традиційних» спортивних спорудах ($5,00\pm 1,14$ бала), розвиток у ВНЗ та включення до програм змагань Всеукраїнської універсиади національних видів спорту ($5,29\pm 1,10$ бала) – блок «змагання»; створення пільг для забезпечення харчуванням та проживанням студентів-спортсменів у ВНЗ ($5,14\pm 1,55$ бала) – блок «забезпечення»; посилення ролі національних федерацій з видів спорту в розвитку видів спорту в ВНЗ ($5,29\pm 1,27$ бала) – блок «популяризація»; забезпечення безбар'єрності та доступності спортивних споруд при ВНЗ України ($5,57\pm 1,06$ бала), створення інформаційних ресурсів у засобах масової комунікації за проблематикою студентського спорту України ($5,00\pm 0,86$ бала) – блок «інше»; розробка системи заохочення (через стипендії) студентів-спортсменів ($5,43\pm 1,51$ бала), розробка та запровадження піар-компанії змагань студентського спорту України на національному та міжнародному рівнях ($5,00\pm 1,71$ бала) – блок «інновації»; забезпечення індивідуальної співпраці виробників спортивних товарів (іншої продукції) із провідними студентами-спортсменами ($5,43\pm 1,35$ бала), налагодження та координація співпраці структур студентського спорту із спонсорами та меценатами ($5,57\pm 1,06$ бала), розробка системи пільгового оподаткування суб'єктів діяльності в студентському спорті України ($5,00\pm 1,43$

бала), створення пільгових умов для діяльності спонсорів студентського спорту України ($5,29 \pm 1,39$ бала) – усі блок «економіка».

Для довгострокового розвитку студентського спорту України експерти вбачають найбільш ефективним реалізацію наступних напрямів: інтеграція студентських змагань із іншими змаганнями ($5,71 \pm 1,06$ бала), стандартизація термінів проведення та загалом календаря змагань у видах студентського спорту ($5,29 \pm 1,39$ бала) – блок «змагання»; зміна критеріїв оцінювання фізкультурно-спортивної діяльності ВНЗ із введенням інтегрального критерію ($6,57 \pm 0,61$ бала), зміна критеріїв підрахунку очок в загальнонаціональному заліку ВНЗ у змаганнях Всеукраїнської універсиади ($5,71 \pm 0,82$ бала), організація вишівських та національних змагань серед студентів із урахуванням принципів провідних країн в студентському спорті ($5,29 \pm 0,98$ бала), розробка та обґрунтування об'єктивної системи відбору спортсменів в студентському спорті ($5,29 \pm 1,67$ бала) – блок «організація»; закріплення нормативно-правового статусу студентів-спортсменів на національному та місцевому рівнях ($5,71 \pm 1,27$ бала) – блок «право»; розробка типових програм з видів спорту в умовах ВНЗ ($5,29 \pm 0,69$ бала), створення пільг для забезпечення харчуванням та проживанням студентів-спортсменів у ВНЗ ($5,43 \pm 1,35$ бала), створення та підтримання функціонування єдиної бази студентів-спортсменів ($5,00 \pm 1,71$ бала) – блок «забезпечення»; запровадження пільг для ВНЗ за умови побудови та запуску нових спортивних споруд ($5,00 \pm 1,14$ бала), організація міжнародного обміну студентами-спортсменами ($5,29 \pm 1,18$ бала) – «популяризація»; запровадження індивідуальної програми навчання для провідних студентів-спортсменів, які вибороли право представляти та ведуть підготовку до змагань Всесвітніх універсіад ($5,00 \pm 1,71$ бала) – «інше»; розробка розширеної системи реєстрації «рекордів» за різними аспектами діяльності в студентському спорті України ($5,43 \pm 1,51$ бала), соціологічне обґрунтування популярності видів спорту та рухової активності серед студентської молоді ($5,29 \pm 1,47$ бала) – блок «інновації»; налагодження та координація співпраці структур студентського спорту із спонсорами та меценатами ($5,86 \pm 1,06$ бала) – блок «економіка».

Відзначимо, що із усієї сукупності визначених напрямів подальшого розвитку студентського спорту України в XXI столітті тільки 9 (для короткострокового) та 5 (для довгострокового розвитку) отримали оцінки нижчі за 3,00 бали, тобто на думку експертів мають низьку ймовірну ефективність.

За результатами проведеного експертного оцінювання визначено, що напрями подальшого розвитку студентського спорту України в короткостроковому та довгостроковому періодах мають відмінну структуру. Із усіх напрямів, які визначені експертами як ймовірно найбільш ефективні, лише два одночасно представлені в структурах короткострокового та довгостроковому періодах: налагодження та координація співпраці структур студентського спорту із спонсорами та меценатами, створення пілг для забезпечення харчуванням та проживанням студентів-спортсменів у ВНЗ.

Висновки до 4 розділу

1. Структура та зміст діяльності в студентському спорті України представлені множиною елементів, поєднання яких за основними властивостями відповідає специфічній соціальній системі. Вона представлена двома рівнями – керівних та базових структур. До керівних структур відносяться державні та громадські організації, основна діяльність чи окремі установчі завдання яких передбачають проблематику студентського спорту. Базовий рівень представлений, першочергово, системоутворювальними елементами, зокрема змаганнями та вищим навчальним закладом, а також процесними структурами студентського спорту – спортивним клубом (відповідними підрозділами вищих навчальних закладів) та навчально-тренувальним процесом, що реалізується на основних рівнях цільово-результативної діяльності студентів-спортсменів (масовий, резервний спорт та спорт вищих досягнень).

2. Обов'язковими компонентами діяльності спортивних клубів вищих навчальних закладів України як базової ланки студентського спорту є організаційна, правова, фінансова, інформаційна. Організаційний компонент

пов'язаний із стратегічним визначенням приналежності спортивного клубу до незалежних (громадських), підпорядкованих (вищі навчальні заклади) чи змішаного типу структур; правовий – визначається нормуванням діяльності спортивного клубу та узгодженості її із законодавчою базою України; фінансовий – вибором основних джерел забезпечення діяльності із досягненням стабільності та ґрунтовності надходжень для реалізації основних завдань; інформаційний – висвітлення результатів та популяризація діяльності спортивного клубу в соціальній групі студентства та суспільстві загалом.

3. Система підготовки спортсменів в студентському спорті має значну кількість спільних ознак із класичним представленням розкритим в фундаментальних роботах. Характерними відмінностями є доповнення структури елементами групи забезпечення, переорієнтованістю поодиноких елементів (навчання, відновлення тощо), виокремлення окремих рівнів занять студентами-спортсменами фізкультурно-спортивною діяльністю за цільово-результативною спрямованістю.

4. Ефективна інтеграція навчальної та спортивної діяльності студентів-спортсменів уповільнюється в зв'язку з відсутністю достатньої кількості часу на проведення навчально-тренувальної діяльності; одноманітністю тренувального процесу; складністю із добираннями до спортивних об'єктів; труднощами планування та розподілу часу на різні види діяльності; проблемами пов'язаними із відсутністю поваги зі сторони адміністрації та професорсько-викладацького складу та наявністю фактів корупції.

5. У структурі короткострокового розвитку студентського спорту України зафіксоване переважання напрямів щодо власне змагальних та економічних аспектів (від $5,00 \pm 1,14$ до $5,57 \pm 1,06$ бала, $W = 0,35 - 0,53$, $p \leq 0,05$): розвиток у ВНЗ та включення до програм змагань Всеукраїнської універсиади національних видів спорту; проведення фінальних змагань в обласних містах України та на «традиційних» спортивних спорудах; забезпечення безбар'єрності та доступності спортивних споруд при ВНЗ України; створення інформаційних ресурсів у засобах масової комунікації за проблематикою студентського спорту України;

налагодження та координація співпраці структур студентського спорту із спонсорами та меценатами; забезпечення індивідуальної співпраці виробників спортивних товарів (іншої продукції) із провідними студентами-спортсменами; створення пільгових умов для діяльності спонсорів студентського спорту України; розробка системи пільгового оподаткування суб'єктів діяльності в студентському спорті України.

У структурі довгострокового – організаційних, інноваційних та аспектів забезпечення (від $5,00 \pm 1,14$ до $6,57$ бала, $W = 0,39 - 0,63$, $p \leq 0,05$): зміна критеріїв оцінювання фізкультурно-спортивної діяльності ВНЗ із введенням інтегрального критерію; зміна критеріїв підрахунку очок в загальнонаціональному заліку ВНЗ у змаганнях Всеукраїнської універсиади; розробка та обґрунтування об'єктивної системи відбору спортсменів в студентському спорті; організація вишівських та національних змагань серед студентів із урахуванням принципів провідних країн в студентському спорті; створення пільг для забезпечення харчуванням та проживанням студентів-спортсменів у ВНЗ; розробка типових програм з видів спорту в умовах ВНЗ; створення та підтримання функціонування єдиної бази студентів-спортсменів; розробка розширеної системи реєстрації «рекордів» за різними аспектами діяльності в студентському спорті України; соціологічне обґрунтування популярності видів спорту та рухової активності серед студентської молоді.

Результати за розділом 4 опубліковано в науковій праці [122, 160].

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблематика здоров'я студентської молоді є стратегічним та актуальним напрямом державної політики України [20, 66, 130]. Поява нових викликів для галузі фізичного виховання та спорту найбільш відчутно позначилася реформами у навчальній діяльності вищих навчальних закладах України [39, 69, 95, 233].

Зміни, які активно пропагуються в фізкультурно-спортивної діяльності студентів формують пріоритет уподобання студентів, можливостей матеріально-технічного та інших видів забезпечення, перспектив особистісного розвитку студентів тощо [28, 55, 79].

Упродовж кількох десятиліть відбувалися позитивні зміни, що характеризувалися появою нових форм організації самостійної роботи студентів, видів рухової активності та видів спорту, якими мали можливість займатися студенти [98, 112, 245, 246]. Це дало змогу Україні вдало представляти студентський спорт на міжнародному рівні [31, 119, 208, 2018].

Суттєва активізація діяльності в студентському спорті України в 90-х роках ХХ століття та на початку ХХІ століття привела до появи наукових досліджень широкої тематики, що також доповнювалися світовими тенденціями за обраним науковим напрямом [4, 30, 116, 191].

Незважаючи на національні особливості соціально-політичного, культурологічного, економічного та правового розвитку для суспільства та зокрема студентської молоді України залишаються актуальними проблеми погіршення здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості, потреби ефективної реалізації індивідуальних можливостей тощо, що на думку значної частини фахівців можуть бути подолані за допомогою засобів студентського спорту [42, 60, 77, 136].

Зацікавленість суспільства різними соціальними практиками спорту та окремими видами спорту [19, 20, 65, 176, 265] сприяла також зростанню частки наукових досліджень присвячених студентському спорту, зокрема тим, які були

спрямовані на вивчення окремих аспектів діяльності у різних країнах світу [16, 110, 115], з'ясуванню значення студентського спорту в формуванні культури особистості молодшої людини [38, 83, 143], загальним проблемам міжнародного студентського руху [40, 45, 105], історіографії студентського спорту України [10, 32, 55, 208] тощо.

Однак це не дало змоги розв'язати протиріччя між наявністю й активним суспільним значенням студентського спортивного руху в Україні та відсутністю науково-методичного обґрунтування основ його діяльності в сучасному суспільстві, що утворило важливе науково-практичне завдання вивчення становлення та розвитку студентського спорту в Україні в XXI столітті [116, 120, 122].

Підсилення актуальності обраного напрямку дослідження пов'язане із наявністю положень, пов'язаних із розвитком студентського спорту в низці нормативно-правових документів, серед яких Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту, Указ Президента України «Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах і розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні» [74, 127, 182].

На підставі вивчення значного масиву наукової та методичної літератури встановлено, що фахівців вбачають розв'язання науково-практичного завдання пов'язаного із з'ясуванням особливостей становлення та розвитку студентського спорту України в XXI столітті у вивченні даних організаційного та методичного характеру, структури та змісту діяльності в студентському спорті, стану матеріально-технічного, науково-методичного забезпечення, мотивації студентів до систематичних занять спортом [116, 120, 122, 220].

Вищезазначене дало нам змогу у процесі дослідження залучити об'єктивні джерела інформації, серед яких нормативно-правові документи загальнодержавного рівня [73, 74, 185, 186], статuti та положення спортивних клубів при ВНЗ України різного рівня акредитації [172, 173, 201], установчі

документи національних федерацій з видів спорту [205, 206, 207], підсумкові річні звіти з фізичної культури і спорту за період 2000–2014 роки.

При аналізуванні змісту цих офіційних документів ми зіткнулися з проблемою відсутності уніфікованості статистичної інформації. Таким чином аналізування проводилося за допомогою виокремлення тих показників які були характерними для усіх років періоду 2000–2014 рр. Інші показники були залученні з метою епізодичної демонстрації ситуації за окремими складовими студентського спорту України.

Порівняння отриманих даних із існуючими вказало, що науковці при розгляді наукової проблематики студентського спорту цілісно не вивчали питань власне масового студентського спорту та компонентів забезпечення системи студентського спорту України [30, 40, 41, 84]. Також, встановлено, що у дослідженнях останніх років основними пріоритетами є результативність виступів та представленість України на змаганнях студентів-спортсменів найвищого рівня, зокрема Всесвітніх універсіадах. Іншу значну частку досліджень присвячено історичним аспектам розвитку студентського спорту України та світовим тенденціям [32, 39, 47, 179, 210].

За результатами дослідження вдалося встановити, що для більшості показників студентського спорту України в XXI столітті (на прикладі 2000–2015 рр.) спостерігається хвилеподібна низхідна тенденція. Найбільш виражені негативні зміни зафіксовані для кадрового та матеріально-технічного забезпечення, відсоткові значення яких коливалися у межах 15,1–92,3%, що фактично «паралізує» можливість якісного процесу підготовки студентів-спортсменів з окремих груп видів спорту (зимові олімпійські, неолімпійські, стрілецькі та водні види спорту) [117, 121, 123]. Винятковими вважаємо показник кількості інших приміщень для фізкультурно-спортивної роботи та плавальних басейни ВНЗ III-IV рівня акредитації де відсутнє суттєве зниження. Лише в одному випадку, за кількістю спортивних майданчиків (ВНЗ III–IV рівня акредитації) зафіксоване зростання на 26,2 %.

У доповнення низки наукових відомостей [12, 24, 149, 180, 192] можна стверджувати, що за усією сукупністю показників більш виражені негативні зміни спостерігаються для показників ВНЗ України I–II рівнів акредитації.

Вивчення змісту наукових досліджень фахівців вказало, що питанням залучення студентської молоді до занять фізкультурно-спортивною діяльністю приділялося достатньо уваги [23, 51, 98, 133, 164]. Разом із тим, проведене дослідження дало підстави для уточнення кількісного співвідношення генеральної сукупності студентів-спортсменів на рівні масового спорту із з'ясуванням динаміки впродовж початку XXI століття, зокрема встановлені частки першої (63,70%), другої (19,56%) та третьої (16,70%) груп структурно-адміністративних одиниць території України.

У значній кількості наукової та методичної літератури вказано про зростання популярності різних видів рухової активності та видів спорту [25, 98, 137, 148]. Нами підтверджена ці відомості та уточнено, що це більш виражено для видів спорту, які не входять до програми Олімпійських ігор (з 57 до 110) та видів спорту для осіб із вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку (з 35 до 50) [119, 122,]. Однак незважаючи на це, більшість студентів займаються літніми олімпійськими видами спорту (66,47–68,57%), що узгоджується із наявними в науковій та методичній літературі даними [133, 143, 196, 209]. Значно менша частка студентів залучені до видів спорту, що не входять до програми олімпійських ігор (30,43–32,39%) та мінімальні показники залучення зимовими олімпійськими видами спорту та видами спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку долучено близько 1% студентів, що не було відображено в наукових дослідженнях.

У процесі розв'язання першого завдання дослідження нами з'ясовано можливість екстраполяції існуючих наукових даних та виокремлення трьох рівнів навчально-тренувальної та змагальної діяльності студентів-спортсменів [61, 88, 154, 170]. Порівняння часток досліджень фахівців присвячених масовому, резервному та студентському спорту вищих досягнень вказало на суттєву перевагу останнього рівня, що є очікуваним внаслідок більшої міжнародної ваги

та соціально-політичного значення [4, 90, 93, 156, 157]. Тому реалізація дисертаційного дослідження передбачала проміжне завдання, в межах якого нам вдалося встановити, що розвиток резервного студентського спорту забезпечується проведенням змагань на національному рівні, зокрема Всеукраїнських універсіад. Загалом за період початку XXI століття можна виокремити 2005–2007 рр. де кількість видів спорту була «піковою» (40 видів спорту), однак за ключовими крапками (2000 та 2015 рр.) змін практично не відбулося. Така сама ситуація зафіксована для кількості студентів-спортсменів. Поясненням цього може бути наявна в низці наукових праць фахівців інформація, яка стосується проведення реформування галузі внаслідок соціально-політичних та економічних умов [24, 32, 108, 131, 149].

Найбільш вивченим рівнем студентського спорту об'єктивно є рівень вищих досягнень [22, 26, 27, 31, 99]. Разом із відомими даними нами встановлено, що упродовж усього періоду участі представників України на змаганнях Всесвітніх універсіад здобуто 480 та 102 нагород різного ґатунку із визначеними лідерськими позиціями у загальнокомандному заліку, однак ці здобутки забезпечувалися ефективною діяльністю менше ніж 20 ВНЗ України.

Аналіз даних на усіх рівнях навчально-тренувальної та змагальної діяльності дав нам підстави стверджувати про відсутність урегульованого процесу медико-біологічного забезпечення [95, 109, 124]. При значній кількості наукових досліджень фахівців щодо науково-методичного забезпечення підготовки спортсменів в окремих видах спорту (баскетболу, волейболу, настільного тенісу тощо [28, 43, 51, 79]) відсутні чіткі рекомендації для системи студентського спорту України загалом.

За підсумками вивчення особливостей розвитку масового, резервного та студентського спорту вищих досягнень нам вдалося з'ясувати характерні відмінності національного варіанту підходу до системи підготовки в студентському спорті України. Схожі дані на рівні олімпійського та професійного спорту є відомими у науковій літературі [61, 88, 154, 170], проте не враховували специфіки діяльності у студентському спорті України.

Інтерпретація отриманих у ході дослідження відомостей дала підстави для з'ясування структури та змісту діяльності в студентському спорті України [119, 122, 124]. Традиційні підходи системного вивчення явищ спорту підтверджені наявністю в студентському спорті множини елементів, поєднання яких за основними властивостями відповідає специфічній соціальній системі [13, 14, 47, 96, 106]. Як і в практиках олімпійського, професійного, адаптивного спорту та спорту для всіх система підготовки спортсменів в студентському спорті має значну кількість сталих ознак [19, 20, 170]. Проте присутнє доповнення структури забезпечення, нова інтерпретація елементів навчання, відновлення, змагання тощо, диференціація рівнів занять студентами-спортсменами фізкультурно-спортивною діяльністю за цільово-результативною спрямованістю [124]. Реалізація системи підготовки покладена на спортивні клуби (структурні підрозділи) ВНЗ України з особливостями організаційної, правової, фінансової, інформаційної роботи, що має відмінності порівняно із фундаментальними даними [88, 169].

За результатами пошуку проблемних аспектів, що стримують розвиток студентського спорту проведено доповнення наявних у дослідженнях фахівців [77, 82, 89, 249, 269] та з'ясовано, що ефективна інтеграція навчальної та спортивної діяльності студентів-спортсменів уповільнюється в зв'язку з труднощами планування та розподілу часу на різні види діяльності; відсутністю поваги зі сторони адміністрації та професорсько-викладацького складу та наявність фактів корупції. Окрім цього отримано нові дані та обґрунтовано сукупності напрямів подальшого розвитку студентського спорту України в короткостроковому та довгостроковому періодах за значенням та змістом.

Аналіз та узагальнення результатів дослідження, зіставлення їх з існуючою науковою інформацією, дали нам змогу стверджувати про отримання наукових даних трьох рівнів новизни, ті які набули подальшого розвитку, удосконалили існуючі та нові наукові дані.

Набули подальшого розвитку відомості про сутність, історичні передумови формування та особливості впливу студентського спорту на розвиток особистості студентської молоді [2, 6, 22, 30, 221].

Набуло подальшого розвитку значення студентського спорту в системі вищої освіти України [42, 51, 55, 60, 63].

Удосконалено відомості про підходи до побудови системи підготовки в студентському спорті України [88, 98, 102, 112, 170]. З'ясовано, що такі характерні відмінності як відносно мала кількість студентів, залучених до участі в вишівських, міжвишівських та міжнародних змаганнях; обмеженість реалізації потенціалу студентів-спортсменів для переходу від масового до резервного та в подальшому студентського спорту вищих досягнень; втрати обдарованих студентів-спортсменів за час навчання у ВНЗ; диспропорція між кількістю студентів-спортсменів на рівнях масового та двох вищих рівнях – резервного та спорту вищих досягнень виокремлюють національний варіант підходу до системи підготовки в студентському спорті України.

Удосконалено наукові дані про структуру та зміст діяльності спортивних клубів при вищих навчальних закладах України, що пов'язане із встановленням наявності обов'язкових компонентів діяльності цих процесних структур студентського спорту, а саме організаційного (стратегічне визначення приналежності спортивного клубу до незалежних (громадських), підпорядкованих (вищі навчальні заклади) чи змішаного типу структур), правового (нормування діяльності спортивного клубу та узгодженості її із законодавчою базою України), фінансового (вибір основних джерел забезпечення діяльності із досягненням стабільності та ґрунтовності надходжень для реалізації основних завдань), інформаційного (висвітлення результатів та популяризація діяльності спортивного клубу в соціальній групі студентства та суспільстві загалом) [21, 25, 46, 118, 142, 160, 233].

Удосконалено відомості про стан розвитку масового, резервного та студентського спорту вищих досягнень України [10, 47, 64, 90, 208]. Виявлені частки студентів, зайнятих фізкультурно-спортивною роботою за різними

групами структурно-адміністративних одиниць території України та динаміка їх співвідношення впродовж 2000–2014 рр., з'ясовано динаміки кількості видів спорту, яка виражена сталістю переліку літніх та зимових видів спорту, збільшенням переліку видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор та видів спорту для осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку. У резервному студентському спорті за період 1999–2015 рр. спостерігається збільшення кількості учасників фінальних частин, зменшення ВНЗ-учасників національних змагань, змін структури видів спорту в національних студентських змаганнях. З'ясування динаміки результативності студентського спорту вищих досягнень України засвідчила високий рівень підготовленості провідних студентів-спортсменів, що дало змогу впродовж 1993–2015 рр. вибороти 480 та 102 нагород різного ґатунку на змаганнях літніх та зимових Всесвітніх універсіад та займати 2–9 та 2–13 позиціях загальнокомандного заліку відповідно.

Уперше визначено структуру та зміст діяльності в студентському спорті України та обґрунтовано характерні відмінності системи підготовки студентів-спортсменів в умовах ВНЗ України. Структура та зміст діяльності в студентському спорті України представлена множиною елементів та двома рівнями – керівних (державні та громадські організації) та базових структур (змагання та вищий навчальний заклад). Базові структури інтегрують у себе процесні, що представлені спортивним клубом (відповідними підрозділами вищих навчальних закладів) та навчально-тренувальним процесом.

Система підготовки спортсменів у студентському спорті реалізується на трьох основних рівнях цільово-результативної діяльності студентів-спортсменів (масовий, резервний та спорт вищих досягнень) та має характерні відмінності пов'язані із доповненням структури елементів групи забезпечення, переорієнтованістю елементів навчання, змагання, відновлення тощо, виокремленням окремих рівнів занять студентами-спортсменами фізкультурно-спортивною діяльністю.

Уперше визначено тенденції становлення студентського спорту України в ХХІ столітті (на прикладі 2000–2015 рр.). Серед них:

- хвилеподібна регресія показників забезпечення (зменшення кількості фахівців структурних підрозділів фізичної культури і спорту вищих навчальних закладів України, кількості спортивних споруд різного функціонального призначення);
- виокремлення та диференціація рівнів цільово-результативної спрямованості навчально-тренувальної та змагальної діяльності студентів-спортсменів (масовий, резервний та студентський спорту вищих досягнень)
- варіативність співвідношення видів спорту (літніх та зимових олімпійських, неолімпійських, видів спорту для з осіб вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку долучено) у змаганнях Всеукраїнської універсиади;
- стабільність відсоткового співвідношення кількості залучених до фізкультурно-спортивної роботи студентів з різних груп видів спорту при зменшенні абсолютних показників.
- відносна стабільність позицій збірної України в загальнокомандному заліку на змаганнях літніх та зимових Всесвітніх універсиадах

Уперше обґрунтовано сукупності перспективних напрямів короткострокового та довгострокового розвитку студентського спорту України в ХХІ столітті. Спільні напрями подальшого розвитку із високою ймовірною ефективністю ($W=0,63$, $p \leq 0,05$) передбачають створення пільг для забезпечення харчуванням та проживанням студентів-спортсменів у вищих навчальних закладах, налагодження та координація співпраці структур студентського спорту із спонсорами та меценатами. Відмінності структур напрямів розвитку студентського спорту України містяться у тому, що для короткострокового перевага надається економічним аспектам та власне змагальним, для довгострокового – організаційним, інноваційним та аспектам забезпечення.

Результати за розділом 5 опубліковано в наукових працях [116, 117, 159, 160].

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні подано нове розв'язання науково-практичного завдання, що пов'язане із наявністю протиріччя між зростанням суспільного значення студентського спортивного руху та відсутністю науково-методичного обґрунтування його подальшого розвитку в Україні у XXI столітті.

1. Наукова проблематика студентського спорту розкривається в дослідженнях, присвячених з'ясуванню сутності цієї соціальної практики спорту, історичним передумовам цієї діяльності в різних країнах світу, з'ясуванню значення студентського спорту у формуванні культури особистості молоді людини, проблематиці міжнародного студентського руху, історіографії студентського спорту України тощо. Наявні доведені фахівцями галузі факти погіршення здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості молоді, відсутності ефективного переходу від системи дитячо-юнацького спорту до спорту вищих досягнень, посилення суперництва в спорті вищих досягнень поряд із задекларованими положеннями Закону України «Про фізичну культуру і спорт», Міжнародної хартії фізичного виховання та спорту, Указу Президента України «Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах і розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні» тощо створюють протиріччя між дедалі більшим суспільним значенням студентського спортивного руху та відсутністю його науково-методичного обґрунтування в характерних соціально-політичних, культурологічних, економічних та правових умовах України, що зумовило актуальність окремого науково-практичного завдання.

2. Основні показники розвитку студентського спорту України у XXI столітті (на прикладі 2000–2015 років) доцільно вивчати на трьох рівнях цільово-результативної спрямованості навчально-тренувальної та змагальної діяльності (масовий, резервний студентський спорт і студентський спорт вищих досягнень).

Для більшості показників забезпечення розвитку студентського спорту України впродовж 2000–2015 років наявна хвилеподібна регресія, що найбільше виявляється в зменшенні кількості фахівців структурних підрозділів фізичної культури і спорту вищих навчальних закладів України (22,1–42,7%) та кількості спортивних споруд різного функціонального призначення (15,1–92,3%). За усією сукупністю показників більш виражене зниження кількісних та відносних показників наявне серед вищих навчальних закладів України I–II рівнів акредитації.

Масовий студентський спорт України впродовж 2000–2015 років характеризується сталістю кількості (39–41 позицій) та популярності (66,47–68,57% від загальної кількості студентів, що займаються фізкультурно-спортивною роботою) літніх олімпійських видів спорту; зростанням кількості видів спорту, що не належать до програми Олімпійських ігор (з 57 до 110 позицій) із стабільною кількістю зайнятих цими видами спорту студентів (30,43–32,39%).

Упродовж 2000–2015 років резервний студентський спорт України має варіативну структуру видів спорту (19–40 видів спорту) у змаганнях рівня Всеукраїнських універсіад із загальною тенденцією до збільшення кількості учасників фінальних частин при зменшенні кількості вищих навчальних закладів – учасників національних змагань.

Результати студентського спорту вищих досягнень України забезпечені активною діяльністю 14–20 вищих навчальних закладів, що дало змогу впродовж 2000–2015 років посідати 2–9 та 2–13 позиції загальнокомандного заліку на змаганнях літніх та зимових Всесвітніх універсіад відповідно.

3. Національно-детермінований підхід до системи підготовки в студентському спорті України побудований на підставі об'єктивних показників його забезпечення у XXI столітті (на прикладі 2000–2015 років), динаміки розвитку різних рівнів навчально-тренувальної та змагальної діяльності студентів-спортсменів за цільово-результативною спрямованістю. Його характерними особливостями є диспропорція між кількістю студентів-спортсменів на різних рівнях студентського спорту України, низька змагальність

на рівні масового студентського спорту, висока відповідальність за результат на рівні резервного та студентського спорту вищих досягнень, значні втрати студентів-спортсменів упродовж їхнього навчання у вищих навчальних закладах України різного рівня акредитації.

4. Структура та зміст діяльності в студентському спорті представлені двома функціональними рівнями – керівних та базових структур. Керівні структури в основі своєї діяльності передбачають розв’язання проблем студентського спорту. Для базових структур системоутворювальними чинниками діяльності є змагання та навчальна діяльність у вищих навчальних закладах України. Базові структури становлять основу для процесових структур студентського спорту України та відповідно діяльності спортивних клубів (інших структурних підрозділів) вищих навчальних закладів. Структура та зміст діяльності в студентському спорті України забезпечують реалізацію цільово-результативної діяльності студентів-спортсменів на рівнях масового, резервного та студентського спорту вищих досягнень.

5. Наявність в узагальненій структурі групи забезпечення нових елементів (кадрове, нормативно-правове), переорієнтованість елементів навчання та відновлення, виокремлення занять фізкультурно-спортивною діяльністю студентами-спортсменами за рівнями цільово-результативної спрямованості є характерними відмінностями діяльності керівних та базових структур студентського спорту України в забезпеченні ефективної системи підготовки студентів-спортсменів порівняно із класичними уявленнями.

6. Сукупності обґрунтованих напрямів подальшого розвитку студентського спорту України в короткостроковому та довгостроковому періодах розподілено на підгрупи за значенням (низької, середньої та високої імовірної ефективності) та змістом (спрямовані на вирішення проблем організації, власне змагань, забезпечення, інновацій, популяризації, економічних, правових та інших аспектів діяльності). Наявні відмінні структури короткострокового (переважання власне змагальних та економічних аспектів) та довгострокового (переважання організаційних, інноваційних та аспектів забезпечення) розвитку студентського

спорту України, які мають спільні напрями подальшого розвитку із високою ймовірною ефективністю ($W=0,63$, $p \leq 0,05$): створення пілг для забезпечення харчуванням та проживанням студентів-спортсменів у вищих навчальних закладах, налагодження та координація співпраці структур студентського спорту зі спонсорами та меценатами.

Перспективи подальших досліджень передбачають проведення корекції діяльності в студентському спорті України відповідно до визначених напрямів удосконалення, встановлення їхньої економічної доцільності, обґрунтування науково-методичних положень системи підготовки студентів-спортсменів на різних цільово-результативних рівнях їхньої навчально-тренувальної та змагальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агаев Натиг Фарман оглы. Личностный уровень освоения ценностей физической культуры [Электронный ресурс] / Агаев Натиг Фарман оглы. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2011/Sport/1_88653.doc.htm (дата обращения: 10.02.2015).
2. Адирхаев С. Научно-методичне обґрунтування спортивного руху серед студентів з особливими потребами – як нового напрямку розвитку спорту в Україні / Сослан Адирхаев, Микола Житовоз // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Львів, 2007. – Вип. 11, т. 2. – С.10–12.
3. Адирхаев С. Г. Физкультурно-оздоровительное и спортивное сопровождение обучения студентов с ограниченными возможностями здоровья в вузе / С. Г. Адирхаев // Физическое воспитание студентов. – 2013. – № 6. – С. 3–7.
4. Акишин Б. А. Проблемы организации студенческого спорта в технических университетах / Б. А. Акишин // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 28–30.
5. Алтухов В. А. Педагогічний досвід та сучасні підходи до проблеми формування здорового способу життя в системі освіти / Алтухов В.А. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2015. – Вип. 129, т. 3. – С. 10–14.
6. Андрущенко Л. Б. Спортивно-ориентированная технология обучения студентов по предмету «Физическая культура» / Л. Б. Андрущенко // Теория и практика физической культуры. – 2002. – № 2. – С. 47–54.
7. Апциаури Л. Олимпийский спорт как социальный институт и фактор социализации личности / Лела Апциаури // Молодежь – наука – олимпизм : материалы Междунар. форума. – Москва, 1998. – С. 40–42.
8. Архипов Е. Ю. Состояние, проблемы и перспективы развития студенческого спорта в РФ и в мире / Е. Ю. Архипов, Л. Р. Файзериев // Перспективы развития

современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань, 2012. – С. 32–36.

9. Ашмарин Б. А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании : пособие для студ., асп. и препод. ин-тов физ. культуры / Б. А. Ашмарин. – Москва : Физкультура и спорт, 1978. – 223 с.

10. Бадер А. Спорт у житті студентської молоді УРСР у середині 1950-х – середині 1980-х рр. / А. Бадер // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – № 1. – С. 183–185.

11. Базалук О. Філософія освіти : навч.-метод. посіб. / О. Базалук, Н. Юхименко. – Київ : Кондор, 2010. – 238 с.

12. Бакатов В. Ю. Науково-методичне обґрунтування спортивно-оздоровчого руху серед студентів з особливими потребами як нового напрямку розвитку спорту в Україні / В. Ю. Бакатов, Т. В. Чернобай // Наукові праці Чорноморського держ. ун. ім. П. Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія: Педагогіка. – Київ, 2009. – Т. 112, вип. 99. – С. 136–142.

13. Бальсевич В. К. Спортивная культура в глобализированном современном обществе / Бальсевич В.К. // Sportul Olimpic și sportul pentru toți : material. Congres. Șt. Intern. / col. red.: Manolachi V., Danail S. – Ch. : USEFS, 2011. – Vol. 1. – 2011. – P. 31–33.

14. Барабанова В. Б. Место и значение спорта в системе современного мировоззрения / Барабанова В. Б. // Инновационные преобразования в сфере физической культуры спорта и туризма : материалы науч. тр. XI Международ. науч.-практ. конф. – Ростов на Дону, 2008. – Т. 2. – С. 173–174.

15. Баранов В. А. Физическая культура: ценностно-гуманистическая основа качества жизни современного общества : автореф. дис. ... д-ра философ. наук : [спец.] 09.00.11 „Социальная философия” / Баранов Виктор Алексеевич ; РГТЭУ. – Москва, 2010 – 43 с.

16. Бариев М. М. Потенциал наследия Универсиады–2013 в формировании здорового образа жизни молодого поколения / М. М. Бариев // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в

Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 11–14.

17.Богданов В. М. Спортивные клубы вузов (вопросы и перспективы) / В. М. Богданов // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 40–42.

18.Братановский О. Н. Спортивное право как отрасль российского права / О. Н. Братановский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=26&art=1164> (дата обращения: 23.04.2014).

19.Брискин Ю. А. Адаптивный спорт / Ю. А. Брискин, С. П. Евсеев, А. В. Передерий. – Москва : Советский спорт, 2010. – 316 с.

20.Бубка С. Н. Олімпійський спорт: давньогрецька спадщина та сучасний стан : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.01 „Олімпійський і професійний спорт” / Бубка Сергій Назарович ; НУФВСУ. – Київ, 2014. – 35 с.

21.Бурова С. В. Клуб адаптивного спорта в вузе как эффективная форма организации физкультурно-спортивной работы со студентами-инвалидами / Бурова С. В., Махов А. С. // Стратегические направления реформирования вузовской системы физической культуры : сб. науч. тр. Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием / под общ. ред. Л. М. Волковой, О. Г. Румба. – Санкт-Петербург : Изд-во Политехн. Ун-та, 2014. – Ч. 2. – С. 161–166.

22.Бухараева Ч. Р. Студенческий спорт как ступень в спорт высших достижений / Ч. Р.Бухараева,Ф. Р. Зотова // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 43–44.

23.Быков А. В . Показатели игровой деятельности флорбольных студенческих команд / Быков А. В. // Известия Пензенского государственного педагогического университета имени В. Г. Белинского. Серия: Общественные науки. – Пенза, 2011.– № 24. – С. 582–584.

24. Вавренюк С. А. Науково-теоретичні засади програмно-цільового управління розвитком фізичної культури і спорту для студентської молоді / С. А. Вавренюк // Актуальні проблеми державного управління. – 2014. – № 2. – С. 302–309.
25. Валеев М. А. Характеристика системы студенческого спорта в вузе / Валеев М. А. // Стратегические направления реформирования вузовской системы физической культуры : сб. науч. тр. Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием / под общ. ред. Л. М. Волковой, О. Г. Румба. – Санкт-Петербург : Изд-во Политехн. Ун-та, 2014. – Ч. 2. – С. 47–50.
26. Ванюхина Н. В. Роль образовательных учреждений при подготовке к Универсиаде–2013 года в Казани / Н. В. Ванюхина // Вестник Казанского государственного энергетического университета. – 2012. – № 3 (14). – С. 135–142
27. Вацеба О. Універсиади – важлива форма виховання студентської молоді / Вацеба О., Степанюк С. // Проблеми фізичного виховання студентів: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., присвяч. 85-річчю заснування Дніпропетров. нац. ун-ту. – Дніпропетровськ, 2003. – С. 107–108.
28. Вашкевич С. Удосконалення технічної підготовки баскетболісток студентських команд : стан та перспективи досліджень / Сергій Вашкевич, Мар'ян Пітин / Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Львів : ЛДУФК, 2012. – Вип 16, т. 1. – С. 23–27.
29. Вишне夫斯基 В. И. Современный спорт как социально-культурное явление и его гуманистическая ценность : учеб. пособие / В.И. Вишне夫斯基, В.И. Столяров , В. Г. Федосов. – Москва : МАДИ (ГТУ), 2007. – 72 с.
30. Войнаровський А. Історичні передумови педагогічного керівництва студентським спортом у вищих навчальних закладах України / А. Войнаровський // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт. – Луцьк, 2015. – Вип. 17. – С. 29–32.
31. Войнаровський А. М. Аналіз виступів українських спортсменів на студентських Універсиадах 1993–2011 рр. / А. М. Войнаровський, Н. С. Войнаровська // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному

- суспільстві : зб. наук. пр. Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт. – Луцьк, 2012. – № 1. – С. 3–9.
32. Войнаровський А. М. Документально-нормативна база керівництва розвитком студентського спорту в СРСР 1950–1970 р. / А. М. Войнаровський // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт. – Луцьк, 2013. – № 1. – С. 3–6.
33. Войнаровський А. М. Історичний аналіз розвитку студентського спорту у вищих навчальних закладах України / А. М. Войнаровський // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт. – Луцьк, 2012. – № 2. – С. 7–10.
34. Войнаровський А. М. Соціально-педагогічний аспект розвитку студентського спорту у вищих навчальних закладах України / А. М. Войнаровський // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. пр. – Луцьк, 2013. – Вип. 2. – С. 233–236.
35. Волков Л. Спортивный стиль жизни как основа Олимпийского образования детей и молодежи различных регионов мира / Леонид Волков, Наталья Пангелова // Наука в олимпийском спорте. – 2007. – № 2. – С. 110–114.
36. Волчкова В. И. Реализация комплекса мер по подготовке и проведению XXVII Всемирной летней универсиады / В. И. Волчкова // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 294–297.
37. Воронин С. М. Психолого-педагогическая модель формирования ценностных ориентаций у студентов вузов с использованием средств физической культуры / С. М. Воронин, Л. Ю. Шалайкин, В. В. Новиков // Ученые записки ун-та им. П. Ф. Лесгафта. – 2010. – № 12 (70). – С. 32–35.

- 38.Галевич В. Вплив фізичної культури та спорту на моральність студентів / Володимир Галевич // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк, 2009. – № 2. – С. 3–5.
- 39.Галіздра А. Фізична культура та спорт у житті студентів вищих навчальних закладів / А. Галіздра // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2011. – № 2. – С. 82–84.
- 40.Гаязова А. В. Проблемы студенческого спортивного движения / А. В. Гаязова, В. Я. Назмутдинов // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : Всерос. науч.-практ. конф. – Казань, 2012. – С. 48–52.
- 41.Гилев Г. А. Проблемы развития физической культуры и спорта в вузах / Г. А. Гилев // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 56–59.
- 42.Глоба Т. А. Сучасний стан організації занять з дисципліни "Фізичне виховання" вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації / Глоба Т. А. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2015. – Вип. 129, т. 1. – С. 60–63.
- 43.Гнездилов М. А. Целесообразность применения метода сопряженного воздействия в процессе подготовки баскетболистов в условиях вуза / М. А. Гнездилов // Концепт. – 2014. – Современные научные исследования. Выпуск 2. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://e-koncept.ru/2014/55153.htm>. – ISSN 2304-120X (дата обращения: 30.08.2015).
- 44.Гравитис У. Единство физического и духовного развития / Улдис Гравитис // Молодежь – наука – олимпизм : материалы междунар. форум. – Москва : Советский спорт, 1998. – С. 84–85.
- 45.Григорьев В. И. Кластер студенческого спорта – как дискурс кросскультурной интеграции / Григорьев В. И., Пшеничников А. Ф. // Студенческое спортивное движение: состояние, проблемы и перспективы развития: материалы Междунар.

конф. – Красноярск, 2013. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://elib.sfu-kras.ru/handle/2311/12651> (дата обращения: 2.09.2015).

46. Григорьев В. И. Создание спортивных клубов федерального значения магистральный путь развития студенческого спорта / В. И. Григорьев, А. Ф. Пшеничников // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 60–62.

47. Григорьев В. Г. Студенческий спорт как предмет системного социально-педагогического анализа / В. Г. Григорьев // Вестник Балтийской Академии. – Санкт-Петербург, 1997. – Вып. 13 – С. 20–25.

48. Губа В. П. Основы распознавания спортивного таланта : учеб. пособие для высш. учеб. завед. физ. культуры. – Москва : Терра-Спорт, 2003. – 207 с.

49. Данилевич А. С. Понятие национального и международного спортивного права / А. С. Данилевич [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.elib.bsu.by/bitstream/123456789/5879/1/danilevich 2009 1 IL issues.pdf](http://www.elib.bsu.by/bitstream/123456789/5879/1/danilevich%2009%201%20IL%20issues.pdf) (дата обращения: 1.05.2015).

50. Дармофал Э. А. Использование в физическом воспитании электронно-вычислительных и мультимедийных технологий / Дармофал Э. А., Олейник Н. А., Зайцев В. П. // Физическое воспитание студентов : сб. науч. тр. / под ред. С. С. Ермакова. – Харьков, 2008. – № 2. – С. 110–116.

51. Дейкун М. П. Програмно-цільова організація занять з волейболу студентів-педагогів (на прикладі процесу навчання нападаючому удару) / Дейкун М. П. Носко М. О., Архипов О. А. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2015. – Вип. 118, т. 1. – С. 227–240.

52. Деметер Г. С. Очерки по истории отечественной физической культуры и олимпийского движения / Г. С. Деметер. – Москва : Советский спорт, 2005. – 324 с.

53. Денисенко Д. Ю. К вопросу о проблеме студенческого спорта / Д. Ю. Денисенко, Ю. В. Высочин // Перспективы развития современного

студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 63–65.

54. До питання використання інформаційних технологій в процесі фізичного виховання студентської молоді / Колос Н. А., Малинський І. Й., Яременко В. В., Ніконов О. В. // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінницького держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 12, т. 1. – С. 193–197.

55. Долгова Н. А. Нормативно-правовой аспект модернизации физического воспитания студентов и университетского спорта в Украине / Н. А. Долгова // Научные ведомости. Серия: Гуманитарные науки. – 2013. – № 20 (163), вып. 19. – С. 195–200.

56. Долгова Н. О. Інноваційні комп'ютерні технології як засіб організації процесу фізичного виховання в університетах Польщі / Н. О. Долгова // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. Полтавського нац. пед. ун. ім. В. Г. Короленка. Серія: Педагогічні науки. – Полтава, 2011. – № 8 (1). – С. 114–118.

57. Долгова Н. О. Теоретичні аспекти модернізації фізичного виховання студентської молоді та університетського спорту / Н. О. Долгова // Педагогічна освіта: теорія і практика. – Київ, 2013. – Вип. 13. – С. 60–64.

58. Долгова Н. О. Генеза фізичного виховання та спорту в університетській освіті Польщі / Долгова Н. О. // Порівняльно-педагогічні студії. – 2012. – С. 125–130.

59. Драндров Г. Л. Противоречия традиционной практики физического воспитания студентов и пути их преодоления / Г. Л. Драндров // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 23–26.

60. Драчук А. І. Оптимізація фізичного виховання студентів вищих закладів освіти гуманітарного профілю : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Драчук А. І. ; Львів. держ. ін-т. фіз. культури. – Львів, 2001. – 20 с.

61. Дрюков В. А. Подготовка спортсменов высокой квалификации в четырехлетних олимпийских циклах / Дрюков В. А. – Киев : Науковий світ, 2002. – 240 с.
62. Дудорова Л. Ю. Соціально-педагогічні аспекти організації здорового способу життя студентської молоді / Дудорова Л. Ю. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2005. – № 8. – С. 24–31.
63. Дутчак М. В. Протиріччя та особливості гуманізації фізичного виховання та спорту [Електронний ресурс] / М. В. Дутчак // Спортивна наука України. – 2008. – № 4 (19). – С. 12–26. – Режим доступу: <http://www.sportscience.org.ua/index.php/Arhiv.html> (дата перегляду: 01.07.2014).
64. Дутчак М. В. Реалії та перспективи трансформації масового спортивного руху в Україні / М. В. Дутчак // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. РЕГІ. – Рівне, 2003. – С. 200–212.
65. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні: теорія і практика / М. В. Дутчак. – Київ : Олімпійська література, 2009. – 279 с.
66. Дутчак М. В. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Дутчак Мирослав Васильович ; НУФВСУ. – Київ, 2009. – 39 с.
67. Евсеев С. П. Физическая культура в системе высшего профессионального образования: реалии и перспективы / С. П. Евсеев. – Санкт-Петербург, 2007. – 144 с.
68. Єдина спортивна класифікація України. – Київ, 2006. – 462 с.
69. Завидівська Н. Н. Шляхи оптимізації фізкультурно-спортивної діяльності студентів вищих навчальних закладів / Н. Н. Завидівська, І. В. Ополонець // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – Луцьк, 2010. – № 2. – С. 50–54.
70. Заїченко Л. І. Щодо питання формування спортивного законодавства та спортивного права / Л. І. Заїченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

- <http://dspace.nulau.edu.ua:8088/handle/123456789/3423> (дата перегляду: 10.11.2014).
71. Закирьянов К. К. О подготовке проведении Всемирной зимней универсиады 2017 г. в г. Алматы [Электронный ресурс] / К. К. Закирьянов // Студенческое спортивное движение: состояние, проблемы и перспективы развития : сб. материалов Междунар. науч.-практ. конф. – Красноярск : Сибирский федеральный ун-т, 2013. – Режим доступа: http://conf.sfu-kras.ru/conf/sport2013/report?memb_id=8349 (дата обращения: 2.09.2015).
72. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14> (дата перегляду: 31.01.2015).
73. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12> (дата перегляду: 2.03.2014).
74. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12> (дата перегляду: 23.05.2015).
75. Захаріна Є. А. Використання засобів настільного тенісу в процесі фізичного виховання студентів / Захаріна Є. А., Глоба Т. А. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 4. – С. 73–76.
76. Захаров А. А. Проблемы и перспективы развития университетского образования в области физической культуры и спорта / А. А. Захаров // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 5. – С. 50–52.
77. Захожа Н. Пропаганда і реклама фізкультурно-оздоровчих занять серед студентської молоді / Наталія Захожа, Оксана Самчук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк, 2008. – Т. 2. – С. 113–115.
78. Заярний О. А. Спортивне право в Україні. Ознаки самостійної галузі [Електронний ресурс] / О. А. Заярний, А. В. Куц // Юридичний Вісник України. –

2011. – № 50 (859). – Режим доступа : <http://juscutum.com/ru>. (дата перегляду: 23.05.2015).

79. Зінь Л. Засоби спортивного туризму в структурі фізичного виховання студентів ВНЗ туристичного профілю / Любомира Зінь, Веронія Капаціла, Мар'ян Пітин // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – Вінниця, 2014. – Вип. 17. – С. 130–136.

80. Зубов В. Всемирная Универсиада: как нашего Яна произвели в д'Артаньяна / Вадим Зубов // Время. – 2015. – С. 8.

81. Игошев М. В. Формирование спортивной культуры студентов высшего учебного заведения / М. В. Игошев // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 10. – С. 19–21.

82. Ильинич В. И. Студенческий спорт и жизнь / В. И. Ильинич. – Москва : Аспект Пресс, 1995. – 125 с.

83. Ионов А. А. Физическая культура и спорт в воспитании учащейся молодежи [Электронный ресурс] / А. А. Ионов, Н. Н. Софронов // Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта. – 2009. – № 13 (4). – Режим доступа : <http://www.kamgifk.ru/magazin/archive.htm>. (дата обращения: 12.04.2015).

84. Исакова В. Н. Межвузовские студенческие соревнования, как инструмент подготовки студентов к различным жизненным, стрессовым ситуациям и дополнительный рычаг организационной работы студенческих спортивных клубов в вузах / Исакова В. Н. // Экстремальная деятельность человека. – 2015 – № 2 (35). – С. 64–67.

85. Канишевский С. М. Здоровый образ жизни студенческой молодежи и его формирование в условиях вуза / С. М. Канишевский, Р. Т. Раевский // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 48. – С. 57–61.

86. Касьяненко О. Г. Анкетирование студентов высших учебных заведений физической культуры и спорта по олимпийскому образованию в условиях интенсивного использования компьютерных технологий / Касьяненко О. Г. //

Физическое воспитание студентов : сб. науч. тр. / под ред. С. С. Ермакова. – Харьков, 2008. – № 4. – С. 80–84.

87.Кацуба Р. М. Місце спортивного права в системі права України: перспективи розвитку / Р. М. Кацуба // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 5. – 250–252.

88.Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів : навч. посіб. / Келлер В. С., Платонов В. М. – Львів : Українська Спортивна Асоціація, 1992. – 269 с.

89.Кирилина Л. Ю. Необходимость совершенствования организации массовых спортивных соревнований студентов / Л. Ю. Кирилина // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2012. – № 1. – С. 71.

90.Кирилина Л. Ю. Проблема организации массовых спортивных соревнований студенческой молодежи / Л.Ю. Кирилина // Теория, проекты и технологии интеграции спорта с искусством : материалы Междунар. науч. конф., посвящ. 20-летию разработанного в ГЦОЛИФК проекта «СПАРТ». – Москва : РГУФКСМиТ, 2012. – С. 94–100.

91.Кирилина Л. Ю. Социально-педагогические проблемы совершенствования системы массовых спортивных соревнований студентов / Л. Ю. Кирилина // Олимпийский бюллетень. – 2011. – № 12. – С. 81–86.

92.Книга вчителя фізичної культури : довід.-метод. вид. / упоряд. С. І. Операйло, А. І. Ільченко, В. М. Єрмолова, Л. І. Іванова. – Харків : Торсінг Плюс, 2005. – 464 с. – ISBN 966-670-585-0.

93.Кожевнікова Л. К. Актуальні проблеми фізкультурної освіти вищої школи у контексті сучасних вимог українського суспільства / Кожевнікова Л. К., Дзюба З. Г. // Теорія та методика фізичного виховання. – 2009. – № 9 – С. 3–8.

94.Кора Н. А. Потенциал физкультурно-спортивной деятельности в профилактике асоциального поведения молодежи / Кора Н. А. // Вестник спортивной науки. – 2009. – Вып. 2. – С. 52–54.

95. Король С. Обґрунтування програми з фізичного виховання навчальної секції "Спортивне орієнтування" для студентів технічних спеціальностей / С. Король // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 1. – С. 37–41.
96. Кострикін В. Я. Фізична культура і спорт студентів з обмеженими можливостями як один з провідних засобів їх соціальної адаптації / В. Я. Кострикін // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Луганськ, 2011. – № 14(3). – С. 70–74.
97. Красников А. А. Тестирование теоретико-методических знаний в области физической культуры и спорта : учеб. пособие / А. А. Красников, Н. Н. Чесноков. – Москва : Физическая культура, 2009. – 176 с.
98. Кудрин Е. П. Организация внеучебного спортизированного физического воспитания студентов в вузе / Е. П. Кудрин, П. М. Илларионов // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 190–194.
99. Кузнецова З. М. Опыт «спортивного наследия» – Универсиаде – 2013 / З. М. Кузнецова, В. Г. Гиргинов // Теория и практика физической культуры. – 2009. – № 11. – С. 21–23
100. Кузнецова З. М. Формировании волонтерского движения в период подготовки Универсиады–2013 / З. М. Кузнецова, С. В. Лапочкин // Теория и практика физической культуры. – 2011. – № 11. – С. 88–94.
101. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій / О. В. Кустовська. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 124 с. ISBN 966-654-159-9.
102. Лапочкин С. В. Исторические предпосылки развития международного спортивного студенческого движения / С. В. Лапочкин // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 83–85.

103. Лапочкин С. В. Молодежный спорт в период подготовки к Всемирной студенческой Универсиаде и Олимпиаде / С. В. Лапочкин // Здоровье для всех: материалы III междунар. науч.-практ. конф. – Пинск, 2011. – С.104-106.
104. Лапочкин С. В. Отдельные аспекты проектирования развития студенческого спорта и физической культуры в молодежной среде / С. В. Лапочкин // Вестник КемГУ. Серия: Педагогика. – Кемерово, 2013. – № 2 (54), т. 1. – С. 107–110.
105. Лапочкин С. В. Студенческий спорт и спортивное наследие / С. В. Лапочкин, И. Ш. Мутаева // Теория и практика физической культуры. – 2009. – № 11. – С. 24–26.
106. Лапочкин С. В. Формирование нового понимания значения спорта и физической культуры в молодежной среде посредством исследования спортивного наследия Универсиад / С. В. Лапочкин // Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта. – 2010. – Т. 15, № 2. – С. 49–56.
107. Латенко С. Б. Студентський спорт як засіб формування життєвих цінностей молоді і розвитку здорової особистості / Латенко С. Б., Копочинська Ю. В. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2015. – Вип. 129, т. 3. – С. 195–198.
108. Леонов Я.В. Внутренний ресурс развития сферы физической культуры и спорта в новой экономике Украины / Леонов Я.В., Приходько И.И., Путятин Г.Н. // Теория и практика физической культуры, 2013. – № 3. – С. 59–66.
109. Лосева И. Педагогические аспекты организации и проведения контроля качества образования студентов на дисциплине «Физическая культура» / Ирина Лосева, Марьян Питын // Спортивна наука України. – 2012. – № 2 (46). – С. 33–38. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sportscience.org.ua/index.php/Arhiv.html> (дата обращения: 2.01.2015).
110. Лубышева Л. И. Анализ развития студенческого спорта: состояние и перспективы / Л. И. Лубышева, Н. В. Пешкова // Теория и практика физической культуры. – 2014. – № 1. – С. 39–41.

111. Лукина Л. Б. Педагогическая модель самообразования и самосовершенствования студентов в области физической культуры : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры” / Лукина Людмила Борисовна ; Адыгейский гос. ун-т. – Майкоп, 2007. – 25 с.
112. Луценко Л. С. Физическое воспитание студентов ВУЗов на основе выбора спортивной специализации / Л. С. Луценко, И. А. Бодренкова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2014. – Вип. 118(3). – С. 177–181.
113. Манжелей И. В. Актуализация педагогического потенциала физкультурно-спортивной среды : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания и адаптивной физической культуры” / Манжелей Ирина Владимировна ; ТюмГУ. – Тюмень, 2005 –45 с.
114. Матыцин О. В. Студенческий спорт в России: проблемы и цели развития / О. В. Матыцин // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань, 2012. – С. 6–10.
115. Мединський С. Студентський спорт в США (на прикладі університету центрального Аранзасу) / С. Мединський // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2009. – № 2/3. – С. 110–113. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/svp_2009_2-3_29.pdf (дата звернення: 2.09.2015).
116. Мельник М. Г. Проблеми розвитку студентського спорту України у XXI столітті / Мельник М. Г., Пітин М. П. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2015. – Вип. 129, т. 1. – С. 169–172.
117. Мельник М. Кадрове забезпечення студентського спорту України впродовж 2000–2014 років / Мельник Михайло, Пітин Мар'ян // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : [зб. наук. пр.]. – Київ, 2015. – Вип. 11(66). – С. 108–111.

118. Мельник В. Ефективність програми удосконалення атакувальних тактичних дій гандболістів на етапі підготовки до в вищих досягнень / Валерій Мельник, Мар'ян Пітин // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2015. – №1 (19). – С. 38–46.
119. Мельник В. Порівняльна характеристика показників тактичних дій у нападі гандболістів на різних етапах системи багаторічної підготовки / Валерій Мельник, Мар'ян Пітин // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт : журнал / уклад. А. В. Цьось, А. І. Альошина. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – Вип. 17. – С. 146–150.
120. Мельник М. Студентський спорт: перспективи наукових досліджень / Михайло Мельник, Мар'ян Пітин // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2015. – № 3. – С. 73–76.
121. Мельник М. Г. Забезпечення спортивними спорудами студентського спорту України (на прикладі стадіонів місткістю понад 1500 місць) / Мельник М. Г. // Здоров'я, спорт, реабілітація. – 2015. – № 1. – С. 64–66.
122. Мельник М. Г. Студентський спорт в системі вищої освіти України / Михайло Мельник // Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. – Ченстохова ; Ужгород ; Дрогобич, 2015. – С. 222–223.
123. Мельник М. Г. Нормативно-правове регулювання студентського спорту України / Мельник М. Г., Пітин М. П. // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : [зб. наук. пр.]. – Київ, 2015. – Вип. 10 (65). – С. 105–108.
124. Митула С. Організаційні особливості змагань з баскетболу для юних спортсменів (на прикладі «шкільної баскетбольної ліги») / Степан Митула, Мар'ян Пітин // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць Вінницького держ. пед. ун. ім. М. Коцюбинського. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2015. – Вип 19, т. 2. – С. 246–251.

125. Митула С. Структура та зміст змагань з баскетболу «Шкільна баскетбольна ліга» м. Львова / Митула Степан, Дейніченко Олена, Пітин Мар'ян // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 11 (66). – С. 105–108.
126. Минниханов Р. Н. О стратегии подготовки к проведению XXVII Всемирной летней универсиады 2013 года в Казани и приоритетах развития студенческого спорта / Р. Н. Минниханов // Теория и практика физической культуры. – 2009. – № 6. – С. 83–84.
127. Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту. ЮНЕСКО; Хартія, Міжнародний документ від 21.11.1978 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_350 (дата перегляду: 20.09.2015).
128. Мічуда Ю. П. Організаційні аспекти розвитку сучасного студентського спорту [Електронний ресурс] / Мічуда Ю. П. Павленко О. Ю. // Стратегічне управління розвитком фізичної культури та спорту : матеріали III Регіон. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю. – Харків, 2015. – Режим доступу: http://hdafk.kharkov.ua/ua/component/blog_calendar/2015/05/06?Itemid=253 (дата перегляду: 2.09.2015).
129. Мічуда Ю. П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку: закономірності функціонування та розвитку / Мічуда Ю. П. – Київ : Олімпійська література, 2007. – 216 с.
130. Мічуда Ю. П. Функціонування та розвиток сфери фізичної культури і спорту в умовах ринку : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 „Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Мічуда Юрій Петрович ; НУФВіСУ. – Київ, 2008 – 37 с.
131. Мічуда Ю. Проблеми вдосконалення механізму державного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні / Мічуда Ю. П. // Зб. наук. пр. Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки. – Луцьк, 2002. – Т. 1. – С. 26–28.
132. Модельный закон о студенческом спорте [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997_a10 (дата обращения: 3.12.2015).

133. Можаяв Э. Л. Актуальные проблемы студенческого спорта высших достижений / Э. Л. Можаяв // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 90–92.
134. Моргунов О. А. Поняття та система джерел спортивного права [Електронний ресурс] / О. А. Моргунов // Форум права. – 2011. – № 2. – С 624 – 629. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11moadcp.pdf>. (дата перегляду: 10.07.2015).
135. Мордвінова І. В. Специфіка здоров'язбережувального виховання у школах України / Мордвінова І. В. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2014. – № 4 (38) – С. 365–375.
136. Москаленко Н. Мотиваційні пріоритети студентів до занять фізичною культурою і спортом / Н. Москаленко, Т. Сичова // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2010. – № 2. – С. 10–13.
137. Мудрік В. І. Методологічні засади організації та розвитку міжнародного спортивного руху студентів / Мудрік В. І. // Вісник Кам'янець-подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 1. – С. 75–81.
138. Напреенков А. А. Студенческий спорт в России: практика организации первых кружков / А. А. Напреенков // Ученые записки ун-та им. П. Ф. Лесгафта. – 2014. – № 6 (112) – С. 129–134.
139. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf (дата перегляду: 30.08.2015).
140. Ніколаї Г. Ю. Інноваційний розвиток фізичного виховання та спорту в університетах республіки Польща / Ніколаї Г. Ю. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2014. – № 4 (38) – С. 55–66
141. Нормативно-правове та організаційно-управлінське забезпечення розвитку фізичної культури і спорту в Україні / В. П. Корж, М. В. Дутчак, О. К. Артем'єв,

- В. П. Карленко, В. О. Дрюков, Ю. О. Павленко // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : зб. наук. пр. – Київ, 2006. – № 10. – С. 4–12.
142. Носко М. О. Державна освітня політика щодо формування здорового способу життя студентської молоді / М. О. Носко, Ю. М. Носко // Вища освіта України. – 2014. – № 1. – С. 61–65.
143. Носко М. О. Теоретико-методические основы физического воспитания студентов с ограниченными возможностями здоровья / М. О. Носко, С. Г. Адирхаев // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2014. – Вип. 118, т 3. – С. 193–198.
144. Носко М. О. Динаміка показників психофізичного стану студентів з вадами зору на заняттях фізичного виховання / М. О. Носко, С. Г. Адирхаєв // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2014. – Вип. 115. – С. 172–176.
145. Обидейко Э. К. Методическое обеспечение – важный фактор развития спорта // Науковий вісник Одеського держ. економічного ун-ту. Серія: Економіка, політологія, історія. – Одеса, 2005. – № 7 (19). – С. 183–185.
146. Обидейко Э. К. Организационно-педагогические основы технологий спортивной подготовки высококвалифицированных боксеров в условиях технического вуза // Физическое воспитание и спортивное совершенствование студентов: современные инновационные технологии : [монография] / под ред. проф. Раевского Р. Т. – Одесса : Наука и техника, 2008. – С. 453.
147. Овсянникова И. Н. Содержание и организация физического воспитания студентов вузов на основе использования средств пляжного гандбола : автореф. канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры” / Овсянникова Инна Николаевна ; КубГУФК, СиТ. – Краснодар, 2008 –24 с.
148. Овсянникова И. Н. Повышение эффективности образовательного процесса в вузе средствами пляжного гандбола / Овсянникова И. Н. // Ученые записки ун-та имени П. Ф. Лесгафта. – 2008. – № 4 (38) – С. 51–54.

149. Овсяннікова В. В. Ціннісні орієнтації в системі вищої освіти / Овсяннікова В. В. // Вісник Запорізького нац. ун-ту. Серія: Педагогічні науки : [зб. наук. ст.]. – Запоріжжя, 2009. – № 2. – С. 148–150.
150. Олійник І. Фізичне виховання і спорт як засіб змістовного дозвілля студентської молоді / І. Олійник, К. Єрусалимець // Нова педагогічна думка. – 2013. – № 4. – С. 173–176.
151. Операйло С. Спорт високих досягнень повинен розвиватись у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / С. Операйло // Освіта України. – 2002. – № 95. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/sport/opekailo.doc> (дата звернення: 2.09.2015).
152. Оперативний контроль фізичної підготовленості студентів у процесі занять з фізичного виховання / М. О. Носко, Л. В. Жула, В. П. Жула, Ю. М. Носко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2014. – Вип. 117. – С. 180–182.
153. Орлова В. В. Студенческий спорт в условиях глобализации [Электронный ресурс] / Орлова В. В., Халалеева О. Е. // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2014. – № 2 – С. 164–168. – Режим доступа : www.rae.ru/upfs/?section=content&op=show_article&article_id=5049 (дата обращения: 02.09.2015).
154. Павленко Ю. О. Науково-методичне забезпечення підготовки спортсменів в олімпійському спорті / Юрій Олексійович Павленко. – Київ : Олімпійська література, 2011. – 312 с.
155. Паначев В. Д. Спорт и личность: проблемы развития спортивной культуры личности студента в вузе / В. Д. Паначев, А. С. Сырчиков // Ученые записки ун-та им. П. Ф. Лесгафта. – 2008. – № 1(35) – С. 75–77.
156. Пасмуров А. Г. Влияние наследия универсиады 2013 в Казани на развитие студенческого спорта / А. Г. Пасмуров // Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта. – 2011. – Т. 18, № 1. – С. 122–126.

157. Пасмуров А. Г. Тенденции развития студенческого спорта на основе критического обзора научных публикаций / А. Г. Пасмуров, З. М. Кузнецова // Теория и практика физической культуры. – 2011. – № 1. – С. 87–94.
158. Пастушкова Н. А. Розвиток фізичної культури студентів в умовах оптимізації процесу фізичного виховання на основі використання спортивно-орієнтованих технологій / Н. А. Пастушкова // Духовність особистості. – 2013. – Вип. 2. – С. 140–145.
159. Передерій А. В. Матеріально-технічне забезпечення студентського спорту України в ХХІ столітті (на прикладі основних спортивних споруд) / Передерій А. В., Мельник М. Г., Пітин М. П. // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : [зб. наук. пр.]. – Київ, 2015. – Вип. 12 (67). – С. 93–96.
160. Передерій А. В. Спортивний клуб як базова ланка студентського спорту України / Передерій А. В., Пітин М. П., Мельник М. Г. // Фізична активність, здоров'я і спорт: наук. журнал. – Львів : ЛДУФК, 2015. – № 4 (22). – С. 59–66.
161. Перспективи спортизації системи фізичного виховання студентської молоді / В. О. Сутула, В. В. Шутеев, О. І. Булгаков, Л. С. Луценко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2014. – № 4. – С. 65–68.
162. Петрова Л. Ю. Содержание и формы организации массовых спортивных соревнований : автореф. канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры” / Петрова Людмила Юрьевна ; КубГУФК, СиТ. – Москва, 2013 – 24 с.
163. Пилипей Л. П. Теоретико-методичні основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 „Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Пилипей Леонід Петрович ; НУФВіСУ. – Київ, 2011. – 43 с.
164. Пітин М. Динаміка залучення студентів Львівського інституту економіки і туризму до спортивно-туристичної діяльності (на прикладі 2004–2011 років) /

Мар'ян Пітин, Веронія Капаціла, Віктор Цап'як // Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди”. Додаток: Туризм і краєзнавство : [зб. наук. пр.]. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – С. 141–147.

165. Пітин М. Нормативно-правове забезпечення інформатизації фізичної культури і спорту / Мар'ян Пітин // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Львів, 2012. – Вип. 16, т. 1. – С. 209–215.

166. Пітин М. Авторська модель системи знань спортсменів / Пітин Мар'ян // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. 10 (37). – С. 89–95.

167. Пітин М. Теоретична підготовка в спорті : монографія / Мар'ян Пітин. – Львів : ЛДУФК, 2015. – 372 с.

168. Планидин Е. С. Студенческий спорт как социальное явление [Электронный ресурс] / Планидин Е. С. // Студенческое спортивное движение: состояние, проблемы и перспективы развития : сб. материал Междунар. науч-практ. конф. – Красноярск: Сибирский федеральный ун-т, 2013. — Режим доступа: http://conf.sfu-kras.ru/conf/sport2013/report?memb_id=8360 (дата обращения: 2.09.2015).

169. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте : учебник / В. Н. Платонов – Киев : Олимпийская литература, 1997. – 584 с.

170. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учеб. тренера высш. квалиф. / Платонов В. Н. – Киев : Олимпийская литература, 2004 – 584 с.

171. Платонов В. Теория периодизации подготовки спортсменов высокой квалификации в течение года: предпосылки, формирование, критика / В. Платонов // Наука в олимпийском спорте. – 2008. – № 1. – С. 3–23.

172. Положення про спортивний клуб Національної гвардії України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0692-15/paran13#n13> (дата перегляду: 20.11.2015).

173. Положення про спортивний клуб Харківської державної академії фізичної культури. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdafk.kharkov.ua/docs/polozhennya-sportclub.doc>. (дата перегляду: 22.11.2015).

174. Потапова Н. В. Студенческий спорт в России: проблемы и цели развития / Н. В. Потапова // Проблемы развития физической культуры и спорта в новом тысячелетии : материалы III междунар. науч.-практ. конф. – Екатеринбург, 2014. – С. 111–116.

175. Приступа Е. Н. Решение проблем современной молодежи средствами олимпийского образования / Приступа Е. Н., Брискин Ю. А., Питын М. П. // Sportul Olimpic și sportul pentru toți : material. Congres. Șt. Intern. / col. red.: Manolachi V., Danail S. – Ch. : USEFS, 2011. – Vol. 1. – 2011. – P. 148–151.

176. Приступа Є. Формування системи знань про спорт інвалідів / Євген Приступа, Юрій Бріскін, Аліна Передерій // Humanistyczny wymiar kultury fizycznej / red. nauk. Mariusz Zasada [i in.]. Seria : Monografie. – Bydgoszcz-Lwow-Warszawa, 2010. – N 12. – S. 245–258.

177. Пристрій для техніко-тактичної підготовки фехтувальників : пат. 76884 Україна, МПК А63В 69/02 (2006.01) / Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Семеряк З. С. – № u201205488 ; заявл. 03.05.2012 ; опубл. 25.01.2013 ; бюл. № 2.

178. Приходько Г. І. Діяльність студентських спортивних гуртків і товариств вищих освітніх закладів України на початку ХХ ст. / Приходько Г. І. // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інженер.-пед. акад. – Харків, 2012. – № 34/35. – С. 311–315.

179. Приходько И. И. Организация работы по подготовке спортивных резервов в училищах физической культуры / И. И. Приходько, С. А. Левадня, В. В. Пинчук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків ; Донецьк : ХДАДМ (ХХІІІ), 2007. – №11. – С. 74 – 77.

180. Приходько І. Аналіз матеріально-технічного забезпечення спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю в Україні / І. Приходько, С. Левадня // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2008. – № 3/4. – С. 188 – 190.
181. Приходько І. Училища фізичної культури в системі підготовки спортивних резервів / І. Приходько, С. Левадня // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Львів, 2008. – Вип. 12, т. 1. – С. 265 – 269.
182. Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах і розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні : Указ Президента України 3.06.2009 на підставі № 478/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/478/2009> (дата перегляду: 20.09.2015).
183. Про забезпечення дальшого розвитку вищої освіти в Україні: Указ Президента України від 25 вересня 2008 р. № 857 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=857%2F2008> (дата перегляду: 12.08.2015).
184. Про Комітет з фізичного виховання та спорту : Наказ Міністерства освіти і науки України 20.06.2013 № 808 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0692-15/paran13#n13> (дата перегляду: 03.12.2015).
185. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 20.11.2005 на підставі 1505/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1148%2F2004> (дата перегляду: 19.09.2015).
186. Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні : Указ Президента України від 21.07.2008 № 640/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/640/2008> (дата перегляду: 20.03.2015).
187. Про утворення фізкультурно-спортивних клубів та їх осередків у вищих, середніх і професійно-технічних навчальних закладах : наказ Міністерства освіти

- і науки України від 22.03.2002 № 210 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tntu.edu.ua/kafedra/sf/doc/KAFE68.doc>. (дата перегляду: 20.11.2015).
188. Про утворення фізкультурно-спортивних та фізкультурно-оздоровчих клубів : інформ. посіб. / [уклад. Вольвак М. О.]. – Артемівськ, 2010 – 52 с.
189. Проект Закону України «Про фізичне виховання і спорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fla-kyiv.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Proekt_Zakony_FKS.pdf (дата перегляду: 19.09.2015).
190. Путятіна Г.М. Організаційний механізм регіонального управління сферою фізичної культури та спорту / Путятіна Г.М., Горбачов В.Є. // Слобожанський науково-спортивний вісник, 2013. – № 5. – С. 200 – 204.
191. Путятіна Г.М. Визначення конкурентних переваг дитячо-юнацьких спортивних шкіл на ринку фізкультурно-спортивних послуг / Г.М. Путятіна, Н.В. Серета // Молода спортивна наука України. – Львів: ЛДУФК, 2013. – Вип. 17. – Т.4. – С. 139–144.
192. Путятіна Г.М. Раціоналізація праці керівників фізкультурно-спортивних організацій / Путятіна Г.М. // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук. - теорет. журн.] – Харків : ХДАФК, 2015. – № 1. – С. 72–75.
193. Раевский Р. Т. Социальные предпосылки и прогностическая модель физического воспитания студенческой молодежи в XXI веке (на примере Украины) / Р. Т. Раевский, С. М. Канишевский // Физическое воспитание и спортивное совершенствование студентов: современные инновационные технологии : науч. моногр. / под ред. проф. Раевского Р. Т. – Одесса : Наука и техника, 2008. – С. 50–54.
194. Раевський Р. Т. Проблема кадрового забезпечення фізичного виховання студентів нефізкультурних вищих навчальних закладів / Р. Т. Раевський, С. М. Канишевський, В. Г. Лапко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2007. – № 5. – С. 26–29.

195. Рапопорт Л. А. Организационная структура студенческого спорта // Современный олимпийский спорт и спорт для всех : материалы XI Междунар. науч. конгр. – Минск, 2007. – С. 375
196. Регламент проведення XII літньої Універсиади України 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvitasport.org/dokumenti/polozhennya-pro-zmagannya.html> (дата перегляду: 09.12.2015).
197. Розанова Л. Н. Студенческий спорт сегодня: значение и проблемы развития / Л. Н. Розанова, М. Ю. Керпель // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде–2013 в Казани : материалы Всерос. науч.-практ. конф. – Казань : Поволжская ГАФКСиТ, 2012. – С. 106–109.
198. Свістельник І. Р. Організаційні аспекти інформаційного забезпечення вищих навчальних закладів фізкультурного профілю : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.02 „Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Свістельник І. Р. ; Львів. держ. ун-т фіз. культури. – Львів, 2007. – 20 с.
199. Статут Всеукраїнської громадської організації «Федерація баскетболу України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fbu.kiev.ua/wp-content/uploads/2013/10/doc_statut_fbu.pdf (дата перегляду: 17.12.2015).
200. Статут Громадської організації «Водно-моторний спортивно-фізкультурний клуб «Видубицький» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rvp1.kiev.ua/img/50/media/ustav_kluba_vidubitckij.doc. (дата перегляду: 25.11.2015).
201. Статут громадської організації спортивний клуб Львівського державного університету фізичної культури «СКІФ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ldufk.edu.ua/files/photoGallery/2012/SKIF/Statut_SKIF.pdf (дата перегляду: 25.11.2015).
202. Статут громадської спілки об'єднання громадян «Спортивна студентська спілка України» : затверджено Міністерством юстиції України. Свідоцтво про реєстрацію № 1746 від 7 лютого 2002 р.

203. Статут НОК України 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/statut-nok-ukraini/> (дата перегляду: 12.12.2015).
204. Статут Спортивного клубу "Буревісник" Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www2.kspu.kr.ua/burevisnik/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=4&Itemid=5 (дата перегляду: 02.12.2015).
205. Статут Федерації волейболу України (ФВУ) [Електронний ресурс]. – К., 2006. – 12 с. – Режим доступу: http://www.fvu.in.ua/images/word/document_fvu/statutnew.pdf (дата перегляду: 17.12.2015).
206. Статут Федерації гандболу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sportlex.com.ua/download/Statut_UHF.pdf (дата перегляду: 17.12.2015).
207. Статут Федерації легкої атлетики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaf.org.ua/images/otherdocuments/Federation/Doc/Statyt_FLAU1.pdf (дата перегляду: 17.12.2015).
208. Степанюк С. І. Студентський спортивний рух: історія, сьогодення та майбутнє : [монографія] / С. І. Степанюк. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2006. – 132 с.
209. Степанюк С. Всеукраїнські Універсиади як форма удосконалення спортивної майстерності студентської молоді (на прикладі Універсиади–93) / Світлана Степанюк // Здоров'я і освіта: проблеми та перспективи : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – Донецьк, 2002. – С. 187–190.
210. Степанюк С. Еволюція проведення міжнародних спортивних змагань у системі студентського спортивного руху / Світлана Степанюк // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фіз. культури та спорту. – Львів, 2002. – Вип. 6, т. 1. – С. 119–124.

211. Степанюк С. І. Студентський спортивний рух: історія та сучасність / Степанюк С. І., Вацеба О. М. – Львів : Українські технології, 2003. – 60 с.
212. Степанюк С. Особливості сучасного розвитку студентського спортивного руху в Україні / Світлана Степанюк // Фізична культура, спорт та здоров'я : матеріали V Міжнар. наук. конф. студ. та асп. – Харків, 2003. – С. 7.
213. Степанюк С. Особливості формування і розвитку студентського спортивного руху в Україні / Світлана Степанюк // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фіз. культури та спорту. – Львів, 2003. – Вип. 7, т. 1. – С. 177–184.
214. Степанюк С. Роль и место Всемирных студенческих игр в развитии Международного спортивного и олимпийского движения // Wychowanie fizyczne i sport : kwartalnik. – Warszawa, 2002. – Т. 46, supl. 1, cz. 2. – С. 26–27.
215. Степанюк С. Роль і значення Всесвітніх фестивалів молоді і студентів у розвитку студентського спортивного руху / Світлана Степанюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків, 2002. – № 10. – С. 32–38.
216. Степанюк С. Роль Примо Небіоло у розвитку Міжнародного студентського спортивного руху / Світлана Степанюк // Фізична культура, спорт та здоров'я : матеріали IV Міжнар. наук. конф. студ. та асп. – Харків, 2002. – С. 24.
217. Степанюк С. Специфіка проведення наукових заходів у структурі міжнародного студентського спортивного руху / Степанюк Світлана // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків, 2002. – № 28. – С. 3–7.
218. Степанюк С. Характеристика виступів збірних команд України у Всесвітніх Універсиадах / Світлана Степанюк // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки. – Луцьк, 2002. – Т. 1. – С. 33–35.
219. Столяров В. И. Теория спортивной культуры личности / В. И. Столяров // Олімпійський спорт і спорт для всіх : тези доп. XIV Міжнар. наук. конгрес. – Київ, 2010. – С. 30.

220. Столяров В. И. Проблема организации массовых спортивных соревнований студентов / В. И. Столяров, Л. Ю. Кирилина // Культура физическая и здоровье. – 2012. – № 1. – С.14–16
221. Столяров В. И. Спартиада – инновационная программа организации массовых спортивных соревнований студентов / В. И. Столяров, Л. Ю. Кирилина // Вестник МГТУ «Станкин». – 2012. – № 1. – С. 138 – 140.
222. Столяров В. И. Спорт и современная культура: методологический аспект / В. И. Столяров // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 7. – С. 2–5.
223. Стратегія використання засобів спортивного туризму в оздоровчій діяльності студентів ВНЗ туристичного профілю / [Зінь Л. М., Капаціла В. І., Цап'як В. М., Шай О. К., Пітин М. П.] // Стратегія розвитку туризму у XXI столітті у контексті вирішення глобальних проблем сучасності : зб. матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф. – Львів : ЛІЕТ, 2014. – С. 230–238.
224. Таймазов В. А. Концепция развития физической культуры и спорта в системе высшего профессионального образования / В. А. Таймазов, С. С. Крючек, В. И. Григорьев // Физическая культура студентов : материалы науч.-практ. конф. – Санкт-Петербург, 2010. – С. 3–5.
225. Тер-Ованесян А. А. Педагогические основы физического воспитания / А. А. Тер-Ованесян. – Москва : Физкультура и спорт, 1978. – 208 с.
226. Технічні винаходи у фізичному вихованні : навч. посіб. / М. О. Носко [та ін.] ; за заг. ред. А. М. Лапутіна. – Чернігів : [б. в.], 2007. – 288 с.
227. Титович А. О. Індивідуалізація управління процесом підготовки студентів-спортсменів в умовах університетської секції з легкої атлетики з урахуванням особливостей їх психічних станів / А. О. Титович // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2014. – Вип. 118(1). – С. 346–350.
228. Тихонова Н. В. Значимость детско-юношеского и резервного спорта в Украине для воспитания подрастающего поколения / Н. В. Тихонова //

Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2014. – № 9. – С. 60–64.

229. Тіняков А. О. Аналіз можливостей юнацького спорту як соціальної системи у вихованні моральних якостей особистості / А. О. Тіняков // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2010. – № 3. – С. 66–73.

230. Томенко О. А. Неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді: теорія і методологія : [монографія] / О. А. Томенко. – Суми : МакДен, 2012. – 276 с.

231. Томенко О. А. Організаційна структура та особливості діяльності спортивного комітету України / Томенко О. А. // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – № 6 (50). – С. 174–177.

232. Томенко О.А. Становлення й розвиток фізичного виховання у сфері освіти США / О.А. Томенко, Д.О. Мазний // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / гол. ред. А.А. Сбруєва. - Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. – №7 (51). – С. 57–60.

233. Томенко О. А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Томенко Олександр Анатолійович ; НУФВіСУ. – Київ, 2012 – 39 с.

234. Томенко О. А. Формування понятійного апарату неспеціальної фізкультурної освіти в умовах сучасності / О. А. Томенко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 99–102.

235. Томенко О. Концептуальна модель неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді / Олександр Томенко, Тетяна Круцевич // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2011. – № 2. – С. 164–167.

236. Томенко О. Міжнародний досвід організації проектів та програм зі здоров'язбереження і рухової активності різних груп населення [Електронний ресурс] / Олександр Томенко // Спортивна наука України. – 2014. – № 3 (61). – С. 12–18.

– Режим доступу: <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/232/226> (дата перегляду: 11.11.2015).

237. Томенко О. Неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді: теорія і методологія [Електронний ресурс] / Олександр Томенко, Тетяна Круцевич // Спортивна наука України. – 2012. – № 1(45). – С. 18–23. – Режим доступу : <http://www.sportscience.org.ua/index.php/Arhiv.html> (дата перегляду: 09.06.2014).
238. Удосконалення професійно-прикладної фізичної підготовленості студентів старших курсів вищих технічних навчальних закладів / Сергій Іващенко, Юрій Бріскін, Віктор Гузов, Мар'ян Пітин // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2012. – № 2(8). – С. 17–23.
239. Физическая культура и физическое воспитание студентов в техническом вузе / под ред. В. Ю. Лебединского, Э. Г. Шпорина. – Иркутск : ИрГТУ, 2012. – 296 с.
240. Физическая культура студента : учебник / под ред. В. И. Ильинича. – Москва : Гардарики, 2000. – 448 с.
241. Физическое воспитание и спортивное совершенствование студентов: современные инновационные технологии : науч. моногр. / под ред. проф. Раевского Р. Т. – Олесса : Наука и техника, 2008. – 616 с.
242. Физическое воспитание студентов и развитие студенческого спортивного движения : информ.-метод. сб. / М-во по делам молодежи, спорта и туризма Республики Татарстан. – Казань : РЦМИПП, 2009. – 140 с.
243. XXVII Всемирная летняя Универсиада 2013 года в городе Казани : информ. материалы / Министерство молодежной политики, физической культуры и спорта Рязанской области. – Рязань, 2013. – 24 с.
244. Цись Д. І. Порівняльна характеристика фізичної підготовленості студентів під впливом спортивно спрямованого навчання волейболу / Д. І. Цись // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – Луцьк, 2013. – № 4. – С. 49–52.
245. Шендерук О. Б. Тенденції розвитку вищої освіти України другої половини ХХ століття / Шендерук О. Б. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : зб. наук. пр. – Суми, 2014. – № 4(38) – С. 75–84

246. Шестаков О. Фізичне виховання студентів на основі спортивно орієнтованих технологій / О. Шестаков // Нова педагогічна думка. – 2013. – № 4. – С. 228–230.
247. Шинкарук О. А. Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования (на материале олимпийских видов спорта) / О. А. Шинкарук. – Киев : Олимпийская литература, 2011. – 360 с.
248. Штаничева Л.А. Концепция технологии современной спортивной подготовки (глазами студентов-спортсменов) / Л. А. Штаничева, Г. Д. Зарубина, Д. О. Махортова // Физическое воспитание и спортивное совершенствование студентов: современные инновационные технологии : науч. моногр. / под ред. проф. Раевского Р. Т. – Одесса : Наука и техника, 2008. – С. 426–429.
249. Язловецька О. Фізкультурно-спортивна діяльність студентів в умовах вищого навчального закладу / О. Язловецька // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград, 2012. – Вип. 103. – С. 402–410.
250. Ярова О. Б. Фізкультурна освіта і спорт у початковій школі Євросоюзу: сучасний стан і тенденції розвитку / Ярова О. Б. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2014. – № 4(38) – С. 401–412.
251. COSMA accreditation process manual [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.cosmaweb.org/> (date of application: 22.04.2015).
252. COSMA accreditation guideline manual [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.cosmaweb.org/> (date of application: 22.04.2015).
253. COSMA principles manual [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.cosmaweb.org/> (date of application: 22.04.2015).
254. Frey J. H. Sport and Society / Frey J. H., & Eitzen D. S. // Annual Review of Sociology. –1991. – Vol. 17. – P. 503–522.
255. From Education to Application: Sport and Exercise Sciences Courses in the Preparation of Applied Sport Scientists [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.heacademy.ac.uk/assets/hlst/documents/johlste/volno2/0146.pdf> (date of application: 01.06.2015).

256. Garrick J. G. Injuries in High School Sports. / Garrick J. G., & Requa R. K. // Pediatrics. – 1978. – Vol. 61. – P. 465–469.
257. Gessmann R. Olympic Education, Fair Play and their Practice in Schools [Electronic resource] / Rolf Gessmann // Play Fair! Academic Supplement. – 2010/2011. – Is. 8. – P. 2–4. – Access mode : <http://www.fairplayeur.com/pdf/Supplement-yeni.pdf> (date of application: 28.06.2014).
258. Introduction to Olympic Values Education. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.olympic.org/Global/Images/Olympism%20in%20Action/Educators%20-%20OVEP/OVEP%20TOOLKIT/English/Section%201.pdf> (date of application: 28.06.2014).
259. Kerr M. D. Implementation of a sport management major within undergraduate exercise and sport science departments [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.thesportjournal.org/>. (date of application: 28.06.2014).
260. Koozehchian H. Olympism and Moral Values / Hashem Koozehchian, Behzad Izadi [Electronic resource]. – Access mode : http://www.isdy.net/pdf/2010_Pan-Asian_2.doc. (date of application: 25.05.2015).
261. Krawczyk Z. Theoretical Conceptions in Sport Social Sciences / Krawczyk Zbigniew // Physical Culture and Sport. Studies and Research. – 2010. – Vol. 47. – P. 5–10.
262. Lechner M. Long-run Labor Market and Health Effects of Individual Sports Activities / Lechner M. // Journal of Health Economics. – 2009. – Vol. 28. – P. 839–854.
263. Manager Preparation of teachers of physical education in technicalities: reality, problems and solution [Electronic resource]. – Access mode : www.uwlax.edu/sah/ess/html/faculty.htm (date of application: 01.06.2015).
264. Naul R. Concepts of Physical Education in Europe / Roland Naul [Electronic resource]. – Access mode : http://www.wgi.de/media/Pdf/Concepts_of_Physical_education_in_Europe_571115.pdf (date of application: 01.06.2015).
265. Physical Self-Concept of Spanish Schoolchildren Differences by Gender, Sport Practice and Levels of Sport Involvement [Electronic resource]. – Access mode :

www.scientificjournals.org/journals2007/articles/1180.pdf. (date of application: 01.06.2015).

266. Physical Self-Concept as an Important Outcome in Physical Education Classes: Evaluation of the Usefulness in Physical Education of Three Physical Self Concept Measures Utilizing a Database of Australian and Israeli Students Garry [Electronic resource]. – Access mode : www.aare.edu.au/05pap/ric05302.pdf (date of application: 04.06.2015).

267. Pedagogical colleges students readiness formation for sport and recreation activity / Oleh Romanchyshyn, Yuriy Briskin, Oleh Sydorko, Maryan Ostrovs'kyy, Maryan Pityn // Journal of Physical Education and Sport. – Pitesti, 2015. – 15 (4). – pp. 815 – 822.

268. Singh O. Comparison of Facilities for Sports and Games in Colleges of Different Universities / Onkar Singh // International journal of scientific research. – 2013. – Vol. 2, is. 10. – P. 1.

269. Stevenson B. Title IX and the Evolution of High School Sports / Stevenson B. // Contemporary Economic Policy. – 2007. – Vol. 25. – P. 486–505.

270. The „Flight” Program: Nontraditional Preparation of Physical Education [Electronic resource] / Teachers by Connie L. Blakemore, Nena R. Hawkes, Carol Wilkinson, Joyce M. Harrison. – Access mode : <http://www.questia.com/googleScholar.qst?docId=5002238474> (date of application: 04.06.2015).

271. The Physical Self Description Questionnaire: furthering research linking physical self-concept, physical activity and physical education [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.aare.edu.au/05pap/pea05307.pdf> (date of application: 03.06.2015).

272. Trudeau F. Physical education, school physical activity, school sports and academic performance / Trudeau, F., Shephard R. J. // International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity. – 2008. – N 5. – P. 1–12.

273. Wold B. Lifestyles and Physical Activity: A theoretical and empirical analysis of socialization among children and adolescents / B. Wold. – University of Bergen, 1989. – 310 p.

ДОДАТКИ

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ (від 20.12.2015 р.)

результатів наукових досліджень у діяльність
комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України

Ми, ті, які підписалися нижче, склали цей акт у тому, що у межах теми «Основи теоретичної підготовки у спорті» плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури (номер державної реєстрації: 0113U000659) в період листопад-грудень 2015 року виконавець окремого дослідження, тема: «Становлення та розвиток студентського спорту України в XXI столітті», Мельник М. Г. вніс такі рекомендації і пропозиції:

Найменування пропозиції, форма впровадження, стисла характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
<p>Структура та зміст перспективних напрямків короткострокового та довгострокового розвитку студентського спорту України в XXI столітті.</p> <p>Методичні матеріали.</p> <p>Наукова інформація для вдосконалення змісту діяльності організацій студентського спорту.</p>	<p>Сформовано сукупності перспективних напрямків короткострокового та довгострокового розвитку студентського спорту України в XXI столітті.</p> <p>Спільними напрямками подальшого розвитку із високою ймовірною ефективністю ($W=0,63$, $p \leq 0,05$) є створення пілг для забезпечення харчуванням та проживанням студентів-спортсменів у вищих навчальних закладах, налагодження та координація співпраці структур студентського спорту із спонсорами та меценатами. Відмінності структур напрямків розвитку студентського спорту України містяться у тому, що для короткострокового перевага надається економічним аспектам та власне змагальним, для довгострокового – організаційним, інноваційним та аспектам забезпечення.</p> <p>Рекомендовано до використання для удосконалення системи студентського спорту України.</p>	<p>Уточнено напрямки діяльності організаційних структур та систему знань, пов'язану із удосконаленням навчально-тренувальної та змагальної діяльності в межах студентського спорту України в XXI столітті.</p>

Автори впровадження:

Науковий керівник:
д-р пед. наук, проф.

Проректор з науки та зовнішніх зв'язків
Львівського державного університету
фізичної культури,
канд. біол. наук, проф.

Заступник голови Комітету
з фізичного виховання та спорту
Міністерства освіти і науки України

Мельник М. Г.

Приступа Є. Н.

Вовканич А. С.

Павленко В. О.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ (від 15.12.2015 р.)

результатів наукових досліджень у навчальний процес студентів
Львівського державного університету фізичної культури

Ми, ті, які підписалися нижче, склали цей акт у тому, що у межах теми «Основи теоретичної підготовки у спорті» плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури в період вересень-грудень 2015 року виконавець окремого дослідження, тема: «Становлення та розвиток студентського спорту України в XXI столітті», Мельник М. Г. вніс такі рекомендації і пропозиції:

Найменування пропозиції, форма впровадження, стисла характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
<p>Удосконалення навчальної програми дисципліни «Теорія і методика юнацького спорту» студентів ОКР «бакалавр» за напрямом «Спорт (за видами)».</p> <p>Доповнення змісту матеріалу інформацією щодо структури та змісту системи діяльності в студентському спорті України в XXI столітті.</p> <p>Науково-методичні дані для удосконалення змісту навчальної дисципліни «Теорія і методика юнацького спорту».</p>	<p>Визначено структуру та зміст діяльності в студентському спорті України, що представлена множиною елементів та двома рівнями – керівних (державні та громадські організації) та базових (змагання та вищий навчальний заклад) структур. Базові структури інтегрують у себе процесні, що представленні спортивним клубом (відповідними підрозділами вищих навчальних закладів) та навчально-тренувальним процесом на трьох основних рівнях цільово-результативної діяльності студентів-спортсменів (масовий, резервний та вищих досягнень).</p> <p>Забезпечує підвищення рівня теоретичної підготовленості майбутніх фахівців спорту щодо організації діяльності в студентському спорті України.</p> <p>Рекомендовано до використання у підготовці студентів ОКР «бакалавр».</p>	<p>Формування структури та змісту знань студентів ОКР «бакалавр» за напрямом «Спорт» щодо змісту діяльності в студентському спорті України в XXI столітті.</p>

Автори впровадження:

Мельник М. Г.

Науковий керівник:
д-р пед. наук, проф.

Приступа Є. Н.

Завідувач кафедри олімпійського, професійного та адаптивного спорту:
д-р наук фіз. виховання та спорту, проф.

Бріскін Ю. А.

Декан факультету спорту,
канд. наук фіз. виховання та спорту, доц.

Ріпак І. М.

Проректор з навчальної та виховної роботи
Львівського державного університету фізичної культури,
канд. біол. наук, проф.

Музика Ф. В.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ (від 15.12.2015 р.)
результатів наукових досліджень у навчальний процес студентів
Львівського державного університету фізичної культури

Ми, ті, які підписалися нижче, склали цей акт у тому, що у межах теми «Основи теоретичної підготовки у спорті» плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури в період вересень-грудень 2015 року виконавець окремого дослідження, тема: «Становлення та розвиток студентського спорту України в XXI столітті», Мельник М. Г. вніс такі рекомендації і пропозиції:

Найменування пропозиції, форма впровадження, стисла характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
<p>Удосконалення навчальної програми дисципліни «Спорт вищих досягнень» студентів ОКР «спеціаліст» спеціальності «Спорт (за видами)».</p> <p>Доповнення змісту матеріалу розділом тенденції становлення студентського спорту України в XXI столітті.</p> <p>Науково-методичні дані для удосконалення змісту навчальної дисципліни «Спорт вищих досягнень».</p>	<p>Обґрунтовано тенденції становлення студентського спорту України в XXI столітті (на прикладі 2000–2015 рр.), що сприяє підвищенню рівня підготовленості та компетенції майбутніх фахівців спорту щодо ефективності реалізації розділів системи підготовки спортсменів у вищій освіті. Серед них: хвилеподібна регресія показників забезпечення, виокремлення та диференціація рівнів навчально-тренувальної та змагальної діяльності, варіативність співвідношення видів спорту, відносна стабільність позицій збірної України в загальнокомандному заліку на змаганнях літніх та зимових Всесвітніх Універсіадах, стабільність відсоткового співвідношення кількості залучених до фізкультурно-спортивної роботи студентів.</p> <p>Рекомендовано до використання у підготовці студентів ОКР «спеціаліст».</p>	<p>Формування структури та змісту знань студентів ОКР «магістр» спеціальності «Спорт (за видами)» щодо змісту тенденцій становлення студентського спорту України в XXI столітті.</p>

Автори впровадження:

Мельник М. Г.

Науковий керівник:
д-р пед. наук, проф.

Приступа Є. Н.

Завідувач кафедри олімпійського, професійного та адаптивного спорту:
д-р наук фіз. виховання та спорту, проф.

Бріскін Ю. А.

Декан факультету спорту,
канд. наук фіз. виховання та спорту, доц.

Ріпак І. М.

Проректор з навчальної та виховної роботи
Львівського державного університету фізичної культури,
канд. біол. наук, проф.

Музика Ф. В.

